

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії держави та права**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІХ-х НАУКОВИХ ЧИТАНЬ, ПРИСВЯЧЕНИХ
ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА В.В. КОПЄЙЧИКОВА
(м. Київ, 20 листопада 2019 року)**

Київ – 2019

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії держави та права**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІХ-х НАУКОВИХ ЧИТАНЬ, ПРИСВЯЧЕНИХ
ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА В.В. КОПЄЙЧИКОВА
*(м. Київ, 20 листопада 2019 року)***

Київ – 2019

Редакційна колегія:

Завальний А.М. – кандидат юридичних наук, доцент
Кривицький Ю.В. – кандидат юридичних наук, доцент
Лазнюк Н.В. – кандидат юридичних наук

ІХ-ті наукові читання, присвячені пам'яті академіка В.В. Копейчикова : зб. матеріалів (м. Київ, 20 лист. 2019 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2019. 235 с.

У збірнику розміщено результати наукових пошуків здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних, наукових і практичних працівників, аспірантів та ад'юнктів, що присвячені широкому колу питань загальнотеоретичного правознавства та галузевих юридичних наук через призму творчого доробку академіка В.В. Копейчикова.

Збірник матеріалів може бути використаний в освітньому процесі, науковій діяльності, є доступним для широкого загалу та сприятиме формуванню високого рівня правової культури та правової свідомості населення в цілому.

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками.

КОПЕЙЧИКОВ ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ
доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії
правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України
(17.11.1923 – 09.06.2002)

ЗМІСТ

Рекомендації IX-х наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Копейчикова	8
Абдуллаєв М.Ф. Принцип рівності з позиції Європейського суду з прав людини: теоретико-правовий аспект.....	9
Александрова К.О. Право і штучний інтелект.....	12
Андрійовський І.І. Забезпечення прав людини в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України.....	14
Бабенко В.В. Соціальна та національна держава через призму поглядів В.В. Копейчикова.....	17
Балабаш Д.С. Сутність правоохоронної діяльності.....	21
Барчук А.О. Поняття та ознаки правомірної поведінки.....	23
Беспалов Б.С. Монархія і громадянське суспільство.....	26
Білозьоров Є.В. Діяльнісний підхід та сучасна юридична наука.....	28
Бойчук І.О. Етична культура юриста.....	31
Буткевич А.В. Проблема класифікації функції сучасної держави в умовах розбудови правової держави.....	34
Бучумаш І.Б. Методологія теорії держави та права.....	37
Вишнівський Н.В. Особливості взаємодія поліції із засобами масової інформації.....	42
Гавришків А.-М.С. Актуальне питання визначення принципів діяльності державного і приватного виконавця у виконавчому процесі за законодавством України.....	45
Герус Т.С. Правова система України.....	48
Головко А.Л. Теоретико-правові аспекти визначення принципів природоохоронної діяльності.....	52
Головко О.Д. Актуальне питання походження держави психоаналітичного напрямку: теоретико-правовий аспект.....	56
Гулак Я.Д. Актуальне питання щодо впливу політики на становлення та розбудову правової держави.....	60
Діденко М.В. Правовий статус особи.....	62
Діхтяр Д.Ю. Концепція правової держави.....	64
Дмитренко Д.Ю. Принцип поділу влади: теоретичні аспекти розуміння.....	66
Завальний А.М. Аналіз нормативного закріплення захищених ознак, на підставі яких відбувається визначення дискримінації в державах-членах Європейського Союзу.....	70
Захарченко Р.О. Правомірна поведінка та чинники її реалізації: проблемний аспект.....	74
Карпович А.В. Актуальні проблеми щодо відмінності особливостей права і моралі: теоретико-правовий аспект.....	78
Касьяненко В.В. Поняття «міграційна політика»: характеристика загальних підходів.....	82
Кисорець Є.А. Права людини і громадянина.....	84
Кізюн Д.П. Чи потрібна Community policing сучасному поліцейському?.....	89

Коваль Ю.В. Правові відносини: окремі загальнотеоретичні аспекти	91
Колесник В.В. В.В. Копейчиков – правознавець з великої літери	94
Кородчук О.О. До питання характеристики деяких теорій виникнення держави	95
Костюк В.В. Методологія та метод: аспекти співвідношення	98
Костюк Ж.С. Парламентсько-президентська республіка Україна	102
Кривицький Ю.В. Життєвий шлях і творчий доробок академіка В.В. Копейчикова в цифрах	104
Кривша А.А. Деякі питання правопорушення	106
Кришталь Д.С. Захист прав людини у працях В.В. Копейчикова	109
Куча К.М. Сучасний стан та тенденції розвитку державної політики у сфері вищої освіти в Україні	111
Лобастова Д.К. Актуальні аспекти набуття громадянства	115
Малета Р.М. Форма держави як предмет дослідження теорії держави та права	118
Малик О.Е. Проблема формування та розвитку правової свідомості та правової культури в науковій спадщині В.В. Копейчикова	120
Мельник М.Г. Відповідальність держави перед особою	122
Миронюк Т.О. Проблеми судового правозастосування в українській юридичній практиці	126
Мірошниченко В.Р. Соціальна норма як правило людського буття: теоретичний аспект	129
Мозоль Н.І. Внесок В.В. Копейчикова в розвиток вітчизняного підручникотворення	132
Москаль Р.М. Відсутність закону, що передбачає можливість втручання у права людини, як невідповідність принципу верховенства права	134
Нагорна А.О. Право на свободу слова та Інтернет	138
Надворний А.В. Етикет поліцейського	140
Назаренко О.А. Теоретичний аналіз професійної деформації юриста	143
Новікова Є.О. Актуальне питання щодо громадянського суспільства як обов'язкової умови демократії	146
Оверчук М.В. Актуальне питання щодо професійного спілкування поліцейського та їх особливості	150
Оверчук О.М. Особливості вирішення проблем правотворчості за законодавством України	153
Панченко В.В. Гендерна рівність у сучасному світі	155
Пархоменко Ю.М. Етична культура юристів	158
Пашкевич Н.Ю. Види юридичної відповідальності	162
Пилип'юк В.В. Держава та соціальні мережі: можливості співпраці	166
Пойда Я.О. Законодавство: поняття та зміст	168
Приходько О.О. Використання «зелених кімнат» у практичній діяльності працівників поліції	170
Ремез О.Л. Аналіз дефініцій поняття «цивільна «безпека» та його інтерпретація	173
Рибіна В.В. Поняття та сутність міжнародного права	175

Рожко В.В. Шлях становлення юриста і розкриття його потенціалу в слідчій діяльності	178
Ромашева Ю.І. «Держава в смартфоні» як інструмент підвищення ефективності діяльності державного апарату	180
Ругаль К.І. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України	183
Сокол О.І. Про оборонну функцію України: аспекти забезпечення	185
Стужук К.В. Екологічна функція держави: деякі актуальні аспекти про проблеми її забезпечення	188
Суліменко К.О. Систематизація законодавства: поняття та зміст	190
Татаровська Я.В. Систематизація законодавства: поняття та відмінність від інших суміжних понять	193
Теремцова Н.В. Актуальне питання проблеми визначення поняття щодо видів та закономірності соціального регулювання	195
Теслинецька Д.В. Законність як важливе явище правового суспільства	200
Товпига Л.М. Компаративний метод дослідження регулювання поліцейської діяльності	202
Федорчук О.І. Право на інформацію та інформаційні права: теоретико-правовий аналіз	205
Фельдман В.М. Довіра суспільства до поліції як показник ефективності її діяльності	207
Хижняк А.О. Особливості та місце норм права в системі соціальних норм	210
Хлановський М.П. Функції Національної поліції України	213
Хмельник І.С. Принцип верховенства права: деякі сутнісні аспекти.....	215
Швець К.В. Вплив професійної культури на мовну свідомість правоохоронців.....	217
Шейда О.М. Види юридичної відповідальності	218
Шуляковський О.В. Реалізація норм права щодо правомірної поведінки	221
Ющик Ю.А. Взаємодія поліції з населенням	224
Явтушенко О.Д. Правоохоронна діяльність в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку	227
Яценко Т.О. Актуальні питання правозастосування норм трудового законодавства в трудових спорах	230

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ІХ-х наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Копейчикова

20 листопада 2019 р. кафедра теорії держави та права провела для здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних, наукових і практичних працівників, аспірантів та ад'юнктів ІХ-ті наукові читання, присвячені пам'яті Володимира Володимировича Копейчикова (17 листопада 1923 р. – 9 червня 2002 р.), доктора юридичних наук, професора, дійсного члена Академії правових наук України, Заслуженого діяча науки і техніки України.

Читання продовжили добру традицію щорічних наукових заходів, започаткованих кафедрою у 2010 р., з метою увічнення пам'яті та популяризації наукового доробку академіка В.В. Копейчикова.

В освітньо-науковій сфері Володимир Володимирович відомий як видатний учений, визнаний педагог, талановитий організатор наукової діяльності, один із провідних вітчизняних фахівців у галузях теорії держави та права, конституційного права. Академік В.В. Копейчиков успішно працював над різними державно-правовими проблемами, але найбільший внесок зробив у розробку таких теоретико-правових і конституційно-правових питань як: права людини, конституційний механізм захисту прав і свобод людини та громадянина, забезпечення правового статусу особи в діяльності правоохоронних органів, правова держава, механізм держави, громадянське суспільство, місцеве самоврядування, конституційний процес в Україні та ін.

Наукові читання пройшли в теплій, дружній обстановці в дусі конструктивної дискусії з поміркованою полемікою. Особливу увагу організатори та учасники заходу приділили життєвому шляху і творчому доробку В.В. Копейчикова. Учасники зібрання обмінялися думками з низки актуальних проблем держави та права, а саме: сутність, принципи, функції, механізм, форма сучасної держави, її взаємозв'язок і взаємодія з громадянським суспільством, природа права як особливого соціокультурного феномена та інших правових явищ і процесів. Серед виступів, які викликали підвищений інтерес, варто виокремити доповіді: В.В. Бабенко на тему: «Соціальна та національна держава через призму поглядів В.В. Копейчикова», Ж.С. Костюк – «Парламентсько-президентська республіка Україна», О.І. Федорчука – «Право на інформацію та інформаційні права: теоретико-правовий аналіз».

За результатами ІХ-х наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Копейчикова рекомендовано:

– використати окремі положення тез доповідей, що висвітлені під час наукового заходу, при розробці та вдосконаленні навчально-методичних матеріалів для навчальних дисциплін «Теорія держави та права», «Юридична деонтологія», «Поліцейська деонтологія», «Правозастосування»;

– у майбутньому при дотриманні відповідних вимог, передбачених Порядком видачі диплома про вищу освіту з відзнакою в Національній академії внутрішніх справ, враховувати опубліковані тези доповідей у цьому збірнику матеріалів як одну з підстав для отримання диплома з відзнакою.

*Абдуллаєв Максуд Фарі-огли,
студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Науковий керівник:
*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРИНЦИП РІВНОСТІ З ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Принцип рівності з позиції Європейського Суду з прав людини в теоретико-правовому аспекті у своїх працях розглядає вчений Н.В. Теремцова [4], автор погоджується з її думкою в аспекті щодо дослідження становлення цього принципу потрібно брати до уваги більш вузькі положення конвенції, тому що принцип рівності можна розглядати також у розумінні рівного права на життя (ст. 2 Конвенції) [3]; рівного права для кожної людини на заборону катування, рабства та примусової праці проти неї (ст. ст. 3 – 4 Конвенції); рівного права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції); рівного права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8 Конвенції) тощо.

Розглядаючи справи щодо порушення статті 2 Конвенції, Суд виходить з того, що зазначена стаття «... захищає право... без якого користування будь-якими правами та свободами, що гарантовано Конвенцією, було б ілюзорним» [8], і що «...це одна з основоположних статей Конвенції, щодо якої неприпустимі обмеження під час військових дій або надзвичайного стану, передбачені статтею 15. Разом зі статтею 3 вона гарантує одну з головних цінностей демократичних суспільств, які створили Раду Європи...» [9].

Зміст права на життя, тлумачився й уточнювався Судом у значній кількості справ. На думку Суду, стаття 2 покладає на державу два види зобов'язань – негативні, які полягають у тому, що держава має утримуватися від порушення зазначеного права, і позитивні, які вимагають від держави забезпечення захисту і реалізації права на життя: «...перше речення пункту 1 статті 2 зобов'язує державу не лише утриматися від навмисного і незаконного позбавлення життя, але й зобов'язує її також вживати необхідних заходів щодо охорони життя тих, хто перебуває під її юрисдикцією» [10].

Позитивний обов'язок передбачає, перш за все, обов'язок держави забезпечити охорону права на життя законом [11]. Слід зазначити, що право на життя та обов'язок його захищати проголошуються у конституціях майже всіх держав-учасниць. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини – це обов'язки держави, які вимагають від національних органів влади застосувати необхідні засоби для гарантування прав людини. Ці засоби можуть бути

юридичними, якщо на державу покладається обов'язок накладати санкції на осіб, які порушують Європейську конвенцію, або встановити юридичні правила для здійснення певного роду діяльності чи регламентації поведінки певних категорій осіб. Позитивні зобов'язання держави можуть включати й практичні засоби. Не тільки практичні а й похідні [7].

Наприклад, ст. 3 Конституції України також встановлено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Обов'язок держави щодо захисту права на життя встановлюється статтею 27 Основного Закону: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини...» [1].

За Конституцією Азербайджанської Республіки ст. 12 «Вища ціль держави» передбачено, що забезпечення прав і свобод людини і громадянина, гідного рівня життя громадянам Азербайджанської Республіки – вища мета держави (ч. 1). Права і свободи людини і громадянина, перелічені в Конституції, застосовуються відповідно до міжнародних договорів, учасницею яких є Азербайджанська Республіка (ч. 2) [2].

Розкриваючи позитивний обов'язок держави забезпечити охорону права на життя законом, Суд зазначає, що стаття 2 Конвенції зобов'язує державу забезпечити право на життя, «... шляхом закріплення кримінально-правових положень щодо припинення злочинів проти особистості, реалізація яких забезпечується державним апаратом, створеним з метою попередження, припинення і покарання за порушення зазначених положень» [12]. При цьому закони, спрямовані на захист права на життя мають формулюватися з таким ступенем однозначності, який дозволяє громадянам регулювати свою поведінку, а самі закони мають поширюватися як на дії приватних осіб, так і осіб, які діють від імені держави або в офіційній якості.

Позитивний обов'язок держави передбачає не лише прийняття відповідного закону (законів), але й реальні дії, спрямовані на забезпечення й захист життя окремої особистості. Держава порушує статтю 2 Конвенції, якщо «органи влади не зробили всього, що розумно очікувалося від них для запобігання реальної та безпосередньої загрози життю, про яку вони знали чи повинні були знати» [13].

Конвенція покладає на державу відповідальність за дії або бездіяльність органів державної влади та посадових осіб (зокрема, органів правопорядку, військовослужбовців та персоналу в'язниць); держава не несе відповідальності за дії приватних осіб, які спричинили позбавлення життя (ст. 2). Суб'єктом порушення права на життя можуть бути як посадові, так і приватні особи, однак в останньому випадку держава відповідатиме за порушення статті 2 Конвенції, якщо, наприклад, органи державної влади не попередили замах на вбивство, про підготовку до якого їм було заздалегідь відомо, або відмовилися проводити офіційне розслідування обставин смерті потерпілої особи.

Покладаючи на державу позитивний обов'язок щодо забезпечення права на життя, Конвенція не визначає конкретні засоби чи конкретні дії, які має здійснити держава. Єдиним критерієм того, чи виконала держава обов'язки за статтею 2 Конвенції є ефективність її дій у конкретній ситуації.

У ряді випадків реалізація позитивного обов'язку вимагає від держави здійснення превентивних заходів. Для виникнення позитивного обов'язку має бути встановлено, що органи влади знали або повинні були знати про існування реальної та нагальної загрози життю певної особи з боку третіх осіб, і що вони не вжили заходів у межах власних повноважень, які б відвернули загрозу» [13].

Автор погоджується з думкою вченого Н.В. Теремцової в аспекті, що визнання факту порушення ст. 2 у випадку застосування превентивних заходів, спрямованих на захист життя особи, залежить від конкретних обставин справи. При цьому Суд має відповісти на низку запитань щодо органів влади про існування ризиків для життя особи в державі.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.10.2019).
2. Конституция Азербайджанской Республики.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Документ 995_004, чинний, поточна редакція. Редакція від 02.10.2013, підстава - 994_002-13. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Теремцова Н. В. Актуальні проблеми Європейського Союзу. Розширення Європейського Союзу. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Київ, 2010. № 3 (16). С. 96–99.
5. Теремцова Н.В. Оверчук О.М. Теоретичне питання адаптації правової системи України до права ЄС в процесі правотворчості. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції (м. Полтава, 23-24 жовтня 2019 року) : у 2-х ч. – Полтава : Россава, 2019. – Ч.1. – 193 с. УДК 340.11 (477) : 341.1 URL:///http://pli.nlu.edu.ua.
6. Теремцова Н. В. Теоретико-правові проблеми розширення Європейського Союзу: сучасний стан та перспективи. *Юридичний вісник*. 2011. No 1(18). с. 51–51.
7. *Юридична енциклопедія*: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2004. – Т.6: Т–Я.
8. *Pretty v. UK, Judgment of 29 April, 2002.*
9. *McCann and Others v. UK, Judgment of 27 September, 1995.*
10. *L.C.B. v. UK, Judgment of 9 June, 1998.*
11. *Sakici v. Turkey, Judgment of 8 July, 1999.*
12. *Cemil Kilic v. Turkey, Judgment of 23 March, 2000.*
Osman v. UK, Judgment of 28 October, 1998.

*Александрова Крістіна Олександрівна,
курсантка Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Мінченко Ольга Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

ІТ-технології та штучний інтелект на сьогоднішній день є популярним напрямом дослідження науковців. Розвиток та вплив цих продуктів технічного процесу на всі сфери життя наразі не зупинити. Право пов'язане також з усіма сферами життя людей і не може існувати осторонь від розвитку технічного прогресу і штучного інтелекту. Ця сфера може і має бути помічником для представників юридичної професії.

На сьогодні ІТ-технології допомагають звільнити людину від рутинної роботи: систематизувати інформацію, обробляти великі об'єми інформації, працювати з великими базами даних та ін. Розробки штучного інтелекту обіцяють бути ще більш продуктивними і вражаючими ніж раніше. Все це може бути використано у юридичній діяльності, наприклад, дасть змогу всім верствам населення користуватися юридичною допомогою.

Сьогодні вже існують юридичні компанії, які розробляють, наприклад, програми для прогнозування результату судової справи. Цей напрямок користується попитом та допомагає адвокату у його роботі, як стверджують самі розробники. Вони зараз тестують та опробовують цю систему, її роботу та результати. Вже те, що саме юристи зайнялись розробкою подібної програми, свідчить про те, що робота правника потребує модернізації та зміни разом з часом, і саме представники юридичної професії зацікавлені у цих змінах.

Судова система України теж вже активно використовує переваги ІТ-технологій та штучного інтелекту у своїй роботі. Так, можливо подати деякі документи в електронному вигляді, використовувати електронний підпис для складання та подання деяких документів, планується застосування типових позовних заяв, приклади яких будуть розміщені на сайті та будуть використовуватись у нескладних справах, що також дає змогу людині не звертатись до адвоката але отримати необхідний судовий захист.

ІТ-технології та штучний інтелект забирає у людини частину технічної роботи, і залишає час на виконання інтелектуальної та професійної частини.

У майбутньому, як пророкують науковці, штучний інтелект має змінити і напрями ведення юридичної практики. Наприклад, в Нью-Йорку детектив зі штучним інтелектом розкрив декілька злочинів. Алгоритм Patternizr аналізував рапорти співробітників з метою пошуку зв'язків та спільних рис між різними випадками крадіжок і грабежів. Зараз він аналізує 600 порушень в тиждень. Алгоритм порівнює нові випадки з попередніми, виявляючи схожість за багатьма

параметрами. Програма сама обробляє неструктуровані текстові описи подій в пошуках потрібної їй інформації. До цих пір цю роботу виконували аналітики. Однак у них не було ні доступу до десятків тисяч рапортів, ні можливості так швидко їх обробити [1]. Також штучний інтелект не втомлюється, йому не потрібна перерва на відпочинок та сон. Штучний інтелект здатний обробляти величезні обсяги інформації, в дуже короткий термін. Також він може займатися важливою, але не цікавою для людини роботою, монотонною, але виконувати її на високому рівні.

Розвиток штучного інтелекту також впливає і на розвиток нових сфер права. Наприклад, Європарламент ухвалив резолюцію «Норми цивільного права про робототехніку». Документ присвячено найрізноманітнішим аспектам і проблемам робототехніки та штучного інтелекту. В ньому пропонується закріпити правові основи використання штучного інтелекту та впровадження загальноєвропейської системи реєстрації «розумних» машин, окремим категоріям роботів слід присвоїти індивідуальний реєстраційний номер, який заноситиметься до спеціального реєстру, де можна буде знайти детальну інформацію про робота, включаючи дані про виробника, власника й умови виплати компенсації у разі спричинення шкоди. А підтримкою системи штучного інтелекту та її контролем повинно займатися спеціалізоване агентство з робототехніки, яке могло б взятися і за інші аспекти регулювання у цій області. Тож ми можемо говорити, що поява та розвиток штучного інтелекту спричинили появу нового напрямку права, яке буде одним із самих поширених у майбутньому. З розвитком цих технологій виникають нові об'єкти і суб'єкти права, нові правовідносини, нова сфера застосування права, і, як наслідок, буде потребувати нових фахівців в галузі права [1].

У майбутньому можливе наділення штучного інтелекту статусом «електронної особи» в якості учасника суспільних відносин, і це може бути цілком природним для майбутнього часу. Для правників та суспільства звично визнавати юридичну особу (яка фактично є продуктом людської думки, віртуальним утворенням, соціальний статут якої спирається тільки на колективний міф, що панує в юридичній сфері), повноцінним суб'єктом суспільних відносин, яка має свої власні права та обов'язки.

Очевидно, що співпрацювати з штучним інтелектом, який матиме потужність, швидкодію та обсяг пам'яті, що значно перевищують можливості людини, та, за цього, залишатиметься абсолютно бездушним створінням – буде дуже важкою справою. Якщо додати, що штучний інтелект раптом може собі уявити, ніби цілком можливо обійтися без людини, то це може стати початком завершення існування як певного окремого суспільства, так і людської цивілізації у цілому. Тобто основою співжиття з людиною, за моїм переконанням, має бути наявність у штучного інтелекту системи балансу між сукупністю стимулів розвитку та заохочень, з одного боку, та сукупності покарань та підстав юридичної відповідальності, які встановлено законодавством – з іншого. Співвідношення між стимулами і заохоченнями та юридичною відповідальністю має гармонізувати штучний інтелект й адаптувати його до життя, розвитку та роботи у соціумі.

Що стосується юридичної відповідальності штучного інтелекту, який наділений правосуб'єктністю, то тут, на думку науковців, мають застосовуватися такі ж види юридичної відповідальності, як і щодо громадян-суб'єктів відповідальності, із санкціями, які адаптовано до особливостей штучного інтелекту, але максимальна санкція – припинення діяльності відповідного штучного інтелекту, тобто його юридична смерть. Відповідно, завданням штучного інтелекту, у випадку притягнення його до юридичної відповідальності, є коригування своїх дій та поведінки, тобто виправлення та демонстрація такого виправлення.

Таким чином, можемо сказати, що штучний інтелект у наш час став невід'ємною частиною нашого життя, який допомагає людству в багатьох сферах. Але потрібна державна програма щодо стимулювання розробки штучного інтелекту та його середовища, яка має бути обачною й виваженою, адже вчені вже сьогодні попереджають, що безконтрольний розвиток цих технологій становить велику загрозу для людства, бо такі системи давно використовуються збройними силами різних країн і їх автономність піднімає питання на рівень міжнародного права, прав людини, гуманітарного права, національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Мальгіна А. ІТ-технології, штучний інтелект і право [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.euointegration.com>.

*Андрійовський Ілля Ілліч,
здобувач ступеня вищої освіти магістр
Навчально-наукового інституту заочного
та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Завальний Андрій Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІЗОЛЯТОРАХ ТИМЧАСОВОГО ТРИМАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Право кожної людини на свободу та недоторканність є одним з найважливіших прав людини та закріплене У Конституції України (ст. 29), Загальній декларації з прав людини (ст. 9), Європейській Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ст. 5) [2, с. 522]. Особливість права на свободу полягає у тому, що воно спрямоване головним чином на забезпечення і охорону особистої безпеки людини, тобто такого стану індивіда, при якому він

гарантований – від незаконних і необґрунтованих арештів та інших неправомірних примусових заходів з боку державних органів і посадових осіб, але в той же час коли це право обмежене у випадках передбачених законом і особа перебуває під наглядом держави потрібно виключити випадки неналежного поведження та порушення строків затримання особи поліцією.

Одним із найбільш важливих питань у діяльності поліції є питання дотримання прав затриманої особи повної та відповідно до закону процедури затримання особи чи то в адміністративному чи кримінальному процесуальному порядку із обов'язковим забезпеченням прав затриманої особи: інформуванням затриманої особи про права та обов'язки, повідомлення рідних, своєчасне інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, надання у разі необхідності медичної допомоги – окрім цих норм, які закріплені у національному законодавстві на обов'язковій реалізації цих прав відразу після затримання наголошує Європейський комітет з питань запобігання катуванням, нелюдському або такому, що принижує людську гідність поведження (далі – ЄКПТ). ЄКПТ приділяє особливу увагу трьом правам тих осіб, яких затримала поліція:

- праву особи повідомити про факт свого затримання третю сторону за власним вибором (члена родини, друга, консульство);

- праву доступу до адвоката;

- праву вимагати медичного обстеження лікарем за власним вибором (додатково до медичного обстеження, яке здійснюється лікарем, що його запросили поліцейські органи) ці права є трьома основними гарантіями проти жорстокого поведження із затриманими особами, і вони мають застосуватися від самого початку затримання, незалежно від того, як таке затримання визначається у відповідній правовій системі (затримання, арешт тощо) [8, с. 4].

Окремо акцентуючи увагу на важливості перевірки дотримання процедури затримання особи працівниками поліції, і у свою чергу також представники ЄКПТ звертають особливу увагу на те, що особа є надзвичайно вразливою у перші години після затримання і ризик неналежного поведження є надзвичайно високим [1, с. 19]. Однак досі нерегульованим залишається питання своєчасності забезпечення права на правову допомогу особи затриманою за підозрою у вчиненні злочину у порядку ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), оскільки працівники патрульної поліції не забезпечують негайно право затриманої особи на правову допомогу шляхом інформування центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, а очікують приїзду слідчо-оперативної групи для належного оформлення процедури затримання, фактично затримуючи особу у порядку ст. 207 КПК [9, с. 1]. Хоча право особи на вільне пересування вже обмежено, оскільки відповідно до практики Європейського суду з прав людини важливим аспектом правового регулювання порядку затримання є визначення моменту затримання. У ст. 209 КПК він формулюється наступним чином: «особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поруч з уповноваженою службовою особою або в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою» [7, с. 320]. Потужним механізмом який

дозволить мінімізувати ризики порушення прав людини є інспектори з дотримання прав людини в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України з метою своєчасного забезпечення прав затриманої особи, а також оперативного реагування та відновлення прав у разі їх порушення працівниками поліції.

Імплементуючи рекомендації ЄКПТ у складі інформаційно-телекомунікаційної системі «інформаційний портал національної поліції України» розроблено підсистему «Ізолятор тимчасового тримання Custody records» (далі – «ІТТ Custody records»), ця підсистема передбачає електронну фіксацію всіх дій, що відбуваються по відношенню до затриманих осіб, яких поміщено до ізоляторів тимчасового тримання. Крім цього в підсистемі відображається інформація щодо підстав затримання (взяття під варту), надання правової допомоги, інформування третіх осіб про затримання, стану здоров'я, наявності тілесних ушкоджень та надання медичної допомоги. Водночас підсистема є не тільки потужним інформаційно-аналітичним, а й ще моніторинговим та контролюючим інструментом стану організації роботи з утримуваними.

Використовуючи ефективні кадрові механізми, для гарантування безпечного та гідного тримання під вартою, а також проведення превентивного моніторингу можливих порушень прав затриманих поліцейськими, на базі ізоляторів тимчасового тримання № 1 головних управлінь Національної поліції в Дніпропетровській та Херсонській областях, запроваджено пілотний проекту в сфері дотримання прав людини в умовах ізоляторів тимчасового тримання.

Зокрема, до штатів зазначених ізоляторів уведено посади інспекторів з дотримання прав людини, місією є гарантування безпечного середовища перебування для осіб, які утримуються в ізоляторі тимчасового тримання. Інспектори безпосередньо працюватимуть з інформаційною підсистемою «ІТТ Custody records» та проводитимуть інтерв'ювання доставлених до ізолятора тимчасового тримання осіб.

Функції системи та офіцерів дотримання прав людини системи «ІТТ Custody records» передбачає:

- обов'язкове інтерв'ювання при перед поміщенням особи до ізолятора тимчасового тримання, отримання інформації та звірка із протоколом затримання (час затримання, наявність адвоката, наявність\відсутність тілесних ушкоджень, повідомлення рідних, ознайомлення з пам'яткою про права та обов'язки);

- електронна фіксації усіх дій з затриманою особою – прогулянковий двір, модульне харчування, отримання передач, побачення зі адвокатом, слідчим, представниками органів, які здійснюють перевірку стану дотримання прав людини в ізоляторах тимчасового тримання;

- у разі закінчення часу тримання особи в ізоляторі тимчасового тримання вирішення питання, щодо її звільнення (особі не вручено повідомлення про підозру протягом 24 годин, протягом 60 годин не доставлено до суду та в інших випадках передбачених законодавством).

Отже, враховуючи безумовне виконання норм національного законодавства

в частині дотримання прав людини поліцейськими під час затримання особи та беручи до уваги рекомендації ЄКПТ впровадження системи «ІТТ Custody records» є прогресивним та важливим кроком у сфері забезпечення прав людини в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України.

Список використаних джерел

1. Макбрайд Дж. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. Київ : К.І.С., 2010. 576 с.
2. Європейське право у галузі прав людини / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі. Київ : АртЕк, 1997. 583 с.
3. Загальна декларація з прав людини. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Конституційне право України. К.:КНТ, 2011. 532 с.
5. Конституційне право України. К.: «Освіта України», 2008. 592 с.
6. Конституція України. Суми: ТОВ «Нотіс», 2016. 48 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. К.: «ЮрінкомІнтер», 2014. 559 с.
8. Мінімальні стандарти належного поводження: аналіз національного та міжнародного досвіду: практичний посібник / Ю. Л. Белоусов, М.М. Гнатовський, В. О. Гацелюк, А. Л. Федорова / За заг. ред. Ю. Л. Белоусова. Київ : Ваїте. 2013. 170 с.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою». - Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF>

***Бабенко Вікторія Вікторівна,**
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

***Науковий керівник:**
Завальний Андрій Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СОЦІАЛЬНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ В.В. КОПЄЙЧИКОВА

Ідея соціальної держави має довгу та складну історію, в якій переплетені толерантні та критичні підходи до переформатування ролі і функцій держави у

вирішенні соціальних проблем. Комплекс чинників як внутрішнього, так і зовнішнього походження, динамічність змін у всіх сферах суспільного буття обумовлюють необхідність перегляду не лише сутнісних характеристик соціальної держави, а й обґрунтування сучасних модернізацій концепту держави як соціального інституту загалом.

Концепція соціальної держави створювалась поступово і наша історична епоха сприяла її розвитку, збагачуючи і поповнюючи її новим змістом. Необхідність соціально-забезпечувальної функції держави по-різному обґрунтовувалось представниками різних епох, країн та ідеологій. Саме цей феномен соціальної держави є об'єктом дослідження філософських, юридичних, історичних, економічних, політичних і соціологічних наук.

Історичні корені соціальної держави можна знайти в працях мислителів часів античності: Піфагора, Платона, Арістотеля та ін., проблемами взаємодії людини, суспільства та держави займалися В. фон Гумбольдт, Ш-Л. Монтеск'є, а вперше концентровано концепцію соціальної держави визначає Л. фон Штейн. Значний внесок у дослідження соціально-економічних вимірів соціальної держави зробили Ф. Фукуяма, П. Пірсон.

В Україні дослідження соціальної держави активізувались після прийняття Конституції 1996 р., в якій була закріплена норма про соціальний характер нашої держави. Різні аспекти соціальної держави розглядалися у працях П. Рабіновича, О. Скрипнюка, Ю. Тодики, В. Шаповала, Н. Хоми та багатьох інших вчених, які дуже багато зробили для дослідження феномену соціальної держави з точки зору як юридичного, так і філософського, соціального, економічного, історичного та інших аспектів.

Загальновизнаною є теза про те, що будь-яка теорія, будь-яка наукова думка виникає, існує та розвивається в певній поняттєвій формі. Поняття «соціальна держава» у наш час можна аналізувати на таких трьох відповідних рівнях: на науковому – як ідею та її розвиток у цілій низці концепцій, на нормативному – як конституційний принцип, закріплений в основних законах дедалі більшої кількості країн, на емпіричному - як реальну практику діяльності державних інститутів щодо вирішення соціальних проблем суспільства і соціальних груп [1, с. 126 – 134].

Чіткому розумінню поняття «соціальна держава» перешкоджає низка обставин, з-посеред котрих дослідники виокремлюють складність цього явища, неоднозначність самого терміна «соціальна» [2, с.101; 3, с.118], невизначеність завдань держави, яка за сучасними теоріями повинна не просто бути уособленням влади, але таким інститутом, що існує саме для людей [3, с. 118].

Як свідчить аналіз останніх досліджень, існує багато суперечностей і невирішених питань при дослідженні держави в епоху глобалізації, зокрема проблема визначення сучасних теоретичних концепцій національної держави у сфері правознавства.

Поряд з соціальною державою існує таке поняття, як національна держава, яка являє собою певну демократію для кожної нації у багатонаціональних країнах.

Національна держава – держава, утворена нацією, яка компактно проживає

на певній території, здійснює своє право на економічне та політичне самовизначення, створює сприятливі умови для народу країни незалежно від національної приналежності. Таке уявлення про національну державу поширене у країнах колишнього СРСР, Східної та Південно-Східної Європи. У деяких державах (Естонія, Латвія) воно набуває статусу офіційної доктрини. Однак у багатонаціональних країнах воно буде прогресивним лише при врахуванні реального стану міжнаціональних відносин та інтересів національних меншин [4].

Більшість дослідників розглядають поняття «національна держава» у тісному взаємозв'язку з поняттями «нація» та «націоналізм». Такий підхід є цілком виправданим, адже саме формування націй та поширення націоналізму сприяло виникненню національних держав. Е. Гелнер визначав націоналізм як політичний принцип згідно з яким «політична та національна одиниці мають збігатися» [5, с. 29]. Порушення даного принципу у різноманітних варіантах сприяє виникненню націоналістичних рухів, основною метою яких є побудова власної національної держави (або шляхом сепаратизму та іредентизму, або шляхом перетворення вже існуючої держави «на справді національну»).

Аналіз підходів до визначення поняття «національна держава» підводить до висновку, що даний термін використовується в трьох основних значеннях. Згідно першого національна держава – це держава з абсолютною більшістю етнічно однорідного за складом населення. В ідеалі подібне утворення це «абсолютно суверенна й однорідна з погляду культури і мови національна держава» [6, с. 742].

Використовуючи наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених в даній царині, типологію держав за етнічним складом населення (а якщо точніше – за цілим рядом факторів, пов'язаних з особливостями взаємовідносин етнічних груп у державі) слід розширити, виокремлюючи чотири основні типи: моноетнічна, держава з поліетнічним складом населення, поліетнічна, та держава національностей. Основною ознакою держави з поліетнічним складом населення є кількісна перевага домінуючої етнічної спільноти над усіма разом узятими представниками етнічних меншин як загалом, так і в переважній більшості адміністративно-територіальних одиниць. Натомість, термін «держава національностей» використовується як синонім багатонаціональної держави.

Згідно з твердженням професора В. Копейчикова, людина цілком асоціює себе із суспільством і державою, ставлячи інтереси останньої на перше місце. Особа не виживе без держави, адже саме остання наділяє громадянина всіма правами й свободами. У своїй видатній праці «Права людини: міфи та реальність» автор досліджує природу походження права. Стримано й толерантно він говорить про впровадження норм міжнародного права в національне законодавче поле виключно як про букву закону, проте дух самого закону має відповідати інтересам суспільства (на той час ще соціалістичного). Переконання професора В. Копейчикова відповідали духу своєї епохи. Глибина його праць вражає прогресивністю й гостротою часу їх публікування. Від гнучкості ідей, точок зору, пропозицій провідних учених залежала доля країни.

Отже, соціальна держава – це соціально орієнтована держава, що визнає

людину найвищою соціальною цінністю, надає соціальну допомогу громадянам, які потрапили у важку життєву ситуацію, у суспільстві.

Незалежно від специфіки тієї чи іншої національної моделі соціальної держави для неї характерні такі спільні ознаки:

- соціальна держава утворилася внаслідок еволюції громадянського суспільства в напрямку до соціальної демократії;
- вона завжди є характеристикою правової держави;
- проголошення держави соціальною є важливою конституційною гарантією забезпечення і захисту соціальних прав людини;
- оскільки як мета діяльності соціальної держави, так і сама соціальна політика визначаються правовими рішеннями, то її функціонування передбачає наявність розвинутого соціального законодавства;
- соціальна держава слугує забезпеченню громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Соціальною країною можна вважати й Україну, адже згідно з ст. 1 Конституції України «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [7].

Національна держава – тип держави, яка є формою самоорганізації, самовизначення і самовираження певної нації на певній суверенній території. Нація є найвищою цінністю та головним джерелом влади. Ідеалом національної держави є моноетнічна держава, де переважна більшість громадян належать до одного корінного етносу і використовують єдину знакову систему, зрозумілу усім представникам цієї нації: мову, культуру, звичаї, стереотипи, систему цінностей тощо. В більшості міжнародних організацій, таких як ООН, саме національна держава виступає основною політичною одиницею в усіх міжнародних процесах.

Такою державою, згідно ст. 6 можна вважати й ту, громадянами якої ми є. Адже як зазначається в основному законі «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» [7].

Список використаних джерел

1. Бабкін В.Д. Конституційні засади соціальної держави України // Правова держава. – [Вип. 11]. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. – С. 126 – 134.

2. Баглай М.В. Капіталізм и «социальная демократия»: теоретические вопросы развития социальной деятельности буржуазного государства. – М. : Мысль, 1970. – 255 с.

3. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять // Право України. – 2000. – № 4. – 118 с.

4. Теорія держави і права: навч. посіб./ Упоряд. Л. М. Шестопалова. Київ : Прецедент, 2006. С. 185–186.

5. Гелнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм : пер. з англ. / Е. Гелнер. – Київ : Таксон, 2003. – 300 с.

6. Валіцький А. Три патріотизми / Націоналізм. Антологія / Упоряд О. Проценко, В. Лісовий. - К.: Смолоскип, 2000. С.724–767.

7. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2019).

*Балабаши Дмитро Сергійович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:*

*Пікуля Тетяна Олександрівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СУТНІСТЬ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналіз наукової літератури в галузі права свідчить, що коло питань правоохоронної проблематики в юриспруденції вже сформувалось. Однак, відсутні підстави казати, що актуальність проведення досліджень в цій галузі вичерпала себе. Правоохоронна теорія потребує подальших фундаментальних та спеціалізованих досліджень, задля подолання проблем суперечливості та неоднозначності в цій галузі.

Одним з актуальних наукових та практичних завдань залишається формування та розвиток в сучасній Україні ефективної правоохоронної системи. У теоретичному плані його рішення передбачає, перш за все, розробку й уточнення відповідного категоріального апарату, аналіз структурних і функціональних особливостей правоохоронної системи, виявлення її закономірних зв'язків з іншими елементами політико-правової системи сучасного суспільства і держави.

Більшість наукових підходів щодо правоохоронної системи можна умовно поділити на дві групи: до першої необхідно віднести погляди дослідників, які розглядають правоохоронну систему як сукупність органів, які здійснюють правоохоронну діяльність, до другої – дослідників, котрі розглядають правоохоронну систему як складне явище, що структурно включає поряд із правоохоронними органами й інші елементи. Представник першого підходу В. Півненко, який у своїй роботі до державних правоохоронних органів відносить суд, а також інші державні органи, створені спеціально для підтримки режиму законності в Україні. Дослідник не надає авторського визначення правоохоронної системи, втім характеризує її як систему правоохоронних органів, що розосереджені по всіх гілках державної влади, та акцентує увагу на тому, що не слід її ототожнювати з кримінальною юстицією [1, с. 39 – 42].

За першого підходу йдеться про повне ототожнення понять «система

правоохоронних органів» та «правоохоронна система», з чим погодитись повною мірою не можна, оскільки вживати ці поняття як однакові не зовсім правильно з методологічної позиції. Підтвердженням цього є розробки вчених, які дотримуються другого підходу.

Дуже вдалим, на наш погляд, є підхід О. Соколенко, яка визначає правоохоронну систему як соціальну систему, що відображує єдність та взаємопов'язаність нормативно-правового регулювання у правоохоронній сфері, організацію системи правоохоронних органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності та самої правоохоронної діяльності, спрямованої на охорону й захист основ конституційного ладу, в тому числі прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, законності й правопорядку.

Дослідник вказує, що система правоохоронних органів відображує перш за все саме інституціональний аспект правоохоронної діяльності, функціонування й існування якого неможливе поза зв'язком з іншими елементами організації правоохорони, зокрема нормативно-правовим забезпеченням побудови системи таких правоохоронних органів та реалізації ними відповідної правоохоронної діяльності. Оскільки лише єдність та пов'язаність правового регулювання суспільних відносин у сфері правоохорони, організації правоохоронних органів та здійснюваної ними правоохоронної діяльності в умовах правової, соціальної, демократичної держави може розглядатись як єдино прийнятний спосіб організації правоохорони [2, с. 92, 95 – 96].

З урахуванням висловлених у сучасній науковій літературі думок стосовно охоронної системи можна вказати такі особливості:

- По-перше, правоохоронна система являє собою необхідний елемент сучасної правової держави і громадянського суспільства, є показником їхньої зрілості, сформованості, цивілізованості. Між ними існують не тільки функціональні, але й генетичні зв'язки. Здається, зовсім не випадково, що питання стосовно правоохоронної системі було поставлено в нашій науці одночасно з проголошенням в країні офіційного курсу на побудову правової держави, утвердження принципів гуманізму, демократії тощо. Правоохоронна система і її складові явища відображають якісно новий етап у розвитку сучасної держави і права, який характеризується переосмисленням основних соціально-правових цінностей [3].

- По-друге, правоохоронна система – це елемент (підсистема) і різновид правової системи держави як більш загальної, інтегральної категорії. Правова система здійснює не тільки правоохоронні, а й інші завдання і функції. І оскільки функція правоохорони є однією з багатьох функцій правової системи (поряд з інформативною, регулятивною, комунікативною та ін.), то і правоохоронні елементи (норми, відносини, рішення тощо) можуть бути виділені в особливий блок або підсистему.

- По-третє, специфіка правоохоронної системи полягає також у тому, що вона характеризується власним системоутворюючим початком. Саме функціональна спрямованість усіх елементів правоохоронної системи на реалізацію зазначеного принципу надає їм необхідний ступінь єдності та взаємодії в складі цілого.

• По-четверте, правоохоронна система має складно організований, комплексний характер.

Таким чином, правоохоронна система є сукупністю тісно пов'язаних між собою елементів, які взаємодіють та утворюють певну цілісність, вона базується на відповідних принципах, засадах. Її головними складовими елементами необхідно вважати інституціональну та нормативну підсистеми. Інституціональну підсистему утворюють об'єкти правоохоронного впливу та правоохоронні органи. Нормативна підсистема складається з правових принципів та норм, що здійснюють регулювання відносин між суб'єктами охорони права.

Список використаних джерел

1. Півненко В. П. Правоохоронна система України: визначення і функціонування. *Вісник прокуратури*. 2003. № 2. С. 39-45.
2. Соколенко О. Л. Поняття і структура правоохоронної системи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2013. Вип. 4. С. 91-96.
3. Принципи, мета, завдання, функції правоохоронної системи. URL: http://pidruchniki.com/2008021545047/pravo/printsipi_meta_zavdannya_funktsiyi_p_ravoohoronnoyi_sistemi (дата звернення: 16.11.2019).

Барчук Анастасія Олександрівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Лапка Оксана Ярославівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ

Питання правомірної поведінки є надзвичайно актуальною. Адже саме правомірна поведінка є необхідним компонентом багатьох понять сучасної теорії права. В її основі лежить розуміння справедливості і корисності розпоряджень правових норм, відповідальності перед суспільством і державою за вчинки, що є показником соціальної зрілості і юридичної грамотності особи.

Поняття «правомірна поведінка» має цілий ряд відносно самостійних тлумачень, через що неможливо дати йому єдиного визначення, але це не спростовує його фундаментального характеру. Фундаментальність поняття полягає в тому, що за допомогою правомірної поведінки право можна характеризувати як із соціологічної, так і з юридичної, психологічної та аксіологічної сторони [1, с. 131].

Основам теорії правомірної поведінки приділялась певна увага науковцями. Так професор В.М. Кудрявцев визначав правомірну поведінку у самій загальній формі як соціально значущу поведінку індивідуальних чи колективних суб'єктів, підконтрольну їх свідомості і волі, яка передбачена нормами права і спричиняє юридичні наслідки [2, с. 13]. У цьому випадку науковець акцентує увагу на тому, що правомірна поведінка особи залежить від її свідомості та волі. Тобто особа повинна усвідомлювати свої дії і співвідносити їх із встановленими у нормах права правилами поведінки.

О.П. Алейнікова, характеризуючи поняття правомірної поведінки, зазначає, що «це позитивна соціально-значима, яка відповідає вимогам норм права, свідомо-вольова поведінка (дія чи бездіяльність), спрямована на задоволення чи забезпечення задоволення певної соціальної потреби в обсязі, способами та засобами, встановленими чи санкціонованими державою через надання відповідному суб'єкту юридичних прав чи покладання на нього юридичних обов'язків» [3, с. 3 – 12]. Таке розуміння акцентує увагу на тому, що правомірна поведінка виражається у діянні особи з метою задоволення певних її потреб.

Подібної точки зору притримується і О.Ф. Скакун. Науковець наголошує на тому, що правомірна поведінка являє собою соціальну поведінку особи (дія чи бездіяльність) свідомо-вольового характеру, врегульована нормами права, що тягне за собою юридичні наслідки [3, с. 656]. У даному випадку автор, як і більшість науковців, наголошує на тому, що правомірна поведінка полягає у свідомо-вольовому діянні особи, що спричиняє певні юридичні наслідки.

Відповідно до наукової позиції М.І. Козюбри, В.П. Зенина, В.А. Чеховича, правомірна поведінка – це дії особи у сфері правового регулювання суспільних відносин, засновані на свідомому виконанні вимог норм права, яке виражається в їх дотриманні, виконанні та використанні [4, с. 249]. Науковці акцентують увагу на тому, що правомірна поведінка досягається шляхом свідомої дії особи у вигляді дотримання, виконання чи використання вимог норм права.

На думку С.Д. Гусарєва, А.Ю. Олійника та О.Л. Слюсаренко, «правомірна поведінка – це суспільно необхідна, бажана та прийнятна з точки зору інтересів громадянського суспільства поведінка індивідуальних і колективних суб'єктів, яка виявляється у здійсненні норм права, гарантується й охороняється державою» [5, с. 104].

Цікавою є також позиція К.Г. Волинки, який під правомірною поведінкою пропонує розуміти вид правової поведінки, що характеризується соціальною корисністю або допустимістю, відповідає інтересам суспільства і держави та моделям можливої поведінки, зафіксованим в нормах права, має позитивні юридичні наслідки, гарантується з боку держави [6, с. 176].

Вищенаведені та інші погляди науковців щодо сутності категорії «правомірна поведінка» дозволяють виділити наступні її характерні ознаки:

– має свідомо-вольовий характер. Людина обирає варіант своєї поведінки – правомірну чи протиправну. При цьому, людина є вільною у своєму виборі, робить його свідомо відповідно до власних інтересів та потреб. Таким чином у людини формується варіант моделі поведінки;

– є суспільно-корисною. Корисність правомірної поведінки означає

зацікавленість як самої людини так і суспільства в дотриманні встановленого правопорядку;

– відповідає нормам права та морально-етичним вимогам. Людина діє правомірно, якщо її дії співвідносяться з правилами поведінки, що містяться у нормах права. Зміст правомірної поведінки залежить не тільки від того, якою мірою людина дотримується чинних писаних правил, але й неписаних (морально-етичних). Адже вибір її поведінки залежить і від розуміння особою суспільного уявлення про добро і зло, справедливість і обов'язок [1, с. 135];

– виражається у вигляді діяння (дії чи бездіяльності);

– здійснюється у формах реалізації норм права – дотриманні, виконанні, використанні;

– спричиняє юридичні наслідки [7, с. 220];

– забезпечується і охороняється державою. Держава з метою стимулювання правомірної поведінки видає рекомендаційні та заохочувальні норми, а також встановлює дозвільні, зобов'язальні і охоронні норми права.

Аналіз вищезазначених ознак вказує, що правомірна поведінка передбачає здійснення діяння (дію чи бездіяльність) з боку особи, які б відповідали встановленим державою правилам поведінки, що містяться у нормах права. У той же час правомірність поведінки особи залежить і від її особистісних характеристик. Адже вибір її поведінки залежить не тільки до індивідуальних правових знань, але і від рівня її правової культури та свідомості, вольових якостей тощо.

Список використаних джерел

1. Полонка І. Конструктивно-теоретичний розуміння поняття та ознак правомірної поведінки. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 131–136.

2. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. М.: Наука, 1982. 288 с.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Х.: Консум, 2001. 656 с.

4. Козюбра Н.И. Правовое воспитание и социальная активность населения / Н.И. Козюбра, В.П. Зенин, В.А. Чехович и др.; редкол.: Б.М. Бабий (отв. ред.) и др. – Киев: Наук. думка, 1979. – 327 с.

5. Олійник А.Ю. Теорія держава і права / А.Ю. Олійник, С.Д. Гусарев, О. Л. Слюсаренко. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 174 с.

6. Волинка К.Г. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: МАУП, 2003.

7. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

*Беспалов Богдан Сергійович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Мінченко Ольга Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

МОНАРХІЯ І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Як і багато інших політико-правових інститутів сучасна монархія, незважаючи на свій вік, на свою історичну роль, є цілком працездатним та потрібним у сучасному світі інститутом. Монархія еволюціонувала завжди. Як форма державного правління, що існувала тисячоліттями, в якій джерелом влади вважається монарх і його влада передається спадково і не залежить від волі виборців. Монархія еволюціонувала завжди, інакше вона б не вижила.

Історія державно організованого суспільства свідчить, що монархія як історична форма державного правління є однією із найдавніших. Вона склалася ще на зорі появи держави в суспільствах ранніх землеробських культур. Тут організація влади, що здійснювалася на жорстко централізованій основі, була найбільш ефективною, зрозумілою, відповідала найсуворішій регламентації сільськогосподарського виробництва, духовному світові хліборобів-общинників. У самому терміні «монархія» безпосередньо відображений її зміст тобто моноправління, який характеризувався стійкістю, стабільністю, довготривалістю, оскільки зумовлювався сутністю держави станово-кастового суспільства, його монархічною формою.

Як відомо, монархія існує на основі трьох основних принципів: безстроковості (довічність), престолонаслідування та непогрішності трону (безвідповідальність). Безстроковість означає, що влада монарха не обмежується певним строком повноважень. Існує лише два способи припинення повноважень монарха: смерть чи зречення. Останнє означає, що монарх добровільно припиняє свої повноваження і більше не вважається главою держави [1, с. 19].

Сучасна юридична наука визначає, що у світі сьогодні існує більше 40 монархій. За деякими джерелами їх усього 45: у Європі – 12, в Америці – 10, в Австралії та Океанії – 6, в Азії – 13, в Африці – 3.

У наші дні класифікують різновиди монархічної форми державного правління. Ще в 19 ст. розрізняли абсолютну і обмежену монархії, причому останню частіше визначали як конституційну. Таке визначення передусім означало, що в конституційній монархії влада монарха обмежена саме конституцією. В тих країнах, де конституцію октроював (дарував своїм актом) монарх, вважалось, що він самообмежувався, а в тих монархіях, де основний закон приймав представницький орган чи безпосередньо громадяни, конституцію певний час трактували як договір між монархом і «народним представництвом», який був, по суті, спрямований на ліквідацію єдиновладдя, а

згодом – як форму встановлення (і тому обмеження) компетенції монарх [2].

У своєму розвитку конституційна монархія еволюціонувала. Першим її різновидом була дуалістична монархія, яка вважається перехідною формою від абсолютної монархії до іншого різновиду конституційної монархії. Такої як парламентська, або парламентарна. Основоположною характеристикою дуалістичної монархії є те, що монархові належить вагома або навіть провідна роль у здійсненні владарювання, хоча державний механізм за відповідних умов формально організований на засадах розмежування (поділу) законодавчої і виконавчої влади. До того ж, монарх на власний розсуд призначає частину депутатського корпусу або всіх членів верхньої палати парламенту, реалізує право розпуску парламенту з мотивів політичної доцільності та здійснює деякі інші вагомні повноваження, пов'язані з функціонуванням законодавчого органу. За дуалістичної монархії виконавча влада офіційно належить монарху і він може здійснювати її як безпосередньо, так і через уряд. Монарх на власний розсуд призначає прем'єр-міністра і за його пропозицією – інших членів уряду. Характерною ознакою є колективна політична відповідальність уряду як перед монархом, так і перед парламентом. Проте відповідальність уряду перед парламентом виглядає формальною, адже не передбачає обов'язкової відставки уряду.

Слід підкреслити, що сучасні монархії зазнали істотних модифікацій, що відрізняють їх від монархій минулого. Загальна тенденція пов'язана з обмеженням влади монарха. У розвинутих країнах інститут монархії скрізь став практично безвладним інститутом. Всі вони, насамперед, мають презентативну роль. «Монархія – це складна система, що тримає в рівновазі керування державою. І водночас, на відміну від інших політичних систем, монархія має величезну перевагу – символізувати (владу) через обличчя» [3].

Історично, монархії представляли верхівку еліти суспільства. Останніми десятиріччями роль еліт змінюється. Раніше аристократи, землевласники, монархи мали спільні інтереси. Зараз же монархія посідає особливе місце, вона більше не прив'язана до класових чи економічних інтересів, вона прагне представляти інтереси всіх громадян. Сьогоднішні монархи (королева...) сприймаються як звичайні люди, хоча це ніяк не впливає на їх історичну роль і значення [4].

Підводячи підсумки, зазначимо, що сучасні політико-правові реалії потребують іншого бачення, творчого підходу. У сучасному світі не можна залишатися несучасною людиною. Сучасна монархія чудово співіснує з демократією. Сучасні монархи і члени їх сімей мають бути прикладом для власних громадян. Монархія у XXI ст. зберігає певну символіку, культурну та історичну пам'ять, моральний авторитет.

Список використаних джерел

1. Бостан С.К. Монархія і поліархія як історичні типи форми державного правління/ С.К. Бостан // Вісник Запорізького державного університету. Серія Юридичні науки. – 2005. – № 4. – С. 18–24.

2. Пиріг Р.Я. МОНАРХІЯ [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії

України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. - 728 с.: іл. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Monarkhiia>

3. Єреміца В. Європейські монархії: історія на службі сьогодення [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/25052963.html>

4. Монархічна ідея у ХХІ ст. [Електронний ресурс]. Режим доступу. <https://day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-den-planety/monarhichna-ideya-u-hhi-stolitti>

Білозьоров Євген Вікторович,

заступник директора

Навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ТА СУЧАСНА ЮРИДИЧНА НАУКА

Кардинальні зміни, які відбуваються у сучасному житті, переорієнтація українського суспільства на загальнолюдські цінності зумовлюють, у свою чергу, переосмислення багатьох явищ суспільного життя. Такі перетворення яскраво відображаються і на правовій сфері. Право, як важливий феномен правової реальності, впливає на усі сфери життєдіяльності людини, визначає спрямованість державної політики, відображає правовий статус людини, ступінь її залучення до правової сфери суспільства. Саме тому, від розуміння права, його ролі і значимості не тільки як регулятора суспільних відносин, але як важливого та невід'ємного атрибуту людської діяльності, що виконує «людинотворчу» функцію, сприяє самореалізації особистості, створює для неї реальні умови бути «правовою особою», залежить ефективність правової політики держави.

Усвідомлення сучасними правознавцями питань праворозуміння стали наслідком інтенсивних спроб пошуку вирішення проблеми сутності та призначення права в умовах сьогодення. Поява численних концепцій розуміння права підтвердила той факт, що основні зусилля вчених зосереджені на виявленні основних ознак права, розкритті аксіологічного, антропологічного, феноменологічного змісту права. Їх теоретична значущість полягає в можливості визначення природи права, генезису його різних історичних типів, а також здатності диференціювати право від неправових регуляторів суспільних відносин. Крім цього, основні концептуальні питання праворозуміння нерозривно пов'язані з тенденціями розвитку сучасної юридичної науки і, безумовно, впливають на зміст та спрямованість юридичної практики. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що науково-правова категорія праворозуміння володіє не тільки теоретичною, але і прикладною цінністю, оскільки здійснює безпосередній вплив на формування і розвиток таких структурних елементів

правової системи як правові норми та принципи, правові інститути, процеси правотворення, правореалізацію тощо [1, с. 32].

Такий багатоаспектний підхід до права спрямований на дослідження глибинних основ взаємодії людини і права у сфері суспільно-правового життя. Саме тому, метою дослідження є розкриття перспектив діяльнісного підходу до права, його практичної спрямованості у розвитку юридичної науки та гуманізації юридичної практики, у першу чергу, через діяльність людини.

Право повинно втілювати найважливіші цінності людського буття. Діяльнісний підхід до проблем сучасного права нерозривно пов'язаний із антропологізацією юридичної науки та практики. Оскільки правознавство, як практична наука, за своєю природою вимагає визначеності, то на цьому рівні не тільки можливі, а й необхідні методологічні аспекти визначення права, які, претендуючи на універсальність, слугували би певним орієнтиром для практичної юридичної діяльності [2, с. 19].

Безперечно, будь-яке наукове пізнання може бути охарактеризоване як завершене у певному сенсі, але не слід забувати, що свою повноцінність теорія набуває лише тоді, коли вона застосовується до актуальних питань практичного життя. Право не зможе стати значущим чинником упорядкування суспільних відносин, поки юридична наука, усі її галузі та напрями відповідно до особливостей свого предмета не стануть чутливими до реальних суспільних проблем, передусім інтересів громадянського суспільства.

Юриспруденція, як і будь-яка інша соціальна наука, не може бути пасивним відображенням дійсності, вона повинна досліджувати її з точки зору як суцього, так і з позицій належного, того, якою вона (правова дійсність) є та водночас може й повинна бути. Важливо лише, щоб компонент належності у праворозумінні, який завжди містить певний «метафізичний компонент», не перешкодив прикладній значущості та соціальній ефективності правового регулювання [3, с. 139].

На нашу думку, із позицій сучасного стану правової науки запровадження діяльнісного підходу в національну правову систему передбачає, насамперед, висвітлення правової проблематики у контексті суспільства в цілому, а не лише його державно-владної організації, що тільки допоможе створити можливості для більш повного функціонування всіх структурних елементів цієї системи. Тому для досягнення соціально значимого результату в системі правового регулювання стають важливими не лише норми права як зразки поведінки, а й відповідні процедури та процес реалізації правових норм, який не повинен відриватися від них, а також їх змісту [4, с. 35].

В умовах сьогодення право повинно розглядатися як продукт суспільства, насамперед взаємовідносин між соціалізованими індивідами, які набувають загальної значимості зі всіма їх публічно-владними атрибутами. Для цього зміст поняття права має бути поширеним не лише за межі «наказу держави», а й сукупності норм права як лише потенційних, хоча й загальнообов'язкових, правил поведінки в напрямі врахування певних ненормативних (діяльнісних) аспектів, які є необхідними складниками реалізації правових норм, розуміння права як специфічної соціальної реальності [5, с. 24].

На думку В.І. Андрейцева, значна частина правничих наукових досліджень зумовлена специфікою діяльності окремих правових інституцій та правоохоронних органів, створенням галузевих закладів вищої освіти, що продукують науковий аналіз такої діяльності у різних сферах забезпечення прав і свобод громадян [6, с. 38].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку юридичної науки уявляється за доцільне використовувати не окремо взятий підхід до дослідження правової дійсності, а їх певну сукупність, що сприятиме вирішенню різнопланових дослідницьких проблем (аксіологічний, антропологічний, діяльнісний, системний, феноменологічний, функціональний та інші).

При цьому, привертає увагу діяльнісний підхід, застосування якого поряд із системним, функціональним, іншими перевіреними практикою підходами, виявляється значною мірою актуальним, ефективним, особливо у поєднанні з іншими методологічними прийомами, таким, що дозволяє проникнути у глибину сутнісних властивостей правового явища [7, с. 35].

Поняття «діяльнісний підхід» у широкому розумінні означає, що в основу методології досліджень правових явищ покладено категорію «діяльність» як специфічну форму суспільного буття людей, яка полягає у цілеспрямованому перетворенні природної та соціальної дійсності. Такий специфічний характер діяльності дає змогу її суб'єкту вийти за межі будь-якої ситуації, вписуючи діяльність у широкий контекст суспільно-правового буття.

Таким чином, враховуючи великий спектр можливостей застосування діяльнісного підходу як «методологічного інструментарія» в контексті дослідження державно-правової дійсності, вважаємо за необхідне його включити до структури методології юриспруденції. Він є комплексною стратегією вивчення предмета сучасного правознавства, основним елементом якого є діяльнісний метод (який передбачає вивчення всіх державно-правових явищ через призму активної взаємодії суб'єкта з об'єктом), що застосовується у поєднанні з іншими загальнонауковими та спеціальнонауковими методами. Особливою цінністю цього методологічного підходу є те, що він дозволяє зосереджуватися не тільки на праві, але й вивчати його оточення, за допомогою чого право занурюється в історію та соціум і являє собою невідокремлену частину суспільства. Його впровадження дозволить розширити рамки методологічного плюралізму, якого так потребує сучасна юридична наука.

Список використаних джерел

1. Подковенко Т.О. Антропологічний підхід до права як основа юридичної науки. *Право і суспільство*. 2015. Вип. 2. С. 32–38.
2. Козюбра М. Праворозуміння : поняття, типи та рівні. *Право України*. 2010. № 4. С. 10–21.
3. Петришин О. Проблеми соціалізації правової науки. *Право України*. 2010. № 4. С. 133–142.
4. Калюжний Р. А., Шапенко Л. О. Юриспруденція: від витоків до сучасності. *Юридичний вісник*. 2016. № 3 (40). С. 32–39.
5. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання

суспільних відносин. *Право України*. 2010. № 3. С. 24–36.

6. Андрейцев В. Сучасна правнича наука та освіта: на шляху до Болонського процесу. *Вища школа*. 2005. № 3. С. 36–54.

7. Гусарєв С. Д., Білозьоров Є. В. Методологічні засади використання діяльнісного підходу у сучасному правознавстві. *Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні* / За ред. Ю. С. Шемшученка. Київ, 2016. С. 31–41.

Бойчук Ігор Олегович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Лазнюк Наталія Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЕТИЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТА

Перш ніж почати розповідати про етичну культуру юриста, потрібно знати визначення і чітко розуміння, що таке «Етика» і «Культура».

Етика – наука, що вивчає мораль, норми поведінки, сукупність моральних правил певної суспільної чи професійної групи.

Культура, як історичне явище, означає сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством. Творцем, носієм культури є людина. Культура як інтегральне поняття відбиває якісний бік людської діяльності, її творчий характер, мотивацію і стимуляцію соціальної активності, механізми соціальної регуляції і саморегуляції тощо. Вона (культура) розвивається в залежності від зміни соціально-економічних формацій та характеризується як ступенем оволодіння людством силами природи, так і ступенем розвитку людства в цілому і окремо для кожної людини. Термін «культура» означає не тільки сукупність людських досягнень у підкоренні природи в техніці, науці, освіті, моралі і т. д., але й в оволодінні будь-якою галуззю знань і діяльності.

Етика є одним з підрозділів науки про мораль, її предметом є аналіз буття моралі, що регулює стосунки у сфері певної професійної діяльності людей. Слід підкреслити два принципових положення. З одного боку, моральні засади професійної групи мають ґрунтуватися на загальнолюдських моральних цінностях, системі моральних норм та оцінок, що склалися як результат історичного розвитку суспільства. А з іншого – особливими завданнями професійної етики є обґрунтування морального значення тієї чи іншої професії для суспільства та людини, професійного морального ідеалу, моральне регулювання професійних відносин. Оскільки правові суперечки обумовлені конфліктом інтересів людей, а юридична практика пов'язана з необхідністю

розв'язання різноманітних конфліктних ситуацій, професійна діяльність юриста торкається найважливіших інтересів людей, їх благ, а іноді й долі. Все це накладає особливий тягар моральної відповідальності за результати своєї діяльності на суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів та інших працівників юридичного фаху, вимагає від цих осіб особливих морально-психологічних та вольових якостей.

При підготовці професіоналів для важливих галузей людської діяльності на першому місці, як правило, стоять міцні знання, здатність до їх реалізації, працездатність, і не часто беруться до уваги такі властивості, як доброта, делікатність, людяність і т. п. [1, с. 20 – 29].

Єдиною навчальною дисципліною, повсякденним завданням якої є виховання у юриста-професіонала почуття службового обов'язку, високої моральності під час виконання професійних завдань і стійкої моралі в повсякденному зіткненні зі світом пороку і спокуси залишається юридична етика.

Розв'язання питань, пов'язаних з перерахованими філософськими і правовими категоріями неможна уявити без участі душі, людинолюбства, що припускають наявність у юриста таких властивостей як доброта, чесність, сумлінність. Вплив цих властивостей і категорій на професійну діяльність юриста становить інтерес юридичної етики, що є самостійною галуззю професійної етики [2].

Як говорив доктор юридичних наук С.Д. Гусарев, що юридична етика – наукова дисципліна, що розкриває зміст та взаємозв'язок таких соціальних явищ, як юридична наука та юридична практика, визначає її функції, виходячи з норм та принципів суспільної моралі, формує систему вимог професійного та особистого характеру, висвітлює етичну сторону діяльності юриста з врахуванням спеціалізації юридичної професії.

Відомий науковець Богдан Аркадійович Леко, казав так, що юридична етика – це вид професійної етики, яка є сукупністю правил поведінки працівників юридичної професії, що забезпечують моральний характер їхньої трудової діяльності й позаслужбового поведіння, а також наукова дисципліна, що вивчає специфіку реалізації вимог моралі в цій галузі [3].

Отож, маючи два визначення двох науковців, можна скласти одне, але досить влучне поняття юридичної етики: Юридична етика – це галузь вчення про етику, що досліджує роль і значення моральних принципів у сфері здійснення правосуддя і правоохоронної діяльності.

Юридична етика:

- 1) переносить досліджувані етикою абстрактні моральні категорії на практичний ґрунт;
- 2) пропонує шляхи втілення їх у реальне життя;
- 3) сприяє моралізації професійної діяльності, додає їй морального змісту.

Якщо етику називають практичною філософією, то юридичну етику з повною підставою варто визнати прикладною етикою, духовним інструментом юриста, що забезпечує чесне і бездоганне виконання повсякденних обов'язків, розв'язання складних правових проблем максимально прийнятним шляхом

Юридична етика покликана виховувати у державних юристів відданість конституційним ідеалам, чесність і непідкупність, почуття обов'язку і справедливості, забезпечуючи, таким чином, практичну реалізацію в Україні принципу правової держави. Втілення в життя ідей і принципів правової держави можливе лише при постійному дотриманні морально-етичних вимог кожною посадовою особою правової сфери. Робота слідчого, судді, прокурора охоплює величезне коло питань, що торкаються всіляких аспектів людських відносин.

Грамотність і широкий кругозір майбутнього правознавця досягаються шляхом старанного вивчення ним десятків профільюючих і допоміжних навчальних дисциплін. Виховання відданості до обраної професії і необхідних для бездоганного служіння їй загостреного почуття справедливості і високої моральності – важке і неоціненне завдання єдиної навчальної дисципліни – юридичної етики [4].

Найважливішим вітчизняним офіційним джерелом юридичної етики є Конституція України, статтею 62 якої закріплена презумпція невинуватості, як найважливішого принципу судочинства, безсумнівно є великим морально-етичним досягненням. У цьому ряду стоїть і положення про звільнення від відповідальності особи за відмову від дачі показань щодо себе, членів своєї родини і близьких родичів, що знайшло своє закріплення в ст. 63.

До офіційних джерел юридичної етики варто віднести деякі Закони України (Закон України «Про адвокатуру», прийнятий 19 грудня 1992 р.), Укази Президента (Указ Президента від 30 вересня 1999 р. «Про деякі міри щодо підвищення рівня роботи адвокатури», що затвердив Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури), Постанови Кабінету Міністрів (Постанова КМУ від 14 травня 1999 р. № 821 «Про твердження порядку оплати праці адвокатів по наданню громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави»).

До офіційних джерел юридичної етики варто також віднести рішення Конституційного Суду України. Зокрема, рішення від 16 жовтня 2000 р. за № 13-рп/2000, що розширив коло осіб, які допускаються до виконання функцій із захисту прав громадян у кримінальних справах. Будучи чисто правовим по своїй суті, рішення торкається маси етичних питань, що потребують регулювання [5].

Список використаних джерел

1. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. - 2017. - Вип. 2. - С. 20-29
2. Грубінко А.В., Кравчук В.М. Юридична деонтологія і професійна етика та логіка для юристів/ Тернопіль 2016
3. Тернопільський національний економічний університет/ Юридичний факультет/ Василь Ухач. Юридична деонтологія і професійна етика/ Тернопіль 2015
4. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого / В. О. Лозовой, О. В. Петришин/ Професійна етика юриста/ Харків «Право» 2004.
5. https://uk.wikipedia/wiki/Юридична_етика.

*Буткевич Ангеліна Вікторівна,
студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Сучасна держава виконує цілу низку різних за змістом, обсягом та іншими показниками функцій, що сприяє виникненню в юридичній науці множинності класифікацій функцій держави за різними критеріями. Класифікаційні критерії, тобто ознаки, що дозволяють віднести ті або інші функції до конкретного класу, групи, мають різний характер. Найзагальнішими критеріями виокремлення функцій держави виступають особливості об'єкта державного впливу, а також зумовлена останніми змінами специфіка змісту кожної функції.

Отже, класифікаційні критерії та їх достовірність у сучасних умовах автор вважає:

1. У сучасній юридичній літературі загальноприйнятим вважається розподіл функцій держави за соціальною важливістю (значущістю) на основні й неосновні. Під основними функціями розуміють найзагальніші та найважливіші напрями діяльності держави щодо здійснення стратегічних завдань і цілей, які постають перед державою в конкретний історичний період. До неосновних функцій відносять здійснення державою конкретних завдань у другорядних сферах суспільного життя. Така позиція являється спірною, тому що деякі автори вважають таку типологізацію функцій держави необґрунтованою, насамперед, через відсутність об'єктивного критерію для віднесення тієї або іншої функції держави до основної чи неосновної та їх відмінність. Наприклад, М.В. Черноголовкін вважає, що до основних функцій відносять такі, що охоплюють низку окремих однорідних напрямів діяльності держави, а до неосновних – такі, що охоплюють більш вузькі напрями діяльності, виступаючи складовими структурними частинами основних функцій. Щоб уникнути зазначених помилок, вчені пропонують вживати замість визначення «неосновні» термін «окремі», зауважуючи, що «оскільки основні функції реалізуються через окремі, а окремі тісно пов'язані з основними, їм підпорядковані і виступають засобом їх реалізації, називати їх «неосновними» є помилкою. Однак і такий підхід не є безпомилковим, адже виділення, крім основних, будь-яких інших (неосновних, окремих тощо) функцій суперечить загальному змісту функцій держави, під якими розуміють основні (головні) напрями її діяльності. Отже,

можна зазначити, що у держави не може бути основних і неосновних функцій, у кожній з них виявляється її сутність, зміст і соціальне призначення.

2. Ще одна поширена система класифікації функцій держави ґрунтується на такому критерії, як тривалість дії. Відповідно до нього пропонується виділяти функції постійні, що здійснюються на всіх етапах розвитку держави, і тимчасові, що викликані певними специфічними умовами, зі зникненням яких дана функція відпадає. Але варто зазначити, що така типологізація функцій втрачає свій зміст у сучасному світі, адже всі функції будь-якої сучасної держави можна вважати постійними, але при цьому зумовленими конкретним етапом історичного розвитку суспільства. Діяльність держави щодо здійснення своїх функцій взагалі завжди має конкретно історичний зміст, і саме у процесі реалізації складається їх конкретне співвідношення, формується значення кожної функції в загальній системі. У певні періоди існування держави може відбуватися зміна пріоритетів, що зумовлює відповідні зміни у функціонуванні держави, і на перший план виходять функції, які мають на даний момент найбільше суспільне значення.

3. До числа найбільш поширених у юридичній науці належить також поділ функцій залежно від політичної спрямованості діяльності держави на внутрішні, що забезпечують внутрішню політику держави, і зовнішні, що забезпечують діяльність поза її межами. Така типологізація вбачається очевидною, адже функції держави можуть бути реалізовані або всередині країни, або поза її межами, проте використання цього критерію також потребує певних уточнень. По-перше, в сучасній науці немає єдиної думки щодо переліку внутрішніх і зовнішніх функцій держави. О.Ф. Скакун вважає, що до внутрішніх функцій потрібно віднести політичну, економічну, соціальну, екологічну, культурну, інформаційну, правоохоронну та правозахисну; до зовнішніх – функцію співробітництва та інтеграції із сучасними державами в різних державно-правових сферах суспільного життя, функцію оборони держави, забезпечення миру та підтримку світового правопорядку. Так, В.В. Лазарєв до внутрішніх функцій відносить охорону правопорядку і права власності, інших прав і свобод громадян; економічну, соціальну та екологічну функції; до зовнішніх – підтримку мирного співіснування; забезпечення ділового партнерства й співробітництва; захист державного суверенітету. До зовнішніх функцій, на думку автора, відносять: функцію інтеграції у світову економіку, зовнішньоекономічне партнерство, функцію оборони країни, підтримку світового правопорядку, співробітництво з іншими державами у вирішенні глобальних проблем сучасності. По-друге, розподіл функцій держави на внутрішні та зовнішні в сучасних умовах набуває все більшої умовності. В умовах стрімкої глобалізації світу, коли практично всі країни пов'язані в розгалуженій мережі різноманітних взаємодій, які визначають і характер виробництва, і його обсяги, і стандарти споживання, і, врешті, цінності та ідеали людей, діяльність сучасної держави набуває все більшого міжнародного характеру, а діяльність всередині країни значною мірою залежить від зовнішніх політичних та економічних обставин.

4. Деякі вчені до числа головних відносять класифікацію функцій держави, що базується на принципі поділу влади. І відповідно підрозділяють функції на

законодавчі (правотворчі), управлінські і судові. Деякі автори в таку класифікацію включають як самостійну функцію державний нагляд.

Наприклад, О.О. Джураєва вважає, що можна сумніватися в справедливості подібної класифікації функцій держави, тому що в цьому разі ми маємо справу скоріше з класифікацією форм здійснення державних функцій, а не самих функцій держави.

5. Найбільш обґрунтованою в сучасних умовах класифікацією функцій держави, на думку вченого Теремцової Н.В., є класифікація за об'єктами державного впливу. Основана на такому критерії, як сфера діяльності держави, ця типологія близька до попередньої, але при цьому позбавлена її головних недоліків і достатньо логічна. Функції держави в цьому разі виступають як основні напрями реалізації завдань і цілей, соціального призначення держави в процесі її діяльності в різних сферах суспільного життя. Залежно від того, в якій сфері життєдіяльності суспільства держава здійснює свої функції – економіці, політиці, соціальній сфері, духовному житті суспільства, можна виділити функції економічного, політичного, соціального, культурного та міжнародного характеру.

Зокрема виділяють: 1) у сфері економіки – довгострокове планування та прогнозування економічного розвитку країни, формування державного бюджету, встановлення системи оподаткування, сприяння підприємницькій діяльності тощо;

2) у соціальній сфері – соціальний захист малозабезпечених прошарків населення, розвиток системи охорони здоров'я;

3) у політичній сфері – охорону законності та правопорядку, прав і свобод людини, забезпечення вільного волевиявлення громадян, попередження міжнаціональних та релігійних конфліктів;

4) у культурній сфері – державну підтримку та фінансування культури, мистецтва, освіти;

5) у міжнародній сфері – взаємовигідну економічну, політичну, науково-технічну, військову та культурну співпрацю з іншими державами, захист територіальної цілісності та суверенітету, підтримку системи міжнародної безпеки та ін.

Таким чином, на основі проведеного аналізу функцій сучасної держави можна зробити такі висновки: функції держави багатопланові, їх формування відбувається в процесі становлення і розвитку держави. У різні історичні періоди пріоритетного значення набувають ті або інші завдання, цілі держави, а отже, і різні її функції. Зникають одні функції, виникають інші. Тому наведені класифікації не є остаточними для української держави. Виділені та охарактеризовані в наведеній класифікації функції у тому або іншому виді та відповідній формі реалізації, попри всі істотні розходження у характері, обсязі, пріоритетах наявної функціональної діяльності, властиві більшості сучасних держав. Внутрішній зміст цих функцій, безумовно, змінюється залежно від конкретних політичних, економічних і соціально-культурних умов, але кожна держава так чи інакше здійснює ці функції, зумовлені самою її сутністю як універсальної політичної форми організації суспільства. Звичайно, тема функцій

держави, а саме їх модернізація в умовах глобалізаційних перетворень, буде актуальною і через кілька десятків і навіть сотень років, поки існує такий інститут, як держава. Я думаю, що дана тема ще не вичерпала себе і потребує подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Черноголовкин Н. В. Теория функций социалистического государства / Н. В. Черноголовкин. – М.: Юридическая литература, 1970. – 216 с.
2. Джураєва О. О. Класифікація функцій сучасної держави // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – 2005. – Вип. 25. – 664 с. 68. Комаров С. А. Теория государства и права : учеб.-метод. пособие / С. А. Комаров. – М.: Норма, 2001. – 448 с.
3. Теремцова Н.В. Проблема розбудови соціальної держави в умовах конституційної реформи: теоретичний аспект. Соціологія права. 2015. № 3-4 (14-15). С. 200-207.
4. Лазарев В. В. Теория государства и права. Актуальные проблемы / В. В. Лазарев. – М.: Акад. МВД РФ, 1992. – 153 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – 2-ге вид., доповнене і перероблене. – К.: Правова єдність, 2010. – 520 с.

***Бучумаш Ірина Борисівна,**
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

***Науковий керівник:**
Лазнюк Наталя Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

МЕТОДОЛОГІЯ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Методологія теорії держави і права (від грец. *methodos* – метод + *logos* – вчення) – система загальних підходів, принципів, методів, способів і засобів пізнання права і держави, реалізованих на основі знань про закономірності їхнього застосування за допомогою сукупності юридичних понять і категорій, а також вчення про теоретичні основи їхнього пізнавального використання.

Структура методології теорії права і держави

Загальний

Загальний підхід ще називають філософським, оскільки він

підхід переважає. Однак крім загальних засобів філософського і напівнаукового плану в теорію права і держави залучаються загальні засоби інших наук (політології, соціології, кібернетики, інформатики й ін.), що позначають принципову загальну орієнтацію наукового пізнання, його ракурс, аспект. Підхід не нормує саме пізнання, як це робить метод, проте задає відповідну програму його методологічного забезпечення (антропологічний, аксіологічний, матеріальний, системний, соціокультурний, синергетичний, функціонально-інструментальний, інформаційний, комунікативний, феноменологічний, герменевтичний та ін.).

Принцип, як і загальний підхід, є ширшим за метод, слугує загальноприйнятою нормою-ідеєю професійного правового мислення найвищого авторитету і виступає основною засадою здійснення пізнання саме за такими, а не за іншими законами, тобто за законами зв'язку єдності, сполучення, системності відповідних способів пізнання між собою (принцип єдності логічного й історичного, емпіричного і теоретичного, конкретного й абстрактного та ін.). своєю незаперечністю принципи покликані забезпечити концептуальність дослідження. Кожний з загальних підходів реалізується на основі своїх принципів.

Метод є комплексом конкретних засобів і способів пізнання закономірностей виникнення, системного структурування та функціонування права і держави. Тут засоби виступають як інструмент; знаряддя дії - від системи і комбінації використовуваних засобів (емпіричних і теоретичних), а також способів їх сполучення залежить спрямованість і рівень пізнавальної діяльності. Способи пізнання є системою логічних прийомів, що допомагають досягти певних результатів (дедукція, індукція, аналіз і синтез, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного і навпаки тощо) та задають метод, який має відповідати об'єкту дослідження, рівню пізнання і бути теоретично обґрунтованим.

Центральний елемент методології – метод (від грец. *methodos* – шлях дослідження, теорія, учення) – спосіб досягнення якої-небудь пізнавальної мети, вирішення конкретної задачі. Якщо категорія «предмет науки» вказує на те, що саме вивчає та чи інша наука, то категорія «метод науки» вказує на те, яким саме шляхом відбувається дослідження.

Методи теорії держави і права умовно можна розділити на чотири групи: загальні; загальнонаукові; міждисциплінарні; спеціальні.

Загальні методи пізнання властиві кожній людині як розумній істоті і використовуються не лише в науці, а й у повсякденному житті: спостереження;

порівняння; рахування; узагальнення; дескрипція (опис).

Загальнонаукові методи застосовуються в усіх науках. Зокрема, це методи: діалектики; формальної логіки; системного аналізу.

Загальні методи пізнання властиві кожній людині як розумній істоті і використовуються не лише в науці, а й у повсякденному житті: спостереження; порівняння; рахування; узагальнення; дескрипція (опис).

Загальнонаукові методи застосовуються в усіх науках. Зокрема, це методи: діалектики; формальної логіки; системного аналізу.

Діалектичний метод в юриспруденції передбачає об'єктивний, всебічний і конкретний розгляд державно-правових явищ, виявлення притаманних їм зв'язків, наявність у них суперечностей, оцінку державно-правових явищ з якісного та кількісного боку, виявлення залежності форми явища від його сутності.

Аналіз є прийомом пізнання за допомогою розчленування предмета дослідження на складові елементи. Синтез – це поєднання окремих частин предмета в єдине ціле. Аналіз і синтез однаково необхідні для дослідження, оскільки становлять єдність протилежностей. Наприклад, для вивчення такого складного явища, як правова реальність, ми спочатку виділяємо в ній і окремо вивчаємо правові норми, правові відносини, правову свідомість, правомірну поведінку, а потім синтезуємо їх у категорії правопорядку.

Чільне місце серед загальнонаукових методів посідає логіка — сукупність законів і прийомів правильного мислення. Існують чотири основні закони логіки:

1) закон тотожності. Тотожність – це таке відношення між об'єктами, коли вони рівні самі собі, є «тими самими». Цей закон свідчить: якщо твердження істинне, то воно істинне. Цей закон є настільки очевидним, що нечасто застосовується сам по собі;

2) закон суперечності свідчить, що твердження і заперечення одного і того ж не можуть бути істинними: одне є неодмінно помилковим. Інакше кажучи, думки повинні бути несуперечливими;

3) закон виключеного третього свідчить, що кожен вислів є правильним або неправильним;

4) закон достатньої підстави означає, що жодна думка не може бути визнана істинною без достатньої підстави. Іншими словами, нічого не можна приймати на віру: треба ґрунтуватися на достовірних фактах і раніше доведених положеннях. Інколи цей закон формулюють і так: те, що можна пояснити за допомогою меншого, не слід виражати за допомогою більшого.

Системний метод (системний аналіз) використовується при вивченні складних проблем, які перебувають у взаємозв'язку одна з іншою. Система – це сукупність об'єктів із фіксованими між ними відносинами. Системний метод представляє цілісне явище як систему, що складається з кількох взаємодіючих елементів (або підсистем, оскільки кожен елемент може бути також представлений як система нижчого рівня). Системний аналіз стосується утворення, розвитку, функціонування, синтезу державно-правових явищ, а також їхнього взаємозв'язку з іншими соціальними явищами.

Міждисциплінарні методи застосовуються в кількох близьких за предметом дослідження науках:

1) культурологічний метод. Такий підхід припускає вивчення права як невід'ємної частини соціального регулювання разом з мораллю, етикою, релігією, а держави – в її взаємодії з іншими соціальними інститутами:», що виникли в ході розвитку людської цивілізації (громадянське суспільство, політичні партії тощо);

2) соціологічний метод полягає в дослідженні права на базі конкретних соціальних фактів. Він включає аналіз статистичних відомостей і різного роду юридичних документів, соціально-правовий експеримент, анкетування тощо;

3) статистичний метод використовується для кількісної характеристики предмета дослідження, наприклад, відомості про кількість правопорушень, про питому вагу економічних злочинів тощо;

4) конкретно-історичний метод допомагає вивчити специфіку конкретного державно-правового явища, прослідкувати динаміку його розвитку, наприклад, особливості соціального регулювання в період первісного ладу, ранньої державності, сучасної правової держави тощо.

Спеціальні методи теоретико-правової науки такі:

1) формально-юридичний (догматичний) метод передбачає дослідження юридичних фактів та юридичних текстів, тлумачення їх у логічній послідовності з використанням спеціальних юридичних термінів і конструкцій. Цей метод передбачає вивчення права як такого, в «чистому вигляді», поза зв'язком з економікою, політикою, мораллю та іншими соціальними явищами.

2) порівняльно-правовий метод передбачає комплексне вивчення правової культури в зіставленні досвіду різних країн і народів, з'ясуванні традицій і новацій в розвитку державних і правових інститутів. За допомогою порівняльно-правового методу можливо зіставлення якого-небудь правового інституту або галузі права в одного народу в різні історичні періоди (діахронний аналіз) та правових інститутів, що існують одночасно в різних країнах (синхронний аналіз).

Методологія теорії держави і права не зводиться тільки до системи методів. Вона включає також підходи, принципи, ціннісні (методологічні) орієнтири, за допомогою яких забезпечується збагнення держави і права.

Принципи пізнання – це вихідні положення теорії методу (методів) пізнання, які вимагають від суб'єкта пізнання здійснення певних дій. До класичних, загально визнаних методологічних принципів відносять:

1) принцип раціоналізму, тобто визнання того, що державно-правові явища можуть бути пізнані за допомогою розуму;

2) принцип детермінізму, тобто визнання причинної зумовленості державно-правових явищ;

3) принцип об'єктивної істини, тобто визнання можливості встановити єдину, верифіковану (таку, що піддається перевірці) істину;

4) принцип верифікації, тобто перевірки, емпіричного підтвердження теоретичних положень юриспруденції шляхом зіставлення їх зі спостережуваними об'єктами або експерименту;

5) принцип історизму, який полягає у визнанні того, що держава і право — історичні феномени, що всі державно-правові явища існують в часі, тобто виникають, змінюються, зникають.

Сучасна методологія, крім того, визнає можливість ірраціоналізму, принцип додатковості, принцип плюралізму істини.

Ірраціоналізм — це світоглядна орієнтація, що визнає основним видом пізнання уяву, інтуїцію, одкровення, віру, і обмежує або заперечує можливості розуму в процесі пізнання. Не заперечуючи раціоналізму, сучасна юридична наука використовує також й ірраціональне знання. Наприклад, багато загальних понять (істина, людина, суспільство) сприймаються суб'єктом пізнання спочатку інтуїтивної лише в процесі детального вивчення формулюються раціоналістично.

Принцип додатковості вперше був сформульований великим фізиком Нільсом Бором. Річ у тому, що квантова механіка поставила людину в ситуацію» коли з'ясувалося, що пізнати багато явищ, керуючись тільки одним підходом, неможливо. Згідно з принципом додатковості для відтворення в знаковій системі цілісного явища необхідні взаємо-виключні, додаткові класи понять. Наприклад, багато правових інститутів традиційних аграрних співтовариств (в Африці, Азії) неможливо зрозуміти, керуючись тільки теоретичними уявленнями, виробленими європейською наукою.

Із принципом додатковості тісно пов'язаний принцип наукового плюралізму, суть якого полягає у визнанні множинності, неоднозначності істини.

Важливе місце в методології теорії держави і права посідають юридичні концепції та парадигми. Концепція — це науково обґрунтоване тлумачення явища. Парадигма — це модель постановки проблеми та її рішення, яка панує протягом певного історичного періоду в науковому співтоваристві. Точні, природничі та суспільні науки мають різний ступінь «відкритості», тобто здатність включати одну або більше загальновизнаних парадигм. Як правило, природничі науки керуються однією загальновизнаною парадигмою, а зміна парадигм є науковою революцією.

Юриспруденція і теорія держави і права як її методологічна, базова складова частина, належачи до соціальних (гуманітарних) наук, розділяють їхній поліпарадигмальний (поліконцептуальний) характер. Якщо точні та природничі науки керуються, як правило, однією загальновизнаною парадигмою (наприклад, визнання первинності матеріального світу), то соціальні науки «не можуть собі дозволити» однолінійного сприйняття світу через складність самого суспільства і породжених ним явищ.

Суспільні науки і юриспруденція як їхня частина, неминуче є науками ідеологізованими, через що завданням і одночасно складовою частиною методології теорії держави і права є вироблення і слідування певним ціннісним (методологічним) орієнтирам. До них ми повинні віднести орієнтацію на загальнолюдські і, як їхнє ядро, — європейські цінності, а саме: права людини, демократію та верховенство права.

Список використаних джерел

1. Крестовська Н. М. Теорія держави і права. URL: <http://studies.in.ua/ru/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava/1502-14-metodologiya-teoryi-derzhavi-prava.html>
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави, Алерта, Київ, 2010, ст. 3.
3. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. К.: МАУП, 2003, С. 4–5.

*Вишнівський Назарій Вікторович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ІЗ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У сучасному суспільстві правоохоронні органи все більше трансформуються з органів насильства і примусу в органи соціального обслуговування населення. Така нова для вітчизняного права функція виконавчої влади як надання «управлінських послуг» приватним (фізичним та юридичним) особам, передбачена новою адміністративно-правовою доктриною. Саме тому актуальним є вивчення досвіду поліції США, де організовано діяльність «місцевої поліції», наріжною ідеєю якої є підтримання тісних зв'язків із громадськістю та засобами масової інформації (далі – ЗМІ). Перш за все потребує вирішення таке питання: в який спосіб поліція США будує свої відносини з журналістами, щоб, з одного боку, надати представнику мас-медіа можливість реалізувати своє конституційне право на інформацію, а з іншого – дозволити поліції вирішити свої службові завдання.

Спочатку необхідно визначитися з соціальною роллю, яка відводиться поліції США в суспільстві, для того щоб краще зрозуміти, на яких засадах побудовані її стосунки із журналістами. Взагалі в більшості західних країн кожен офіцер поліції розглядається як частина обслуговуючого штату. За даними, отриманими з різних поліцейських агентств США, від 80 до 90 % часу кожної зміни поліцейські проводять, виконуючи функції обслуговування населення, а саме – функції зв'язків із громадськістю. Тобто основною роботою офіцера є слугування громадянам і тільки 10 – 20% службового часу працівник поліції відводить на виконання безпосередній повноважень. Така пропорція зберігається, якщо проаналізувати телефонні дзвінки до чергових частин

поліцейських департаментів: лише 10 – 16 % з них пов'язані з забезпеченням закону та порядку.

Функція обслуговування дещо розходиться з традиційною уявою про поліцію як «борця зі злочинністю», в той час як більшість журналістських матеріалів щодо діяльності поліції зосереджують увагу на тому чи іншому злочині, тенденціях злочинності. При цьому поліція посідає місце на другому плані сюжету чи публікації. Дослідники відмічають, що відмінною рисою журналістських матеріалів усе частіше стає розставлення акцентів у бік злочину та насильства. Аналіз матеріалів ЗМІ дозволяє констатувати, що інформаційні повідомлення, позбавлені аналітичного підходу до висвітлення подій, підкреслюють нездатність поліції тримати злочинність під контролем і, таким чином, надають негативну оцінку роботи поліції. Крім того, телевізійні шоу, документальні та художні фільми показують характер роботи поліції у вкрай спотвореному вигляді: вони підкреслюють таку її функцію як боротьбу зі злочинністю, застосування поліцією насильства і, таким чином, презентують поліцію як каральний орган, здатний ефективно розкрити злочин, але не запобігти правопорушенню. Нестача реалістичної інформації стосовно діяльності поліції, тобто тієї, що відповідає дійсності, в кінцевому підсумку містифікує систему кримінальної юстиції в цілому, підсилюючи нерозуміння специфіки її роботи з боку населення.

Під час вирішення питання щодо доступу журналіста до інформації стосовно своєї діяльності поліція спирається на Закон «Про свободу інформації», а також виходить із того, що вся зібрана нею інформація стосовно громадян (включаючи ім'я особи, її ідентифікаційний код, місце проживання тощо) має конфіденційний характер і для її розголошення поліцейському необхідно отримати відповідне рішення суду. Створена у США система кримінальної юстиції поважає приватне життя кожної особи, тому поліція завжди вимушена шукати баланс між свободою індивідууму та свободою суспільства. Отже, під час визначення доступу до тієї чи іншої інформації зустрічаються інтереси приватних осіб та інтереси суспільства. З одного боку, на поліцію покладено функцію контролю за злочинністю і вона несе відповідальність за забезпечення безпеки громадян, а з іншого – існує належна процедура, згідно з якою поважається право особи на особисту свободу і функція забезпечення цього права має першорядне значення.

Використання ЗМІ поліцією відбувається в таких напрямках:

- залучення населення до протидії злочинності та її профілактики;
- створення в суспільстві позитивного іміджу поліції.

У межах першого вектору у пресі публікуються спеціально розроблені звернення до населення, в яких надаються практичні рекомендації щодо організації охорони власного житла від злочинних посягань, проведення патрулювання мешканцями, застосування методів самооборони, використання спеціальних замків і сигналізації тощо. На сторінках місцевої преси проводяться опитування населення стосовно відповідності діяльності поліції потребам громадян. Готуються спеціальні радіо- та телепрограми для підлітків, у яких пропагуються правові знання з метою профілактики правопорушень серед цієї

категорії населення. Також поліція постійно звітує перед населенням через ЗМІ: оголошуються дані щодо стану злочинності, чисельності особового складу поліцейського агентства, його організації, технічної та бойової озброєності, бюджету тощо.

У великих підрозділах поліції США діють відділи зв'язків з громадськістю, що відповідають за відносини з пресою. Невеликі підрозділи звичайно призначають старшого прес-офіцера. До його обов'язків входить відповідати на більшість журналістських запитів і готувати (або надавати журналістам матеріали для підготовки) статті й сюжети для їх подальшого розміщення на місцевому телебаченні, радіо та у пресі. Він не має права приховувати від журналістів будь-які факти з роботи поліції, якщо це не пов'язано з конфіденційною інформацією, що стосується розслідування конкретних справ. Для підвищення ефективності роботи щодо встановлення партнерських стосунків з мас-медіа за кожним поліцейським агентством також закріплюють одного або декількох журналістів так званої «кримінальної хроніки».

Незважаючи на ту увагу, яку приділяють забезпеченню права на свободу слова у США, в практиці роботи поліції зустрічаються випадки, коли її працівники не визнають права журналіста на отримання оперативної інформації, необгрунтовано приховують ті чи інші дані, ігнорують прохання журналістів надати інформацію. Таке ставлення до представників мас-медіа призводить до напружених стосунків зі ЗМІ та в кінцевому підсумку негативно впливає на загальну оцінку роботи поліції з боку суспільства. З цього приводу є цікавим досвід Департаменту поліції м. Ріно, в якому зовсім по-новому були побудовані стосунки з пресою. Так, для прискорення потоку інформації була розроблена система алфавітно-цифрового заміщення сторінок, яка замінила звичайні повідомлення для преси і забезпечила її передачу за лічені секунди. Тепер будь-який службовець мав право надавати інформацію журналістам відповідно до певних положень. Для оперативного зв'язку з мас-медіа було виділено окрему телефонну лінію, яка забезпечувала прямий зв'язок з черговим офіцером високого рангу в будь-який час. Журналістам було дозволено заходити в головну поліцейську дільницю та в підрозділи в будь-який час, а не в заздалегідь призначений. Журналістам стали надавати інформацію такого змісту: відомості про злочини; повідомлення щодо повсякденної діяльності поліції, а також стосовно поведінки службовців поліції та дисциплінарних заходів.

Цікавим є й досвід європейських країн щодо співпраці органів поліції зі ЗМІ. Так, у Фінляндії на телеканалі «YLE» успішно випускається програма «Поліцейське ТВ» («Police TV»), основною метою якої є надання допомоги правоохоронним органам у попередженні й розкритті злочинів. Ця телекомпанія стала першою в скандинавських країнах, де була створена кримінальна журналістика (журналістика, що спеціалізується на кримінальній тематиці), а зазначена програма – єдина у Фінляндії, присвячена цілком кримінальній тематиці. Програму транслюють не тільки у Фінляндії, але й у сусідніх країнах – Естонії та Швеції. Організуються спільні щотижневі випуски з програмою шведського телебачення «Efterlyst». Директор цієї програми відзначає, що за роки існування його проекту намітилося явне збільшення кількості громадян, що

бажають допомогти поліції розкрити злочин і покарати винного, крім того, люди стали більше відчувати, що це є їхнім обов'язком. Певним стимулом тут виступає той факт, що в кожній програмі показуються результати, яких вдалося домогтися завдяки інформації, отриманій від глядачів. Подивившись передачу, глядачі, що мають будь-яку інформацію, можуть або зателефонувати поліцейському, що розслідує цю справу, або зробити безкоштовний анонімний дзвінок у студію, після чого отримана інформація відправляється слідчому факсом.

*Гавришків Анна-Марія Святославівна,
студент за ОР «Магістр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Науковий керівник:
*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО І ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» встановлено принципи діяльності органів державної виконавчої служби. Відповідно до вимог статті 4 Закону, діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців здійснюється з дотриманням принципів: 1) верховенства права; 2) законності; 3) незалежності; 4) справедливості, неупередженості та об'єктивності; 5) обов'язковості виконання рішень; 6) диспозитивності; 7) гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами; 8) розумності строків виконавчого провадження; 9) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями [3].

Принцип верховенства права, відповідно до Конституції України [1] в Україні визнається і діє принцип верховенства права, згідно якої: Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії; звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Принцип законності або принцип реальної дії права в державі, при якому

державні органи, посадові особи та громадяни строго дотримуються правових норм і, в першу чергу, Конституції України, Закону України «Про виконавче провадження» [5].

Принцип незалежності. Отже, державний виконавець, приватний виконавець під час здійснення професійної діяльності є незалежними, керуються принципом верховенства права та діють виключно відповідно до закону.

Принцип справедливості, неупередженості та об'єктивності має значення як і професійні етичні принципи, які визначають як загальну спрямованість правосуддя, так і дії осіб, зайнятих у його відправленні. Суть справедливості полягає у послідовному, тобто неупередженому, об'єктивному застосуванні виконавцем положень і норм Закону [11].

Принцип обов'язковості виконання рішень як зазначено в Конституції України [1, ст. 129-1] встановлює, що судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Рішення суду відповідно до процесуального законодавства є обов'язковим уже з моменту його винесення і проголошення. Але з моменту набрання ним законної сили воно стає загальнообов'язковим, тобто обов'язковим не тільки для суду, не тільки для інших учасників цивільної справи, а й для всіх органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян, і підлягає виконанню на всій території України) [7].

Принцип диспозиції є важливим принципом в галузі цивільного права, згідно з яким особи мають право самостійно розпоряджатися своїми правами і засобами їх захисту.

Принцип гласності та відкритості виконавчого провадження, що ґрунтується на конституційному положенні, що визначене як основна засада судочинства [9].

Принцип розумності строків виконавчого провадження. Виконавче провадження здійснюється з дотримання розумності строків, а по окремим виконавчим діям передбачені конкретні строки прийняття рішень виконавцями. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання дій та прийняття рішень.

Принцип співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями тобто здійснення виконавчого провадження у відповідності до цього принципу має бути співмірним з обсягом вимог за конкретними рішеннями.

Отже, Державний виконавець та приватний виконавець повинні здійснювати свою професійну діяльність сумлінно, не розголошувати в будь-який спосіб професійну таємницю, поважати інтереси осіб, що стягують податки, боржників, [9] третіх осіб, не принижувати їхню гідність. До професійної таємниці належить інформація, що стала відома державному виконавцю, приватному виконавцю, помічнику приватного виконавця у зв'язку із здійсненням професійної діяльності.

Обов'язок зберігати професійну таємницю поширюється на особу і після її звільнення з посади державного виконавця чи припинення діяльності приватного виконавця, помічника приватного виконавця.

Державний виконавець, приватний виконавець можуть надавати іншим особам інформацію, що містить професійну таємницю, виключно у випадках і порядку, передбачених законом.

Державний виконавець, приватний виконавець зобов'язані вживати всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання чи усунення конфлікту інтересів.

Конфліктом інтересів у цілях застосування цього Закону вважається суперечність між особистими інтересами державного виконавця або приватного виконавця та його професійними правами й обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання державним виконавцем або приватним виконавцем його професійних обов'язків, а також на вчинення чи не вчинення ним дій під час здійснення примусового виконання рішень.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2019).

2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України. № 32-33.// (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 32-33, ст. 413; 2014 р., № 11, ст. 132). – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>.

3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Закон України. Документ 1403-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 28.08.2018, підстава - 2475-VIII. // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 29, ст.535). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-1>.

4. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів... Постанова КМУ № 1172 від 29 червня 1999 року. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>.

5. Про виконавче провадження. Закон України. Документ 1404-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 17.10.2019, підстава - 132-IX. // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 30, ст.542).– URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>.

6. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень. НАКАЗ 02.04.2012 № 512/5. // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 квітня 2012 р. за № 489/20802Документ z0489-12, чинний, поточна редакція — Редакція від 02.08.2019, підстава - z0789-19.– URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>.

7. Матеріали кращих виступів та доповідей на семінарі з предмету «Проблеми теорії права» студентів 1 курсу ОКР «Магістр» юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Збірка.– Випуск третій «Проблеми теорії права». // за заг. ред. Н.В. Теремцової. Київ. Надруковано ТОВ «Козарі» / – К., 2011. – 157.

8. Теремцова Н. В. Правовий прогрес та рівень правової культури громадян в умовах розбудови правової держави. Європейські перспективи. 2016. №2. С. 9-14. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2016_2_4.

9. Теремцова Н. В. Бюджетний процес за законодавством України. Бюджетний процес за законодавством України: монографія / –К.: Вид. ТОВ «Інтер Логістик України». 2010. – 240 с.

10. Теремцова Н. В. Аналіз міжнародної практики оподаткування фізичних осіб. Матеріали доповідей укладено за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених./ Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (21 квітня 2011 року). – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. С. 450–452.

11. Теремцова Н. В. До питання поняття податкової системи України: принципи побудови та функціонування в умовах розбудови правової держави. Матеріали доповідей укладено за матеріалами X Ювілейної Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми», яка відбулася 10 червня 2011 року на Інтернет-сайті www.iconf.org.ua – Тернопіль 10 червня 2011 р., Вид. «Вектор», 2011. – 230 с. С. 168–170.

*Герус Тетяна Сергіївна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Лазнюк Наталія Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Правова система – сформована під впливом об’єктивних закономірностей розвитку суспільства сукупність усіх його правових явищ, які перебувають у стійких зв’язках між собою та з іншими соціальними системами [2, с. 562].

У сучасному світі сформувалася велика кількість національних правових систем. На 2008 р. членами Організації об’єднаних націй є 192 країни, кожна з яких має власну національну правову систему. Крім того, існують так звані невизнані держави, які фактично також мають власні правові системи, і різноманітні наднаціональні правові системи – міжнародні та релігійні [2, с.563].

При схожості національних правових систем за певними показниками визначають науково-теоретичне поняття, що відображає умовну сукупність правових систем як результат їх порівняльного пізнання, і позначається, як правило, терміном «правова сім’я» (або правовий тип, правове коло, група

правових систем).

Науковці виділяють декілька видів правових сімей сучасності:

1. Романо-германська сім'я.
2. Англо-американська правова сім'я.
3. Релігійна правова сім'я.
4. Традиційна (звичаєва) правова сім'я.
5. Сім'я соціалістичних правових систем.

Відповідь на питання, до якої правової сім'ї належить Україна, залежить від того, яким правовим шляхом йде суспільство, від напрямів правової політики, яка відбивається у прийнятих політико-правових рішеннях, законодавстві, правових цінностях, напрямах професійної підготовки юристів тощо. Правова політика нашої держави здійснюється під гаслом європейського вибору України, стратегічним напрямом сучасної української держави є входження в європейський простір, об'єктивно й історично зумовлений її національним, культурним і правовим розвитком. Головним орієнтиром у поступовому приєднанні правової системи України до сім'ї романо-германського права має стати принцип верховенства права. Метою верховенства права є не просто формальне забезпечення порядку, передбаченого законами та іншими нормативними актами, встановленими державою, а утвердження такого правопорядку, який обмежує свавілля державної, передусім виконавчої влади, ставить її під контроль суспільства, створюючи для цього відповідні правові механізми [1, с.303 - 304].

Отже, найбільш виваженим є погляд, відповідно до якого правова система України тяжіє до східноєвропейської правової традиції і повертається в сім'ю романо-германського права.

Загально визнаним центром розвитку романо-германського типу правової системи є континентальна Європа, тому його називають ще континентальним. Як і англо-американський, романо-германський тип правової системи вважається класичним.

Романо-германський тип правової системи – це сукупність національних правових систем держав, що мають загальні риси, які проявляються в єдності закономірностей і тенденцій розвитку на основі давньоримського права і його пристосування (разом із канонічними і місцевими нормами-звичаями) до нових національних умов. Його характерними рисами є домінування нормативно-правового акта як форми (джерела) права, поділ системи права на дві підсистеми – публічну і приватну, диференціація і кодифікація галузей права.

Історичними коренями романо-германського права визнаються римське цивільне право (перш за все й особливо для романської групи) та місцеві звичаї і «закони варварів» германських племен (для германської групи відповідно), що й визначили історичний шлях формування та розвитку правових систем континентальної Європи.

Характерними рисами романо-германської правової сім'ї її є:

- домінування суб'єктивних прав і свобод, а не обов'язків людини;
- галузевий характер права;
- поділ системи права на публічне та приватне право;

- провідна роль у формуванні правових норм відводиться законодавцю;
- єдина ієрархічно побудована система форм (джерел) права, домінуюче місце в якій посідає нормативний акт, наявність писаних конституцій як основних законів держави;
- високий рівень нормативних узагальнень, що досягається завдяки кодифікації, результатом якої є галузеві кодекси;
- суттєве значення підзаконних нормативно-правових актів;
- правовий звичай є другорядною формою (джерелом) права;
- юридичний прецедент виступає в якості допоміжної форми (джерела) права.
- особливе значення має правова доктрина;

Правова система України за своїми типологічними ознаками може бути віднесена до романо-германської правової сім'ї. Під впливом глобалізаційних процесів та в умовах реформування, розвиток сучасної правової системи України характеризується:

- 1) активним формуванням основних структурних частин, що сприяє правильному співвідношенню та взаємодії елементів;
- 2) формуванню механізму самоорганізації, який концентрує зусилля суспільства на необхідному стані рівноваги;
- 3) поступовим приведенням правової системи у відповідність з міжнародними стандартами, насамперед – європейськими, утвердженням під впливом цих вимог принципів правової, демократичної держави та громадянського суспільства;
- 4) спрямованістю правового регулювання загально визнаними нормами та принципами міжнародного права;
- 5) урізноманітненістю в юридичній науці методологічних підходів до праворозуміння;
- 6) створенням нових інститутів і галузей права та законодавства, виникненням міжгалузевих (комплексних) інститутів законодавства;
- 7) урізноманітненням зовнішніх форм права, що забезпечує динамічність, гнучкість правової системи суспільства [5, с. 283-284].

Самобутність національної правової системи України обумовили певні історичні обставини.

1. Зв'язок з Руською Правдою.
 2. Вплив польсько-литовського періоду.
 3. Дія Магдебурзького права на території України (XIII – XVIII ст.).
 4. Правова система України – Гетьманщина (Війська Запорізького) XVI – XVIII ст.
 5. Перебування українських земель протягом XIX – XX ст. у складі різних державних утворень (Російська імперія, Австро-Угорщина, Польща, Чехословаччина та ін.).
 6. Понад 70 років історії Радянської України (поч. XX ст.) [3, с.52-54].
- Особливі риси національної правової системи в Україні:

1. Зв'язок з романо-германською правовою сім'єю, що обумовлює наявність

традиційних для романо-германського права рис. Тому українська правова система характеризується провідною роллю нормативно-правових актів. Так, основним джерелом права в Україні є законодавчі та інші нормативні акти, на вершині ієрархії – Конституція, далі – закони, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, підзаконні акти міністерств, відомств, Національного банку України, акти місцевих представницьких та виконавчих органів влади.

Також необхідно підкреслити характерний для української правової системи загальний характер норм права. Норми права встановлюють загальні правила поведінки, таким чином, норма права в універсальній формі встановлює для невизначеної кількості випадків, які правові наслідки настають за тих чи інших фактичних обставин, що описуються абстрактно.

Виокремлюється також кодифікований характер права, яке у цьому відношенні збігається із романо-германською правовою сім'єю. При чому кодифікація права відбувалася послідовно на всіх етапах його розвитку.

Особливо слід звернути увагу на існуючий у правовій системі України поділ права на публічне та приватне.

Особливе значення має і така спільна риса, як доктринальний характер. У правотворчому та правозастосовному процесах України, як і у більшості західних країн, доктрина виступає як одне з неформальних джерел права та має для них суттєве значення.

2. Євроінтеграційний вектор розвитку свідчить про зближення національного права України з європейським правом. У 1995 р. Україна стала членом Ради Європи, виконує взяті на себе зобов'язання щодо реформування правової системи і впровадження до національної правової системи європейських стандартів. З 1990-х рр. відбувається адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу. У серпні 2000 р. було створено Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. У листопаді 2003 р. прийнято Закон «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», який передбачає виконання комплексу завдань з адаптації законодавства, спрямованих на реалізацію державної політики щодо створення сучасної правової системи України шляхом вдосконалення правотворчої та правозастосовної діяльності органів державної влади.

3. Можливість використання у певних межах принципу прецеденту. Хоча судовий прецедент не визначається офіційно джерелом права, у такій якості розглядаються постанови пленуму Верховного Суду та акти Конституційного Суду України. Можна дійти висновку, що в Україні починає визнаватися судова правотворчість, а рішення Конституційного Суду України стають джерелом права, що є, поза всяким сумнівом, значним прогресивним чинником для подальшого якісного розвитку конституційного правосуддя [3, с. 54 – 55]. Можна зробити висновок, що сучасна українська правова система знаходиться у стадії перехідного періоду, але вона має певні ознаки, за якими схиляється до романо-германської правової сім'ї, є своєрідним асоційованим її членом.

Список використаних джерел

1. Г. О. Саміло. Теорія держави і права: навчальний посібник. Запоріжжя: «Просвіта», 2010. С. 299 – 307.
2. М. В. Цвік, О. В. Петришин. Загальна теорія держави і права: підручник. Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2009. 584 с.
3. М. Г. Хаустова. Правова система України: особливості становлення та сутнісні риси: стаття. Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2015. С. 51–57.
4. О.Ф. Скакун. Теорія держави та права: підручник. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.
5. С. Д. Гусарєв, О. Д. Тихомиров. Теорія держави та права: навчальний посібник. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2017. С. 278 – 296.

*Головко Аліна Леонідівна,
здобувач кафедри теорії
держави та права Національної
академії внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Право людини на чисте та сприятливе для життя довкілля розглядається як правова підстава юридичного закріплення природоохоронної діяльності, якій кореспондують екологічні права та обов'язки. При цьому збереження довкілля для нинішнього і майбутніх поколінь вважається спільним обов'язком держави, громадянського суспільства й кожної окремої людини. В юридичній науці відсутній єдиний підхід до поняття природоохоронної діяльності, її ознак, визначення системи суб'єктів, які виконують певні функції в цій сфері, що створює відповідні передумови для виокремлення принципів природоохорони в Україні.

Необхідно зазначити, що принципам природоохоронної діяльності в юридичній науці не приділялося належної уваги. На нашу думку, це пояснюється тим, що принципи природоохоронної діяльності сприймаються лише як основні теоретичні ідеї, концепції, які є абстрактними, не пов'язаними з практичною діяльністю суб'єктів у галузі охорони навколишнього природного середовища, й таким чином є необов'язковими до виконання, а відтак, і завдання щодо встановлення системи цих принципів та їх характеристика – незначущим, другорядним.

Між тим, природоохоронна діяльність – це складне, різнобічне явище правової дійсності, що пронизане певними загальними людськими ідеями, які об'єднують його в єдине ціле і пов'язують із соціальним (екологічним, економічним, культурним, політичним) життям суспільства. Ці найбільш

загальні ідеї у сфері природоохоронної діяльності визначаються її принципами. Без досконалого розуміння останніх не можна загалом зрозуміти сутності не тільки системи екологічної безпеки, але й держави в цілому.

Необхідність охорони навколишнього природного середовища, яка перетворилася в глобальну проблему, пов'язану зі зростанням антропогенного впливу, створює умови для виокремлення особливостей принципів природоохоронної діяльності. По-перше, ця діяльність направлена на забезпечення нормального обміну речовин між людиною і тими елементами природи, що складають життєву основу людства і на яких більш за все відбиваються негативні наслідки людської діяльності (повітря, вода, земля). По-друге, ця діяльність скерована на обмеження дії шкідливого впливу з боку створеного людиною оточуючого середовища шляхом оздоровлення місця її проживання та побуту, нейтралізації забрудненого природного середовища (шкідливі викиди промислових підприємств, транспорту) і зовнішнього оточення в цілому (шуми, вібрація) та поліпшення територіальної сфери, в межах якої тривають життя і праця населення (планування й забудова населених пунктів, раціональне розташування підприємств, місць відпочинку, організація зелених зон тощо). По-третє, метою цієї діяльності є створення належних умов для життя і розвитку людини, а також захист її від шкідливих або просто небажаних стихійних сил природи (повені, землетруси, суховії тощо) [1, с. 89].

Таким чином, передумовою охорони навколишнього природного середовища є принципи природоохоронної діяльності, які є правовою основою, вихідним пунктом усієї екологічної безпеки. Для того щоб охарактеризувати принципи природоохоронної діяльності, необхідно дослідити походження цього поняття. Термін «принцип» походить від латинського слова *principium* – початок, основа; уживається в різних значеннях: 1) основне вихідне положення якоїсь теорії, вчення, науки, світогляду, політики, організації тощо; 2) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності; 3) основна властивість влаштування якогось механізму, устрою [2, с. 1072].

На думку А.М. Колодія, теорія (аналогічно і класифікація) принципів права, а отже, і принципів природоохоронної діяльності перебуває нині у стадії становлення й пошуку, формується як складний синтез опосередкування й осмислення багатьох проблем, пов'язаних з політичними, економічними, духовними та іншими процесами і відображає рух суспільства та держави до громадянського суспільства і правової держави. З погляду на це спеціальної уваги потребує проблема побудови системи принципів права і принципів природоохоронної діяльності, що зумовлено специфікою суспільних відносин [3, с. 154].

Однак для більш глибокого розуміння категорії «принципи природоохоронної діяльності» необхідно розглянути ознаки, що притаманні цим принципам.

Оскільки принципи природоохоронної діяльності є похідними від принципів права, то першим притаманні такі ознаки: а) нормативність; б) формальна визначеність; в) цільова спрямованість; г) обов'язковість;

г) універсальність; д) комплексність; е) рівнозначність; є) стабільність; ж) взаємозв'язок та взаємодія принципів права та принципів природоохоронної діяльності [4, с. 79].

Ознаки принципів природоохоронної діяльності визначають основні напрями розвитку екологічної політики держави, виступаючи як керівні ідеї для законодавця у сфері охорони навколишнього природного середовища. Вони є «сполучною ланкою» між основним закономірностями розвитку і функціонування суспільства та природоохоронною системою, завдяки яким здійснюється процес адаптації законодавства до реальної ситуації у сфері екологічної безпеки.

Необхідно зазначити, що природоохоронна діяльність направлена на запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку нашої держави з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних ресурсів. Для досягнення таких цілей існує система нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони навколишнього природного середовища шляхом закріплення правових основ (принципів) здійснення державної екологічної політики України.

Так, у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначено, що реалізація засад державної екологічної політики здійснюється за принципами: відкритості, підзвітності, гласності органів державної влади; участі громадськості у формуванні державної політики; дотримання екологічних прав громадян; заохочення до ведення екологічно відповідального бізнесу та екологічно свідомої поведінки громадян; запобігання екологічній шкоді; міжнародної співпраці та євроінтеграції [5].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (далі – Закон), основними принципами охорони навколишнього природного середовища є: а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності; б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій; д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів; е) науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища; є) обов'язковість оцінки впливу на довкілля; ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного

середовища, формування у населення екологічного світогляду; з) науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище; и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності; і) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; ї) вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку; й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища; к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва; л) встановлення екологічного податку, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України [6].

Таким чином, положення статей чинного екологічного законодавства є універсальними щодо охорони навколишнього природного середовища, а тому становлять правову основу для здійснення природоохоронної діяльності в Україні. Під принципами природоохоронної діяльності необхідно розуміти об'єктивно властиві для цієї діяльності відправні ідеї, безперечні вимоги, що ставляться до відповідних суб'єктів й які виражають найважливіші закономірності у сфері екологічних правовідносин і відрізняються універсальністю, імперативністю та стабільністю.

Призначення принципів природоохоронної діяльності зумовлене тим, що вони: 1) закріплюють основи (форми і методи) здійснення природоохоронної діяльності в суспільстві; 2) спрямовують розвиток і функціонування екологічної системи держави; 3) впливають на екологічні відносини через механізм правового регулювання; 4) формують у громадян високий рівень екологічних знань, екологічної свідомості та культури; 5) виступають важливим критерієм законності дій суб'єктів природоохоронної діяльності.

Список використаних джерел

1. Екологічне право України / За ред. В. К. Попова, А. П. Гетьмана. Харків : «Право», 2001. 398 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
3. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
4. Білозьоров Є. В. Принципи правозахисної діяльності : доктринальний підхід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 18. Київ, 2017. Вип. 32. С. 35–41.
5. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 09.11.2019).
6. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»

від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 09.11.2019).

*Головко Ольга Дмитрівна,
студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*
Науковий керівник:
*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ПСИХОАНАЛІТИЧНОГО НАПРЯМУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Психологічна теорія походження держави і права виникла в середині XIX ст. Суть теорії полягає в ствердженні психологічної потреби людини жити в межах організованого суспільства, а також в відчутті необхідності колективної взаємодії.

Її прибічники визначали суспільство і державу як суму психічних взаємодій людей та їх різних об'єднань. Вони вважали, що суспільство і держава є послідовністю психологічних закономірностей розвитку людини. Психіка людини, її імпульси та емоції визначають головну роль не тільки в пристосуванні людини до умов, що змінюються, але й у виникненні держави і права. Держава є проявом властивостей людської психіки, потреби підкорятися, усвідомлення залежності від еліти, розуміння справедливості визначених варіантів дії і відносин.

Представники цієї теорії (Цицерон, М.М. Коркунов, Л.Й. Петражицький, З. Фрейд, Дж.Ф. Мейт-ленд-Джонс, американські соціологи Е. Гіддінс, Л. Уорд, Дж. Болдуїн та інші) обґрунтовують походження держави й права особливими властивостями людської психіки: уродженою потребою жити разом, усвідомлення масою своєї залежності від влади, біопсихологічними інстинктами, діяльністю тої або іншої «сильної особистості».

Один із представників психологічної школи права та основоположник психологічної теорії походження держави, Л.Й. Петражицький допускав, що в основі виникнення держави й права лежать правові переживання людей, психологічні закономірності розвитку людини.

За Цицероном держава – надбання народу. Народ – не будь-яке об'єднання

людей, зібраних разом яким би то не було способом, а об'єднання багатьох людей, пов'язаних між собою в питаннях права й спільності інтересів. Першою причиною для такого єднання людей є не стільки їхня слабкість, скільки вроджена потреба жити разом.

Вчений М.М. Коркунов визначав виникнення держави з потребою до «психологічного єднання людей», «колективній свідомості», до необхідності розмежування інтересів. Держава виникає, на думку М.М. Коркунова, у результаті усвідомлення масою своєї залежності від влади. Із існуючої раніше патріархальної орди, керівник якої був вбитий своїми розлюченими синами, якими керували біопсихічні інстинкти («Едипів комплекс»), виникає держава-придушення (предмет такого придушення в майбутньому – агресивні нахили людини). Психіка людини, її імпульси та емоції відіграють вирішальну роль не тільки у пристосуванні людини до мінливих умов, а й у виникненні держави і права. На його думку, право є психологічним фактором суспільного життя, це «етичні переживання, емоції, які мають атрибутивний характер».

Дюркгейм на протипагу індивідуально-психологічній теорії розвинув погляд на людину, як перш за все, суспільну, а не біопсихологічну істоту. Суспільство реалізується як продукт колективної, а не індивідуальної свідомості людей, у якому формується ідея суспільної солідарності. Для її забезпечення створюються відповідні державно-правові інститути.

Засновник впливового психоаналітичного напрямку в західній соціології й вченнях про державу й право Зигмунд Фрейд виходив з того, що для придушення агресивних потягів людини й знадобилося створити державу, право, всю систему соціальних норм і взагалі цивілізацію. Прагнення людей до пошуку авторитету, видатної особистості, якій можна було б підкорюватись і вказівкам якої наслідувати в повсякденному житті. Таким чином, держава і право були породжені не матеріальними умовами життя, а особливими властивостями людей, їх емоціями, переживаннями.

На думку Т. Баштим, уся історія існування людства визначається за допомогою таких первісних факторів, як відкриття, імітація. Держава виникає в результаті процесу гармонізації первісних суспільних відносин.

Сучасний американський політолог Дж.Ф. Мейтленд-Джонс вважає, що незалежні держави в Африці виникли внаслідок вольової діяльності тієї або іншої «сильної особистості».

В цій теорії влада раціоналізується. Суспільне визнання, що є фактичною та юридичною підставою державної влади, має змішаний характер, у ньому переплітаються два психологічні елементи: 1) стихійне, інстинктивне підкорення, засноване на почуттях і звичках; 2) свідоме підкорення, що впливає з раціональних мотивів.

Звичайно, як і будь-яка теорія утворення держави, психологічна теорія має низку недоліків, неточностей, аспектів, які випущені з уваги дослідників. До них можна віднести такі:

По-перше, вказуючи на роль психологічних якостей у процесі утворення держави, представники психологічної теорії з позицій розвитку психологічної науки того часу не змогли надати розгорнутого вчення про роль психіки в

утворенні держави. Називаючи всі психологічні якості людей «імпульсами», «емоціями» і «переживаннями», вони не бачили між ними різниці. В той час, психіка людей розділяється на емоційну, вольову, розумову сфери. У взаєминах між людьми дуже важливі саме вольові якості. На їх основі встановлюється психологічна підпорядкованість між людьми і соціальна «піраміда», різновидом якої є держава. Сильні вольові якості роблять людей природними лідерами. Саме такі люди, як правило, і стають біля «керма» племені, союзу племен, а потім і держави.

По-друге, говорячи про психологічні якості, прихильники психологічної теорії підкреслюють, що прагнення до солідарності людям властиво практично з народження. Але насправді люди з моменту початку свого існування на землі воюють один з одним постійно, і війна з давніх часів була правилом, а не винятком. Приборкати її виявилось не зовсім під силу навіть до тепер. Згадаємо, що в центрі європейського континенту, де знаходяться найрозвиненіші країни, була війна в Югославії і зупинити її ледве вдалося. Таким чином виникає питання – хіба почуття солідарності є основоположним фактором людського розвитку?

По-третє, прагнення авторів психологічної теорії стримати економічний детермінізм, не можна не відзначити, що вони в процесі утворення держави надають вирішальне значення психологічним факторам, тобто по суті допускають ту ж помилку. Звичайно, психологічні фактори не мають вирішального впливу на зазначений процес, але відхиляти їх – це ще більш груба помилка, ніж їх недооцінка.

По-четверте, люди є нерівними за своїми психологічними якостями. Так само як по фізичній силі розрізняють слабких і сильних, також різними є і психологічні якості. Одні люди схильні підпорядковувати свої вчинки авторитету, оскільки свідомість залежності від еліти первісного суспільства, усвідомлення справедливості певних дій і відносин дає стан стабільності, впевненості в своїй поведінці. Інші люди, навпаки, відрізняються бажанням наказувати і підкоряти своїй волі інших. Саме вони стають лідерами в суспільстві, а потім представниками публічної влади, службовцями державного апарату.

Висновки. Виникнення психологічної теорії було певною мірою проривом в юридичній науці. Заслугою цієї теорії є визнання того, що в процесі виникнення держави значну роль відіграють психологічні фактори. Слід зазначити, що різні інтереси людей (економічні, політичні, культурні, побутові тощо) реалізуються тільки через психіку. Людина – не автомат, і навіть те, що вона робить звично, проходить через її психіку на рівні умовних і безумовних рефлексів. Не можна не погодитись і з тим, що люди за психологічними якостями відмінні один від одного. Звичайно, психологічні якості можуть певною мірою бути вдосконалені, і те, що нам «дала» природа, можна поліпшити, але для цього слід докласти зусилля. Однак межі вдосконалення тут дуже обмежені.

Суть психологічної теорії полягає в тому, що вона намагається пояснити виникнення державно-правових явищ і влади особливими психологічними переживаннями і потребами людей. Це потреба володарювання в одних і потреба підпорядкування в інших. Це усвідомлення необхідності потреба слухняності,

покори визначеним особами в суспільстві. Потреба підкорюватися їх вказівкам.

Психологічна теорія держави і права розглядала народ як пасивну інертну масу, що шукає підпорядкування.

Незважаючи на відому теоретичну складність і «замкнутість» на психологічній стороні правових явищ суспільного життя, багато принципів положень теорії Петражицького, у тому числі і створений ним понятійний апарат, сприйняті і широко використовуються сучасною теорією держави і права.

Проаналізувавши вчення прихильників цієї теорії, варто наголосити на тому, що вони зовсім не врахували економічні, соціальні, релігійні, духовні фактори. Хоча ці умови і повинні враховуватися в першу чергу, бо, власне, психіка людини і формується під значним впливом цих факторів. Держава – явище надзвичайно багатогранне, а отже неможливо досліджувати його спираючись тільки на одну сферу людської взаємодії.

Звичайно, психологічна теорія має право на існування, однак, я вважаю, вона не є центральною теорією у процесі виникнення держави, оскільки становленню держави не достатньо лише психологічних закономірностей діяльності людини.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права [Текст]: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х : Право, 2009. – 584 с.
2. Марченко М.Н. Теория государства и права: [учебник] / М.Н. Марченко. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Проспект, 2009. – 768 с.
3. Морозова Л.А. Теория государства и права: [учебник] / Л.А. Морозова. – [4-ое изд., перераб. и доп.]. – М.: Российское юридическое образование, 2010. – 384 с.
4. Общая теория государства и права / [под ред. В.В. Лазарева]. – М.: Юристъ, 2001. – 520 с.
5. Алексеев С.С. Общая теория права [Текст] : учеб. / С.С. Алексеев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Проспект, 2009. – 576 с.
6. Скакун О. Ф. «Теорія права і держави» [підручник] / О.Ф. Скакун. – М.: Алерта Київ, 2010. – 528 с.
7. Коталейчук С.П. Теорія держави та права в запитаннях і відповідях : Навч. посіб. / С.П. Коталейчук, П.Я. Пісной. - К. : КНТ, 2011. - 560 с.
8. Теремцова Н. В. Виникнення давньосхідних держав (суспільний та державний лад). Матер. доп. укладено за матер. конфер. “Розвиток сходознавства в Україні: традиції та перспективи ” (До 165-річчя Київського університету імені Тараса Шевченка). Науково-практична конференція. –Київ. 1998. – С. 165-169. – 290 с. Фахове видання.
9. Теремцова Н. В. Політико-правові погляди І.Я.Франка. Літературознавчі студії. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2002.–

С.380-385,– 396 с. Фахове видання.

10. Матеріали кращих виступів та доповідей на семінарі з предмету «Теорія права» студентів 1 курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Збірка. – Випуск перший «Теорія права та держави» //за заг. ред. Н.В. Теремцової. –Київ. Надруковано ТОВ «Козарі»/ - К., 2011. – 132 с. – С. 5-6.

11. Теремцова Н. В. Актуальне питання соціального регулювання в додержавному суспільстві: теоретико-правовий аспект . Актуальні питання реформування правової системи: зб.матеріалів ХІУ Міжнар.наук.-практ.конфер.(Луцьк, 16-17 червня 2017р.)/уклад. Л. М. Джурак. – Луцьк: Вежа-Друк, 2017. – 252 с. –С.76- 77.

12. Теремцова Н. В. Актуальне питання щодо форм державного устрою: порівняльний аналіз.Law.UA. Науково-практичний журнал № 2, 2018. Вид. Спеціалізоване видавництво «ЮНЕСКО СОЦІО». Київ, 2018. С. 5–9.

*Гулак Яна Дмитрівна,
студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*
Науковий керівник:
*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ВПЛИВУ ПОЛІТИКИ НА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Розвитку держави присвячена численна кількість наукового доробку представників різних галузей знань. Зазначена проблема набуває своєї визначеності та конкретизації в сфері юридичного аналізу, оскільки саме правова площина формалізує політичні рішення на державному рівні, які відповідно, отримують відображення у нормативно-правових актах та переважно, передбачають конкретну відповідальність за їх недотримання чи порушення.

Автор констатує, що існує цілісний зв'язок «політики» і «держави». І хоча одна категорія доповнює іншу, все ж будь-які політичні механізми можуть бути «порожніми» без відповідного правового закріплення на рівні держави. Отже, будь-який політичний засіб не може виходити за межі правового поля держави.

Що під категорією «політика» прийнято розуміти «мистецтво управління державою», а одна з перших фундаментальних праць «засновника багатьох

наук» – Аристотеля в праці «Політика» зазначено, що відноситься до держави.

Окрім того, сучасна правова система, закріплена Конституцією України [1], де передбачено механізм формування основних державних інституцій за допомогою політичного способу, до якого можна віднести: Вибори різних рівнів; Проведення виборчої компанії; Формування коаліції у Верховній Раді України; Процес обрання керівника виконавчої влади та призначення членів Кабінету Міністрів України; Обрання та призначення інших ключових осіб в керівництві системи державних органів, які безпосередньо впливають на процеси формування та реалізації державного управління тощо.

Зазначені елементи стосовно розвитку держави здійснюються шляхом реалізації політичного механізму, на основі правового поля.

Зокрема, аналіз наукової праці вченого Н.В. Теремцової, а саме праці «Держава як політична форма організації суспільства для спільного існування і діяльності людства в умовах розбудови правової держави» [2] та «Актуальні питання здійснення правової політики в Україні» запевнює нас у виваженості та доцільності такої позиції [3].

У розрізі означеного, не можемо не погодитись із думкою Н.В. Теремцової щодо того, що: «Сучасна держава щодо змісту правової політики не може обмежуватись лише вузьким, прикладним підходом, який зводить її призначення лише до утилітарних завдань оцінки адекватності чинного законодавства і подальшого удосконалення юридичної системи держави... Правова політика на сьогодні досить широка і різноманітна. На жаль, політики «відійшли від суспільства», розбудовують державу за своїм розсудом, у деяких випадках не консультуючись навіть із науковцями» [3, с. 284].

Сам політичний устрій держави сформований таким чином, щоб мінімізувати ризики в системі управління державою, забезпечити контроль одних органів державного управління іншими. Втім, на жаль, навіть при наявності означених механізмів можна констатувати те, що різні політичні сили, приходячи до влади, намагаються: 1) «поставити» на ключові посади не стільки професійних фахівців, скільки вірних «статистів», які будуть втілювати в життя політичні рішення, вигідні лише окремим особам, та 2) закріпити повний контроль «в одних руках», що досить часто призводить до відсутності відповідальності взагалі. Втім, останні роки розвитку держави показують, що все ж на виборах політичні партії не лише можуть, а вже й несуть певну «політичну» відповідальність.

Таким чином, в основі розвитку держави, на нашу думку, має бути баланс інтересів українського народу, економічних можливостей держави, захисту національних інтересів та механізм невідвортної відповідальності за порушення правових норм, представлений в тих чи інших програмах політичних партій, які за підсумком приходять до керівництва держави через виборний механізм і покликані формувати та реалізовувати державне управління, на основі, у тому числі, і наведених позицій.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2019).

2. Теремцова Н.В. Держава як політична форма організації суспільства для спільного існування і діяльності людства в умовах розбудови правової держави. Випуск шостий «Теорія права та держави; юридична відповідальність; історія правових і політичних учень» / За заг. ред. Теремцової Н.В. Київ. ТОВ «Інтер Логістік України». К., 2016. 203 с.

3. Теремцова Ніна. Актуальні питання здійснення правової політики в Україні. Правова політика в Україні: питання теорії та практики: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 24 жовтня 2014 року): в 2 т. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. Т. 1. С. 284-286. URL: <http://napu.com.ua/wp-content/uploads/pdf/KONFERENCE-1tom.pdf>.

*Діденко Мирослава В'ячеславівна,
студентка Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Старицька Ольга Олексіївна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ

Для того щоб докладніше охарактеризувати місце і роль людини в суспільстві, її зв'язки з державою, необхідно проаналізувати її юридичний статус, що складається з системи прав, свобод і обов'язків, закріплених законом. Таке поєднання і взаємообумовленість основних елементів правового статусу є не випадковим, оскільки будь-якому суб'єктивному праву відповідає певний юридичний обов'язок. Неможливо отримати повну уяву про права, свободи і обов'язки особи, розглядаючи їх як відокремлені один від одного явища (адже вони невіддільні один від одного і утворюють певну систему), тому їх слід розглядати комплексно, у складі правового статусу особи.

На думку К.Г. Волинка, правовий статус особи – це система взаємопов'язаних прав і свобод та обов'язків, які закріплені в законодавстві і визначають правове положення особи в суспільстві [2].

У правовій доктрині аналізується значна кількість правових статусів, але їх узагальнення дозволяє виокремити основні три види, що співвідносяться між собою як загальне, особливе й одиничне:

– загальний правовий статус – це статус особистості як громадянина держави, члена суспільства. Він визначається перш за все конституцією і не залежить від різних поточних обставин (переміщення по службі, сімейного стану, посади, виконуваних функцій), є єдиним і однаковим для всіх,

характеризується відносною статичністю, узагальненістю. Зміна змісту цього статусу залежить від волі законодавця, а не від кожної окремої особи. Загальний правовий статус є базовим, вихідним для всіх інших;

– спеціальний (родовий) правовий статус – відображає особливості положення певних категорій громадян (наприклад, іноземців, студентів, інвалідів, працівників правоохоронних органів тощо). Вказані соціальні групи, базуючись на загальному конституційному статусі громадянина, можуть мати додаткові права, обов'язки, пільги, передбачені чинним законодавством. Вдосконалення цих статусів – одне із завдань юридичної науки;

– індивідуальний правовий статус – фіксує особливості правового положення конкретної людини у суспільстві. Він є «проекцією» загального і спеціального статусів на конкретного індивіда, інакше кажучи, це сукупність персоніфікованих прав та обов'язків людини. Індивідуальний правовий статус є рухомим, динамічним, він змінюється разом з тими змінами, які відбуваються в житті людини [1].

У свою чергу К.Г. Волинка передбачає, що існують й інші види правового статусу, а саме: міжнародно-правовий, конституційний і галузевий.

1. Міжнародно-правовий статус особи (його ще називають «загальним») містить права, свободи і обов'язки, закріплені у міжнародно-правових документах. Їх охорона і захист передбачені не лише внутрішнім законодавством держав – учасниць міжнародних угод з питань прав і свобод людини, але й нормами, які вироблені світовим співтовариством і є для цих держав обов'язковими. Міжнародно-правовий (загальний) статус особи містить перелік основних прав і свобод – таких, що є універсальними, пріоритетними для захисту як внутрішньодержавними, так і міжнародно-правовими засобами. Всі вони відображені в Міжнародному Біллі про права людини, в Європейській конвенції із захисту прав людини і основних свобод, Європейській соціальній хартії. Всі ці права і свободи мають бути визнані кожною державою-учасницею незалежно від їх конституційного закріплення. Пріоритет міжнародного права щодо внутрішньодержавного у сфері прав людини стає загально визнаним принципом світового співтовариства.

2. Конституційний статус особи об'єднує права, свободи і обов'язки, закріплені у Конституції – Основному Законі держави і суспільства. Цей статус іноді називають «базовим». Конституційні права, свободи і обов'язки є основними правами, свободами і обов'язками. Вони становлять юридичну базу для всієї системи прав, свобод і обов'язків, закріплених кожною окремою галуззю права, мають найвищу юридичну силу і підлягають підвищеному захисту. Конституційні права, свободи і обов'язки є правовим базисом для прав, свобод і обов'язків, зафіксованих у чинному законодавстві, бо вони містять вихідні, принципові положення правового регулювання в тій чи іншій сфері суспільних відносин. Елементи конституційного статусу особи вказують на головні напрями розвитку всієї системи прав, свобод і обов'язків, визначають зміст і основні цілі їх спрямування. Крім того, конституційні права, свободи і обов'язки визнаються такими, що безпосередньо діють, оскільки норми Конституції визнаються нормами прямої дії. Конституційно-правовий статус

можна охарактеризувати як єдиний і однаковий для всіх. Проте наявність або відсутність деяких прав, свобод і обов'язків залежить від особливого статусу того чи іншого суб'єкта, суть якого полягає у приналежності чи неприналежності цього суб'єкта до громадянства держави.

3. Галузевий статус особи складається з певних повноважень, що забезпечують особі здійснення її можливостей у певній сфері суспільних відносин, яка регулюється тією чи іншою галуззю права. Кожна з галузей права закріплює права, свободи і обов'язки особи у певній сфері суспільних відносин, наприклад, у майнових, сімейних, трудових та інших. Роль і значення конституційно-правового статусу у його співвідношенні з галузевим статусом полягає в тому, що він системно інтегрує та об'єднує головні засади галузевого правового статусу [2].

Таким чином, зміст правового статусу особи полягає у визначенні і законодавчому закріпленні правового становища особи в суспільстві. Правовий статус, що включає права, свободи і обов'язки, цілеспрямовано впливає на створення збалансованих способів взаємодії людей між собою і формування впорядкованих відносин між індивідом, суспільством і державою.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 238 с.

*Діхтяр Діана Юріївна,
студентка Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

***Науковий керівник:**
Старицька Ольга Олексіївна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОНЦЕПЦІЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Держава, як суспільний інститут, є історичним феноменом. Вона виникає на певному етапі розвитку конкретного народу, а потім еволюціонує під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Змінюються принципи побудови і діяльності держави, її структура і функції тощо. Надбанням політичної науки у XVIII – XX ст. стала теорія правової соціальної держави, яка нині має багато прихильників у різних країнах світу. В першій статті Конституції України сказано, що вона є «суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою» [3, с. 5].

Правова держава – це така держава, в якій на основі чинного права реально забезпечується здійснення прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, окремих груп людей і громадянського суспільства в цілому, де держава і людина несуть взаємну відповідальність згідно з чинним правовим законом.

Теорія правової держави бере свій початок з античності. Хоча в самій античній державно-правовій практиці й політичних вченнях відсутні системні теоретичні концепції правової держави, але в той же час ідейні передумови правової державності, досвід демократії, республіканізму та правопорядку, що були започатковані в античну епоху, безумовно, вплинули на подальше формування теоретичних уявлень і практику правової державності.

Перші теоретично розвинені концепції правової держави виникають у період переходу суспільства від феодального ладу до капіталізму. Історично це відбувається в загальному руслі виникнення прогресивних течій буржуазної політичної та правової думки, становлення і розвитку нового юридичного світогляду, критики феодального свавілля і беззаконня, абсолютистського режиму, утвердження ідей гуманізму, принципів свободи і рівності всіх людей, невідчужуваних прав людини, пошуків різних державно-правових заходів, конструкцій і форм (розподіл державних влад, конституціоналізм, верховенство права і закону тощо), спрямованих проти узурпації публічної політичної влади та її безвідповідальності перед суспільством. Починаючи з Нового часу, теорія правової держави була суттєво доповнена завдяки безпосередньому зверненню до ідеї прав людини.

Правова держава, до побудови якої ми прагнемо, виступає найдосконалішою формою організації і функціонування державної влади. Розвиток правової держави невіддільний від становлення прав людини, які власне і виступили тією ключовою категорією, навколо якої розвивались головні її характеристики. Лише правова держава може виступати як об'єктивний виразник інтересів внутрішньо неоднорідного та суперечливого громадянського суспільства.

На найвищому законодавчому рівні в Конституції України проголошено, що наша держава є демократичною, правовою і соціальною. Це важливе положення закріплює напрям подальшого розвитку нашої держави. Які ж характеристики дозволяють назвати ту чи іншу державу демократичною, 100 % правовою і соціальною? У сучасних умовах вона має відповідати принаймні таким ознакам: визнання принципів панування права, верховенства Конституції і правових законів; визнання народу єдиним джерелом державної влади; демократичних способів формування органів державної влади; пріоритетності прав людини; гарантії прав меншості на власну думку та її вільне висловлення; поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову; ідейного і політичного та економічного плюралізму; соціальних гарантій і стабільності [1].

Провідними принципами правової держави є принципи панування права і верховенства правового закону. Сутністю права є свобода людини, але свобода не будь-яка, а певним чином визначена та забезпечена. Розмежування права і закону має значне гуманістичне значення, оскільки саме право слугує критерієм

якості закону, дозволяє оцінити, наскільки закон відповідає правам людини, її інтересам і потребам, ідеям соціальної справедливості, формальної рівності. Закони приймаються на основі Конституції, а підзаконні акти – на основі законів та на їх виконання [2].

Зв'язаність держави правами та свободами особи передбачає юридичну рівність громадянина і держави та їх взаємну відповідальність, стабільний правовий статус особи та наявність ефективного механізму забезпечення прав і свобод особи.

Принцип поділу влади передбачає правове розмежування сфер діяльності гілок державної влади, розподіл владних повноважень між державними органами, їх взаємну підконтрольність, що зменшує ризик узурпації державної влади та її свавілля [1].

Отже, модернізація будь-якої держави на шляху побудови правової держави є прогресивним напрямом її трансформації, складним процесом у єдності двох його компонентів: ідейно-теоретичного та практичного. Концепція становлення і модернізації правової держави повинна бути розроблена з урахуванням історичних, національних, культурних особливостей. Теоретичні положення і практичні заходи з модернізації правової держави в демократичних самодостатніх країнах повинні бути враховані при подальшому розвитку будь-якої країни, що спрямована на такий розвиток.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / К. Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – 238 с.
3. Скрипнюк О. В. Правова держава в Україні: теоретична модель та практика реалізації на сучасному етапі. *Право України*. Київ, 2010. № 7. С. 5–6.

*Дмитренко Дмитро Юрійович,
студент Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:*

*Пендюра Максим Миколайович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИНЦИП ПОДІЛУ ВЛАДИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ

Актуальність дослідження принципу поділу влади для України зумовлена, насамперед, проведенням політичної (конституційної) реформи. Внесення змін

до Конституції саме по собі не може вирішити всіх проблем у системі влади, але дає чіткі орієнтири для їх подолання.

Дослідити питання поділу влади, як беззаперечного захисту від узурпації влади, свавілля чиновників та забезпечення дотримання суспільного порядку та ефективного здійснення державного управління.

Як загальновідомо, питанню визначення змісту і значення принципу поділу державної влади приділяли увагу у своїх працях Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегель. Положення про сутність і зміст функцій і компетенції, організації та діяльності вищих органів державної влади знайшли своє відображення у працях таких сучасних учених, як В. Авер'янов, Ю. Барабаш, А. Георгіца, В. Колісник, С. Серьогіна, А. Селіванов, Ю. Тодика, О. Фрицький, В. Шаповал та багатьох інших. Однак, як свідчить практика державно-правового життя України та інших держав світу, висновки вказаних й інших дослідників, проблема вдосконалення системи організації і функціонування державної влади на засадах її поділу не лише не втрачає своєї актуальності, але й набуває все нового змісту.

Основоположником принципу поділу влад був Ш. Монтеск'є, який у своїй праці «Про дух законів» сформулював ідею існування трьох гілок влади [7]. Зазначений принцип вперше був закріплений у Конституції США 1787 р. Проте деякі українські дослідники вважають, що першим джерелом права в якому було відтворено дану ідею були «Пакти і Конституція законів та вольностей Війська Запорізького» (05.04.1710 р.) [6].

Суть принципу поділу влади полягає в тому, що єдина державна влада організаційно й інституційно розділяється на три відносно самостійні гілки – законодавчу, виконавчу і судову. Варто зауважити, що Ш. Монтеск'є у своїх працях визначив теорію поділу влади в так званому класичному вигляді, яка репрезентує «жорстку» модель поділу, відповідно до якої гілки влади функціонують самостійно і автономно. Він зазначав: «Якщо влада законодавча і виконавча будуть об'єднані в одній особі чи установі, то свободи не буде, тому що можна остерігатись, що монарх чи сенат стануть видавати тиранічні закони для того, щоб також тиранічно застосовувати їх. Не буде свободи і в тому випадку, якщо судова влада не відокремлена від влади законодавчої і виконавчої. Якщо вона об'єднана з законодавчою владою, то життя і свобода громадян попадуть у владу свавілля, бо суддя буде законодавцем. Якщо судова влада об'єднана з виконавчою, то суддя отримує можливість стати гнобителем».[7, с.212] Виходячи з цього, можна вважати, що наявність деяких законодавчо визначених повноважень окремих органів влади порушує даний принцип. До таких повноважень належать: а) амністія (акт законодавця); б) видання виконавчими органами нормативних актів на підставі й на виконання законів (також делеговане законодавство); в) законодавча ініціатива виконавчих органів і вищих судів; г) відкладальне вето і право помилування як прерогативи глави виконавчої влади (або президента як глави держави); д) створення вищими судами загальнообов'язкових прецедентів і видання актів нормативного тлумачення права, що мають силу вторинних джерел права; е) конституційна й адміністративна юрисдикції і таке інше [1; 2; 3], [8].

На наш погляд, такі повноваження не суперечать даному принципу, а навпаки, забезпечують і підсилює ефективність механізму стримувань та противаг. Саме система стримувань і противаг, у поєднанні з класичною теорією поділу влади, сприяють створенню такої державної функціональної системи, яка може ефективно діяти. Саме через це Монтеस्क'є вважав за необхідне встановити такі взаємовідносини між названими ним гілками влади, щоб вони, самостійно вирішуючи державні завдання, кожна своїми правовими засобами, могли в той же час урівноважувати одна одну, попереджаючи можливість узурпації повноважень верховної влади будь-якою установою. Так, виконавча влада, що, на його думку, є підзаконною, повинна між тим обмежувати діяльність законодавчих зборів, які інакше вберуть у себе деспотичну владу. Тому монарх, особа якого священна, наділяється правом вето при затвердженні законопроектів, володіє законодавчою ініціативою, «зупиняти» діяльність виконавчої влади, що вимагає швидких рішень, однак вона має право контролювати, яким чином виконуються створені нею закони, і уряд зобов'язаний давати звіт парламенту про їхнє виконання. Разом з тим законодавча влада, хоча й не вправі, за термінологією Монтеस्क'є управляти. Як бачимо, Монтеस्क'є окреслює загальну схему системи стримувань і противаг, не викладаючи її детально.

Сучасні погляди щодо механізму принципу поділу єдиної державної влади зводяться до того, що в процесі організації і здійсненні державної влади застосовуються різні за своїм призначенням і змістом функції та повноваження відносно самостійних державних органів, які в процесі своєї діяльності взаємно контролюють один одного через систему стримувань і противаг [9, с. 40]. Парадокс полягає у тому, що в дуєті: розподіл влади – система стримувань і противаг більш продуктивним елементом є система стримувань, яка дозволяє пов'язувати розподілену владу одна з одною, сприяє пошуку компромісу при зіткненні позицій різних гілок влади. Без неї була б неможливою гнучкість і оперативність в управлінні та нормотворчості. [5 с. 35]. А при вирішенні численних протиріч і конфліктів, що виникають в рамках реального механізму «стримувань і противаг», вчені і політичні діячі завжди звертаються до авторитету конституції.

Науковці зазначають, що в реалізації принципу «поділу влади» має місце функціональний, інституційний і суб'єктний аспект. Функціональний аспект вказує на те, що владні інститути тієї чи іншої гілки влади наділені самостійними повноваженнями, здійснюють якусь одну з однойменних функцій; їх компетенції не повинні перетинатися чи конкурувати, що унеможливило втручання однієї гілки в компетенцію іншої. В інституціональному аспекті поділ влади передбачає, що в межах державного апарату створюються самостійні інститути влади: законодавчий орган, система виконавчих органів, незалежна судова система, а також глава держави (він набуває самостійного значення у тих формах державного правління, де він не є главою виконавчої влади чи уряду). Суб'єктний аспект знаходить прояв у тому, що та сама особа або організований політичний суб'єкт не повинні одночасно представляти різні гілки державної влади.

Отже, поділ влади не слід розуміти як протистояння різних гілок влади, адже що жодна влада не може брати на себе функції іншої, але кожна з них не може діяти самостійно, не враховуючи дію інших. Усі гілки влади повинні взаємно доповнювати одна одну, між собою вони мають зберігати необхідний зв'язок і взаємоузгодженість при прийнятті рішень. Саме таким чином створюється єдиний «політичний організм», що функціонуватиме з найбільшим коефіцієнтом корисної дії на благо всього суспільства. Процес державотворення, і в Україні також, може ефективно відбуватися, якщо він ґрунтується на консенсуальній, а не на конфронтаційній основі між гілками влади. Поділ влади є необхідною умовою існування правової держави та громадянського суспільства. Така роздільність передбачає існування законності та правопорядку в країні, гарантує політичну свободу громадянам та запобігає зосередженню усієї повноти влади в руках однієї гілки влади, чи державного органу, а це в свою чергу забезпечує належний захист прав людини і громадянина та існування плюралізму у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15 груд. 1999 р. № 1572 // Офіц. вісн. України. 1999. № 50. Ст. 2434.
3. Регламент Верховної Ради України // Відом. Верховної Ради України. 1994. - № 35. Ст. 338.
4. Про заходи щодо підвищення ефективності управління нафтовою галуззю: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Указу Президента України від 16 лип. 2004 р. № 814 (справа про управління нафтовою галуззю) від 5 жовт. 2005 р. № 7-рп/2005 // <http://zakon.rada.gov.ua/favicon.ico>
5. Гусарев С. Д. Теорія права і держави : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, А. Ю. Олійник, О. Л. Слюсаренко. К. : Правова єдність, 2008. С. 35.
6. Історія державного управління України: термінологічний словник, збірник документів і матеріалів (XII-XX ст.), схеми та інтернет-довідник. Навч.-метод. вид. з курсу “Теорія та історія державного управління” / За заг.ред. Н.Р. Нижник; Авт.-укл.: С.М. Коник, Л.В. Покрова, Р.В. Воробей, І.І. Тіщенко. К., 2004. 400 с.
7. Монтескьє Ш. Л. Избранные произведения. М.: Госполитиздат, 1955. Т. 3. С. 212.
8. Теорія держави та права : підруч. / [Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.] ; за заг. ред. Є. О. Гіди. К. : ФОРМ О. С. Ліпкан, 2011. С. 22–23.
9. Фрицький Ю. О. Закріплення організації та функціонування державної влади в Конституції України 1996 року. Вісник Запорізького юридичного університету. 2006. № 2 (35). С. 3–11.

*Завальний Андрій Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

АНАЛІЗ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ЗАХИЩЕНИХ ОЗНАК, НА ПІДСТАВІ ЯКИХ ВІДБУВАЄТЬСЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Концепт прав людини є тими скрижалями, на основі яких відбувалося формування політико-правового ладу західної цивілізації, прямими історичними продовжувачами якої є сучасні європейські демократії. Відповідно взявши курс на досягнення європейських стандартів життя Україна законодавчо закріпила одним з пріоритетів захист прав свобод людини і громадянина (ст. 55 Конституції України). У той же час надзвичайно важливим є доступ до таких прав без будь-якої дискримінації.

У Рішенні Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 зазначено, що рівність та недопустимість дискримінації особи є не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світового співтовариства, на чому наголошено у міжнародних правових актах з питань захисту прав і свобод людини і громадянина, зокрема у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (статтях 14, 26), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 14), Протоколі № 12 до цієї Конвенції (статті 1), ратифікованих Україною, та у Загальній декларації прав людини 1948 року (статтях 1, 2, 7).

Дискримінація, обумовлена історичними обставинами, особливостями світогляду, менталітету, соціальними, економічними, політичними, релігійними та іншими відносинами у суспільстві. Однак, не є секретом, що із розвитком людської цивілізації кількість причин дискримінаційної поведінки зростає. Тому, на нашу думку, в першу чергу слід наголосити на принципах, які визначають дискримінацію. С.Ю. Пономарьов та І.Ф. Федорович виділяють таких принципів чотири:

1. Наявність порушення (обмеження у визнанні, реалізації або користуванні) прав і свобод;
2. Наявність певної захищеної ознаки, на підставі якої відбувається розрізнення;
3. Відсутність правомірної, об'єктивно обґрунтованої мети, для досягнення якої проводиться розрізнення;
4. Недотримання принципу пропорційності (належності та необхідності) між метою розрізнення та способами її досягнення [1, с. 9].

Саме з розуміння цих принципів, починається розбудова ефективної антидискримінаційної політики держави. При цьому також важливо розуміти, що дискримінація – це не тільки пряме обмеження прав особи чи групи осіб, вона може набувати різноманітних видів та форм.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу порівняльний аналіз нормативного

врегулювання протидії дискримінації у 28 державах-членах ЄС [2]. Так, Ізабель Шопен та Катаріна Жермен-Саль, визначили наявні захищені ознаки на підставі яких відбувається розрізнення дискримінаційних порушень, що були описані у доповідях про країну за 2012 рік, підготовлених Європейською мережею правових експертів у сфері недискримінації.

У свою чергу опрацювання матеріалів щодо розробки закону про боротьбу з дискримінацією у 28 державах-членах ЄС [2] дозволило виокремити узагальнений перелік наявних захищених ознак, зокрема це:

1. асоціація з національною меншиною;
2. багатство/дохід;
3. батьківщина та походження;
4. будь-яка інша основа (критерій, статус), інша ситуація, атрибути чи стан особи чи групи осіб.
5. вагітність або потенційна вагітність;
6. вік;
7. ВІЛ-позитивний статус;
8. віра та релігія (чи інше переконання, віросповідання, вірування);
9. гендер (гендерна ідентичність, спадщина);
10. генетичні характеристики (ризики);
11. геном людини;
12. гетеро- або гомосексуальна орієнтація;
13. громадянство;
14. громадянський стан;
15. громадянський/цивільний статус;
16. економічна ситуація;
17. етнічна приналежність чи етнічне походження (національне походження, етнічні коріння);
18. етнічність;
19. заявлена раса;
20. здоров'я;
21. зміна статі;
22. зниження працездатності;
23. зовнішній вигляд;
24. ідентичність та її вираження;
25. ідеологія;
26. інвалідність родича;
27. інвалідність та хронічні захворювання;
28. існуючий ризик для здоров'я;
29. клас;
30. колір шкіри;
31. колір;
32. країна походження;
33. майно;
34. майновий стан;
35. майнові та сімейні статуси;

36. материнство (вагітність) або батьківство;
37. місце проживання;
38. мова;
39. моральність;
40. народження чи інший статус;
41. національне та/або соціальне (етнічне) походження;
42. національність та цивільний (шлюбний) стан;
43. неповний характер зайнятості;
44. несприятливий стан здоров'я;
45. обов'язки сім'ї;
46. обов'язок служити в силах оборони;
47. освіта;
48. особистий чи громадський статус;
49. політична приналежність;
50. політичний рух чи інше об'єднання;
51. політичні ідеї (думки, погляди, переконання);
52. походження;
53. правовідносини пов'язані з працевлаштуванням, або їх фіксований період;
54. приналежність або неприєднання до союзу;
55. приналежність до етнічності, раси чи нації;
56. приналежність до національності чи етнічної групи;
57. приналежність чи участь у політичній партії;
58. прізвище;
59. професія;
60. профспілкова діяльність;
61. раса чи етнічне походження;
62. расові ознаки, включаючи підстави кольору;
63. релігійна, політична або інша переконаність / думка(и);
64. релігійні переконання та практики;
65. релігія / віра / інші переконання;
66. рідна мова;
67. родовід;
68. сексуальна ідентичність;
69. сексуальна орієнтація;
70. сімейна ситуація;
71. сімейний стан;
72. сімейні зв'язки з іншими працівниками компанії;
73. сімейні зобов'язання;
74. соціальна позиція;
75. соціальне походження / становище;
76. соціальний клас / стан / статус;
77. спільнота;
78. стан здоров'я;
79. статева ідентичність /статева приналежність;

- 80. статус шлюбу / громадянського партнерства;
- 81. стать (включаючи вагітність, народження дитини, відпустка по материнству та трансгендер);
- 82. фактичний або майбутній стан здоров'я;
- 83. фізичні характеристики;
- 84. фінансове становище;
- 85. фінансовий або соціальний статус;
- 86. хронічні захворювання;
- 87. цивільне (шлюбне) та сімейне становище;
- 88. членство в незахищеній групі;
- 89. членство в організації працівників;
- 90. членство в організації представництва інтересів;
- 91. членство в політичних партіях та рухах, профспілках, організаціях роботодавців чи інших колективах;
- 92. членство в спільноті мандрівників;

Виокремлення перерахованих дев'яносто двох захищених дискримінаційних ознак (навіть із врахуванням деякого їхнього співпадіння) є тими маркерами, використання, яких на нашу думку, дозволить не тільки опанувати європейський досвід протидії дискримінації але й уніфікувати підходи щодо гарантування послідовності та сталості в діяльності державних органів України для забезпечення рівності прав і можливостей всіх людей незалежно від їхніх ознак.

Список використаних джерел

1. Пономарьов С. Ю., Федорович І. Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні: Посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. К.: Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні. 2014. 74 с.
2. Developing Anti-Discrimination Law in Europe: European Commission URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/afcabe48-707e-40c8-92ca-16ad0eaf49a6/language-en> (дата звернення 01.11.2019).

*Захарченко Руслан Олександрович,
студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Науковий керівник:
*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА ТА ЧИННИКИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМНИЙ АСПЕКТ

Аналіз правової поведінки з точки зору характеристики в правовому і філософському розумінні дає широкий спектр можливостей для вирішення чи врегулювання проблемних питань, що стосуються поведінки людини в сфері регулювання нормативними актами певної галузі життя й загалом соціуму. Для того, щоб запобігти правопорушенням із боку деліктоздатної особи, необхідно, передусім, корегувати її діяння та вміло використовувати маніпуляційну техніку для створення передумов та надбудов правового та демократичного суспільства.

Явище правової поведінки як феномен усвідомлення, так і наслідок ефективної соціально-правової політики, є основою прогресу суспільства, державотворення і правотворення. Правова поведінка – це сукупність вчинків у вигляді дій чи бездіяльності, які мають соціальне значення, регламентуються нормами права та зумовлюють правові наслідки. В другому трактуванні: правова поведінка – це дії людини, що регулюються суспільними і правовими нормами, й за порушення цих норм настає відповідальність у вигляді негативних наслідків. Враховуючи зміст вчинку, правову поведінку можна поділити на два види: правомірна та неправомірна [4, с. 185].

Варто зазначити, що за теоретичними вченнями Т. Гоббса, людина – це абстрактний індивід, який керується виключно своїми інтересами, мотивами, особистим розсудом, прагненням до самозбереження та щастя. Таке твердження не достатньо розгорнутим, бо зводить людину до неморального розумного егоїста [2, с. 108].

Одним із факторів, що впливає на формування правомірної поведінки є середовище її існування – сім'я. Вона завжди була основою суспільства, з неї починається пізнання зовнішньої моралі, побудова внутрішніх психологічних установок особистості та формування характеру людини. У сім'ї особа вивчає і приймає у свою поведінку ті норми суспільного порядку, що склалися в суспільстві, копіює психологічну модель поведінки своїх батьків, формує свою правосвідомість.

На нашу думку, правосвідомість фіксує соціально прийнятні моделі поведінки, що реалізуються у суспільних відносинах і відображають існуючі

правові ідеї, цінності і норми. З іншого боку, правові ідеї, які об'єктивувалися в системі правових норм, одухотворяють правову організацію юридичних відносин, трансформуються в переконання (тобто правосвідомість) тих, хто формує на їх основі нові норми права, хто застосовує чинне право, хто керується ним у повсякденній діяльності, дотримується і використовує його.

Якщо правомірна поведінка є наслідком вибору особи, то вона має мати і свої детермінанти, тобто причини, умови, підстави. Такими причинами вчені різних країн визнають насамперед саме внутрішній світогляд людини, її сутність, і нормативно-правовий механізм регуляції суспільства та поведінки у ньому. Основними чинниками, які впливають на поведінку особи, напевне, потрібно вважати мораль, сім'ю, віру, культуру, існування можливості вибору, світогляд, мотивації, страхи, бажання, самовизначення і самовираження, стиль, спосіб, умови і рівень життя, освіченість і обізнаність, дійсність, внутрішньо-особистісні переконання і цінності, форми і способи владного дозволу і примусу, методи контролю свободи людини, організацію суспільства, колектив, суспільні орієнтації і установки, та, мабуть, найосновніше – інтелект і воля.

Їх умовно можна поділити на дві групи: 1) внутрішні; 2) зовнішні. Внутрішніми причинами потрібно вважати саме усвідомлення особою значення своїх дій, якість сприйняття норм як соціальних, так і правових, їх трансформацію через суб'єктивне оцінювання та вираження у формі дій у суспільстві. Такий спосіб вираження може набути як правомірного, так і неправомірного характеру. Зовнішніми причинами, мабуть, потрібно вважати саме норми правової системи та соціально правової політики в країні, яка виступає як регулятор суспільних відносин у різних сферах його життя. Але не завжди нормативні акти містять в собі ті норми, які є прийнятними для індивіда, для його моделі світо-буття та існування [12, с. 73].

Отже, передусім, до факторів, що впливають на мотивацію правомірної поведінки особи, слід віднести обставини та умови соціально-економічного, організаційно-управлінського, морально-культурного, інтелектуального, психічного характеру. Всі ці чинники так чи інакше здійснюють вплив на людину. Вони випливають із життя суспільства і є віддзеркаленням його поведінки, якщо суспільство чинить так, то відсоток того, що особистість перейме це в свою поведінку дуже високий. Закони і підзаконні нормативно-правові акти, державна політика, показники забезпечення членів суспільства якісним рівнем життя та можливість задоволення своїх потреб, не виходячи за межі правового обов'язку, є основними інструментами зовнішнього способу становлення поведінки суб'єкта. Вони взаємопов'язані із зовнішніми причинами, і в поєднанні трансформуються в модель діяння особи. Сучасний стан українського суспільства характеризується системною економічною кризою, що відбивається на психічному стані особи. Чинники, що здійснюють вплив на правомірну поведінку особи зумовлюють формування в осіб негативних психічних стереотипів, що отримують прояв у пасивності поведінки, негативному емоційному стану тощо. Врешті-решт це призводить до переосмислення соціальних цінностей, способу життя, і взагалі ставлення до свого існування.

Ще одним чинником, що впливає на правомірність поведінки особи, є ступінь напруги у суспільстві, результатом якої є деформація цінних орієнтацій особистості. У будь-якому суспільстві складається система загальних ціннісних орієнтацій – суто професійних, що адекватно відображають специфічність службової діяльності окремих груп осіб. Від наявності або відсутності таких орієнтацій безпосередньо залежить якість і ефективність цієї діяльності. Наприклад, у працівників міліції до таких орієнтацій слід віднести: професійний обов'язок, чітке дотримання закону, службову компетенцію тощо.

Необхідно також зазначити про чинники, які впливають на такий вид правомірної поведінки, як маргінальна. Маргінальна поведінка – це вид поведінки, який характеризується «проміжним» (прикордонним) між правомірним і протиправним станом особи. Маргінальна поведінка особи виражається в готовності до протиправних дій у разі зменшення нагляду за її поведінкою, але не стає антисуспільною, не призводить до правопорушення через страх юридичної відповідальності (наприклад, пасажир оплатив проїзд в автобусі лише тому, що в нього зайшов контролер) [9].

Ми дійшли висновку, що форми вияву маргінальності, їхній конструктивізм і деструктивізм залежать від суспільно-історичних умов, що складаються у суспільстві.

Ще одним видом правомірної поведінки є конформістська поведінка. Серед ознак, які негативно характеризують особу, міститься поняття «конформізм», яке переважно трактується як тип і спосіб мислення та поведінки, що виявляється у пасивній, пристосовницькій орієнтації на сприйняття готових стандартів оцінок та поведінки всупереч власним переконанням. Без сумніву, негативні аспекти явища конформізму важко заперечувати, оскільки бездумне, некритичне, безпринципне сприйняття людиною панівних ідей, думок, порядків, схильність уникати самостійних рішень, відсутність власної позиції, готовність міняти свої погляди і поведінку у відповідності з кон'юнктурою у всі часи піддавались суспільному осуду.

Проаналізувавши конформістську поведінку, ми дійшли висновку, чинником, що впливає на неї є соціально-політичний фактор. Людина, будучи по визначенню вільною, не приречена на сліпу конформність.

Щоб вибудувати ідеальну форму зовнішнього вираження прав людини через її діяння, треба створити модель маніпуляції її внутрішньою сутністю, яка б знайшла своє вираження у діяльності державного владного апарату. Потрібно насамперед через свідомість впливати на формування правосвідомості, а свідомість, як діамант, спочатку потрібно очищати пізнанням, шліфувати емпіричним досвідом і виражати осмисленим розумінням буття та реалій [10, с. 82].

Сьогодні в Україні існує недосконалість нормативно-правової бази, що отримує прояв у неповноті, нечіткості, суперечливості вимог норм права, що формує у населення суперечливе ставлення до цих норм, що різко знижує ефективність їх діяльності, а також зумовлює відбиття у свідомості елементів правового нігілізму. Наявність суперечностей між нормативно-правовими актами призводить до порушення внутрішньої єдності нормативно-правової

бази. Це спричиняє негативний вплив на мотивацію правомірної поведінки суспільства. Тому усунення суперечностей і неузгодженості нормативно-правових актів є одним із напрямків, що сприятимуть вдосконаленню діяльності суспільства [7, с. 23].

Підводячи підсумок зазначеного вище, ми дійшли наступних висновків.

По-перше, реалізація правових норм в реальній поведінці людини це складний соціально і індивідуально-психологічний процес. Поведінку людини регулює її свідомість, дієвий характер якої витікає з принципу єдності свідомості і діяльності: діяльність людини обумовлює формування її свідомості, психічних процесів і властивостей, які, у свою чергу, регулюють цю діяльність і є умовою її адекватного виконання.

По-друге, правомірна поведінка є наслідком вибору особи і вона має свої детермінанти. Ними насамперед є внутрішній світогляд людини, її сутність, і нормативно-правовий механізм регуляції суспільства та поведінки у ньому.

По-третє, до чинників, що впливають на мотивацію правомірної поведінки особи, слід віднести обставини та умови соціально-економічного, організаційно-управлінського, морально-культурного, інтелектуального, психічного характеру. Вони впливають із життя суспільства і є віддзеркаленням його поведінки, якщо суспільство чинить так, то відсоток того, що особистість перейме це в свою поведінку дуже високий. По-четверте, не останнє місце в чинниках, що впливають на правомірність поведінки відіграє суспільство, його групи, в яких перебуває індивід; найважливішим результатом становлення особистості має бути чітко виражена самостійність особи у здатності приймати рішення і нести за них відповідальність. По-п'яте, чинниками маргінальної поведінки в сучасному українському суспільстві є: спад в економіці, безробіття, міграція, зростання злочинності, розпад соціальної сфери, криза системи цінностей. У зв'язку з цим виділяються економічні, політичні й соціальні фактори маргіналізації сучасного українського суспільства. Особливим чинником маргіналізації є відсутність єдиної шкали цінностей в умовах переходу, що підсилює деструктивізм маргінальності. По-шосте, чинником, що впливає на конформістську поведінку, як вид правомірної поведінки, є соціально-політичний фактор. Є люди, які, орієнтуючись на тотальну солідарність із групою чи іншою спільністю, ніколи не виявляють свої особисті думки, переконання і цільові установки. Але навіть вони час від часу, опиняючись у певних ситуаціях, виявляють свої справжні настрої, які суперечать панівним у групі і суспільстві настроям.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Документ 2341-III, чинний, поточна редакція — Редакція від 25.09.2019, підстава - 101-IX, 39-IX. —[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>.

2. Гормач М. І. Філософія: підруч. для вищої школи. – Харків : Прапор, 2004. – 385 с.

3. Коржанский М. Про принципы уголовного права Украины / М. Коржанский // Право України. 1995. № 11. С. 69-70.

4. Молдован В. В. Правознавство // Юридична література. – К.: “ІнЮре”, 2011. – 341 с.
5. Матеріали кращих виступів та доповідей на семінарі з предмету «Проблеми теорії права» студентів 1 курсу ОКР «Магістр» юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Збірка.– Випуск третій «Проблеми теорії права». // за заг. ред. Н.В. Теремцової. Київ. Надруковано ТОВ «Козарі» / – К., 2011. – 157 с. – С. 6-7.
6. Попов Н. А. Принцип справедливости в уголовном законодательстве / Н. А. Попов // Вестник ЛГУ. Сер. 6. 1991. Вып. 3. № 20. С. 85-88.
7. Темченко В.І. Формування професійної правосвідомості співробітників міліції (проблеми теорії і практики)./В.І. Темченко – К.: НАВСУ, ДС «Авангард», 2001.-188 с.
8. Теремцова Н.В. Держава як політична форма організації суспільства для спільного існування і діяльності людства в умовах розбудови правової держави. //Випуск шостий «Теорія права та держави; юридична відповідальність; історія правових і політичних учень» // За заг. ред. Теремцової Н.В. – Київ. Надруковано –Вид.ТОВ «Інтер Логістик України»/ – К., 2016. 203 с.
9. Теремцова Н.В. Природа правомірної поведінки людини (культура поведінки людини, механізм індивідуальної поведінки, антисуспільна поведінка, конформістська поведінка...). Вісник Національного технічного університету України «КПІ» . Політологія, Соціологія, Право: Зб. Наук. Праць. – Київ: ІВЦ «Політехніка», 2010. – № 2 (6). – 181 с. – С.167-171. Фахове видання.
10. Хазратов Н. В. Психологія відносин особистості й держави: монографія / Н. В. Хазратов. – Луцьк: Вежа, 2004. – 276 с.
11. Хеффе О. Політика. Право. Справедливість. – М.: Гнозис. – 1994.
12. Цимбалюк М. М. Онтологія правосвідомості / М. М. Цимбалюк. Київ : Атіка, 2008. 410 с.

*Карпович Анна Володимирівна,
студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЩОДО ВІДМІННОСТІ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВА І МОРАЛІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах розбудови правової держави постає невідмінним інтерес щодо

критерію особливості права і моралі. Отже, відмінність особливості права і моралі полягають в наступному: право і мораль різняться за способом їх встановлення й формування. Як відомо, правові норми створюються або санкціонуються державою (або за її згодою деякими громадськими організаціями), державою й скасовуються, доповнюються та змінюються. У контексті цього держава є політичним творцем права; правотворчість – її виняткова прерогатива [6], [7].

Проте, за іншими критеріями формується мораль. Її норми створюються не державою безпосередньо, вони взагалі не є результатом спеціальної цілеспрямованої діяльності, а виникають і розвиваються спонтанно в процесі практичної діяльності людини. Варто зазначити, що для того, щоб моральна норма отримала право на існування, не потрібно згоди влади; достатньо, щоб вона була визнана, «санкціонована» самими учасниками соціального спілкування – класами, групами, колективами, тими людьми, хто має намір нею керуватися. На відміну від права – мораль має неофіційний (недержавний) характер [4].

2) Право і мораль різняться за методами їх забезпечення. У разі, якщо право створюється державою, то воно нею і забезпечується, охороняється, гарантується. За правом стоїть апарат примусу, який стежить за дотриманням правових норм і карає тих, хто їх порушує, оскільки норма права – не прохання, не порада, не побажання, а владна вимога, веління, припис, звернений до всіх членів суспільства і підкріплений можливістю примусу.

По-іншому забезпечується мораль, яка спирається не на силу державного апарату, а на силу громадської думки. Порушення моральних норм не тягне за собою втручання державних органів. У моральному відношенні людина може бути вкрай негативною особистістю, але юридичній відповідальності вона не підлягає, якщо не здійснює протиправних вчинків. Саме суспільство, його колективи вирішують питання про форми реагування на осіб, що не дотримуються моральної заборони [3].

3) Право і мораль розрізняються за формою їх вираження, фіксації. Тоді як правові норми закріплюються в спеціальних юридичних актах держави (законах, указах, постановах), групуються за галузям і інститутами, систематизуються (зводяться) для зручності користування до відповідних кодексів, збірників, статутах, що складають в цілому розгалужене законодавство, моральні норми не мають подібних чітких форм виразу, не враховуються і не обробляються, а виникають і існують у свідомості людини – учасника суспільного життя. Їх поява не пов'язана з волею законодавців або інших осіб, що здійснюють правотворчість.

4) Право і мораль різняться за характером і способам їх впливу на свідомість і поведінку людини. Якщо право регулює взаємовідносини між суб'єктами з огляду на їх юридичні права і обов'язки, правомірне – неправомірне, законне – незаконне, карне – некарне, то мораль характеризує людські вчинки, виходячи із позицій добра та зла, похвального та ганебного, чесного та безчесного, благородного та недорогоцінного, совісті, честі, тощо. Іншими словами, вони засновані на різних оціночних категоріях критеріях та соціальних вимірах.

Норми права містять більш детальний опис забороненої або дозволеної діяльності, точно вказують на потрібний варіант поведінки, відрізняються чіткістю, формальною визначеністю, владністю традиційно заздалегідь встановлюють санкцію за порушення даного припису, тоді як моральні норми не мають такого ступеня деталізації та не передбачають завчасно оголошений вид відповідальності.

5) Право і мораль різняться за характером і порядком призначення відповідальності за їх порушення. Протиправні дії тягнуть за собою негативну реакцію держави, пов'язану з притягненням до особливої юридичної відповідальності. Дотримання порядку її призначення настільки ж обов'язковий, як і дотримання матеріальних правових норм.

6) Право і мораль є різними за рівнем вимог, що покладаються на поведінку людини. Цей рівень значно вищий у моралі, яка в багатьох випадках вимагає від особистості набагато більшого, ніж юридичний закон, хоча він і передбачає за деякі протиправні дії дуже суворі санкції. Наприклад, мораль беззастережно засуджує будь-які форми нечесності, брехні, наклепів, обману, тощо, тоді як право, впливає на виключно найбільш крайні і небезпечні їх прояви. Мораль не терпить антигромадської поведінки, в чому б вона не полягає, в той час як право карає найбільш злісні випадки таких ексцесів.

7) Право і мораль різняться за сферами дії. Моральний простір набагато ширший ніж правовий, межі їх не збігаються. Право, як відомо, регулює далеко не всі, а виключно найбільш важливі сфери суспільного життя (власність, влада, праця, управління, правосуддя), залишаючи за межами своєї регламентації такі сторони людських відносин, як, наприклад, любов, дружба, товариство, взаємодопомога, смаки, мода, особисті пристрасті, тощо. Право не повинно порушувати свої межі і втручатися до сфери «вільних та добровільних душевних рухів» [2]. Вторгнення його до такої зони було б: по-перше, можливим у силу несхильності їх зовнішньому контролю; по-друге, непотрібним і безглуздим з позиції державних інтересів. Моральність, на відміну від права, проникає в усі сфери і осередки суспільства, її оцінкам піддаються майже всі види і форми взаємовідносин між людьми [5].

8) Мораль «більш давня за віком», вона завжди існувала й буде існувати в суспільстві, тоді як право виникло виключно на певному етапі соціальної еволюції, розвитку суспільства.

9) Відмінності права і моралі виявляються за рівнем їх обов'язковості, адже норми права – це загальнообов'язкові правила поведінки. Тобто вони є обов'язковими для всіх без винятку членів суспільства. Вони не можуть бути обов'язковими для однієї частини суспільства і не є обов'язковими для якоїсь іншої.

Такими є спільні та відмінні риси права і моралі. При цьому, межі, що з'єднують і роз'єднують ці два явища, не залишаються статичними, даними раз і назавжди. Слід зауважити, що вони динамічні, такі, що змінюються в ту чи іншу сторону в процесі суспільного розвитку під впливом змін, що відбуваються в суспільстві.

Право і мораль плідно «співпрацюють» у сфері здійснення правосуддя,

діяльності органів правопорядку, юстиції. Відображається це в різних формах: при вирішенні конкретних справ, аналізі різноманітних життєвих ситуацій, протиправних дій, а також особи правопорушника.

Існують й суперечності між правом і мораллю. Відзначимо, що тісна взаємодія норм права і моралі не означає, що даний процес є рівний, безконфліктний. Між ними можуть виникати й досить часто виникають гострі суперечності, колізії, розбіжності.

Зрозуміло, окремі з них можна вольовим порядком усунути, інші – не допустити, але в цілому як об'єктивне явище вони залишаються. Взагалі, вершина моральності ще жодному суспільству досягти не вдавалося, так само як і право ніколи не виражало всієї повноти моральних імперативів. Звідси – «непорозуміння» між даними феноменами. При цьому існують колізії поверхневі та глибинні, стійкі.

Причини протиріч між правом і мораллю полягають вже в їх специфіці, в тому, що їх характеризують різні методи регулювання, різні підходи, критерії при оцінці поведінки суб'єктів. Має значення неадекватність відображення ними реальних суспільних процесів, інтересів різних соціальних верств, груп, класів. Розбіжності між правом і мораллю викликаються складністю і суперечливістю самого життя, нескінченною різноманітністю ситуацій, що виникають формуванням нових тенденцій у розвитку суспільства, неоднаковим рівнем моральної та правової свідомості людей, мінливістю соціальних умов, тощо.

Список використаних джерел

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. І.А. Ільїн. Избранные статьи. под ред. Н. П. Полторацкого. Изд. Св.-Троицкого Монастыря и Корпорации Телекс Джорданвилл, Н.-Й. США, 1991. //М.: Воениздат, 1993. – 368 с.
3. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / А.М. Колодій, В. В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та інші; За ред. В.В. Копейчикова. Стер. вид. К: Юрінком Інтер, 1999. 320 с.
4. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / В. О. Котюк. – К.: Атіка, 2005. – 592 с.
5. Право, мораль, личность [Текст] / Е. А. Лукашева ; отв. ред. В. М. Чхиквадзе. – Москва: Наука, 1986. – 263 с.
6. Природа правомірної поведінки людини (культура поведінки людини, механізм індивідуальної поведінки, антисуспільна поведінка, конформістська поведінка...) / Теремцова Н. В. // Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2010. № 2 (6). – С. 167–170.
7. Теремцова Н.В. Правовий прогрес та рівень правової культури громадян в умовах розбудови правової держави. Європейські перспективи. 2016. No 2. С. 9–14.
8. Теремцова Н.В. Проблема розбудови соціальної держави в умовах конституційної реформи: теоретичний аспект. Соціологія права. 2015. No 3-4(14-15) С.200-207.
9. Теремцова Н.В. Законодавство: проблема ефективності щодо

застосування (соціолого-правовий аспект). Малий і середній бізнес. 2013 No 3 (54), С.11-15.

10. Теремцова Н.В. Соціальна держава і конституційна реформа в умовах розбудови правової держави. Вища юридична освіта: історичний досвід та перспективи розвитку: матеріали регіонального круглого столу (в авторській редакції), (м. Маріуполь, 22 лютого 2018 року). – Маріуполь, 2018. С. 296–299.

*Касьяненко Вікторія Володимирівна,
студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету*

*Науковий керівник:
Гавловська Аліна Олександрівна,
доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету,
кандидат юридичних наук*

ПОНЯТТЯ «МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА»: ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГАЛЬНИХ ПІДХОДІВ

Глобалізаційні процесу у світі та сучасний стан розвитку українського суспільства та держави характеризуються активними міграційними процесами, які потребують ефективного державного та правового регулювання. Таке регулювання здійснюється в межах міграційної політики держави та міжнародного регулювання міграційних процесів. У зв'язку з чим особливе значення для дослідження міграційних процесів, на нашу думку, має значення визначення поняття «міграційна політика», яке не знайшло своє відображення у нормативно-правових документів.

Слід зауважити, що міграційна політика – це багатоплановий процес, який є предметом вивчення таких наук як: право, міжнародні відносини та світова політика, соціології, демографії, історії, психології, політологія та інших.

У науковій думці існують різні підходи до розуміння поняття «міграційна політика»

– міграційна політика є системою умов, способів та заходів управління міграційною рухливістю населення (Б.С. Хорєв) [1, с. 206 – 207];

– міграційна політика у вузькому і широкому розуміннях – це вплив держави на міграційні процеси шляхом їхнього регулювання (В.М. Моїсеєнко) [2, с. 5];

– міграційна політика – це комплекс розробок і заходів, які спрямовані на формування необхідних потоків та необхідної інтенсивності міграції населення (А.У. Хомра) [3, с. 50];

– міграційна політика – це система заходів, ресурсів та механізмів, з використанням яких держава і суспільство цілеспрямовано впливають на соціальні переміщення та соціальну мобільність як свого автохтонного

населення, так всіх іноетників (О.Г. Бабенко) [4, с. 159];

– міграційна політика визначають, що міграційна політика і демографічна політика, хоч і мають багато спільного все ж далеко не тотожні між собою (М. Романюк) [5, с. 112];

– міграційна політика – це система загальноприйнятих на рівні управління ідей і концептуально об'єднаних засобів, за допомогою яких насамперед держава, а також її суспільні інститути, дотримуючись визначених принципів, що відповідають конкретним історичним умовам країни, припускає досягнення цілей, адекватних як цьому, так і наступному етапу розвитку суспільства (Л.Л. Рибаківського) [6, с. 167];

– міграційна політика – це комплекс правових, фінансових, адміністративних та організаційних заходів, з використанням яких держава цілеспрямовано впливає на регулювання міграційних процесів з позицій міграційних пріоритетів, кількісного складу міграційних потоків та їх структури у сфері державного управління (В.І. Олефір) [5, с. 3].

Аналіз зазначених наукових підходів дозволив визначити наступні ознаки поняття «міграційної політики»:

– це система/комплекс способів, умов, засобів та ідей;

– метою міграційної є управління/регулювання міграційними процесами в державі;

– міграційна політика ґрунтується на відповідних правових та історичних принципах;

– міграційна політика орієнтується на міграційні пріоритети, кількісний склад міграційних потоків та цілей етапів розвитку суспільства.

Міграційна політика як суспільне, політичне та правове явище тісно пов'язана з такими складовими державної політики як: соціальна політика, демографічна політика, економічна політика, міжнародна політика, політика національної безпеки.

Отже, враховуюче вищезазначене ми можемо дати наступне визначення поняття міграційної політики: міграційна політика – це комплексна система умов, ідей засобів та способів державного-правового регулювання міграційних процесів в державі, яка ґрунтується на історико-міжнародних принципах і цілях розвитку держави та суспільства.

Список використаних джерел

1. Хорев Б.С. Региональная политика в СССР: экономически-географический подход. М.: Мысль, 1989. 283 с.

2. Актуальные проблемы миграционной политики в СССР: Тез. докл. Всесоюзной конференции «Проблемы демографической политики в социалистическом обществе». М., 1982. 119 с.

3. Хомра А.У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования. К.: Наукова думка, 1979. 146 с.

4. Бабенко О.Г. Міграційна політика Української держави на сучасному етапі (політологічний аспект): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького.

К., 1997. 195 с.

5. Романюк М. Теоретико-методологічні основи регулювання міграційних процесів в контексті реформи соціально-економічної системи. *Зайнятість та ринок праці*. 2000. Вип.13. С. 102-113.

6. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения: прогнозы, факторы, политика. М.: Наука, 1987. 200 с.

7. Олефір В. І. Сучасна міграційна політика в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 3. С. 3–6.

Кисорець Єлизавета Анатоліївна,

*курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Завальний Андрій Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

*Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність
(ст. 3 Загальної декларації прав людини,
прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III)
Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня
1948 р.)*

Тема прав – найважливіша з будь-яких, що стосуються правової та демократичної держави. З чого саме розпочинається держава? На мою думку, крім основних видових ознак формування і визнання держави, є ще й те, що суспільство, яке поєднане мовою, культурою, звичаями і традиціями є основою і фундаментом становлення сильної держави. Громадяни (населення) – рушійна сила, кожної країни, яка здатна гідно відстоювати себе і свою позицію на міжнародному рівні.

І тому основною задачею кожної держави є охорона і захист основних прав і свобод людини і громадянина. Належне формування правової основи, регламентація і аналіз життя суспільства формує і спрямовує напрямок акумуляції держави та її населення на активізацію їх взаємодії і діяльності.

Сучасний світ неможливо уявити без прав людини, які базуються на принципах свободи, рівності та справедливості. Права та свободи людини і громадянина є найважливішим політико-правовим та соціальним інститутом, мірою розвитку суспільства та нації, а також основою і змістом функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування.

Саме такий функціональний підхід до інституту прав і свобод людини, по-перше, слугує засобом доступу людини та громадянина до механізму публічної влади та його інституцій, формам народовладдя, і по-друге є безперечною умовою удосконалення та незалежності самої особистості. Поряд з цим, проблема реалізації, забезпечення та гарантування прав і свобод людини та громадянина в Україні на сучасному етапі посідає центральне місце в механізмі реалізації конституційно-правових норм.

В країнах розвиненої демократії права та свободи людини є необхідною умовою реалізації принципу верховенства права, конституційності та законності.

Еволюція поняття прав людини від природних прав до позитивних правових цінностей, які є однією з найвищих культурних цінностей в цілому, розглядалась багатьма науковцями впродовж століть. Процес теоретичного осмислення прав людини триває й досі, і останніми десятиліттями дедалі частіше лунає думка про те, що права людини – це моральні вимоги до уряду, а не просто права, якими люди наділені від народження, не лише певні можливості, необхідні людині для її існування та розвитку. Як зазначає Е.Л. Рубін, поняття прав людини та захист особистості від уряду, який нині розглядається як ядро поняття прав людини, впродовж історії розвивались окремо, і зараз доцільніше говорити про права в термінах моральних вимог до урядів, їх зобов'язань та обмежень на них, аніж у термінах прав як можливостей, які мають люди.

В українській юридичній науці права найчастіше визначаються як «певні можливості людини, необхідні для її існування та розвитку у конкретно-історичних умовах, які об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей», «можливості вибору особою певної поведінки для забезпечення свого нормального існування і розвитку, закріплені в законах, інших правових актах держави і міжнародних документах, обумовлені рівнем економічного, соціального, духовного і культурного розвитку суспільства», тобто права людини визначають через її можливості.

У Конституції України закріплена ціла низка як традиційних, так і нових гарантій прав та свобод людини та громадянина, які дозволяють кожному громадянину обирати вид своєї поведінки, користуватися економічними й соціально – політичними свободами та соціальними благами як в особистих, так і в суспільних інтересах [1].

- Зокрема, кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, водночас має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток особистості (стаття 23 Конституції України).

- Конституція закріплює право кожного на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам (стаття 28 Конституції України).

- Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (стаття 29 Конституції України).

- Суттєвою юридичною гарантією прав людини та громадянина є право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. (стаття 29 Конституції України).

- Кожному гарантується недоторканність житла (стаття 30 Конституції України). Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

- Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (стаття 31 Конституції України).

- Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

- Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом (стаття 33 Конституції України).

- Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (стаття 34 Конституції України). Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

- Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність (стаття 35 Конституції України).

- Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (стаття 36 Конституції України).

- Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів.

- Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (стаття 38 Конституції України).

- Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (стаття 39 Конституції України).

- Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів

місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (стаття 40 Конституції України) [2].

Забезпечення прав людини, які є найвищою соціальною цінністю і найважливішим об'єктом конституційно-правового регулювання, є головним завданням держави. Держава гарантує людині її права і свободи, захист, честь і гідність, недоторканість і безпеку. Ефективне забезпечення прав людини залежить від своєчасного оновлення правової бази та формування динамічної відповідності між актами державної влади, механізмами їх реалізації в процесі державного управління та потребами суспільства. Механізм забезпечення прав людини, який є одним з основних важелів адміністративного забезпечення захисту прав людини в Україні, включає, на думку автора, набутий досвід, повноваження та діяльність усіх структур системи забезпечення захисту прав людини в Україні. До основних складових механізму забезпечення прав людини, на нашу думку, відносяться:

- реалізація та виконання прав людини;
- моніторинг виконання прав людини;
- охорона прав людини;
- захист прав людини.

Реалізація та виконання прав людини в Україні здійснюються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Органи виконавчої влади під час розроблення та реалізації нормативно-правових актів, програм, планів та окремих заходів керуються міжнародними стандартами демократичних цінностей та волевиявленням населення [3].

Дослідження проблематики системи забезпечення прав та свобод людини і громадянина має важливе практичне значення для подальшого розвитку науки конституційного права та реформування законодавства України в контексті процесів євроінтеграції України, вдосконалення практики реалізації та захисту прав людини, розбудови України як демократичної і правової держави

Отже, можна запропонувати таке визначення поняття «система забезпечення прав та свобод людини та громадянина» – це сукупність взаємопов'язаних політико-правових, соціально-економічних, матеріально-технічних, ідеологічних та інших елементів, призначена для створення належних умов для реалізації, охорони та захисту встановлених чинним законодавством прав та свобод людини та громадянина, на основі визнання та дотримання цих прав і свобод, поваги до них і нетерпимості до їх порушення. Як і будь-яка інша система, система забезпечення прав і свобод має свою структуру.

На думку А.А. Романової, така система складається з чотирьох підсистемних елементів, а саме:

1. Інституційне забезпечення.
2. Правове забезпечення.
3. Організаційне забезпечення.
4. Ресурсне забезпечення .

Правове забезпечення прав та свобод людини і громадянина в Україні іноді

наповнене формалізмом та декларативністю. Україна є однією з держав, яка ратифікувала найбільше міжнародних документів з питань прав і свобод людини. Однак на практиці чимало механізмів, закладених в цих актах, не функціонують належним чином. Державні органи постійно заявляють, що вони визнають права та свободи, однак нині існує ряд проблем з дотриманням та ефективним захистом цих прав.

Можна зробити висновок, що основоположними передумовами, які сприяють розвитку системи забезпечення прав та свобод людини та громадянина, є громадянське суспільство та демократична правова держава, адже поза їх межами неможливо створити ефективну систему забезпечення прав та свобод людини та громадянина.

Система забезпечення прав та свобод людини та громадянина має важливе значення для забезпечення належного функціонування та розвитку України як правової та демократичної держави, розвитку громадянського суспільства в Україні та утвердження прав людини. Існують перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямку, зокрема, щодо способів забезпечення прав та свобод людини і громадянина; захисту прав та свобод людини та громадянина; реалізації прав та свобод людини і громадянин [4].

Проаналізувавши вище наведене, можна сказати, що у системі право-забезпечення дійсно існують деякі прогалини, що можуть знизити функціонування деяких сфер діяльності населення, наші права як громадян, як людей мають займають найвищу сходинку спрямованості уваги державних органів, але і ми повинні сприяти забезпеченню державних інтересів, виявленню і створенню нових сфер діяльності, розвитку і культури, економіки і освіти. Щоб створити хороше, надійне і надовго потрібно діяти як єдиний цілісний механізм: Людина і держава!

Список використаних джерел

1. Антонович М. М. Еволюція поняття прав людини та проблема їх класифікації. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2723/Antonovich_Ukraine_v_mizhnarodnii_systemi_zakhystu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Конституція України. Розділ II Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (статті 21 – 68).
3. Криворучко Л. С. Удосконалення системи забезпечення захисту прав людини Україні // Європейські перспективи. 2013. № 6. С. 141-148.
4. Пацкан В.В. Системи забезпечення прав та свобод людини і громадянина URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06/part_1/23.pdf.

*Кіжон Даяна Павлівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЧИ ПОТРІБНА COMMUNITY POLICING СУЧАСНОМУ ПОЛІЦЕЙСЬКОМУ?

Безпека – одна з найважливіших цінностей для людини, а співпраця поліції та громади – найкращий спосіб її гарантувати. Таку взаємодію ще називають англійським терміном Community Policing. Вона полягає в тому, що поліція працює, зважаючи на думку мешканців щодо питань громадського порядку в кожному конкретному районі, селі, місті тощо.

Community Policing – це постійна співпраця поліції з населенням і місцевою владою. Головна мета такої взаємодії – створення спільного безпечного простору. Що передбачає співпраця поліції та громади?

Підхід Community Policing побудований на принципах постійної комунікації, де:

- поліція та місцева громада разом відповідають за безпеку;
- поліція реагує на місцеві потреби й вимоги, які визначає громада;
- спілкування між населенням і поліцією є ефективним, а отже приносить відповідні результати;
- підхід до вирішення кожної з місцевих проблем є індивідуальним;
- співпраця спрямована на попередження правопорушень і створення плану запобіжної діяльності.

Навіщо Community Policing потрібна громаді? Розвиток Community Policing має низку переваг для конкретних мешканців конкретних громад. Зокрема:

- мешканці повідомляють поліції про проблеми у сфері безпеки та спільно шукають рішення їх подолання;
- місцева поліція у плануванні роботи враховує думку населення. На підставі цієї інформації формуються місцеві програми з підвищення безпеки;
- спілкування з населенням відбувається за допомогою інноваційних платформ. Створюють онлайн-платформи, «карти злочинності», влаштовують тематичні зустрічі, запроваджують спільні ініціативи. Такі майданчики допомагають мешканцям швидко отримувати реакцію на їхні звернення та ефективніше вирішувати проблеми з безпекою;
- за рахунок більш тісної комунікації та взаємодії населення й поліції мешканці точно знають, що робить поліція, яка її роль, права та обов'язки;
- зосередження уваги на причинах злочинів дозволяє завчасно попереджати їх;
- громада контролює діяльність поліції, отримує актуальну інформацію про

стан безпеки за місцем проживання;

– критерієм оцінки роботи поліції є те, як вона вирішує проблеми у сфері безпеки, на які вказали мешканці. При цьому саму оцінку також дають представники громад, органів місцевого самоврядування, незалежні експерти.

Навіщо Community Policing потрібна поліції? Поліцейські є частиною громади, яку покликані захищати. Вони – гарантія того, що кривдники отримають законне покарання. Втім, сучасна поліція у своїй роботі повинна орієнтуватися на потреби місцевої громади. Необхідність співпраці поліції та населення на засадах партнерства визначена Законом України «Про Національну поліцію». Для чого ж були прийняті ці норми і навіщо самій поліції розвивати взаємодію з громадою:

1) завдяки залученню людей (наприклад, спільному патрулюванню, нагляду за територією і вчасному інформуванню патрульних) поліція ефективніше запобігає новим правопорушенням. Як наслідок, зменшується кількість роботи, пов'язаної з реагуванням на вчинені правопорушення і розслідуванням скоєних злочинів;

2) співпраця з активними мешканцями дозволяє заручитись підтримкою громади і будувати довіру між поліцейськими та населенням;

3) вирішення проблем, які турбують громаду, сприяє формуванню позитивного іміджу поліції;

4) співпрацюючи з громадою, поліція підвищує обізнаність мешканців про свою роботу (наприклад, про межі компетенції поліцейських або про альтернативні шляхи вирішення проблем). А це дозволяє в подальшому зменшити навантаження на патрульну поліцію [1].

Отже, керуючись принципом «обгороджуйся не парканом, а добрими сусідами», люди завжди обирають собі помешкання там, де безпечно. А безпечно там, де ефективно працює Community Policing. Крім того, такі оселі стають вигідним капіталовкладенням для власників. Розвиток співпраці поліції та громади – це безпечний район, безпечне селище, безпечне місто [2].

Список використаних джерел

1. Що таке Community Policing. URL: <http://cop.org.ua/ua/shcho-take-community-policing> (дата звернення: 01.11.2019).

2. Досвід ЄС: чому нова поліція має навчитися чути громаду. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/02/26/7045454/> (дата звернення: 01.11.2019).

*Коваль Юлія Віталіївна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ: ОКРЕМІ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Правовідносинами називають суспільні відносини, змістом яких є суб'єктивні права та юридичні обов'язки осіб, що охороняються державою.

Можливість певної поведінки, яка надається нормами права, може бути втілена в життя не тільки через правовідносини. Здебільшого у наукових колах [1, с. 194] виокремлюють два шляхи реалізації норм права:

- реалізація правових норм, що пов'язана з необхідністю для суб'єкта права вступати у відносини з іншими особами, які є носіями прав і обов'язків;
- безпосереднє використання суб'єктом його прав і виконання ним обов'язків, коли він не повинен вступати у взаємини з іншими учасниками.

Перший шлях реалізації норм права цілковито залежить від волі обох сторін. Регулювання суспільних відносин здійснюється шляхом впливу норм права на поведінку людей через їх усвідомлення і подальше втілення в життя. Поведінка суб'єктів права повинна відповідати вимогам правових норм, усі учасники суспільних відносин у процесі реалізації норм права виступають як носії певних прав і обов'язків. Щодо другого, то особиста реалізація норм права, які встановлюють заборони (заборона вбивати, грабувати), повністю залежить від самої особи: щоб їх виконати, не треба вступати у взаємини з іншими людьми. Наприклад, можливість власника розпоряджатися своїм майном, коли всі інші суб'єкти повинні утримуватись від втручання у сферу його абсолютних майнових прав.

Правовідносини – особливий вид суспільних відносин. Це такі суспільні відносини, які виникають виключно між людьми і пов'язані безпосередньо з їх діяльністю та поведінкою. Так, власник майна може реалізувати свою правомочність тільки у стосунках з іншими людьми. Він може, продати, подарувати віддати майно у володіння іншої особи, а також вимагати додержання свого права власності від людей і організацій.

До свого виникнення правовідносини проходять через свідомість людей, в якій складається модель майбутніх стосунків з огляду на існуючі власні і загальнолюдські цінності та суспільні пріоритети. Сучасне українське право виражає загальнолюдські інтереси, і це є ідеологією нашої держави і суспільства. Перехід до ринкових відносин та вільної підприємницької діяльності, соціальна спрямованість державної політики щодо найвразливіших прошарків суспільства.

відродження духовності і національної культури – все це є ідеологією суспільства і держави, яка втілена в правових нормах і повинна бути втілена в правовідносинах.

Правовідносини формуються на основі реальних суспільних відносин. Вони виступають як юридичний вираз економічних, політичних, сімейних, національних та інших, реально існуючих у житті відносин, впливають на суспільні відносини, що склалися на їх ґрунті, є засоби їх регулювання. Так, реально існують економічні відносини і правовідносини, що склалися у зв'язку з правовим регулюванням права власності, які неминуче впливають на реальні економічні відносини. Щодо шлюбно-сімейних правовідносин, то слід зазначити, що доповнення до Кодексу про шлюб і сім'ю України нормою про шлюбні контракти викликані потребою правового врегулювання фактичних сімейних відносин.

Правовідносини здебільшого виникають, припиняються чи змінюються відповідно до правових норм, які впливають на поведінку людей і через неї реалізуються. Між цими явищами існує причинно-наслідковий зв'язок. Наявність правовідносин демонструє реальну силу права і його життєву спроможність та ефективність. Це загалом стосується правових приписів, через які реалізується право, що набуло своєї юридичної форми. Однак останнім часом діючий принцип «дозволено все, що не заборонено законом» зменшив жорстку залежність правовідносин від правових приписів. У господарських відносинах юридичних осіб, у майнових громадян виникають і вникатимуть ситуації і правовідносини, до прямо не врегульовані нормативними актами, коли діють інститути аналогії права і аналогії закону. А за умов неможливості застосування аналогії права та закону суб'єкти правовідносин керуються загально-правовими принципами справедливості, добропорядності.

Суб'єкти правовідносин пов'язані між собою суб'єктивними правами і юридичними обов'язками. Сторони в правовідносинах виступають відносно одна одної як право уповноважені і право зобов'язані особи, де права і інтереси одних можуть бути реалізовані тільки через виконання обов'язки. Носій суб'єктивного права – особа уповноважена, а носій юридичного обов'язку – зобов'язана. Взаємна поведінка її учасників індивідуалізована і чітко визначена, а права і обов'язки персоніфіковані. Суб'єкти правовідносин (державні органи, фізичні або юридичні особи), як правило, відомі заздалегідь, їх дії скоординовані ще до початку цих відносин, чого немає в інших суспільних відносинах.

Правовідносини досить багатоманітні і можуть бути класифіковані за різними критеріями на види [2 – 4].

Передусім правові відносини можна класифікувати за предметом правового регулювання на конституційні, цивільні, адміністративні, трудові, фінансові та ін. За функціональним призначенням виокремлюють дві великі групи правовідносин: регулятивні та охоронні. Регулятивні правовідносини виникають на основі юридичних дозволів і втілюються в правомірних діях суб'єктів, регулюючи відповідні суспільні відносини (наприклад, на базі відносин, пов'язаних з користуванням комунальними послугами, виникають правовідносини зі своєчасної сплати за них). Охоронні правовідносини

виникають на основі юридичних заборон і є результатом скоєння суб'єктами правопорушень (наприклад, перевищення водієм автотранспорту встановленої швидкості).

Необхідно такої розрізняти матеріально-правові та процесуально-правові правовідносини. Матеріально-правові правовідносини виникають на основі матеріальних відносин, що перебувають організації, їх змістом є права і обов'язки сторін. Наприклад, матеріальні правовідносини виникають з приводу права на освіту, на охорону здоров'я, на особисту безпеку. Процесуально-правові правовідносини реалізують норми процесуального права і виникають на основі організаційних відносин. Вони вторинні, похідні від норм матеріального права і встановлюють процедуру реалізації прав і обов'язків суб'єктів права, порядок вирішення юридичних справ. До них належать цивільно-процесуальні, кримінально-процесуальні адміністративно-процесуальні, господарсько-процесуальні та інші. Наприклад, процедура обшуку, процедура подання позову або скарги, процедур участі в конкурсних іспитах при вступі до вищого навчального закладу. За часом дії розрізняють довгострокові та короткострокові правовідносини.

Довгострокові правовідносини тривають певний час (визначений або невизначений), наприклад, відносини, що виникли з договору про виконання підрядних робіт капітального будівництва чи договору про перевезення вантажу на значну відстань. Короткострокові правовідносини тривають протягом незначного часового відрізка і припиняються одразу після виконання учасниками їх прав і обов'язків (наприклад, купівля конкретної речі). Втім дана класифікація не є повною та потребує постійного удосконалення.

Отже, правові відносини є важливими видами соціальних відносин. При чому їх слід розглядати як «... систему, що володіє певною структурою та складається із взаємозалежних елементів» [5, с. 83].

Однак в силу їх різноманіття та постійного розвитку, загальнотеоретична наука потребує постійного дослідження цього явища державно-правового характеру, а також інших явищ державно-правового характеру, які виникають у зв'язку з реалізацією правових відносин.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Гусарев С. Д. Теорія права і держави : навчальний посібник. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 270 с.
3. Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. пос. для підг. до держ. іспитів. К. : КНТ, 2009. 320 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консул, 2008. 656 с.
5. Занфірова Т. А. Правовідносини як форма суспільних відносин. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 2010. Вип. 533. С. 78–83.

*Колесник Вікторія Вікторівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

В.В. КОПЕЙЧИКОВ – ПРАВОЗНАВЕЦЬ З ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ

Як слушно стверджував І. Кант, наука – це організовані знання, мудрість – це організоване життя. Ці слова влучно підкреслюють життя та науковий доробок академіка Володимира Володимировича Копейчикова, який є знаною і визначною постаттю для вітчизняної юридичної науки. Еволюція його поглядів та ідей у різних сферах правової дійсності пройшла тернистий шлях від члена Комуністичної партії Радянського Союзу до визнаного громадського та державного діяча України.

Так, серед плеяди відомих вітчизняних науковців-правознавців чільне місце посідає постать В.В. Копейчикова (17 листопада 1923 р. – 9 червня 2002 р.), доктора юридичних наук, професора, члена Академії правових наук України (1993 – 2002 рр.), заслуженого діяча науки і техніки України, талановитого педагога, засновника наукової школи з вивчення проблем прав людини та їх забезпечення в діяльності правоохоронних органів, співробітника інституту держави і права АН СРСР, консультанта Президента України з питань державного будівництва (1995 р.), члена спеціалізованих вчених рад Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Національної Академії внутрішніх справ України [1, с. 3].

В.В. Копейчиков участь у розробці проекту Конституції України (1996 р.). Досліджував проблеми конституційного процесу, теорії прав людини, теорії самоврядування. Правознавець є автором понад 250 наукових праць. Під його керівництвом підготовлено шість докторів наук та 24 кандидати наук. Серед основних праць В.В. Копейчикова варто виокремити: монографії «Механізм радянської держави» (1968 р.), «Державний механізм радянської федерації» (1973 р.), «Народовладдя і особистість» (1991 р.), навчальний посібник «Теорії держави і права» (1995 р.).

В.В. Копейчиков народився 17 листопада 1923 р. у Харкові. Учасник радянсько-німецької війни. У 1948 р. закінчив Харківський юридичний інститут, продовжив навчання в аспірантурі. Протягом 1953 – 1971 рр. працював доцентом, виконуючим обов'язки професора кафедри теорії держави і права, вченим секретарем вченої ради Харківського юридичного інституту. 1971 р. переїхав до Києва, де до 1978 р. працював професором юридичного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. З 1978 р. – старший науковий співробітник відділу прав людини Інституту держави і права АН СРСР,

з 1983 р. і до смерті – професор кафедри теорії держави і права Національної академії внутрішніх справ України.

В освітньо-науковій сфері В.В. Копейчикова знають як видатного ученого, педагога, талановитого організатора наукової діяльності, одного з провідних вітчизняних фахівців у галузях теорії держави та права, конституційного права тощо. Академік успішно працював над розв'язанням різних державно-правових проблем, проте найбільший внесок здійснив у розроблення таких теоретико-правових і конституційно-правових питань як права людини, конституційний механізм захисту прав та ін. Значним є внесок дослідника і в розроблення чинного законодавства, вдосконалення практики його реалізації та застосування. Він був активним учасником нормотворчої діяльності зі створення вітчизняної системи законодавства, зокрема щодо підготовки проектів Конституції України, законів України «Про міліцію», «Про державну службу» тощо [2, с. 18].

У 2002 р. у Києві на будівлі Університету економіки та права «Крок», що розташованій по вулиці Табірній 30, встановлено меморіальну дошку (бронза; барельєф; скульптор Володимир Щур), яка не дає забути всіх тих здобутків, які академік В.В. Копейчиков здійснив на благо юридичної науки та розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Володимир Володимирович Копейчиков. Біографія і бібліографія вчених-правознавців (Національна академія наук України, Академія правових наук України) / Упоряд. : О. Д. Тихомиров. Харків : Право, 1998. 32 с.

2. Володимир Володимирович Копейчиков. Наукова школа прав людини та їх забезпечення в діяльності правоохоронних органів / Упоряд. : М. М. Пендюра, С. Д. Гусарев, В. С. Заяць та ін. Київ, 2008. 30 с.

Кородчук Александра Олександрівна,

студентка Навчально-наукового

інституту № 1 Національної

академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Старицька Ольга Олексіївна,

доцент кафедри теорії держави та права

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕЯКИХ ТЕОРІЙ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ

Ще з давніх часів питання виникнення держави перебувало у центрі уваги філософів, правознавців та інших науковців, адже держава як феномен людського суспільства цікавила і цікавить мільйони людей. У сучасній науці

немає єдиного підходу до виявлення причин виникнення держави, що пояснюється багатогранністю, розбіжністю у світоглядних позиціях та впливом відповідної історичної епохи. Саме тому, було сформовано декілька теорій походження держави в основі яких покладено різні причини їх виникнення.

Наприклад, релігійна або теологічна теорія походження держави, яка має своєю основою уявлення про надприродне божественне походження держави, влади та законів. Згідно з теологічним вченням, держава є втіленням божественної сили і тому державна влада вічна і не може бути скасована, а підкорення їй цілком природне. Ця теорія обґрунтовує панування духовної влади над світською, церкви – над державою. На думку вченого-богослова, Фоми Аквінського, походження держави від Бога пояснює її вічність і непорушність, виправдовує найреакційніші держави, підкреслюючи думки про те, що будь-яке посягання на державу приречене на невдачу, оскільки владу вкладено в руки Бога, і вона покликана захищати благо всіх.

Іншим прикладом є патріархальна теорія походження держави, що трактує виникнення держави як результат історичного розростання патріархальної сім'ї. Арістотель стверджував, що люди – істоти колективні, які прагнуть до взаємного спілкування, що призводить до створення сім'ї. В наступному розвитку сім'я розширюється, збільшується кількість її членів і все це призводить до створення держави. Звідси, влада правителя є продовженням влади батька (патріарха) в сім'ї, яка є необмеженою. Також прихильником цієї теорії був Р. Філер (XVII ст.), який в своєму творі «Патріархія чи природна влада короля» твердив, що абсолютна влада монарха бере початок безпосередньо від Адама. Держава виростає з сім'ї, а влада монарха через Адама дана Богом і непідвладна ніяким людським законам. Адам був не тільки батьком людства, але і його властителем. Монархи – це наступники та нащадки Адама, які успадкували від нього свою владу [1].

Расова теорія з'явилася в період рабовласництва в Новому Світі та мала на меті реабілітувати його в очах європейського співтовариства. Один із засновників расової теорії – Ж. Гобіно, він оголосив арійців «вищою расою», покликаною володарювати над іншими расами. До нижчих рас були приписані семіти, слов'яни та інші. На расовій основі складалась особлива система цінностей «души раси», «чистоти крові», «вождя нації» та інші. Вищою метою арійця оголошувалось збереження чистоти крові. Важливим засобом вирішення всіх найважливіших державно-правових питань оголошувалась війна.

Расова теорія призвела до практики «законного» винищення цілих народів, національних меншин та інших прошарків населення. Історично расова теорія була повністю дискредитована після Другої світової війни. Вона не використовується зараз ні як офіційна, ні як напівофіційна ідеологія. Але як наукова доктрина вона має деяку популярність і понині [2].

Договірні теорія або теорія суспільного договору ґрунтується на ідеї походження держави в результаті угоди як акта доброї волі людей (які до цього знаходились в «природному», первинному стані), згоді про те, що одні будуть управляти, а інші – виконувати їхні управлінські рішення. Об'єднання людей в єдиний державний союз розглядається як природна вимога збереження

людського роду і забезпечення справедливості, свободи і порядку.

Це теорія Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо. На думку цих мислителів, держава виникла в результаті укладання суспільного договору про правила спільного проживання. Вони зазначали, що був час, коли не було ні держави, ні права. У додержавний період в умовах «золотого віку» (Ж.-Ж. Руссо), або «війни всіх проти всіх» (Т. Гоббс), люди жили відповідно до своїх природних прав. Однак не існувало влади, здатної захистити людину, її честь, гідність, гарантувати її права на життя і власність. Для усунення такої соціальної «вади» люди об'єдналися та уклали між собою договір про те, що частину своїх прав, притаманних їм від народження, вони передають державі як органу, що представляє їхні спільні інтереси, а держава, зі свого боку, зобов'язується забезпечити природні права людини. У разі порушення умов договору народ має право на революцію та зміну правителя [1].

Психологічна теорія держави виникла в середині XIX століття. Широке розповсюдження вона отримала в кінці XIX – першій половині XX століть. Найбільш відомий її представник – російський державознавець і правознавець Л.Й. Петражицький (1867 – 1931 рр.). Прихильники психологічної теорії визначають суспільство як суму психологічних взаємодій людей і різноманітних їх об'єднань. Суть даної теорії полягає в ствердженні психологічної потреби людини жити в межах організованого суспільства, а також в відчутті необхідності колективної взаємодії. Говорячи про природні потреби суспільства в певній організації, представники психологічної теорії вважають, що суспільство і держава є наслідком психологічних закономірностей розвитку людини.

На думку Л.Й. Петражицького, держава виникла завдяки особливостям людської психіки, а точніше прагненням людей до пошуку авторитету, видатної особистості, якій можливо було б підкорюватись і вказівкам якого наслідувати в повсякденному житті. Таким чином, держава і право були породжені не матеріальними умовами життя, а особливими властивостями людей, їх емоціями, переживаннями. Психологічною теорією також керувались вчені Г. Тард (США), англійський етнограф Д. Фрезер (кінець XIX – початок XX століть), російські юристи М.М. Коркунов, М.М. Ковалевський [1].

Органічна теорія ґрунтується на уявленні про державу як про живий організм, продукт соціальної еволюції. Спенсер ототожнював процес виникнення та функціонування держави з біологічним організмом. Учений висловив думку про те, що держава – це суспільний організм, який складається з окремих людей, подібно до того, як живий організм складається з клітин. Згідно з цією теорією держава, як і будь-яке живе тіло, базується на диференціації та спеціалізації.

Платон порівнював структуру і функції держави із здатністю і сторонами людської душі. Арістотель вважав, що держава в багатьох відношеннях нагадує живий людський організм, і на цій основі відмовлявся від можливості існування людини як істоти ізольованої. Образно свої погляди він аргументував таким порівнянням: «Як руки і ноги, відрізані від людського тіла, не можуть самостійно функціонувати, так і людина не може існувати без держави».

Історія цивілізації знає десятки правових теорій. Найкращі уми людства протягом віків бились над розгадкою феномена права та держави, розкриттям його сутності. Правові теорії минулого – це набуток та завоювання людської культури, намагання наукової думки досягти самої серцевини людських відносин [2].

Такими чином, можемо констатувати, що на сьогодні у теорії держави існує багато концепцій та поглядів щодо особливостей та підстав зародження держави. У свою чергу це пояснюється різними факторами, що сприяли формуванню певної країни у відповідні історичні етапи її розвитку.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Теорія держави і права: елементарний курс / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева. Харків : Одиссей, 2008. 442 с.

*Костюк Жанна Сергіївна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Лазнюк Наталя Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПАРЛАМЕНТСЬКО-ПРЕЗИДЕНТСЬКА РЕСПУБЛІКА УКРАЇНА

21 лютого 2014 р. Верховна Рада проголосувала за повернення до парламентсько-президентської форми правління, яка також діяла у 2006 – 2010 рр. За нею, сформована у парламенті коаліційна більшість призначає та звільняє голову уряду та міністрів.

У той же час, український голова держави зберігає ряд повноважень, які виділяють його серед президентів країн з парламентсько-президентською формою правління. Президент подає до Верховної Ради кандидатури міністрів оборони та закордонних справ, керівників генеральної прокуратури та служби безпеки, має вирішальний вплив на призначення голів обласних та районних адміністрацій, має сильне право вето, може призупиняти дію указів уряду до рішення Конституційного суду тощо.

Конституція визначає, що саме Верховна Рада пропонує президенту кандидатуру прем'єра, яку президент вносить у парламент для призначення. Склад уряду пропонує призначений прем'єр, виходячи з пропозицій, які йому

надали фракції коаліції.

Країна вперше в історії опинилась у ситуації, коли реальним керівником двох розділених Конституцією, окремих і незалежних гілок влади – законодавчої і виконавчої – опинилась одна людина. Президент Володимир Зеленський.

Цілком можливо, що повноваження українського президента є найбільшими серед президентів країн з такою ж формою правління. Формально не будучи частиною виконавчої системи, президент формує щось схоже на паралельну систему органів виконавчої влади. Сильне право вето, для подолання якого необхідні голоси двох третин депутатів, також робить його активним учасником законодавчого процесу й знижує вплив парламенту.

Не дивно, що за наявності підтримки у парламенті, користуючись рядом конституційних інструментів, та символічною вагою народно обраного політичного лідера, президент в Україні відіграє значно важливішу роль, ніж формально передбачає парламентсько-президентський устрій. Однак ситуація, яка де-факто склалась у владі після останніх двох виборів, все менше схожа на парламентсько-президентську республіку, та передбачає велику концентрацію державної влади в руках діючого президента, що робить Україну більш схожою на президентсько-парламентську республіку. Баланс влади в українській політичній системі порушено, що й не дивно, враховуючи першу в історії країни монобільшість. Пропоную розглянути як впливає на форму державного правління України однопартійна більшість, її переваги та недоліки для політичного устрою держави.

На парламентських виборах 2019 р. український народ виявив безпрецедентну єдність, віддавши більшість мандатів партії «Слуга народу». Згідно Конституції: монобільшість має всі повноваження коаліції.

Пряма мова представника «Слуги народу» Дмитра Разумкова: «Оголошую, що зареєстрована депутатська фракція «Слуга народу» налічує 254 народних депутати, що склали більшість народних депутатів від кількісного складу Верховної Ради. Відповідно до Конституції України, вона має права коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді».

Силою монобільшості або коаліції є якраз не широта повноважень, а відсутність обмежень щодо її діяльності. Фактично, вони можуть проголосувати будь-які законопроекти, постанови та поправки, крім змін до Конституції – для цього треба вже 300 голосів.

«Можна ухвалювати позитивні законопроекти, які до цього неможливо було ухвалити через спротив якихось зацікавлених груп впливу. Можна ухвалювати законопроекти, які є непопулярними в суспільстві. Наприклад, ті, які стосуються земельної реформи», – каже політичний експерт Олексій Мінаков.

Наявність монобільшості дала можливість «Слузі народу» розподілити між собою ключові парламентські посади та сформувати уряд. Діяльність партії пов'язана з побудовою ліберальної моделі економіки, ліберальної моделі відносин з відповідними національними особливостями.

«Основна місія – зламати систему і запропонувати нову модель економіки, де держава стає сервісом, пропонує іншу якість наданих послуг, запускає приватні ініціативи в усі сфери, де існує судовий захист будь-якої ініціативи,

куди прийде інвестор і отримає гарантії», – заявив Стефанчук.

Проте однопартійна більшість у Верховній Раді викликала неоднозначні погляди в суспільстві. Одні вважають, що це карт-бланш на зміни, інші – початок узурпації влади, що Україна стає де-факто президентською республікою. І центр прийняття рішень парламентом буде не під куполом Ради, а виключно на Банковій чи на Європейській площі.

Стримувати та контролювати коаліцію в парламенті повинна опозиція. Широке повноваження опозиції мали б урівноважувати вплив більшості у парламенті.

Проте в українській правовій системі немає законодавчих гарантій для опозиції. Чіткі повноваження мали би бути прописані в регламенті, проте під час зміни Конституції у 2014-му році про опозицію не згадали, не надали їй гарантій, які б забезпечили демократичну роботу парламентської системи.

У країнах з розвинутою демократією однопартійну більшість тримають у рамках конституції самостійна судова система, яка захищає громадян від зловживань влади, та опозиція, яка має широкі повноваження у парламенті.

У нас судова система слабка через корупцію і адміністративний тиск влади, а повноваження опозиції не забезпечені на рівні закону. Тому у нас є лише два балансири, які можуть стримувати монопартійну коаліцію. Перший – формальний: відсутність необхідної кількості голосів за зміну для Конституції. Другий – суб'єктивний: особиста відповідальність депутатів при голосуванні за закони, в тому числі, суперечливі.

«Ми повинні також розуміти той факт, що монобільшість не є монолітною і консолідованою, там багато різних груп впливу. Це є в певній мірі запобіжником від ризиків», – зауважує оптимістично налаштований політичний експерт Олексій Мінаков.

Дійсно, узурпація влади – це лише один із можливих результатів тієї політичної ситуації, яка склалася і погляди того чи іншого експерта не гарантують його виникнення. Виходячи із результату роботи новообраних президента та парламенту можна спрогнозувати позитивний наслідок діяння моно більшості.

Разумков: Цей парламент псує втричі менше паперу, але за 50 днів вже ухвалив 69 законів. Менше, ніж за 2 місяці роботи Верховна Рада 9 скликання встигла розглянути 222 законопроекти, з яких 69 вже й ухвалила в остаточній редакції. Про це розповів голова Верховної Ради Дмитро Разумков. Спікер пишається скасуванням депутатської недоторканності та анонсує появу незабаром законопроекту про народовладдя, який, зокрема, передбачає і проведення референдумів.

Відтак Володимир Зеленський взявся за укази і скасував понад півтори сотні документів своїх попередників – штрафи за порушення касової дисципліни, указ про шкільну форму, мінімальний розмір оплати послуг нотаріусів. Як пояснили в Офісі президента, більшість із них скасували з метою дерегуляції бізнесу і через їхню моральну застарілість.

Президент здійснює активну зовнішню політику. Здійснив робочий візит до Брюсселю, відвідав штаб-квартиру НАТО та інституції ЄС. Також президент

відвідав Париж, Берлін, Торонто, а також Анкару і Стамбул, де зустрічався зі світовими лідерами. Висновок цих зустрічей – новий президент продовжує проєвропейський курс країни і відстоює ті ж позиції, що і попередній президент.

Позиція Володимира Зеленського щодо врегулювання конфлікту на Донбасі – зберегти Мінський процес і відновити «нормандський формат». Президент спробував реанімувати Мінські переговори, оновивши українську делегацію. Її знову очолив другий президент України Леонід Кучма.

Президент вирішив заощадити кошти бюджету і замість військового параду організував дійство нового формату – «Ходу гідності». Натомість, курсантам, строковикам і військовим, які захищають територіальну цілісність на сході держави, виплатили премії.

Не можна не зазначити, що лише за нетривалий час перебування на посаді глави держави, президенту вдалося здійснити вдалий обмін полоненими серед яких 23 взятих у полон Росією у Керчинській протоці військових моряків, а також політв'язнів Кремля – громадян України, засуджених Росією. Серед них Олег Сенцов, Олександр Кольченко, Володимир Балух, Роман Сущенко, Микола Карп'юк, Павло Гриб, Едем Бекіров та ін.

Виходячи із вище наведених фактів можу зробити висновок, що концентрація влади, яка поки що відбувається загалом конституційними механізмами, може бути корисною. Саме вона дає країні шанс на швидкі зміни. Разом із великою політичною волею до реформ концентрація влади гарантує динамічне просування в питаннях зміни ситуації.

Також вважаю, що це можливість для нової влади продемонструвати, що у неї немає проблем з прийняттям будь-яких рішень, робить діючого президента авторитетним в очах зовнішнього світу. У тому числі в питаннях війни і миру. Він не тільки символічно представляє владу України, він її – реальне уособлення. Він став головним суб'єктом, здатним ухвалювати і реалізовувати рішення, гарантувати результативну роботу парламенту та уряду.

Тому як висновок можу сказати, що перша в історії країни монобільшість робить позитивний вплив на політичний устрій держави, дає шанс на швидкі та ефективні реформи. Діяльність уряду, парламенту та президента спрямована на впровадження європейських стандартів життя, врегулювання конфлікту на Донбасі шляхом переговорів, підвищення рівня життя населення та реформування всіх галузей економіки, і аж ніяк не схожа на узурпацію влади та встановлення диктаторського режиму. Однопартійна більшість – тимчасовий стан парламентсько-президентської республіки, який надав, на період каденції Володимира Зеленського, президенту можливість великого впливу на законодавчу та виконавчу гілки влади, тимчасово перетворивши її на президентсько-парламентську республіку.

Список використаних джерел

1. Лука Г. Монобільшість: ризики і переваги. <https://enigma.ua/articles/mono-bilshist-riziki-i-perevagi>.
2. Романюк Р. Парламентсько-президентська республіка. <https://www.pravda.com.ua/authors/528dc828b6d62/>

3. Машталлер О. Змішана форма державного правління.
4. Протасова В. Є. Парламентсько-президентська республіка: сутність, особливості, різновиди.
5. Процюк І. В. Поділ державної влади в президентсько-парламентській республіці.

Костюк Владислав Вікторович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОД: АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Важливим і необхідним етапом процесу наукового пізнання є правильний, обґрунтований вибір методології та методів дослідження. Однак у юридичній науці визначення понять «методологія», «методи», а також їх співвідношення один з одним є доволі дискусійними. Оперуючи вищезазначеними поняттями, дослідники не окреслюють різницю між ними та здебільшого застосовують їх як синоніми.

Так, О.Ф. Скакун зазначає, що «метод юриспруденції являє собою засіб юридичного пізнання, створення та організації юридичного знання. За допомогою юридичного методу предмет юриспруденції конкретизується і оформлюється у відповідну юридичну теорію (юридичну науку) як єдину систему знань про державу та право, висловлену в поняттях» [1, с. 5].

В.В. Лазарєв, С.В. Липень визначають методологію як сукупність принципів, прийомів, способів наукової діяльності, що застосовується для отримання істинних, та таких, що відображають об'єктивну реальність знань [2, с. 13].

Водночас авторський колектив російських вчених зазначають, що метод охоплює способи, прийоми, засоби вивчення [3, с. 23].

Цікавим є підхід колективу вітчизняних науковців, згідно з яким «методологія – це наука про методи, складне утворення, що характеризує систему різних методологічних рівні і методів пізнання предмету. В механізмі юридичного пізнання вона може розглядатися як вихідна категорія, а метод у свою чергу – це вихідна, базова категорія методології, адже вона є не що інше як теорія методів» [4, с. 21].

Здебільшого в вітчизняних наукових колах методологію визначають як

концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [5 – 6].

У словнику ж іншомовних слів дається декілька варіантів трактування цих понять. Так, відповідно до нього, метод (від грец. *metodos* – шлях дослідження, спосіб пізнання). Серед основних визначень цього поняття слід відмітити декілька:

- 1) Спосіб пізнання дійсності і її відтворення в мисленні.
- 2) Спосіб, прийом або система прийомів для досягнення якої-небудь мети, для виконання певної операції [7, с. 429-430].

Щодо методології, то у вищезазначеній праці вона також має декілька визначень:

- 1) Вчення про методи пізнання й перетворення світу.
- 2) Сукупність прийомів дослідження, що їх застосовують у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкту її пізнання [7, с. 429-430].

Ураховуючи вищезазначені розуміння понять «методологія» та «метод», а також їх етимологію, можна дійти висновку, що вони співвідносяться між собою як загальне та часткове.

Отже, ми підтримуємо вітчизняну наукову традицію, відповідно до якої методологія – це вчення про методи пізнання дійсності або система принципів, на основі яких ґрунтується дослідження та здійснюється обрання конкретних методів. Щодо методу, то це важлива складова методології, що являє собою спосіб пізнання дійсності. Задля об'єктивності пізнання загальнотеоретичного явища слід застосовувати систему методів відповідно до поставлених завдань та цілей дослідження.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консул, 2008. 656 с.
2. Лазарев В. В. Теория государства и права : учебник для вузов. М. : Спарк, 2004. 528 с.
3. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права: курс лекций. М. : Юристъ, 1997. 672 с.
4. Гусарев С. Д. Теорія права і держави : навчальний посібник. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 270 с.
5. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
6. Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. пос. для підг. до держ. іспитів. К. : КНТ, 2009. 320 с.
7. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. за ред. О. С. Мельничука. К., 1974. 775 с.

*Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЧИЙ ДОРОБОК АКАДЕМІКА В.В. КОПЕЙЧИКОВА В ЦИФРАХ

Метою цієї доповіді є загальний огляд життя, діяльності та наукового доробку Володимира Володимировича Копейчикова, доктора юридичних наук, професора, дійсного члена Академії правових наук України, Заслуженого діяча науки і техніки України мовою цифр.

Адже, як слушно стверджує ізраїльський історик Ю.Н. Харарі, століттями бюрократичні методи обробки даних віддалялися від природного способу мислення людей, набуваючи неабиякої важливості. На теперішній час більшість держав, компаній, організацій та інституцій – якою б мовою вони не говорили: арабською, гінді, англійською чи норвезькою – використовують математичний шрифт для запису й обробки даних. Кожна частка інформації, яку можна передати математичним шрифтом, зберігається, поширюється та обробляється просто з приголомшливою швидкістю та ефективністю [1, с. 168 – 169].

Підтвердження цьому знаходимо й у дитячих книгах, наприклад, Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Щоб довести існування планети Маленького принца (та власне, його самого), потрібно було дати їй назву – астероїд В-612. «Дорослі вельми любляють цифри. Коли розповідаєш їм про свого нового приятеля, вони ніколи не спитають про найголовніше. Ніколи не скажуть: «Який у нього голос? Які ігри він любить? Чи ловить він метелики?» Вони запитують: «Скільки йому років? Скільки в нього братів? Скільки він важить? Скільки заробляє його батько?» І після цього думають, що все про нього довідалися» [2, с. 11].

Тож почнімо. Володимир Володимирович народився 17 листопада 1923 року, а залишив цей, земний, світ – 9 червня 2002 року, тобто прожив 78 років складного, опаленого війною та водночас динамічного і плідного життя. До речі, середня тривалість життя чоловіків в Україні станом на 2019 рік становить лише 66 (67) років.

Результати нумерологічного зрізу* дати народження В.В. Копейчикова зводяться до сили народження цифри «7». І як неймовірно, але факт, усі нумерологічні онлайн програми дають подібний результат про те, що власник такої цифри народження «належить» до людей розумової діяльності, науково-інтелектуального складу, в житті таких людей воістину «знання – це сила».

Однак повернімося до постаті Володимира Володимировича.

У 17 років майбутній учений-правознавець закінчив школу, а у 18 років став командиром третього стрілецького батальйону 69 Морської стрілецької бригади на Карело-фінському фронті. Пізніше у своїх спогадах учений неодноразово

* Нумерологія – сукупність вірувань і практик, які приписують числам певні властивості залежно від культурного чи історичного контексту. Нумерологія є так званою псевдонаукою.

згадував роки Другої світової війни з трепетом і болем.

Після закінчення війни В.В. Копейчиков лише два роки був студентом стаціонарного відділення Харківського юридичного інституту, завершивши перші курси екстернатом.

Три роки життя Володимир Володимирович присвятив аспірантурі цього ж закладу вищої освіти.

Один рік перебував на посаді старшого викладача Алма-Атинського юридичного інституту.

Подальші 20 років свого творчого та професійного життя В.В. Копейчиков присвятив Харківському юридичному інституту, будучи спочатку старшим викладачем, а згодом доцентом, виконуючим обов'язки завідуючого, професором кафедри теорії держави та права.

У 45 років Володимир Володимирович – доктор юридичних наук. Тема докторської дисертації: «Питання теорії механізму Радянської соціалістичної держави».

У 48 років – професор.

Сім років Копейчиков працював професором кафедри теорії держави та права Юридичного факультету КДУ ім. Т. Г. Шевченка.

Чотири роки присвятив відділу прав людини Інституту держави і права АН СРСР у Москві, працюючи на посаді старшого наукового співробітника.

І, на завершення, 18,5 років, з 1 січня 1983 року до 9 червня 2002 року, Володимир Володимирович Копейчиков пропрацював у Національній академії внутрішніх справ у різних її історичних юридичних статусах (КВШ МВС СРСР, КВШ МВС України, Українська академія внутрішніх справ, Національна академія внутрішніх справ України), професором кафедри теорії та історії держави і права, а згодом – професором кафедри теорії держави та права.

У 1993 році, тобто на 70-му році життя, В.В. Копейчикова обрано дійсним членом, академіком Академії правових наук України.

При цьому три роки В.В. Копейчиков працював науковим консультантом Президента України з питань державного будівництва.

У творчому доробку В.В. Копейчикова понад 250 наукових і науково-методичних праць, 10 з яких є особистими монографіями і дев'ять написаних у співавторстві, низка навчальних посібників, включених до навчальних програм багатьох закладів вищої освіти, а також ті, що використовуються у практичній діяльності державними, зокрема правоохоронними, органами та органами місцевого самоврядування, що й підтверджує їх навчальну, наукову і практичну цінність. Його праці з питань державного апарату, конституціоналізму, прав і свобод людини та громадянина добре відомі в Україні та за її межами.

Так, монографія В.В. Копейчикова за результатами дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук на тему: «Механізм Радянської держави» (1968 р.) нараховує 215 сторінок [3].

В авторефераті на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зазначається, що основні положення дисертації опубліковано в 26 наукових працях.

Найбільша за обсягом одноособова монографічна робота В.В. Копейчикова

на тему: «Народовладдя та особистість» охоплює 280 сторінок [4].

Будучи засновником, ідеологом і натхненником наукової школи прав людини та їх забезпечення в діяльності правоохоронних органів Національної академії внутрішніх справ, В.В. Копейчиков підготував 24 кандидата юридичних наук і був науковим консультантом шести докторів юридичних наук. Серед учнів Володимира Володимировича слід виокремити сучасних відомих правознавців – Олександра Деонисовича Тихомирова, Станіслава Дмитровича Гусарєва та Анатолія Миколайовича Колодія.

Слід наголосити й на тому, що характеристика постаті Володимира Володимировича Копейчикова мовою цифр дозволяє прослідкувати його життєві цикли, що, як правило, розпочиналися восени, а завершувалися весною-літом. Це припущення є правильним щодо його шкільного, студентського, аспірантського, першого київського періоду життя і творчості, що в цілому характерно для циклів життя кожного науково-педагогічного працівника – від осені до літа.

Але той, хто не дуже зважає на цю всю «циферію», одразу зрозуміє, про кого ця доповідь. І її, мабуть, варто було почати з того, що був собі хлопчик на ім'я Володимир, метою життя якого стала любов до теорії держави та права...

І «той, хто розуміється на житті, одразу відчув би, що все це щирісінька правда» [2, с. 11].

Список використаних джерел

1. Харарі Ю. Н. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. 2-ге вид. виправ. Харків, 2018. 543 с.
2. Антуан де Сент-Екзюпері. Маленький принц / Перекл. з франц. О. Жупанського / За ред. А. Перепаді, І. Малковича. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2015. 64 с.
3. Копейчиков В. В. Механизм советского государства : монографія. Москва : Юридическая литература, 1968. 215 с.
4. Копейчиков В. В. Народовластие и личность : монографія. Киев, 1991. 280 с.

*Кривша Анна Андріївна,
студентка Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Старицька Ольга Олексіївна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поведінка є найважливішою соціальною характеристикою особистості.

Своєю поведінкою індивід може привести іншим учасникам суспільних відносин як користь так і шкоду. До останньої призводить неправомірна (протиправна) поведінка, тобто правопорушення.

На переконання О.В. Петришина, правопорушення – це протиправне, винне, соціально шкідливе діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, яке тягне за собою юридичну відповідальність. зазначає наступні ознаки, які розкривають сутність правопорушення:

1) є діянням, тобто вольовим, усвідомленим вчинком, який виражається в дії або бездіяльності. Дія є зовнішнім виявом соціальної активності суб'єкта, тоді як бездіяльність характеризується відсутністю вияву такої активності;

2) соціально шкідливим, тобто таким, яке завдає чи може завдати шкоди юридично захищеним суспільним благам.

Ступінь шкідливості залежить від:

– значущості для суспільства благ, що стали об'єктом протиправного посягання (наприклад, громадський порядок, здоров'я, майно і майнові права);

– розміру заподіяної чи можливої шкоди, який враховується законом для встановлення виду правопорушення і відповідальності (наприклад, адміністративне або кримінальне порушення і відповідальність);

– способу, часу і місця вчинення діяння (наприклад, протиправний учинок може бути відкритим (розбій) чи таємним (крадіжка), вчиненим в умовах надзвичайного чи військового стану);

– особи правопорушника (наприклад, частоти вчинення ним правопорушень);

3) протиправним діянням, тобто таким, що порушує норми права. Зокрема воно може виявлятися у вигляді:

– недодержання юридичної заборони;

– невиконання або неналежного виконання юридичного обов'язку;

– зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень.

4) винним діянням, тобто усвідомленим (умисним чи необережним) вчинком.);

5) таким, що тягне за собою передбачену правом відповідальність для правопорушника. Унаслідок правопорушення як юридичного факту виникають охоронні, а також процесуальні відносини [1].

На думку А.Ю. Олійника, правопорушення – це юридичний факт, який має місце за наявності всіх нижченазваних ознак:

1) суспільна небезпечність діяння;

2) спричиняє шкідливі наслідки;

3) протиправність діяння;

4) винність особи, яка скоїла протиправне діяння;

5) деліктоздатність суб'єкта правопорушення;

6) покарання та стягнення [4].

Класифікаційні правопорушень відбувається за різними підставами, наприклад, залежно від ступеня суспільної небезпечності розрізняють – злочини та проступки, у свою чергу останні поділяють на адміністративні, матеріальні та

цивільно-правові.

У свою чергу О.Л. Вірхов та І.О. Вірхова вважають, що проступки поділяються за галузями права на:

1) конституційні – протиправні винні діяння органів держави або інших суб'єктів, які посягають на форму правління, державний устрій, на порядок утворення органів держави. Конституційний делікт є різновидом правопорушення. Конституційний делікт є й у випадку порушення не лише конституційних норм, а також загально визнаних принципів і норм міжнародного права, міжнародних договорів, які мають державно-правове спрямування і є складовою частиною правової системи;

2) адміністративні – діяння, які посягають на громадський або державний порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління. Адміністративні правопорушення завдають шкоди відносинам, що складаються у сфері державного управління;

3) цивільні – діяння, які завдають шкоду особистим майновим і немайновим відносинам;

4) дисциплінарні – діяння, які наносять шкоду внутрішньому трудовому розпорядку підприємств, установ, організацій (невиконання трудових обов'язків) [3].

При цьому, на думку Т.В. Раденко та І.Б. Кравчина, до зазначених видів проступків необхідно додати ще матеріальні, які полягають у винному заподіянні шкоди майну підприємства його працівником [1].

Щодо складу правопорушення то думки всіх вищезазначених авторів однозначно збігаються.

Склад правопорушення:

1. Об'єкт правопорушення – це матеріальні або нематеріальні блага, що захищаються та охороняються правом, на які посягає правопорушення

2. Об'єктивна сторона правопорушення – це зовнішній вияв протиправного вчинку. До обов'язкових елементів об'єктивної сторони належать: діяння (дія чи бездіяльність суб'єкта); його шкідливі наслідки (або загроза їх настання); необхідний причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками.

3. Суб'єкт правопорушення – це особа, яка вчинила правопорушення. Необхідною ознакою суб'єкта є його деліктоздатність. Фізична особа визнається суб'єктом правопорушення, якщо вона є осудною і досягла певного віку.

4. Суб'єктивна сторона правопорушення – це сукупність ознак, які відображають психічне ставлення особи до власного діяння та його шкідливих наслідків. Правопорушенням визнається лише діяння особи, яка здатна усвідомлювати значення свого вчинку і керувати ним [2].

Таким чином, можемо зробити висновок, що правопорушення це протиправна поведінка дюжини, діяльність за яку карається законом. Видами правопорушення можуть бути злочини (кримінальні правопорушення) та проступки (конституційні, адміністративні, цивільні, матеріальні, дисциплінарні правопорушення), де останні є менш шкідливими за своєю соціальною цінністю. Також будь-яке правопорушення має свій склад (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона та суб'єктивна сторона), без повного складу якого не може бути

констатоване протиправне діяння.

Список використаних джерел

1. Раденко Т. В. Основи правознавства / Раденко Т. В., Раденко В. Б., Кравчина І. Б., Лихачова Р. Б. Х.: ФОП Співак В. Л., 2013. 768 с.
2. Петришин О. В. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. - Х.: Право, 2014. - 368 с.
3. Віхров О.П., Віхрова І.О. Теорія держави і права: курс лекцій: навчальний посібник / О.П. Віхров, І.О. Віхрова. – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 304 с.
4. Олійник А. Ю. Основи історії і теорії держави та права : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 200 с.

*Кришталь Дарія Сергіївна,
студент Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Мозоль Наталія Іванівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАЦЯХ В.В. КОПЕЙЧИКОВА

Сучасний світ практично неможливо уявити без прав та обов'язків людини. Вони виконують для суспільства безліч функцій, серед яких можна виділити: стабільність суспільства, забезпечення справедливості, та багато інших. Усі люди мають права, їх не можливо відібрати чи позбавити прав іншу людину. Права ми отримуємо з самого народження і цим самим стаємо громадянами тієї чи іншої держави. Найголовніше те, що ми- люди, всі ми рівні, а отже, всі ми маємо однакові і рівні права.

На сьогоднішній час правознавці, науковці, вчені, політики, говорять про те, що права людини її честь та гідність перебувають на самій верхівці умовної піраміди з якої будується держава, а нижче знаходиться – держава. Але так було не завжди приблизно років 40 тому, все будувалося зовсім навпаки, спочатку була держава з своїми інтересами, а потім-людина.

Багато правознавців боролися за пріоритетність прав людини, серед усіх вирізняється постать великого правознавця, доктора юридичних наук, професора, академіка Академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України. В.В. Копейчикова. Він був активним учасником усіх процесів в державі. Його наукова концепція щодо проблематики захисту прав

людини формувалася в епоху так званого «розвинутого соціалізму» і, звісно,

відповідала духу того часу. Та саме В.В. Копейчиков доклав чимало зусиль для того щоб права людини були на першому місці при побудові держави.

Володимир Володимирович писав чимало статей, які присвячував вирішенню питань, які стосувалися прав і гідності людини.

Свою статтю «Закон, особа, суспільство»[1], яку опублікував в журналі «Радянське право» в 1977 р. У ній академік наголошує: « Радянська людина не відокремлює себе від суспільства, від держави...». З його публікації можна зробити висновок, що людина – лише гвинтик у великому механізмі суспільного ладу, і що її інтереси мають так чи інакше співпадати з інтересами соціуму, у якому вона перебуває.

У 1991 р. академік пише монографію «Народовладдя і особистість» [3], яка стала продовженням захисту прав людини. Він приходить до висновку, що чим вищий розвиток людини, тим організованішим є суспільство. Ця монографія стала джерелом історико-правової спадщини Копейчикова.

Коли Копейчиков розглядав питання, які стосувалися прав людини, то завжди ставив питання: яким чином це рішення буде впливати на долю людини». Він завжди залишався відданим своїм поглядом, стверджував, що дотримання і захист прав людини, найголовніше завдання держави.

Так, питання забезпечення прав і свобод людини та громадянина традиційно перебувають у полі зору як теоретиків права, так і юристів-практиків. Тож багато сучасних науковців пишуть статті, які стосуються прав та свобод людини. Серед сучасних українських вчених, що активно розробляли і розробляють теорію прав людини та громадянина, слід згадати С. В. Ісаковича, С.Л. Лисенкова, В.Ф. Погорілка, В.Ф. Сіренка, А.М. Колодій та ін.

Одним з таких є В.О. Демиденко, який стверджує, що утвердження прав і свобод людини й громадянина, з точки зору головного обов'язку України (ч. 2 ст. 3 Конституції), являє собою діяльність держави, спрямовану на визнання певних можливостей людини, необхідних для її нормального існування й розвитку у конкретно-історичних умовах, об'єктивно зумовлених досягнутим рівнем розвитку суспільства [4].

Також влучно у своїй праці писав А.М. Колодій: «Так, реалізація прав і свобод людини – це форма буття прав і свобод, що зводиться до переведення соціальних благ, які закріплені нормами права, в стан їх можливого і дійсного використання конкретною особою (особами) з метою задоволення своїх різноманітних потреб та інтересів» [5].

За весь період становлення Української держави ми завжди боролися і захищали свої права, адже завжди ми відчували утиски з боку інших держав. Потрібно знати і пам'ятати усіх героїв які віддано обороняли нашу гідність.

Але важливого значення в формування прав людини вклав академік Копейчиков, якого ми повинні знати та пам'ятати та ніколи не забувати.

Варто зазначити, що В.В. Копейчиков відданий своїй Батьківщині, щирий патріот своєї держави, визначний науковець, який вивчав проблеми захисту прав людини ще з 1960-х років, досяг неабияких вершин у своїх працях, які стали правовою спадщиною академіка, адже він завжди був відданий своїм ідеям та принципам, залишитися вірним собі та своїм поглядам-це велика мужність і

надзвичайний талант.

Список використаних джерел

1. Копечиков В. Закон, особа, суспільство // Радянське право. К: Наукова думка, 1977. № 7. С 7-13.
2. Копейчиков В. Права человека: мифы и реальность. К. : Вища шк, 1987. – 87 с.
3. Копейчиков В. Реалізація суб'єктивних прав громадян 1984 №36. С.13-19.
4. Демиденко В.О. Утвердження і забезпечення конституційних прав та свобод людини й громадянина в діяльності міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Київ, 2002. 24 с.
5. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 305 с.

*Куча Катерина Михайлівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Пікуля Тетяна Олександрівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розглядаючи державну політику у сфері освіти як складову загальної політики держави, сутність якої становить сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку освіти [1, с. 10], сучасні дослідники відзначають, що сьогодні держава відіграє визначальну роль у розвитку освіти – властивими їй методами (правовими, адміністративними, економічними та ін.) [3, с. 4]. Зокрема, дослідник Є. Красняков наголошує на тому, що держава формує та реалізує освітню політику, ініціює процеси модернізації галузі, окреслює основні принципи, цілі та завдання її реформування [4, с. 70]. Такої ж думки дотримується й Р. Валєєв – аналізуючи гарантії права на освіту, дослідник підкреслює, що найоб'ємнішою гарантією реалізації освітніх прав є держава, її органи та діяльність [5, с. 109]. Відповідно, державну політику у галузі вищої освіти Р. Валєєв визначає як цілеспрямовану діяльність державних органів щодо забезпечення права кожного на освіту, що досягається завдяки забезпеченню функціонування та розвитку освітньої системи [5, с. 109].

Вихідними для формування державної освітньої політики є Конституція

України та міжнародно-правові документи у сфері освіти. Конституція України, згідно зі ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, закріплює два фундаментальні моменти щодо сфери освіти: право на освіту [7, ст. 53] та гарантії свободи наукової й технічної творчості та розвитку науки [7, ст. 54].

Закон України «Про освіту» [8] є базовим нормативним актом чинного законодавства, спрямованим на регулювання правовідносин у даній сфері, що закріплює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування національної системи освіти. Законом встановлено, що державна політика в галузі освіти визначається Верховною Радою України і здійснюється органами виконавчої влади та місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 5).

Закон України «Про вищу освіту» (ч. 1 ст. 17) передбачає, що державну політику у сфері вищої освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки [9].

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти [12]. В доктрині наголошується на необхідності спрямування матеріальних, фінансових, кадрових та наукових ресурсів суспільства і держави на забезпечення якості освіти, яка «визначається на основі державних стандартів освіти та оцінки громадськістю освітніх послуг» [12].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр., спрямована на підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя [13].

Наразі в Україні створене єдине законодавче поле для функціонування та розвитку освітньої галузі на усіх її рівнях, у тому числі й на рівні вищої освіти. Водночас ступінь реалізації цілей та завдань державної освітньої політики, визначених чинним законодавством, глибина освітніх реформ, а також якість та ефективність роботи закладів і установ системи національної вищої освіти знаходяться у вкрай незадовільному стані, не відповідаючи сучасним потребам особистості та вимогам суспільства.

Дослідники відзначають, що розбудовчі процеси, започатковані в галузі вищої освіти, наразі значно сповільнюються через відсутність єдиної, узагальненої концепції розвитку системи, теоретико-методологічних основ управління нею з огляду на найновіші досягнення науки, зміну світоглядної парадигми [14, с. 50]. Мова йде про необхідність формування та реалізації такої нової стратегії державної політики у сфері вищої освіти, що відповідала б як

існуючим загальносвітовим (цивілізаційним) тенденціям, так і внутрішнім тенденціям розвитку економічної, соціально-політичної та культурної сфер життя українського суспільства. Дійсно, на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти в Україні бракує системної координації, глибокого наукового аналізу, послідовності у реалізації прийнятих програмних документів [15, с. 84], у той час, як розробка державної освітньої політики повинна ґрунтуватися на всебічному аналізі, виявленні та порівнянні можливих варіантів розвитку, встановленні пріоритетних напрямів управління системою освіти та контролю за нею [3, с. 4].

Одним із пріоритетних напрямів розвитку України є її орієнтація на європейську інтеграцію. Реалізація європейського вектору розвитку України передбачає відповідні демократичні перетворення в усіх галузях суспільного життя, у тому числі й у сфері вищої освіти

Сучасна державна політика України у сфері вищої освіти має бути спрямована на конкурентний вихід української освіти на світовий ринок інтелектуальних освітніх послуг, інтеграцію наукової, інформаційної та освітньої сфер, реалізацію моделі безперервної освіти [15].

Стратегічними напрямами державної політики щодо розвитку вищої освіти у цьому контексті мають бути:

- реформування системи освіти на основі принципу «людиноцентризму» як загальної стратегії національної освіти;
- оновлення законодавчо-нормативної бази у сфері вищої освіти;
- створення рівних можливостей у здобутті вищої освіти, забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя;
- створення і забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, вищих навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм отримання вищої освіти;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності у вищій освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- модернізація структури вищої освіти;
- інформатизація вищої освіти, удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи вищої освіти в Україні [12; 13].

Отже, процес становлення та розвитку вітчизняної системи вищої освіти відзначається надзвичайною складністю і суперечливістю, адже він відбувається як в умовах кардинальної трансформації політичної, соціально-економічної та культурної сфер життя українського суспільства, так і під впливом цілої низки загальносвітових тенденцій розвитку вищої освіти, що вимагає від держави постійного перегляду та корегування національної стратегії розвитку вищої освіти. Основні засади державної освітньої політики, закріплені у Національній Доктрині розвитку освіти та Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., передбачають реалізацію цілої низки заходів щодо реформування

системи вищої освіти в Україні у нових соціально-економічних умовах з урахуванням загальносвітових (загальноцивілізаційних) тенденцій розвитку вищої освіти. Вдосконалення національної системи вищої освіти, її інтеграція у світовий освітній простір передбачає побудову ефективної моделі державної освітньої політики, здатної забезпечити підвищення якості освітніх послуг; впровадження інноваційних педагогічних систем; рівний доступ усіх громадян до якісної освіти, можливостей і свободи вибору в освіті; модернізацію змісту освіти та її організацію відповідно до сучасних світових тенденцій і вимог ринку праці; забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвитку державно-громадської моделі управління вищою освітою та ін.

Список використаних джерел

1. Куклин В. Ж. Системные аспекты образовательной политики и управление образованием. *Университетское управление* – 2003. – № 3 (26). – С. 10-11.
2. Журавський В. С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти. *Правова держава*. – 2003. – Вип. 14. – С. 20–30.
3. Шульга Н. Д. Сутнісні характеристики поняття «державна освітня політика». *Державне управління: теорія і практика*. – 2011. – № 2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Shulga.pdf> (дата звернення: 16.11.2019).
4. Красняков Є. Роль колегії МОН України у формуванні та реалізації державної політики в галузі освіти. *Рідна школа*. – 2007. – № 1. – С. 70-72.
5. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : URL:https://issuu.com/irf_ua/docs/edu-2011-9-16 (дата звернення: 16.11.2019).
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://issuu.com/irf_ua/docs/edu-2011-9-16 (дата звернення: 16.11.2019).
7. Закон України Про освіту від 23.05.1991 р., № 1060–ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.11.2019).
8. Закон України Про вищу освіту від 17.01.2002 р., № 2984–ІІІ. URL:// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 16.11.2019).
9. Указ Президента України Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні від 30.09.2010 р., № 926/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926/2010> (дата звернення: 16.11.2019).
10. Указ Президента України Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25.06.2013 р., № 344/2013. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 16.11.2019).
11. Козарь Т. П. Теоретико-методологічні засади управління вищою освітою як відкритою системою в контексті соціальних трансформацій / *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. – 2010. – № 1. – С. 50–52.
12. Пшенична Л. В. Розвиток державного управління вищою освітою в Україні: проблеми адаптації до умов Болонського процесу. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. – Вип. 2 (25). – С. 82–88.
13. Бабин І. І. Вища освіта України і Болонський процес: стан, проблеми, перспективи. *Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції* : Мат.

регіонального наук.-практ. семінару / за заг. ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – С. 16-19.

14. Нестеренко П. В. Перспективні зміни у правовому регулюванні діяльності вищих навчальних закладів у зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу. *Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка*: Серія: Філософія. Політологія. – 2010. – Вип. 94/96. – С. 116–119.

15. Яцейко М. Г. Демократизація як закономірність модернізації освіти в контексті глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти». *Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова*. – К., 2009. – 22 с.

*Лобасова Дар'я Костянтинівна,
студент Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА

Громадянство – юридично визначений, стійкий, необмежений у просторі правовий зв'язок між особою і певною державою, що визначає їхні права та обов'язки

Громадяни є основою будь-якої держави, незалежно від її форми правління чи державного устрою. Саме тому питання громадянства є надзвичайно актуальним на всіх етапах розвитку держави. Відповідно до Загальної декларації прав людини, право на громадянство є одним із основних прав, адже завдяки набуттю статусу громадянина певної держави особа набуває певного комплексу прав та обов'язків.

Громадянство відноситься до істотних ознак державного суверенітету. У кожній державі визначено зміст прав та свобод громадян, межі їх здійснення, визначається порядок набуття й припинення громадянства. Відповідно тільки громадянин може користуватися повним обсягом прав і свобод, які надає йому держава.

Громадянство може бути придбано за народженням (філіації), шляхом натуралізації, на підставі міжнародного договору, шляхом реінтеграції (відновлення) і пожалування.

Придбання громадянства за народженням засноване на двох принципах: «праві крові» (*jus sanguinis*) і «праві ґрунту» (*jus soli*). Відповідно до принципу «права крові» дитина набуває громадянство своїх батьків незалежно від місця

свого народження. Даний принцип законодавчо закріплений в більшості країн Європи. Принцип «права ґрунту» означає, що дитина набуває громадянство тієї держави, на території якого він народився, незалежно від громадянства своїх батьків. Даному принципу слід більшість держав Латинської Америки. Принцип «права ґрунту» не застосовується по відношенню до дітей співробітників дипломатичних представництв і консульських установ. Якщо дитина має батьків, які є громадянами різних держав, то його громадянство визначається батьками шляхом подачі заяви до органів реєстрації актів цивільного стану. Однак згодом дитина, яка досягла повноліття, має право самостійно визначити, громадянство кого з батьків він вибере.

Придбання громадянства в порядку натуралізації. Натуралізація - процес надання іноземцю громадянства певної країни уповноваженими на те органами. Розрізняють два види натуралізації:

1. за заявою – добровільне волевиявлення особи, яка має на меті придбати громадянство певної держави. Натуралізація обумовлена обов'язковим згодою з боку такої держави.

2. за законом – держави в законодавчому порядку визначають вимоги, що пред'являються до особи, що набуває. Одне з основних вимог – це дотримання цензу осілості (вимога певний час проживати у цій країні чи навіть у цій місцевості). У різних державах національне законодавство встановлює різні терміни постійного проживання (Швейцарія та Іспанія – 10 років, Франція, Росія, США – п'ять років, Великобританія і Норвегія – сім років). Дана умова має також і міжнародно-правовий характер. Існують також і додаткові умови набуття громадянства в порядку натуралізації. До них відносяться: знання державної мови, досягнення певного віку, наявність постійного джерела доходу, принесення присяги на вірність державі (США, Великобританія).

Національне законодавство про громадянство деяких держав закріплена натуралізація на основі закону, що передбачає набуття громадянства держави особою, щодо якої застосовано інститут усиновлення, встановлення опіки, визнання батьківства та ін. Придбання громадянства також можливо:

1. при укладанні угоди про репатріацію. Репатріація – повернення на Батьківщину, з поновленням їх громадянських прав, військовополонених та цивільних осіб, які під час війни опинилися за межами своєї країни та перебували тривалий час поза Батьківщиною;

2. при переході частини території від однієї держави до іншої (цесія);

3. при обміні окремих ділянок території між державами;

4. при добровільному виборі громадянства (оптиці) і автоматичному його зміні (трансферт);

5. при територіальних змінах.

Щодо набуття громадянства в Україні, то воно регулюється Конституцією України, Законом України «Про громадянство», міжнародними договорами України.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про громадянство»

Громадянство України набувається:

1. за народженням;

2. за територіальним походженням;
3. внаслідок прийняття до громадянства;
4. внаслідок поновлення у громадянстві;
5. внаслідок усиновлення;
6. внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в дитячий заклад чи заклад охорони здоров'я, в дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя;
7. внаслідок встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки;
8. у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини;
9. внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства;
10. за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Умовами прийняття до громадянства України є:

1. визнання і дотримання Конституції України та законів України;
 2. подання декларації про відсутність іноземного громадянства (для осіб без громадянства) або зобов'язання припинити іноземне громадянство (для іноземців).
 3. безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років.
 4. отримання дозволу на імміграцію.
- (Ця умова не поширюється на осіб, які мають у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року відмітку про постійну або тимчасову прописку на території України, а також на осіб, яким надано статус біженця в Україні або притулок в Україні);
5. володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування. Ця умова не поширюється на осіб, які мають певні фізичні вади (сліпі, глухі, німі);
 6. наявність законних джерел існування. Ця умова не поширюється на осіб, яким надано статус біженця в Україні або притулок в Україні.

Особливими випадками є прийняття до громадянства України тих осіб, які мають визначні заслуги перед Україною, і осіб, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України.

До громадянства України не приймається особа, яка:

1. вчинила злочин проти людства чи здійснювала геноцид;
2. засуджена в Україні до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (до погашення або зняття судимості) з урахуванням рівня загрози для національної безпеки держави;
3. вчинила на території іншої держави діяння, яке визнано законодавством України тяжким або особливо тяжким злочином.

Датою набуття громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного Указу Президента України.

Список використаних джерел

1. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III // ВВР. 2001. № 13. Ст. 65.
2. Толкачова І. А. Підстави набуття громадянства в Україні та інших країнах СНД / І. А. Толкачова. // Часопис Київського університету права. 2013. № 2. С. 101–105.
3. Особливості набуття громадянства за народженням [Електронний ресурс] <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/53-dvadtsyat-tretya-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/580-osoblivosti-nabuttya-gromadyanstva-za-narodzhennyam>

*Малета Рената Михайлівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ФОРМА ДЕРЖАВИ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Теорія держави та права займає вагоме місце в системі гуманітарних наук, адже виконує методологічну роль у пізнанні державно-правових явищ шляхом вироблення та закріплення юридичного поняттєво-категоріального апарату. Центральними об'єктами дослідження теорії держави та права є безпосередньо держава як інститут, засіб упорядкування суспільної волі та право як регулятор суспільних відносин.

Теорія держави та права розглядає як державу, так й право з різних ракурсів, що дозволяє більш чітко визначати їх особливості, місце в системі державно-правової дійсності.

Характеристика тієї чи іншої держави здійснюється, насамперед, за допомогою такого поняття як «форма держави», яке визначає особливості та порядок реалізації державної влади.

Попри те, що «... поняття форми держави є штучним результатом наукового узагальнення (класифікації) певних держав світу за порядком організації та здійснення державної влади» [1, с. 40], воно відіграє важливу роль щодо розуміння особливостей територіального устрою конкретної держави, умов та

характеру взаємодії суспільства з органами державної влади, а також порядок організації та взаємодії вищих органів державної влади тощо.

Здебільшого в загальнотеоретичних роботах [1 – 4] виокремлюють такі складові елементи форми держави як:

- форма державного правління (формальний (нормативно закріплений) та одночасно фактично діючий порядок організації та здійснення державної влади щодо: а) формування посади глави держави та інших вищих органів державної влади; б) побудови структури та взаємодії вищих органів державної влади між собою та народом) [1, с. 40];

- форма державного устрою (порядок організації державної влади з точки зору: нормативно закріпленого та фактично діючого порядку взаємовідносин на території держави центральної, регіональної та місцевої влад; способів (порядку) розподілу території держави на складові частини (адміністративно-територіальні одиниці в унітарній державі або політичні утворення у федерації); особливостей правового статусу складових території держави) [1, с. 40];

- форма державно-правового режиму (характеристика, яка вказує на те, які застосовуються прийоми, способи та методи реалізації державної влади, що забезпечують здійснення функцій держави та загалом проведення певної державної політики) [1, с. 40].

Попри те, що здебільшого неможливо охарактеризувати конкретну державу за одним із вищезазначених елементів, а також ці елементи перебувають у взаємозв'язку та взаємодії, на думку О.Ф. Скакун «... домінуюча роль належить формі державно-правового режиму, оскільки зміни в державному режимі тягнуть за собою зміни як форми правління, так і форми державного устрою» [4, с. 54]. Цей погляд зумовлений домінуючою парадигмою радянських часів. Нині все більше дослідників зауважують про домінування в системі форми держави чи форми державного правління [5, с. 21], чи форма територіального устрою [6, с. 124].

Незважаючи на наявність такої усталеної наукової парадигми структуризації форми держави, кожна країна має свої особливості та характерні ознаки, що обумовлені впливом політичних, економічних, ідеологічно-культурних, соціально-національних та інших чинників.

Наприклад, беручи до уваги сучасні реалії, дуже важко визначити особливості територіального устрою України, адже нині на території нашої держави з'явилися такі територіальні утворення як ДНР чи ЛНР, правовий статус населення яких дуже важко ідентифікувати. Не менш складно також визначити особливості форми територіального устрою України, зважаючи на наявність анексованого Криму.

Саме тому важливим напрямом теорії держави та права є подальше розроблення теорії форми держави з рахування сучасних міжнародних тенденцій та реалій.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

2. Гусарев С. Д. Теорія права і держави : навчальний посібник. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 270 с.
3. Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. пос. для підг. до держ. іспитів. К. : КНТ, 2009. 320 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консул, 2008. 656 с.
5. Серьогіна С. Г. Форма правління як базова категорія державного будівництва. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Х., 2003. Вип. 6. С.21-34.
6. Котюк О. В. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Атіка, 2005. 592 с.

*Малик Олександра Едуардівна,
студент Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Мозоль Наталія Іванівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ

В.В. КОПЕЙЧИКОВА

Наукові напрацювання вченого-правознавця Володимира Володимировича Копейчикова (1923 – 2002 рр.) вирізняються широким тематичним спектром та глибиною наукових досліджень. Вагомим здобутком вченого є його напрацювання щодо вирішення проблеми формування та розвитку правової свідомості та правової культури. Актуальність такого вектору досліджень полягає зокрема в тому, що правова свідомість і правова культура є визначальними чинниками формування і розвитку громадянського суспільства.

Під правовою культурою традиційно мають на увазі якісний стан правового життя суспільства, який характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи, а саме станом та рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, правозастосування, законності та правопорядку, правової освіти, ступенем гарантованості основних прав і свобод людини. Високий рівень розвитку правової культури вирізняється утвердженням верховенства права в суспільстві, правових принципів справедливості, гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі та гідності.

Слід визнати, що правова культура України сьогодні недостатньою мірою забезпечує свої правовиховні функції, що унеможливорює повноцінний

правовий розвиток суспільства та держави.

Правову свідомість розуміємо як сукупність оціночних думок та настанов, що визначають ставлення суб'єктів соціальних до права й чинного законодавства, а також практика його застосування, правових (або неправових) звичаїв, ціннісних орієнтацій, які регулюють людську поведінку в юридично значущих ситуаціях. Визначення правової свідомості (правосвідомості), подане в навчальному посібнику «Теорія держави і права» за загальною редакцією В.В. Копейчикова та С.Л. Лисенкова, вирізняється конкретністю та зрозумілістю: «Правосвідомість – це специфічна форма суспільної свідомості, система відображення правової дійсності у поглядах, теоріях, концепціях, почуттях, уявленнях людей про право, його місце та роль щодо забезпечення свободи особи та інших загальнолюдських цінностей» [2, с. 164]. Отже, від міра розвитку правової свідомості визначає ступінь усвідомлення людиною сутності таких понять як справедливість, рівність, свобода, честь, гідність, розуміння важливості співвідношення своїх дій з інтересами суспільства, правової держави. У посібнику «Правознавство» це правової свідомості конкретизовано вченим: «Правосвідомість розглядають як вид (форму) суспільної свідомості, що криє в собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій і компетенцій, а також уявлень і настанов, які характеризують ставлення людини, суспільних груп і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, форм і методів правового регулювання» [3, с. 21].

Структура правової свідомості досить складна. Зазвичай вчені вказують на такі її основні елементи як правова психологія, правова ідеологія та правова поведінка. У свою чергу кожен зі складників розглядається як сукупність конкретних структурних елементів.

Правова свідомість відіграє у суспільному та особистому житті людини важливу роль, оскільки кожна особистість формується та розвивається на засадах національної культури та засвоює реальне буття завдяки своєму ментальному світосприйняттю та індивідуальному соціокультурному досвіду.

На формування правової свідомості та правової культури мають вплив різноманітні фактори, зокрема, родинне виховання, освітнє середовище, засоби масової інформації тощо. Очевидно, що змістове наповнення цих факторів впливу може визначати як позитивний, так і негативний вплив на формування правової свідомості та правової культури. Значний вплив на становлення та розвиток правової свідомості та правової культури має навчальна література, правознавчого характеру. Необхідно вказати на внесок В.В. Копейчикова у створення підручників та навчальних посібників, які вирізняються науковістю та водночас доступністю викладу інформації. Серед факторів впливу також важливими є зрозумілість, доступність та ефективність законодавства, його відповідність економічній і суспільно-політичній ситуації в державі, реалізація в законодавстві принципів справедливості й рівноправності, забезпечення відповідності норм права інтересам і потребам різних соціальних груп.

Отже, характер суспільно-політичних процесів, які відбуваються сьогодні в Україні, значною мірою залежить від правової культури та правової культури громадян. Відзначаємо значний внесок В.В. Копейчикова у розвиток правової

системи нашої держави, актуалізацію вченим поваги до прав і свобод людини та громадянина.

Список використаних джерел

1. Володимир Володимирович Копейчиков. Наукова школа прав людини та їх забезпечення в діяльності правоохоронних органів / [М. М. Пендюра, С. Д. Гусарев, В. С. Заяць, О. Д. Тихомиров]. Київ, 2008. 34 с.
2. Колодій А.М., Копейчиков В.В., Лисенков С.Л. та ін. Теорія держави і права : [навч. посіб.] / [А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.] ; за заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 164.
3. Капічон О. Г. Історико-правова спадщина академіка В. В. Копейчикова : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 20 с.
4. Правознавство / За ред. В.В. Копейчикова. – К., 2002. – С. 21.

*Мельник Марія Геннадіївна,
студент 103 навчальної групи
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Лапка Оксана Ярославівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ОСОБОЮ

Важливості у сучасному правовому вимірі набула проблематика інституту відповідальності держави перед особою, яка безпосередньо пов'язана із забезпеченням та гарантуванням її прав і свобод. Відповідно до ст. 3 Конституції України [1], держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Звідси є очевидним, що юридична відповідальність держави перед особою є формою реалізації юридичних гарантій держави зі забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Одну з основних ознак правової держави – зв'язаність держави правом – треба розуміти так, що права особи не є дарованими державою, а мають власне обґрунтування. Вони об'єктивно існують від народження людини і є невідчужуваними від неї. Тому відносини особи та держави мають розвиватися на основі їх зв'язаності взаємними правами, обов'язками і відповідальністю. Як громадянин є відповідальний перед державою, так і держава відповідальна перед громадянином.

Б. Кістяківський писав: «у правовій державі влада має бути організована так, щоб вона не придушувала особу; у ній як окрема особа, так і сукупність осіб – народ – мають бути не лише об'єктом влади, а й суб'єктом її» [2, с. 212].

Формулюючи головний обов'язок держави як утвердження і забезпечення прав і свобод людини, очевидно, проблему відповідальності держави перед особою необхідно розглядати в контексті відносин «особа – держава». Ці відносини не мають на меті забезпечення для однієї частини суспільства більшого ступеня свободи, ніж для іншої. У цьому разі необхідно говорити про державну владу, що забезпечує умови свободи для всіх членів суспільства, всіх громадян держави.

На думку Н. Оніщенко, розуміння відносин «особа – держава» можна звести до двох підходів:

1) індивідуалістичний, особистий, гуманістичний (природно-правовий). Цей підхід впливає із розуміння особи як цілі, держави – як засобу досягнення мети. Його зміст – права належать людині від природи. Людина має їх незалежно від держави, і ці права є невід'ємними. Завдання держави і суспільства полягає у тому, щоб додержуватися цих прав, не допустити їх порушення, створити умови для їх реалізації. Конкретний зміст і обсяг прав змінюються і розширюються з розвитком суспільства, самі ж фундаментальні права залишаються незмінними;

2) державний, статичний (позитивістський). Впливає із розуміння держави як мети. Свої права людина одержує від суспільства і держави, природа цих прав патерналістська. Суть полягає у тому, що держава – джерело і гарант прав людини, завдяки закріпленню їх у законі; право і закон мають низку істотних відмінностей; права особи змінюються залежно від державної доцільності та можливості [3, с. 102].

Концептуально можна визначити такі напрями відповідальності держави перед особою:

- гарантує кожному його права і свободи;
- бере на себе обов'язок і реально забезпечує права своїх громадян;
- надає свободу виявити себе в усіх галузях соціально-політичного життя, за винятком сфер, прямо застережених у законах;
- не має права обмежувати права і свободи, крім випадків, прямо передбачених законом;
- не має права притягувати до відповідальності за відмову давати свідчення або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом;
- гарантує захист судом прав і свобод людини та громадянина;
- діє виключно в межах закону, має встановлені конституцією чіткі межі своїх повноважень;
- відповідальна за неправомірні дії посадових осіб: перевищення влади, зловживання службовим становищем;
- зобов'язана відшкодувати за свій рахунок чи за рахунок органів місцевого самоврядування матеріальну і моральну шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень;
- гарантує право особи звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ або до відповідних органів

міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [4, с. 16 – 21].

Отже, елементом правової держави визнається також відповідальність держави перед особою. Юридичний аспект відповідальності держави перед особою ґрунтується на нормах чинного законодавства, а в науці – на тих чи інших теоріях походження держави. Саме по собі поняття держави є абстрактним.

У теорії права держава розглядається як механізм організації та реалізації державної влади, що складається з державних органів, їх посадових осіб і характеризується низкою ознак (територія, суверенітет, населення тощо). Державні органи та їх посадові особи виступають від імені держави, а тому «держава відповідає за те, що не змогла належним чином забезпечити нормального функціонування державного апарату, внаслідок чого сталося порушення прав приватних осіб».

Норми чинного законодавства передбачають той чи інший вид юридичної відповідальності державних органів та їх посадових осіб. Разом із тим державні органи – це колективні суб'єкти, в яких складно визначити участь, вплив, вину конкретної посадової особи у виникненні суспільно небезпечних чи шкідливих наслідків. Держава як і її органи виступають безособовими суб'єктами. Це, відповідно, породжує низку проблем.

Дану багатоаспектну проблему потрібно розглядати у розрізі складності самої природи держави, що включає соціальну, політичну та правову складові. Соціальний аспект відповідальності держави полягає у створенні умов та веденні такої політики, за яких здійснюється соціальне забезпечення, реалізуються гарантії соціального захисту, працевлаштування, гідного рівня життя.

Політичний аспект відповідальності держави пов'язаний з рівнем легітимності публічної державної влади та полягає у веденні такої політики і прийнятті таких рішень, які б відповідали очікуванням суспільства, національним та суспільним інтересам. У випадку здійснення політики, що оцінюється суспільством як шкідлива чи не вигідна для суспільного і державного розвитку, політичний аспект відповідальності держави полягає у негативних наслідках, що проявляється у втраті довіри суспільством до тих органів і посадових осіб, які здійснюють таку політику.

Юридичний аспект відповідальності держави полягає у понесенні передбачених законодавством заходів правового примусу державними органами та їх посадовими особами за заподіяння шкоди особам своїми рішеннями та діяльністю.

Однією із проблемних ланок юридичної відповідальності держави перед особою та гарантією реалізації прав і свобод людини та громадянина є кримінальна відповідальність посадових та службових осіб. Це стосується передусім сфери реалізації прав громадян. Оскільки ці права не є природними, а надаються державою, в разі їх здійснення громадяни не мають пріоритету перед державою як іншим суб'єктом відповідальних правовідносин. Посадові ж особи, які діють від імені держави чи органів місцевого самоврядування, користуються специфічними владними правами і мають реальну можливість зловживати ними фактичним невизнанням чи ігноруванням того чи іншого права людини і

громадянина, або незаконним обмеженням цього права, або порушенням процедури його обмеження тощо [5, с. 281].

Питання про відповідальність держави перед особою потрібно розглядати, враховуючи їхній взаємозв'язок, взаємодію, оскільки це двосторонні відносини, а не односторонні, де завжди повинен бути взаємовплив одного суб'єкта на іншого. Цей вплив може бути не рівнозначним, суперечливим, але такі відносини мають бути. На думку Р. Хачатурова, однією з ознак правової держави є взаємна відповідальність держави і особи. У правовому суспільстві громадянин повинен володіти такою ж можливістю примусу посадовців до точного виконання правових норм, якою володіють посадовці стосовно громадян [6, с. 195].

Тому відносини особи і держави в соціальній правовій державі будуються на встановленні такого балансу, за якого:

а) особа мала б можливість безперешкодно розвивати свої здібності, задовольняти права, свободи і законні інтереси;

б) держава одержувала б визнання і підтримку своєї діяльності з боку особи, яка виконує свої обов'язки і несе відповідальність за їх невиконання.

Отже, необхідно вивчати всі аспекти соціальної відповідальності для можливості поєднання економічного прогресу та сталого соціального розвитку. А саме її рівень, характеризує соціальну спрямованість державної політики, соціальні стандарти суспільства та соціально-моральну зрілість людини. Як стверджує досвід, об'єктивно держава завжди не зацікавлена в здійсненні механізму власної відповідальності. Цілком очевидно, що відповідальність держави може настати передусім там, де є можливість у громадян контролювати дії влади.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2019).
2. Альчук М.П. Філософія права Богдана Кістяківського: моногр. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 300 с.
3. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах: моногр. / кол. авт.; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. 216 с.
4. Ладиченко В.В. Функціональний підхід до розуміння держави: питання про дотримання інтересів особистості. *Держава і право*: зб. наук. пр. «Юридичні і політичні науки». Вип. 36. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. С. 16–21.
5. Рабінович П. М. Права людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 461 с.
6. Хачатуров Р.Л. Юридическая ответственность / Р. Л. Хачатуров, Р. Г. Ягутян. Тольятти : Международная академия бизнеса и банковского дела, 1995. 295 с.

*Миронюк Тетяна Олександрівна,
студентка магістратури,
група 101_СМПД_2019
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

В умовах динамічного розвитку суспільно-політичних процесів в Україні все більшої актуальності та популярності набуває вирішення будь-яких (від побутових та щоденних цивільно-правових до загальнодержавних, політичних) суперечок і спорів у судовому порядку.

За даними судової статистики та з урахуванням того, що в будь-якій адміністративній, господарській чи цивільній справі беруть участь як мінімум дві особи, кожен третій громадянин України, який досяг повноліття та володіє достатнім обсягом дієздатності, так чи інакше причетний до судових процесів. Суди, встановлюючи конкретні нормативи поведінки учасників будь-яких суспільних відносин, запобігають виникненню конфліктних ситуацій або вирішують їх у процесі здійснення правосуддя. Саме цим обумовлена актуальність обраної теми дослідження.

Як відомо, правозастосування – це особлива форма реалізації права, це владна діяльність компетентних органів держави та посадових осіб із підготовки та прийняття індивідуальних рішень у юридичній справі на основі юридичних фактів та конкретних правових норм [6].

Правозастосовна діяльність є, безперечно, однією з основних функцій судової влади. Як відомо, під час застосування права відбувається поширення загальних правил, зафіксованих у правовій нормі або нормі договору, на конкретні життєві обставини. Якщо органи правотворчості закладають у правову систему загальні правила поведінки учасників суспільних відносин, то органи застосування права в оптимальному випадку продовжують справу, розпочату правотворцем. Судова діяльність «допомагає» закону здійснювати і продовжувати тільки розпочату ним справу підтримки правопорядку. Суди покликані забезпечити втілення в життя загальних програм поведінки, виражених у правових нормах, досягти їх конкретизованого втілення в реальних життєвих процесах з урахуванням особливостей тієї чи іншої конкретної ситуації [1].

Проблематика судового правозастосування в вітчизняній юридичній літературі, на превеликий жаль, майже не досліджена. В наукових працях, здебільшого, такий вид правозастосування лише згадується, та автором не було знайдено повноцінних наукових досліджень цієї теми. В працях низки науковців в сфері цивільного права та цивільного процесу присутні деякі фрагментарні

висвітлення окремо взятих суперечливих питань, які зводяться до констатування самого факту наявності проблеми та її опису, але не містять розробки цінного порядку, механізму її подолання або шляхів її уникнення.

У зв'язку з тим, дослідження проблематики судового правозастосування потребує комплексного підходу з урахуванням нових напрямів розвитку вітчизняної юридичної науки, з необхідністю переосмислення наукових поглядів минулих років, з висвітленням прикладних аспектів даного дослідження.

Судове правозастосування здійснюється на основі законів, інших джерел права. Проте слід зазначити, що судова практика не може обмежуватись застосуванням права виключно в «механічному» значенні цього слова [2, с. 56].

Так, застосовувати чинне право можна лише тоді, коли воно є. Тим часом правотворчий орган досить часто відстає від життя і залишає сучасні суспільні відносини без регламентації.

Наприклад, на сьогодні в Україні уже активно розвиваються відносини, пов'язані з використанням мережі Інтернет, а їх законодавча регламентація фактично відсутня. Водночас це не означає, що судова практика в нашій державі має розглядатись як джерело права. Скоріш за все її слід розуміти як формально закріплену реальність дії, застосування і захисту права.

З огляду на те, що акти вищих судових органів нових норм права не містять та не заповнюють прогалини у праві, наявні в таких актах правові позиції щодо порядку здійснення окремих дій мають правозастосовну природу і через авторитетність цих актів утворюють прецедент правозастосування, під яким належить розуміти закріплену в актах вищих судових інстанцій позицію стосовно вирішення того чи іншого юридичного питання, що розглядатиметься судами нижчого рівня як зразок під час вирішення таких питань у майбутньому. Враховуючи зазначене, вчені рекомендують розцінювати судову практику як джерело для правотворчості [3, с. 9].

Судове правозастосування можна визначити як особливий різновид правозастосування, що полягає у відправленні правосуддя національною системою судів з метою розгляду, вирішення та врегулювання будь-яких суспільних конфліктів, що належать до їх компетенції, у встановлених законом процедурно-процесуальному порядку та формі [3, с. 10].

Результативність та ефективність судового правозастосування залежить від того, чи базується таке правозастосування на принципах законності, обґрунтованості, доцільності, об'єктивності, справедливості, оперативності, змагальності тощо. Таким чином, можемо стверджувати, що основними засадами судового правозастосування є базові принципи та засади здійснення правосуддя.

Результатом судового правозастосування є акти судового правозастосування: рішення, вироки, постанови, ухвали тощо. Оскільки акти судового правозастосування, як і всі інші акти правозастосування, мають офіційний характер, то їх оформлення відбувається за відповідною формою. Так, обов'язковими елементами актів судового правозастосування є назва, наявність зображення малого Державного Герба України, для судових рішень, якими закінчується розгляд справи в суді, обов'язковим є заголовок «Іменем України»,

дата та місце, де акт був прийнятий, назва суду та зазначення прізвищ суддів (складу суду), підписи суддів та інші, передбачені процесуальним законодавством елементи.

У цьому контексті не можна залишати поза увагою, що все більшого значення у сучасному правозастосуванні набуває питання правової визначеності, прогнозованості судових рішень, однакової судової практики. Для усіх очевидним є те, що у своєму ідеалі правова система не повинна допускати неоднакового вирішення однакових чи подібних правових конфліктів.

Разом із тим, на думку різних вчених, вирішення цієї проблеми неможливо здійснити без використання механізмів абстрактного правозастосування, яке може здійснюватися у формах узагальнень судової практики, інформаційних листів, певних рекомендаційних роз'яснень, а також прийняття інших аналогічних актів, метою яких є усунення різноманітних недоліків судового правозастосування у конкретних справах.

Повною мірою усвідомлюючи недоліки існування таких форм, ми вважаємо, що їх переваги є більш значимими для правових систем, оскільки вони спонукають до пошуку оптимальних шляхів вирішення правових конфліктів, є передумовою подолання суб'єктивізму та використання наукового потенціалу у практичній судовій діяльності.

З огляду на наведене великого теоретичного значення набувають питання, пов'язані із визначенням правової природи абстрактного судового правозастосування, його способів та форм, методології, очікуваних результатів, а також співвідношення із судовим правозастосуванням у конкретних справах.

Отже, за змістом судове правозастосування являє собою специфічний різновид юридичної діяльності, є складним, багатоплановим, поліфункціональним, має часові та просторові характеристики, офіційний, публічний характер і здійснюється в певних процесуальних та організаційних формах спеціально уповноваженими суб'єктами права – судами.

Спостерігається тенденція, згідно з якою сучасний суд виконує не тільки правозастосовні функції в загальноприйнятому значенні слова, а й правотворчі функції, що найбільше проявляється під час заповнення прогалін у праві, подолання юридичних колізій. Незалежність і самостійність суду найбільш повно виражається тоді, коли йому, як суб'єкту правозастосування, надано право на судові прецеденти.

Дотримання судом при відправленні правосуддя загальних принципів правозастосування потрібно розглядати, як необхідні умови для правильного застосування права, а в контексті постійного, надійного та ефективного захисту проти зловживань у судочинстві, відстоюється погляд про доцільність запровадження ідеології судового правозастосування.

В контексті підвищення якості та ефективності судового правозастосування пропонується використовувати спеціалізацію в місцевих судах загальної юрисдикції без утворення додаткових структур, а на підставі і в межах існуючої системи, що в короткостроковій перспективі дозволить подолати проблему тривалого розгляду цивільних справ; створити умови для забезпечення єдності судової практики при розгляді цивільних справ в місцевих загальних судах

України; значно підвищити показники якості та ефективності судового правозастосування в Україні.

Список використаних джерел

1. Кпім С. І. Значення судової практики як додаткового джерела цивільного права / С. І. Кпім [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1406/126/>
2. Алексеев С. С. Право на порозі нового тисячелеття. Некоторые тенденции правового развития и драма современной эпохи / С. С. Алексеев. М. : Статут, 2010. 256 с.
3. Бобрешов Є. Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Нац. педагог. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2011. 19 с
4. Луспенник Д. Д. Роль і значення судової практики у цивільному судочинстві: [розд. 1.6 гл. 1: Загальні проблеми цивільного судочинства] / Д. Д. Луспенник // Проблеми теорії та практики цивільного судочинства. Х. : Харків юрид., 2008. С. 103 – 116;
5. Неледва Н. В. Правозастосування як основний напрямок впливу судової практики на національну правову систему // Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 47. С. 207 – 211.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / пер. з рос. Х. : Консум, 2008. 656 с.

*Мірошниченко Володимир Русланович,
студент за ОР «Магістр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

СОЦІАЛЬНА НОРМА ЯК ПРАВИЛО ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Соціальні норми є загально визнаними або достатньо поширеними еталонами, зразками, правилами поведінки людей, засобами регулювання та взаємодії. Соціальні норми оберігають суспільне життя від хаосу і конфліктів, направляють його на доцільний шлях здійснення. До складу засобів соціального

впливу належать і правові.

Поняття «Норма (лат. norma – у переносному значенні – «правило») – регулятивне правило, яке вказує межі свого застосування; відповідає чомусь типовому або звичайному і «Правило – вимога для виконання якихось умов (норма на поведінку) всіма учасниками будь-якого діяння (ігри, правопису, судового процесу, організації, установи), за виконання якого передбачено заохочення, а за невиконання покарання» вживаються й сприймаються як рівнозначні та взаємозамінні. В юридичній літературі, довідкових виданнях, вони зазвичай, визначаються один через одного: норма – це правило, а правило – це норма [5]. Аналізуючи це питання більш детально можливо зробити висновки, що «правило» – все ж більш вузький термін, ніж «норма», й отже, вони не завжди та не повністю збігаються.

Соціальна норма – не просто абстрактне правило бажаної поведінки. Варто зауважити, що вона означає також і реальну дію, яка фактично затвердилась в житті та на практиці і є суспільно-корисною.

Норма (від лат. norma – «правило»), це правило поведінки, що встановлює модель позитивної суспільно-корисної діяльності спрямованої на досягнення певного результату чи інтересу. Соціальні норми регулюють не всі, а найбільш важливі типові відносини.

Різноманітність способів формування суб'єктів суспільних відносин та засобів гарантування обумовлює наявність значної кількості соціальних норм, які можуть бути класифіковані за певними критеріями.

I. За різновидом суспільних відносин можна виділити: правові норми як загальнообов'язкове правило поведінки громадян та їх об'єднань, встановлене уповноваженим органом влади та закріплене в правовому акті; моральні норми – це вимоги та заборони, що регулюють діяльність, поведінку людини, їх взаємодію та спілкування у відповідності у відповідності до прийнятих у суспільстві уявлень про добро і зло, справедливість і несправедливість. Ці норми та принципи, встановлені людьми в суспільстві на певному етапі його розвитку, є певним взірцем поведінки та обов'язкові для виконання всіма суб'єктами; політичні норми є похідними від відповідних політичних цінностей і ґрунтуються на них. Якщо цінності відповідають на питання, як ставитися до явищ політичної дійсності, до того, що є і що може бути, то норми вказують, що з ними робити. Регламентують взаємодію суб'єктів політичної системи та політичні відносини; естетичні норми – загальноприйняті принципи естетичної діяльності, творчості й сприйняття, а також зразки художньо-естетичних цінностей у даному соціальному колективі та його культурі, правила створення і сприйняття творів мистецтва, релігійні норми – різновид соціальних норм, встановлених різними віросповіданнями і мають обов'язкове значення для тих, хто сповідує ту чи іншу віру. Заснованої на вірі у вищий розум та забезпечують порядок відправлення релігійних культів; сімейні норми – нормативна основа життя родини. За відсутністю правил і норм у родині спостерігається хаос, що складає серйозну небезпеку для психічного здоров'я; корпоративні норми – це норми, які регулюють відносини, що склалися між суб'єктами, учасниками громадських об'єднань (громадських організацій, фондів, професійних спілок,

добровільних товариств та ін.). Корпоративні норми закріплюються в статутах (інших документах) громадських об'єднань, які приймаються на їх загальних зборах, конференціях, з'їздах та забезпечують упорядкування взаємодії членів цих організацій; норми-звичаї – правила поведінки, що склалися внаслідок фактичного їх застосування впродовж тривалого часу. Це основна форма регулювання відносин у додержавному суспільстві; традиції – це норми й правила життя людини, що передаються від покоління до покоління, відображаючи важливі здобутки суспільства; норми звичаю ділового обороту – це правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у сфері ділового обороту; правила етикету, або етикет (від фр. *étiquette* – етикетка, надпис) – правила поведінки людини в суспільстві, що підтримує уявлення про весь світ з найкращого кругозору в якому проживає людина.

II. За способом виникнення розрізняють: стихійні норми; свідомі норми.

III. За способом закріплення: усні; письмові.

IV. За способом гарантування: гарантовані суспільством; гарантовані суспільними інститутами; гарантовані державою.

Автор повністю розділяє думку вченого Н.В. Теремцової в аспекті щодо закономірності розвитку суспільства [3]. На думку вченого – об'єктивні закони, у відповідності до яких історично розвивається суспільство, обумовлюють появу певних правил які з'являються в житті суспільства в результаті соціальної практики. Важливо зауважити, що одні з них із часом зникають, а інші – виникають, змінюються за змістом, треті – нав'язуються певними верствами населення, окремими групами населення чи владою. Інакше кажучи, процес становлення, формування соціальних норм це обумовлений виключно суб'єктивними факторами. Створюються такі норми людством.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 02.10.2019).

2. Теремцова Н.В. Держава як політична форма організації суспільства для спільного існування і діяльності людства в умовах розбудови правової держави. //Випуск шостий «Теорія права та держави; юридична відповідальність; історія правових і політичних учень» // За заг. ред. Теремцової Н.В. – Київ. Надруковано –Вид.ТОВ «Інтер Логістик України»/ – К., 2016. – 203 с.

3. Теремцова Н.В. Проблема розбудови соціальної держави в умовах конституційної реформи: теоретичний аспект. Соціологія права. 2015. № 3-4 (14-15) С. 200–207.

4. Теремцова Н. В. Правовий прогрес та рівень правової культури громадян в умовах розбудови правової держави. Європейські перспективи. 2016. №2. С. 9-14. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2016_2_4

5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2003. – Т. 5: П - С. – 736 с.

*Мозоль Наталія Іванівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

ВНЕСОК В.В. КОПЕЙЧИКОВА В РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ

Наукова спадщина доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, Заслуженого діяча науки і техніки України Володимира Володимировича Копейчикова (1923 – 2002 рр.) вражає своєю глибиною та багатогранністю. Значна увага вченого зосереджена на розбудові нової державності, подоланні психологічних комплексів і стереотипів тоталітарного минулого, формуванню нового погляду громадян суспільства на роль і сутність держави. За такого підходу зростає значимість освітнього середовища у формуванні та розвитку громадянської свідомості суб'єктів суспільства. Зокрема наукові напрацювання вченого становлять значний внесок для розвитку вітчизняного підручникотворення як важливого чинника формування правової культури громадян.

Проблема підручникотворення в Україні залишається надзвичайно актуальною в умовах сьогодення, адже від цього, за великим рахунком, залежить майбутнє нашої держави. Реформування національної освіти потребує оновлення її змістового й процесуального компонентів, зокрема підготовки якісного навчального забезпечення. Важливість означеної проблеми обумовлює необхідність системного підходу до вивчення процесу вітчизняного підручникотворення. Важливою віхою в історії вітчизняного підручникотворення вважаємо видання підручників та навчальних посібників за редакцією В.В. Копейчикова.

Чіткістю, послідовністю викладу навчальної інформації, тематичною сконцентрованою навчального матеріалу, що забезпечує взаємозв'язок теоретичних понять, формування єдиної понятійної системи підручника, лаконічність і точність формулювань визначень і теоретичних понять вирізняється підручник «Правознавство», розроблений за загальною редакцією В.В. Копейчикова [1]. Матеріали підручника адресовано широкій аудиторії – від учнів закладів загальної середньої освіти, які опановують основи юридичних знань у межах навчальних предметів «Основи правознавства», «Громадянська освіта» та їхніх учителів, – до здобувачів вищої освіти, які навчаються як у спеціалізованих юридичних закладах, так і в неюридичних закладах вищої освіти. У підручнику послідовно розкрито історію виникнення держави і права, зміст основних дефініцій, що становлять основу поняттєвого апарату загальної теорії держави і права: держава, право, правоутворення, правореалізація, законність і правопорядок, правомірна та протиправна поведінка, юридична відповідальність тощо. Розглянуто основи таких галузей права, як конституційне, трудове, цивільне, екологічне, податкове, підприємницьке, житлове, сімейне, адміністративне, кримінальне, процесуальне, та судової системи правоохоронних та правозахисних органів. При цьому в підручнику

відсутнє дублювання навчального матеріалу, дотримано причинно-наслідкові зв'язки в у його викладі. Терміни та поняття викладені, з одного боку, науково, з другого – доступно для розуміння.

Змістове наповнення підручника «Правознавство» відповідає принципам науковості, цілісності, системності й послідовності викладу навчального матеріалу, що відповідає сучасним науковим концепціям та реалізується через точний і зрозумілий виклад наукових понять. Оптимальне співвідношення обсягу, доцільності, науковості, достатності пояснень, образності викладу навчального матеріалу сприяє досягненню здобувачами вищої освіти очікуваних результатів. Алгоритмізації освітнього процесу сприяють формалізовані завдання та приклади у формі таблиць. Структурні елементи підручника повністю відповідають сучасним вимогам до навчальної книги.

Навчальний посібник «Загальна теорія держави і права» [1], розроблений за загальною редакцією В.В. Копейчикова з використанням методів і принципів пізнання державно-правових явищ, які залишаються актуальними. У посібнику висвітлено суспільні зміни і тенденції їх розвитку, проаналізовано світовий досвід із цих питань, сформульовано основні державно-правові положення. Авторами увагу здобувачів освіти та викладачів сконцентровано на питаннях теорії народовладдя, видах, системах забезпечення і проявів його в Україні. Наведено характеристики основних правових сімей сучасності. Викладення теорії того чи іншого питання автори поєднують з практикою його розв'язання. Важливим є відображення у методичному апараті посібника завдань для залучення до формувального оцінювання та рефлексивних суджень суб'єктів освітнього процесу.

У посібнику наведена достатня кількість прикладів, подано зрозумілі пояснення, вказівки, що викладені доступною науково-просвітницькою стилістикою, доцільно обрані конструкціями для розуміння тексту.

Отже, навчальні книги, розроблені В.В. Копейчиковим, зокрема навчальний посібник «Загальна теорія держави і права» та підручник «Правознавство» не втрачають своєї актуальності та становлять значний внесок ученого у розвиток вітчизняного підручникотворення.

Список використаних джерел

1. Правознавство: підручник. / Авт. кол.: Демський С. Е., Ковальський В. С., Колодій А. М. та інші; За ред. В. В. Копейчикова. – 5-е вид., перероб. та доп. – К: Юрінком Інтер. 2002.

2. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та інші; За ред. В. В. Копейчикова. –К: Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.

*Москаль Ростислав Миколайович,
суддя Львівського окружного
адміністративного суду,
аспірант Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Завальний Андрій Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВІДСУТНІСТЬ ЗАКОНУ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄ МОЖЛИВІСТЬ ВТРУЧАННЯ У ПРАВА ЛЮДИНИ, ЯК НЕВІДПОВІДНІСТЬ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Під час проведення реформ питання визначення змісту верховенства права набуває особливої актуальності, що пов'язане, зокрема, з прагненням вигадати такі механізми, реалізація яких дозволить якнайкраще забезпечити дотримання вимог, що походять із сутності цієї фундаментальної категорії [1, с. 136].

Одним із обов'язкових елементів поняття «верховенства права», а також поняття «Rechtsstaat», відповідно до Висновку Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) є законність [2, п. 41, с. 177].

У фаховій літературі слушно зазначається, що практичне значення визначення особливостей змістовної інтерпретації категорії «законність» обумовлюється безпосереднією причинно-наслідкових зв'язків реалізації закону із реалізацією ідеї верховенства права [3, с. 50]. Про цей зв'язок часто наголошується і в рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які останнім часом дедалі активніше використовуються у практиці як Конституційного Суду України (далі – КСУ), так і підчас здійснення правосуддя судами загальної юрисдикції.

Так, наприклад, КСУ у рішенні від 11.10.2018 № 7-р/2018 використав формулювання «згідно із законом», наведене у пункті 85 рішення ЄСПЛ у справі «Шалімов проти України», зазначивши: «Європейський суд з прав людини зауважив, що формулювання «згідно із законом» вимагає від оспорюваного заходу, за яким здійснюється втручання, підґрунтя в національному законодавстві і стосується також якості закону, тобто закон має бути доступний для зацікавленої особи, яка, окрім того, повинна мати можливість передбачати наслідки його дії щодо себе, і відповідати принципу верховенства права (пункт 85 рішення у справі «Шалімов проти України» (Shalimov v. Ukraine) від 4 березня 2010 року, заява № 20808/02)» [4].

Враховуючи наведене, перевірка наявності законної підстави втручання у права людини або основоположні свободи (чи використовуючи формулювання, яке найчастіше наводиться у рішеннях ЄСПЛ – «наявність підґрунтя в національному законодавстві») є невід'ємним елементом алгоритму вирішення кожної судової справи, яка стосується, зокрема, зберігання державними органами персональних даних особи. Відповідно до усталеної практики ЄСПЛ

(як приклади наведемо пункт 117 рішення у справі «Заїченко проти України (№ 2)» від 26.02.2015, заява № 45797/09; пункт 70 рішення у справі «Суріков проти України» від 26.01.2017, заява № 42788/06), зберігання органами державної влади інформації про приватне життя особи та її використання є втручанням у право на повагу до приватного життя, гарантоване пунктом 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), відтак, таке втручання буде виправдане лише коли воно відповідатиме вимогам пункту 2 статті 8 Конвенції, і насамперед, здійснюватиметься «згідно із законом».

До інформації про приватне життя особи належать, зокрема, відомості про повідомлення особи про підозру в учиненні нею кримінального правопорушення. Такі відомості відносяться до персональних даних цієї особи, і їх зберігання є одним із видів обробки персональних даних, а отже – може відбуватися або за її згодою, або на підставі закону.

Зауважимо, що відомості стосовно осіб, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення, та осіб, яких засуджено за вчинення кримінального правопорушення, зберігаються у підсистемі «Оперативно-довідкова картотека» ЄІС МВС України, яка є базою персональних даних у розумінні статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI зі змінами та доповненнями (далі – Закон № 2297) [5]. Зберігання персональних даних особи в картотеках (базах даних) ЄІС МВС України є втручанням в право особи на повагу до приватного життя, передбачене статтею 8 Конвенції, тому держава в особі уповноважених органів повинна довести, що таке зберігання відбувається «згідно із законом». При цьому важливо розрізняти законну підставу для втручання (тобто наявність норм, які передбачають можливість, наприклад, зберігання персональних даних та вчинення інших дій, які становлять втручання у право особи) від недотримання вимог щодо «якості закону» чи недотриманням вимог законодавства при здійсненні певних дій, які теж є складовими критерію «згідно із законом» у розумінні пункту 2 статті 8 Конвенції [6, с. 49 – 50].

Порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України визначає Інструкція, затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 23.08.2002 № 823/188, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 09.09.2002 за № 738/7026 (далі – Інструкція № 823) [7], відповідно до підпункту «г» 10.2.4 якої встановлено десятирічний термін зберігання облікових документів на осіб, кримінальні справи стосовно яких припинені відповідно до статей 22, 44-49, 97 Кримінального кодексу України; цей термін обчислюється з дня припинення кримінальної справи.

Водночас чинне законодавство в принципі не передбачає зберігання в картотеках (базах даних) ЄІС МВС України відомостей про осіб, кримінальні провадження стосовно яких закриті на підставі пункту 7 частини першої статті 284 КПК (у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення). Так, Інструкція

№ 823, яку враховуючи автономне значення поняття «закон» у практиці ЄСПЛ, можна вважати «підґрунтям в національному законодавстві» для зберігання персональних даних, не містить підстав та термінів зберігання таких відомостей.

Проте, як показує практика, така інформація все ж зберігається в базах даних МВС: Департамент інформатизації МВС України «за аналогією закону» застосовує до осіб, щодо яких кримінальне провадження закрито у зв'язку з відмовою потерпілого від кримінального обвинувачення у формі приватного обвинувачення, строки зберігання відомостей, встановлені Інструкцією № 823 для осіб, звільнених від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим.

Аналіз законодавства свідчить, що примирення обвинуваченого з потерпілим і відмова особи від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення є очевидно відмінними за змістом підставами для закриття кримінального провадження, що не можуть ототожнюватися, а передбачений підпунктом «г» 10.2.4 Інструкції № 823 перелік підстав для закриття кримінального провадження, що передбачає зберігання відомостей про підозрювану/обвинувачену особу впродовж 10 років після закриття кримінального провадження, є вичерпним і не передбачає можливості розширювального тлумачення.

За такого чіткого та однозначного правового регулювання застосування державним органом «аналогії закону» свідчить про свавільне застосування Інструкції № 823 шляхом поширення дії підпункту «г» 10.2.4 на ситуацію, що не передбачена диспозицією цієї норми. Цей висновок додатково підтверджується тим, що Інструкція № 823 затверджена в 2002 році та діє з того часу без будь-яких змін та доповнень, а норма КПК України, якою передбачено визначену пунктом 7 частини другої статті 284 підставу закриття кримінального провадження, набрала чинності значно пізніше – 20.11.2012. Отже, Інструкція № 823 в принципі не може передбачати цієї підстави для зберігання відомостей про особу, оскільки така не була передбачена кримінально-процесуальним законодавством, чинним на момент прийняття Інструкції № 823.

Ця ситуація є наочним прикладом втручання держави у право особи на повагу до її приватного життя без законної підстави, і таке втручання становитиме порушення статті 8 Конвенції, оскільки не відповідає критерію «згідно із законом».

Так, у справі № 813/2804/18 за адміністративним позовом ОСОБА_1 до Департаменту інформатизації МВС України про визнання протиправною відмови, зобов'язання вчинити дії суд дійшов висновку, що зберігання в картотеках (базах даних) ЄІС МВС України після дати закриття кримінального провадження на підставі пункту 7 частини другої статті 284 КПК України відомостей щодо повідомлення ОСОБА_1 про підозру у вчиненні кримінального правопорушення є втручанням в його право на повагу до приватного життя, що не відповідає критерію «згідно із законом». З огляду на це відмова Департаменту інформатизації МВС України задовольнити звернення ОСОБА_1 про видалення цих відомостей з картотек (баз даних) ЄІС МВС України є протиправною та не ґрунтується на законі, а позовні вимоги є обґрунтованими та підлягають до

задоволення [8].

За обставин справи позивач мав намір вступити на службу до Національної поліції України. З метою підготовки необхідних документів він отримав довідку про те, що до кримінальної відповідальності не притягувався, не знятої чи не погашеної судимості не має та в розшуку не перебуває. Однак Управління поліції охорони відмовило у прийнятті на роботу на посаду, оскільки заявник є особою, стосовно якої припинено кримінальне провадження «з nereабілітуючих підстав»; ці відомості стали відомі з бази даних МВС України, яка містить інформацію про оголошення заявникові підозри у вчиненні злочину та про закриття судом провадження у зв'язку із відмовою потерпілого від обвинувачення на підставі пункту 7 частини першої статті 284 КПК України.

Вирішуючи питання про обґрунтованість позиції відповідача, суд застосував принцип верховенства права з урахуванням судової практики ЄСПЛ, наведеної, зокрема, у рішенні у справі «S. and Marper v. the United Kingdom» (заяви №№30562/04 та 30566/04; п. 95), за якою формулювання «згідно із законом» вимагає, щоб оскаржуваний захід мав певну основу в національному законодавстві та узгоджувався з верховенством права, яке прямо згадується у преамбулі до Конвенції та є невід'ємною частиною мети і призначення статті 8 [9].

Суд дійшов висновку, що гарантоване пунктом 6 частини другої статті 8 Закону № 2297 право ОСОБА_1 вимагати знищення відомостей про себе, що незаконно обробляються (зберігаються) розпорядником персональних даних, може бути ефективно захищене шляхом зобов'язання відповідача видалити такі відомості з картотек (баз даних) ЄІС МВС України.

Таким чином, відсутність закону, який би передбачав саму можливість втручання (обмеження) в права особи, є одним з конкретних випадків порушення вимоги «згідно із законом», що свідчить про невідповідність такого втручання принципу верховенства права.

Список використаних джерел

1. Писаренко Н.Б. Верховенство права в адміністративному судочинстві: від доктринальної ідеї до практичної імплементації. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків, 2018. Том 25. № 1. С. 134-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2018_25_1_10 (дата звернення 08.11.2019).

2. Верховенство права: Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). Страсбург, 04.04.2011. Доповідь № 512/2009. CDL-AD(2011)003rev. Ориг. англ. *Право України*. 2011. № 10. С. 168-184.

3. Мінченко О.В. Особливості сучасної інтерпретації категорії «законність». *Держава і право*. Київ, 2012. Вип. 56. С. 48-52. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/64058> (дата звернення 08.11.2019).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу першого пункту 40 розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного

кодексу України від 11.10.2018. Справа № 1-123/2018(4892/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-18> (дата звернення 08.11.2019).

5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. Дата оновлення: 30.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення 08.11.2019).

6. Фулей Т. Втручання у права, гарантовані статтею 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод: український вимір. *Слово Національної школи суддів України*. Київ, 2018. № 3. С. 41–53.

7. Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативного-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України : наказ Міністерства внутрішніх справ України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 23.08.2002 № 823/188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-02> (дата звернення 08.11.2019).

8. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 21.01.2019 у справі № 813/2804/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79279901> (дата звернення 08.11.2019).

9. *S. and Marper v. the United Kingdom*: рішення [Велика палата] ЄСПЛ від 04.12.2008, заяви №№30562/04 та 30566/04. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117631> (дата звернення 08.11.2019).

*Нагорна Анастасія Олександрівна,
курсантка Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Мінченко Ольга Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО НА СВОБОДУ СЛОВА ТА ІНТЕРНЕТ

Кожна людина, без винятку, має свої права і свободи. Вони захищають нас і говорять нам, як себе поводити. До їх переліку зокрема належить і свобода слова. Свобода слова – це одне з основних особистих прав людини і політичних прав громадян, складова частина більш загального права, що одержало назву «свобода інформації». Являє собою можливість привселюдно (усно, письмово, з використанням засобів масової інформації) виражати свою думку. Гарантується ст. 34 Конституції України.

На сьогоднішній день, Інтернет став основним джерелом інформації суспільства. Людям більше не треба годинами сидіти в бібліотеках, та шукати потрібний їм матеріал, бо майже все тепер є під рукою: в комп'ютері, планшеті,

смартфоні або навіть в годиннику. Також, люди можуть вже не писати паперові листи і не ходити чи їздити в гості один до одного, аби спитати «Як справи?» – тепер варто лише натиснути декілька кнопок на екрані, і ти вже можеш бачити людину, яка знаходиться на іншому кутку планети чи писати їй повідомлення через якусь соціальну мережу. Тож, як бачимо, використання інформаційних технологій значно полегшило як культурне, так і соціальне життя населення. Але чи все так добре насправді? Чи не є Інтернет засобом безкарного скоєння злочинів проти прав людини, в особливості свободи слова?

Станом на 2019 рік, Інтернетом користуються 4,39 мільярдів людей, що складає трохи більше половини всього населення Землі, а за результатами дослідження компанії We Are Social та Hootsuite¹ в Україні станом на 2018 рік проживає 25,6 мільйонів інтернет-користувачів, що складає 58% всього населення. Це достатньо велика кількість людей, що висловлюють свою думку, розповідають про свої враження й діляться інформацією про своє життя. А це може бути небезпечним, коли мова йде про шкідливий контент (дезінформація, фейк, пропаганда, дитяча порнографія тощо). На такі особливості Інтернету звертав увагу і Європейський суд з прав людини, який у своєму рішенні у справі «Правое дело» і Штекель проти України», зокрема, зазначив: «... Інтернет як інформаційний і комунікаційний інструмент дуже відрізняється від друкованих засобів масової інформації, особливо у тому, що стосується здатності зберігати та передавати інформацію. Електронна мережа ... не буде об'єктом такого ж регулювання та засобів контролю. Ризик завдання шкоди здійсненню та використанню прав людини і свобод, зокрема права на повагу до приватного життя, ... є безумовно вищим ... підходи, які регулюють відтворення матеріалу з друкованих засобів масової інформації та Інтернету, можуть відрізнитися. Останній ... має коригуватися з урахуванням притаманних цій технології рис для того, щоб забезпечити захист зазначених прав і свобод та сприяння їм».

З огляду на такі ризики, поширення Інформації в Інтернеті потребує окремого правового регулювання, якого в Україні, на жаль, немає. Поширення інформації у «Всесвітній павутині» регулюється загальними правовими актами, серед яких можна виділити відповідні норми Конституції України (статті 15, 19, 31, 32, 34, 50, 64), Загальної декларації прав людини, Цивільного кодексу України (ч. 1 ст. 302, ч. 1 ст. 94), Законів України «Про телекомунікації», «Про авторське право і суміжні права», «Про інформацію» (стаття 5), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про рекламу», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації» (статті 1, 3).

Щодо цього питання в Україні є й напрацьована судова практика: «Основним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайта, особи яких позивач повинен установити та зазначити в позовній заяві. Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту – вільним, належним відповідачем є власник веб-сайта, на якому зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив

технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації. Дані про власника веб-сайта можуть бути витребувані відповідно до положень ЦПК в адміністратора системи реєстрації та обліку доменних назв та адреси українського сегмента мережі Інтернет».

Отже, Інтернет є дуже корисним винаходом людства не лише для звичайних людей, а й для шахраїв та злочинців. А оскільки, кожна людина, що користується Інтернетом, має право на свободу слова, на приватність, на безпечне користування Інтернетом та найголовніше – право бути офлайн чи онлайн, то порушення цих прав має каратися законом в такій самій мірі, що й поза віртуальною мережею, адже на протилежному боці цієї інформаційної системи сидить не робот, а людина, яка теж має свої права та інтереси.

Список використаних джерел

1. Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» пункт 12

2. Свобода слова в Інтернеті: практика ЄСПЛ та регулювання Інтернету за законодавством України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://loyer.com.ua/uk/svoboda-slova-v-interneti-praktika-yespl-ta-regulyuvannya-internetu-za-zakonodavstvom-ukrayini/>

3. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948р.

4. Конституції України : Прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р.

5. Опришко Л. Свобода слова в Інтернеті. Законодавчі ініціативи та практика розгляду кримінальних справ в Україні 2014-2018 роках. // Л. Опришко, В. Воловодська, М. Дворовий, Аналітичний звіт - ГО «Платформа прав людини» м. Київ, березень 2019. – 44 с.

6. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Д. Крупчан, В. С. Ковальський / За заг. ред. О. В. Зайчука. Київ : Юрінком Інтер, 2018. С. 319–320.

***Надворний Андрій Валерійович,**
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ*

***Науковий керівник:**
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЕТИКЕТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Суспільство невпинно розвивається, висуваючи перед людьми нові вимоги

стосовно оптимізації життєвого простору, ефективності організації витрат часу, фізичних і розумових сил, координації власних дій з урахуванням розвитку новітніх технологій як у побуті, так і на робочому місці. Так само зазнають змін мода, стиль публічної поведінки, мовлення і звички людей.

Поза сумнівом, для будь-якої людини в суспільстві важливо бути зрозумілою, мати можливості і вербальні засоби для пояснення, мотивування власних дій. Так само є важливим відчуття приналежності людини до єдиного смислового простору своєї родини, компанії друзів, колективу працівників, співгромадян. Службовий етикет, його засвоєння – необхідна складова професійного росту працівника, це вміння себе публічно поводити відповідно займаній посаді. Є професії, які не мають яскраво вираженого публічного характеру, а, отже, дотримання норм службового етикету в них зведене до мінімуму. Проте публічні професії, в основі яких лежить робота з людьми – саме до них належить професійна діяльність поліцейського – вимагають свідомого відтворення кожним працівником загальноприйнятих норм публічної поведінки [1, с. 4 – 5].

Етикет сьогодні – це, насамперед, засіб спілкування, засіб регуляції взаємовідносин людей під час комунікації. Етикет виступає зовнішньою формою вираження норм і принципів моралі будь-якої історичної спільноти, підкреслюючи при цьому визнання людиною моралі в цій особливій формі духовного єднання людей. Є певні особливості етикету в сфері праці; такий різновид етикету має назву «службовий», що характеризується переходом від ненормованих форм міжособового спілкування до сталих, цивілізованих форм комунікаційної взаємодії співгромадян. Службовий етикет включає в себе правила службової ієрархії й дистанціювання.

Службові взаємовідносини працівників поліції визначаються службовим положенням і регулюються уставами, настановами та інструкціями. Норми службового етикету працівників поліції виступають певним компромісом – засобом налаштування рівноваги у взаємовідносинах людей. Дотримання норм і приписів щодо безпосереднього виконання ними службових обов'язків робить дії працівників передбачуваними, «впізнаваними», очікуваними. Це породжує відчуття вмотивованості діяльності, її доцільності, повсякчасної впевненості в надійності її вихідних основ. Крім організаційного моменту, службовий етикет відображає також шанобливе ставлення до старших за званням, повагу до їхніх заслуг і професійних здібностей [1, с. 12].

Так, відповідно до Правил етичної поведінки поліцейських, затверджених Наказом МВС України від 9 листопада 2016 р. № 1179 (зареєстрований у Міністерстві юстиції України 6 грудня 2016 р. за № 1576/29706), під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен:

- неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

- професійно виконувати свої службові обов'язки, діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Конституції

та законів України, міжнародними договорами України, а також цими Правилами;

– поважати і не порушувати права та свободи людини, до яких, зокрема, відносяться права: на життя; на повагу до гідності; на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла; на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; на свободу світогляду і віросповідання; володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; на мирні зібрання; на свободу пересування, вільний вибір місця проживання; інші права, які передбачені Конституцією та законами України, міжнародними договорами України;

– у кожному окремому випадку обирати той захід з-поміж заходів, передбачених законодавством України, застосування якого призведе до настання найменш негативних наслідків;

– неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства України, обмежень, пов'язаних зі службою в Національній поліції України, визначених Законами України «Про Національну поліцію», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України;

– виявляти повагу до гідності кожної людини, справедливо та неупереджено ставитися до кожного, незважаючи на расову чи національну приналежність, мову, стать, вік, віросповідання, політичні чи інші переконання, майновий стан, соціальне походження чи статус, освіту, місце проживання, сексуальну орієнтацію або іншу ознаку;

– поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно і ввічливо, викликаючи в населення повагу до поліції і готовність співпрацювати;

– контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям впливати на прийняття рішень та службову поведінку;

– мати охайний зовнішній вигляд, бути у встановленій формі одягу;

– дотримуватися норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики;

– зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

– інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді [2].

Таким чином, дотримання подібних правил є необхідним інструментом для підтримання здорового морального клімату, службових відносин і трудової дисципліни серед поліцейських.

Список використаних джерел

1. Петрова Г. М. Деонтологічні засади службової діяльності: Службовий етикет правоохоронця (поліцейського) : пам'ятка. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 105 с.

2. Наказ МВС України «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» від 9 листопада 2016 р. № 1179 (zareestrovaniy у Міністерстві

*Назаренко Ольга Анатоліївна,
викладач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ЮРИСТА

Перспективи реалізації суспільно-політичного успіху будь-якої держави багато в чому залежить від рівня правосвідомості сучасних юристів, які забезпечують належну правову організацію його досягнення. Політична діяльність сучасних держав спрямована на розвиток демократичних засад суспільного існування, які будуть відповідати очікуванням народу. Професійна компетентність відповідних суб'єктів, які залучаються до їх забезпечення має особливо важливе значення для досягнення поставленої мети. Головним чином тоді, коли мова йде про представників юридичної професії, що достатньо наполегливо вносять свій внесок у найскоріше отримання бажаних результатів. У зв'язку з чим, перш за все необхідно звернутись саме до розуміння професійної правосвідомості юристів, яка є різновидом правосвідомості.

Так, Г.А. Ожегова вважає, що професійна правосвідомість представляє собою поняття, уявлення, ідеї, переконання, традиції, стереотипи, що складаються в оточенні певної професійної діяльності. Цей різновид правосвідомості відіграє найбільш суттєву роль в реалізації юридичних норм, а також від її демократичної та гуманістичної адекватності залежить стиль і дух правової практики. Але, нажаль професійній свідомості юристів властива деформація («обвинувальний» або «виправдувальний» відхил, бюрократизм, байдуже ставлення до людської біди та інше) [1, с. 82]. Також, Т. В. Худойкіна та В.С. Бреднева зазначають, що деформація правосвідомості передбачає відсутність знань і навиків, стереотипне мислення, нігілістичне ставлення до права, недостатній рівень культури, професійне вигорання та являється головною причиною дефектної юридичної діяльності: протиправної або помилкової правозастосовної діяльності, юридичного конфлікту [2, с. 87]. Як зазначає К. С. Зайцева не сформованість професійної правосвідомості обумовлена, перш за все, відсутністю необхідних знань для реалізації професійної діяльності, що досить часто супроводжується наявністю надмірної впевненості у своїй гарній юридичній підготовці. Таким чином, не сформованість правосвідомості обумовлена нерозвиненістю раціонального компонента його структури – правової ідеології. В той час як деформація правосвідомості в більшій мірі пов'язана зі змінами емоційної складової правосвідомості – правової психології [3, с. 100]. Поряд з цим Е.С. Красінська визначає професійну деформацію як процес і результат негативних змін

особистості співробітника, його професійних навиків та здібностей під впливом зовнішніх факторів, що приводять до неадекватної поведінки та втраті професійної компетенції [4, с. 48]. Наразі професійна правосвідомість представляє собою фундаментальну основу для забезпечення належного та якісного робочого процесу юристами, яка має вирішувати суспільно значимі проблеми. Проте, коли на зміну професійній правосвідомості приходять професійна деформація еволюційні тенденції громадського розвитку не просто підлягають поступовому потужному гальмуванню, але й призводять до цілковитого морального та інтелектуального регресу, в тому числі й юристів.

У науковій літературі виділяються наступні причини професійної деформації юристів: відсутність дієвої системи контролю і дисциплінарних покарань; низький рівень професійних знань; жорстокість, байдужість до людей; низький рівень правової та загальної культури; надмірне перенавантаження, що перевищує будь-які норми; недостатній рівень виховання в родині; особливості складності процесу адаптації до професійної ролі [5, с. 171]. Також, на думку Ю.Ю. Бугаєнко, деформованість базових траєкторій соціального простору проявляється в криміналізації індивідуальної й масової свідомості та поведінки; зростанні злочинності та зміні її структури в криміналізації всіх без виключення вікових, гендерних та професійних груп; падінні суспільного інтересу до моральної проблематики, раніше складуючи традиційну особливість вітчизняного менталітету; зростанні аморальності; розповсюдженні на все суспільство цінностей та норм кримінальної субкультури; розвитку правового нігілізму на всіх соціальних рівнях [6, с. 74].

Дійсно перелічені вище обставини слугують поштовхом для погіршення професійного становища юристів, а також виникнення деформації, яка в процесі втілення в життя дає змогу відчути всю повноту негативних рис її характеру. У зв'язку з чим і відбувається поступове зародження та розповсюдження такого негативного для суспільства явища, як правовий нігілізм. Він всебічно руйнує внутрішній правовий світ особи, а особливо, якщо мова йде про юриста.

Так, на думку О.В. Волошенюка, правовий нігілізм варто розглядати у широкому та вузькому розумінні. Зокрема, в широкому значенні він демонструє різноманітні прояви негативного ставлення до права, а також до окремих сфер юридичної діяльності та правового регулювання, сумнівів у силі та ефективності права, його справедливості. Натомість у вузькому розумінні повну зневіру у справедливості, ефективності та силі права [7, с. 7]. У свою чергу, Г. А. Жигачева зазначає, що правовий нігілізм заперечує цінність права, а також про нього можна говорити, як про явище політико-правової культури, як налаштування розуму, яка захопила масову свідомість. Мова йде про масштабне розповсюдження глибокої байдужості до правових реформ, відсутності переконань у їх позитивному результаті, позбавлення віри в них [8, 282]. Також, Г.А. Ожегова вважає, що правовий нігілізм – це форма деформації правової свідомості, яка проявляється в наявності носіїв зневажливого ставлення до права та правової дійсності при відсутності умислу на вчинення правопорушень. Зазначаючи про те, що найважливішими рисами правового нігілізму, які розкривають його сутність і допомагають відрізнити від інших форм деформації

правового знання, від критики права та від правової демагогії. Характерними його рисами є: широка розповсюдженість, підкреслено відкритий характер, специфічне регіональне або національне відображення, перетин та поєднання с політичними, економічними державними, моральними та деякими іншими видами нігілізму [1, с. 87-88]. Поряд з цим, О.П. Дзьобань зазначає, що можна представити правовий нігілізм як стан суспільної свідомості для якого характерні: 1) негативна оцінка права (заперечення його як соціальної цінності); 2) поширеність навиків і стереотипів неправової, протиправної поведінки; 3) юридична некомпетентність (відсутність правових знань) [9, с. 46]. Правовий нігілізм наповнює професійну деформацію негативним змістом, який нівелює правові цінності та ідеали. Виходячи з вище висвітлених понять та ознак стає зрозумілим, що він охоплює собою всі сфери суспільного життя. Юрист, як особа, що володіє відповідними високими правовими знаннями повинен твердо та непорушно стояти на засадах дотримання приписів права та законодавства, принципу верховенства права та справедливості. Саме тому, навіть найменший нахил від цих засад прокладає шлях до зародження та прогресу професійної деформації юриста.

Отже, таким чином, можемо підвести підсумки висвітлених попередньо положень, а саме, що стосується теоретичного аналізу професійної деформації юриста. Так, протягом тривалого проміжку часу в науковій юридичній літературі дане питання продовжує посідати актуальне місце. Шлях професійної деформації юриста починається з відсутності з самого початку, або подальшої втрати правосвідомості. Цей момент має вирішальне у подальшому значення, адже поряд з цим говорить ще й про втрату професійної правосвідомості, що у подальшому буде унеможлиблювати повноцінне професійне життя юриста. Такі процеси не містять позитивного характеру та не спрямовуються на позитивний результат. Поступово можуть переходити у правовий нігілізм, який розуміється, як такий, що повністю відкидає всі правові цінності, перспективи прогресивного удосконалення та еволюції власного професійного і загального суспільного розвитку. Наразі професійну деформацію можна охарактеризувати, як досить латентне явище, але поряд з цим набираючи активні темпи зростання на практиці. Саме тому, на сьогоднішній день слід приділяти особливу увагу вихованню та освіті майбутніх юристів, які повинні мати чіткі професійні знання та уявлення про право та призначення своєї професії. Крім цього, існування професійної деформації сучасного покоління юристів може бути перепорою на шляху до розбудови демократичних цінностей держави та суспільства, які потребують подальших наукових, інтелектуальних, професійних та всіх інших звершень.

Список використаних джерел

1. Ожегова Г. А. О деформации правосознания сотрудников органов внутренних дел. *Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Право»* 2009. № 2 (6). С. 82–90.
2. Худойкина Т. В., Бреднева В. С.. Внешние формы проявления деформации профессионального правосознания. *Общество: политика,*

економика, право. Краснодар, 2018. № 5. С. 86–90.

3. Зайцева Е. С. Правовой инфантилизм: проблемные вопросы. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. Омск, 2015. № 3 (62). С. 98–100.

4. Красинская Е. С. Профессиональная деформация личности сотрудника органов внутренних дел и её предупреждение. *Вестник Восточно-Сибирского Института МВД России*. Иркутск, 2016. № 3(78). С. 48–53.

5. Качалов В. Ю. Исследование форм и причин девиантного поведения сотрудников ОВД. Казань: КЮИ МВД России, 2002. 194 с.

6. Бугаенко Ю. Ю. Деформации и кризисные явления в правовой культуре современного российского общества. *Общество и право*. Краснодар, 2007. № 1 (15). С. 67–74.

7. Волошенюк О. В. Правовой нігілізм у пострадянському суспільстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2000. 16 с.

8. Жигачев Г. А. Правовой нигилизм и иные детерминанты конфликтов в обществе. *Вестник Тамбовского университета*. Тамбов, 2010. № 9(89). С. 279–283

9. Дзьобань О. П. Передумови та сенс правового нігілізму. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Харків, 2009. № 1. С. 42–50.

Новікова Євгенія Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОBOB'ЯЗКОВОЇ УМОВИ ДЕМОКРАТІЇ

Стаття 1 Конституції України проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Останні дві характеристики є програмними положеннями, реалізація яких становить основну мету для нашої держави. Наступні норми Основного Закону містять головні засади, які спрямовані на її досягнення. Зокрема, визначальним є визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю. Законодавче закріплення пріоритету особи вимагає встановлення такого устрою, за якого вона захищена від порушень прав, свобод

та інтересів з боку держави, натомість держава в особі відповідних інститутів сприяє їх ефективній реалізації, що можливе за умови існування громадянського суспільства та демократичного політичного режиму. Враховуючи вищенаведене, необхідним стає визначення взаємозв'язку та взаємодії громадянського суспільства та демократії, що може бути враховане під час реформування тієї чи іншої сфери у державі.

Демократичний політичний режим – порядок (стан) державного (політичного) життя суспільства, при якому додержується демократична конституція, реалізується принцип «поділу влади». Державна влада здійснюється на основі вільної і рівної участі громадян і їх об'єднань в управлінні державою. Допускається легальна діяльність різних партій. Гарантується здійснення прав і свобод громадян і меншостей відповідно до міжнародних стандартів прав людини [1].

Громадянське суспільство – система взаємодії в межах права вільних і рівноправних громадян держави, їх об'єднань, що добровільно сформувалися та перебувають у відносинах конкуренції і солідарності, поза безпосереднім утручанням держави, покликаної створювати умови для їх вільного розвитку [1].

Громадянське суспільство характеризується наступними ознаками:

- 1) є основою соціальної, правової держави;
- 2) складається з недержавних об'єднань осіб;
- 3) характеризується превалюванням «середнього класу»;
- 4) формує право, що формулюється державою в законах та інших нормативно-правових актах, гарантує і захищає її від порушень із боку будь-кого. Усі потреби громадянського суспільства реалізуються за допомогою волі держави, вираженої у формі правового акта;

- 5) розвивається і взаємодіє з державою в межах права, котре виступає як рівний і справедливий масштаб свободи і справедливості, а не як спосіб нав'язування державної волі [1].

Громадянське суспільство є розгалуженою системою та включає в себе такі інститути: політичні партії, громадські організації, релігійні організації, професійні спілки, благодійні організації, комерційні організації. Статтею 36 Конституції України встановлено право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав, свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Згідно з ч. 3 ст. 15 Конституції України держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією та законами України [2].

Громадянське суспільство стає втіленням волі певних категорій населення та інструментом її вираження. Тож, чим розвиненіші його інститути, тим ефективніше відбувається формулювання потреб та вимог, а також їх подальша реалізація.

Громадянське суспільство є джерелом формування політичних сил, які в процесі своєї діяльності здобувають собі підтримку, і шляхом проходження до

парламенту спрямовують політику держави, чи навпаки залишаються без такої підтримки та завершують свою діяльність. Сьогодні основну функцію громадянського суспільства вбачають у його участі в управлінні державними справами, що отримало закріплення в Конституції України та інших законах. Зокрема, статтями 15, 36, 38, 39 Конституції України, ст.21 Закону України «Про громадські об'єднання», де зазначено, що громадські об'єднання мають право вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати свою мету (цілі); звертатися у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації; брати участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя; проводити мирні зібрання; здійснювати інші права, не заборонені законом та інші [3].

Отже, зважаючи на вищенаведене, можемо зазначити про взаємозв'язок понять громадянське суспільство та демократія у таких аспектах:

1) інститути громадянського суспільства є об'єднаннями громадян на основі спільних цілей та інтересів, які сприяють формулюванню потреб та вимог учасників об'єднання, їх вираженню та втіленню з метою захисту та забезпечення прав людини. Це свідчить про існування в державі прав на вільний розвиток своєї особистості, на свободу об'єднань, свободу слова, вираження поглядів, думок, переконань, свободу мирних зібрань і т.д., що є характеристиками демократичного ладу. Варто зазначити, що наведена діяльність інститутів громадянського суспільства не тільки обумовлена пануванням демократичного ладу, а й сприяє його укріпленню чи навіть встановленню;

2) інститути громадянського суспільства беруть участь в управлінні державними справами, що фактично дає можливість впливати на прийняття рішень, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, а отже обмежує їх діяльність рамками суспільних переконань;

3) громадянське суспільство є середовищем формування політичних сил, які, отримуючи підтримку населення приходять до влади.

Очевидно, що ступінь ефективності демократичного режиму залежить від ступеня розвитку громадського суспільства. Результати діяльності державно-владних інститутів очевидно підвищуються за умови активної взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

Світовим оплотом демократії вважаються Сполучені Штати Америки. Алексис де Токвіль надавав надзвичайної ваги громадським організаціям у процесі формування демократії. Він зазначав, що: «Американці будь-якого віку та будь-яких соціальних груп завжди створюють асоціації. Вони беруть участь

не лише у промислових та професійних асоціаціях, а й у тисячах інших – релігійних, моральних, серйозних, несерйозних, дуже загальних та дуже обмежених, надзвичайно великих та дуже малих... Таким чином, найдемократичнішою країною світу зараз є та, у якій народ досяг найвищої досконалості в колективному задоволенні загальних потреб й застосовує цю нову технологію для якомога більшої кількості завдань» [4, с. 114].

Отже, громадянське суспільство є обов'язковою умовою демократичного політичного режиму. Інститути громадянського суспільства, створені для забезпечення та захисту прав, свобод та інтересів людини, сприяють активізації «діалогу» громадян з органами держави, здійснюють вплив на формування державної політики тощо. Поширення комерційних організацій обумовлює зростання економіки, встановлення зв'язків з іншими суб'єктами. Громадянське суспільство забезпечує єдність народу, який виступає джерелом влади. Розвинене громадянське суспільство є умовою демократичної, правової держави. Однак такий розвиток є об'єктивним внутрішньо-суспільним процесом, який не можна скоригувати «ззовні». Держава може лише сприяти розвитку інститутів громадянського суспільства, а основні чинники такого розвитку зароджуються безпосередньо в ньому.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник [Електронний ресурс]. Харків: Консум. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1568.html>.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2019).
3. Закон України "Про громадські об'єднання". Редакція від 22.07.2018.
4. Патнам Р.Д. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії. Р.Д. Патнам, Р. Леонарді, Р.Й. Нанетті ; пер. з англ. В. Ющенко. – К. : Основи, 2001. – 302 с.
5. Теремцова Н.В. Правовий прогрес та рівень правової культури громадян в умовах розбудови правової держави. Європейські перспективи. 2016. No 2. С. 9–14.
6. Теремцова Н.В. Соціо-теоретичні аспекти до проблеми легалізації одностатевих шлюбів в Україні. Матеріали доповідей укладено за матеріалами VI міжнар. науково-практ. конфер. (30 вересня 2016 року (місто Київ)). – «Соціологічні проблеми права: Польська соціологія права ХІХ-ХХ ст.»: матеріали VI міжнар. науково-практ. конфер., (м. Київ, 30 вересня 2016 р./ Інститут законодавчих передбачень та правової експертизи. Київ: Видав. «Інституту законодавчих передбачень та правової експертизи», 2016, – 103с. – С. 97–99.
7. Матеріали кращих виступів та доповідей на семінарі з предмету «Теорія права» студентів I курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Збірка. – Випуск перший «Теорія права та держави» // За заг. ред. Н. В. Теремцової. – Київ. Надруковано ТОВ «Козарі». Київ, 2011. С. 5–6.

Оверчук Михайло Вікторович,
Заступник начальника сектора
Головного управління Національної
поліції в Київській області

Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

Питання щодо професійного спілкування працівників поліції було та залишається надзвичайно важливим і складним, адже від його вирішення зачастою залежить перебіг взаємовідносин між правоохоронцями та громадянами. Однією з інтегральних особистісних характеристик, що відображає рівень професіоналізму правоохоронця, є його комунікативна компетентність, тобто вміння грамотно та ефективно спілкуватися, насамперед, з об'єктом службової діяльності, з громадянами, колегами, а також із представниками засобів масової інформації.

Спілкування поліцейського – складний процес встановлення й розвитку контактів із іншими особами під час виконання професійних обов'язків, що полягає в обміні інформацією та обумовлений необхідністю спільної діяльності й взаєморозуміння в процесі міжособистісної взаємодії.

Складнощами в професійному спілкуванні працівників поліції з громадянами є:

- 1) ситуації спілкування, що пов'язані з реалізацією конкретних функцій професійної діяльності;
- 2) ситуації спілкування з конкретною категорією громадян, верствами населення (діти, особи літнього віку, громадяни з обмеженими фізичними та психічними можливостями);
- 3) ситуації спілкування, пов'язані з певними умовами;
- 4) ситуації спілкування, пов'язані з моральним і емоційно-вольовим самоконтролем працівників поліції.

Необхідно виділити три основні типи спілкування, що є за можливим використано поліцейськими під час служби: імперативне, маніпулятивне та діалогічне спілкування.

Розглядаючи більш детально імперативний вид спілкування слід зазначити, що даний вид є ефективним типом міжособистісної взаємодії між керівником та підлеглими, оскільки передбачає повне підпорядкування, негайне виконання наказів і розпоряджень. Імперативне спілкування, як правило, використовується керівниками у стосунках із підлеглими. Підлеглий виступає пасивною стороною, яка завжди готова (сторона підлеглого) виконувати накази та розпорядження. Як

засоби імперативного спілкування використовують вказівки, розпорядження, вимоги, погрози.

Слід зазначити, що за імперативним методом спілкуванні необхідно дотримуватись правил субординації, статутів, а також етики та законності.

Маніпулятивний метод спілкування має схожі ознаки з імперативним, але ж досягнення своїх намірів здійснюється приховано. Як і імперативний метод, маніпуляція прагне домогтися контролю над поведінкою та думками іншої особи. Часто маніпуляції застосовують при бажанні задобрити партнера у спілкуванні. Маніпуляція – це прихований психологічний вплив, майстерне виконання якого спонукає адресата до прийняття рішень і виконання дій, які вигідно ініціатору впливу.

Для протидії маніпуляціям поліцейський має чітко усвідомлювати мету такого спілкування; за необхідності, не змінюючи інтонації та тону голосу, зі збереженням ввічливості повторювати свою позицію та вимогу; посилатися на нормативні акти, закон чи ситуацію, а також вміти відрізнити причину від правопорушення.

Діалогічне спілкування ґрунтується на засадах правомірності та рівності партнерів у спілкуванні. Таке спілкування виникає, якщо є психологічний та емоційний настрій до розмови, присутня повна довіра до співрозмовника, сприйняття якого відбувається з позиції на рівних до себе. Діалогічне спілкування спрямовано на вирішення спільних проблем. Діалогічне, або ж гуманістичне, спілкування дозволяє досягти більш глибокого взаєморозуміння, сприяє саморозкриттю співрозмовників. Перехід поліцейських до діалогічного спілкування передбачає більш уважне ставлення до запитань, які може поставити співрозмовник, та застосовується для опитування дітей та потерпілих.

Професійне спілкування поліцейського – це такий акт комунікативної поведінки, який здійснюється для вирішення поліцейським певних професійних завдань.

Аналіз структури професійного спілкування поліцейського та його динаміки дозволяє виділити чотири основні етапи:

1) психологічне «читання» особливостей поведінки, зовнішнього вигляду, використання наявної інформації про конкретну людину й складання первинного психологічного портрету співрозмовника;

2) пошук психологічних передумов ефективного спілкування й створення сприятливих умов для міжособистісного контакту;

3) взаємодія та вплив у процесі професійного спілкування на інших осіб із боку працівника з метою вирішення службових завдань;

4) оцінка результатів конкретного акту спілкування, планування змісту і процесу подальших контактів із певними особами.

Всі зазначені складові спілкування проявляються в умовах безпосереднього контакту між людьми. В реальному житті жодна з цих сторін не існує ізольовано від двох інших.

Під час виконання службових обов'язків поліцейські досить часто вдаються до невербальних засобів спілкування. Невербальне спілкування є одним із видів спілкування під час якого використовується безсловесна поведінка і невербальна

комунікація, як головний засіб передачі інформації.

Сукупність невербальних засобів спілкування покликана виконувати такі загальні функції: доповнення мовлення; заміщення мовлення; репрезентацію емоційних станів партнерів по комунікативному процесу.

Більш детальні функції невербальної поведінки особистості вважаються наступні:

- створення образу партнера по спілкуванню;
- вираження якості й зміни взаємовідносин партнерів по спілкуванню, формування цих відносин;
- уточнення, зміна розуміння вербального повідомлення, посилення емоційної насиченості сказаного;
- підтримка оптимального рівня психологічної близькості між особами, які спілкуються;
- є індикатором актуальних психічних станів особистості;
- є показником статусно-рольових відносин.

Спілкування поліцейських із громадянами повинно відбуватися в межах соціальної відстані. Порушення оптимальної дистанції спілкування, як правило, сприймається негативно й розглядається як засіб маніпуляції. Але якщо «підготувати підґрунтя» й наблизитися до людини на один рівень (наприклад, із соціальної відстані на персональну), це може посилити довіру людини, оскільки свідчить про прихильність правоохоронця. Приближення на два рівні є недопустимим. Ці норми визначені чотирма зонами спілкування:

- інтимна (15–46 см) – спілкування з близькими, батьками, родичами. Для такого спілкування характерні довірливість, тихий голос, тактичний контакт, дотик;
- особиста (46–125 см) – відстань спілкування з друзями та однодумцями. Передбачає тільки візуально-зоровий контакт між партнерами, які підтримують розмову;
- соціальна (1,2–2,5 м) – відстань на переговорах із приятелями та колегами по роботі;
- публічна (більше 2,5 м) – ділові переговори, візити до вищих посадових осіб.

Окремо зазначимо, що поліцейським слід дотримуватись міри з дистанціювання. Дистанція між партнерами має відповідати ситуації, не варто починати спілкування з відстані більш ніж 4 м. Найбільш прийнятними на такій відстані може бути посмішка чи кивок головою на знак привітання. Відстань треба долати поступово, а не перескакувати через одну чи дві зони. У такому разі легше досягти згоди й виважено розв'язати проблему.

Отже, в своїй роботі поліцейський повинен реалізовувати концепцію партнерства суспільства та правоохоронних органів. Для цього він повинен створювати з громадянами довірливі відносини. Поліцейський повинен вступати в контакт та постійно поглиблювати його до рівня, необхідного для виконання службових обов'язків. Створення довірливих відносин при спілкуванні відбувається за допомогою невербальної демонстрації та вербальних технік.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2019).
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 06.11.2019).
3. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ Міністерства внутрішніх справ від 09.11.2016 р. № з1576-16 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16> (дата звернення: 09.11.2019).
4. Теремцова Н. В. Особливості юридичної відповідальності у контексті правомірної та протиправної поведінки: соціальний аспект. Соціологія права. 2014. № 1–2 (7–8). С. 111–117.
5. Теремцова Н. В. Проблеми реалізації норм права щодо правомірної поведінки. *Альманах права Національної академії наук України*. 2016. № 7. С. 245-247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2016_7_63.

*Оверчук Олена Миколаївна,
старший юрисконсульт
Відділу правового забезпечення
Головного управління Національної
поліції в Київській області
Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВОТВОРЧОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Питання дослідження щодо вирішення проблем правотворчості обумовлена вирішенням однієї з найважливіших проблем формування стабільної правової системи в Україні. На сьогодні в державі швидкими темпами відбувається реформування різних гілок влади, створюються нові державні установи, приймаються нормативно-правові акти, фактично оновлюється стала база правових норм.

Основною проблемою правотворчості, що впливає на ефективність законодавства, є неякісна підготовка проектів нормативних правових актів в державі. Як правило, проекти готуються та обговорюються на засіданнях правотворчих органів без участі вчених-юристів, що спеціалізуються на вивченні права, не залучаються також і юристи-практики. Такий стан справ призводить до того, що ігноруються вимоги юридичної техніки, а як наслідок страждає якість законодавства.

Активізація ролі вчених-юристів в правотворчості – це необхідна умова підвищення якості прийнятих нормативних правових актів і передумова ефективності цих норм. Істотний вплив на ефективність правотворчого процесу може надати використання наукових розробок, конструктивних рекомендацій, пропонувані вченими-юристами. Проблема якості прийнятих нормативних правових актів привела нас до проблеми компетентності суб'єктів, що розробляють проекти, тобто до компетентності суб'єктів правотворчої ініціативи.

Ще однією проблемою є відсутність відповідальності законодавчого органу за порушення конституційного права суб'єктів законодавчої ініціативи.

Ситуація, що склалася наводить на думку про скорочення кількості суб'єктів законодавчої ініціативи й наведенні законодавчо врегульованого порядку в використанні цього права. Наприклад, було б доцільним замість індивідуального права законодавчої ініціативи для депутатів ВРУ ввести колективне право. Наприклад, у Німеччині таким правом володіє парламентська фракція, або група депутатів бундестагу чисельністю не менше 5 відсотків від їх загальної кількості, в Іспанії – фракція або група депутатів чисельністю не менше 15 осіб. Дане нововведення сприяло б скороченню кількості ініціатив та викорінення корупціогенної складової в діяльності окремих депутатів із лобіювання окремих законопроектів.

На думку автора, доцільним є за необхідне підтримувати ініціативу громадян України, так як держава повинна вести свою законодавчу політику на підставі вивчення потреб суспільства й пізнання тенденцій суспільного розвитку. Головним імпульсом до створення нормативно-правового акта повинна служити загально значима проблема, гостра соціальна ситуація, невирішене питання, що має позитивний вплив для чисельної кількості населення й для держави в цілому. Мистецтво законодавця в тому й полягає, щоб: по-перше, вчасно; а, по-друге, точно, дієвими правовими засобами відреагувати на суспільний інтерес, уникнути протистояння в суспільстві [4].

Щодо питання подолання проблем правотворчості, то вчені пропонують науково обґрунтовані способи усунення тих чи інших недоліків правотворчості, що, безсумнівно, також буде сприяти підвищенню його якості в разі їх реалізації. До таких належать пропозиції: а) про перехід від хаотичної правотворчості до здійснення її на плановій основі з прогнозуванням та на тривалий термін [2]; б) про дотримання правил юридичної техніки в процесі правотворчості; в) про підвищення вимог до професійного рівня суб'єктів правотворчості; г) про зниження надмірної інтенсивності темпів законодавчої діяльності; д) про нестабільність правового регулювання, поспішності у виданні нормативних правових актів; е) про необхідність підвищення якості правотворчої діяльності; ж) про викорінення практики прийняття нормативних правових актів без урахування актуальних суспільних інтересів; з) про недопущення помилок змістовного характеру в процесі правотворчості [3].

Таким чином, можна констатувати, що правотворчість на сучасному етапі розвитку держави має безліч проблем як теоретичного, так і практичного характеру, й для їх ефективного подолання необхідне прийняття спеціального

закону, що буде спрямовано на регулювання проблемних питань правотворчості. Незважаючи на те, що даний процес в Україні вже склався, важливо надати йому форму закону, а також законодавчо визначити критерії оцінки правотворчої діяльності та відповідальність законодавців.

Найбільш раціональний підхід підвищення якості правотворчості полягає у визначенні науково обґрунтованого набору методів надання йому все більш досконалих властивостей на кожному його етапі.

Підвищенню якості сприятиме створення сучасної науково обґрунтованої концепції, що дозволяє планувати розвиток законодавства, з визначенням в ньому переліку пріоритетних законів на найближчу перспективу, послідовності їх прийняття, виходячи з інтересів і потреб населення й держави.

Дана категорія зумовить створення системи безперервного забезпечення якості правотворчості з моменту виявлення потреби у врегулюванні суспільних відносин нормами права й до моменту припинення дії цих норм.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Борисов А.С., Меркулов П.А, Некоторые проблемы современного правотворчества. Социум и власть, 2015. № 3 (53). С. 67.
3. Мазуренко А.П., К вопросу о методах правотворческой политики. Материалы международного круглого стола 29–30 мая 2008 г.
4. Теремцова Н. В. Правовий прогрес та рівень правової культури громадян в умовах розбудови правової держави. *Європейські перспективи*. 2016. № 2. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2016_2_4

*Панченко Вероніка Вікторівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:*

*Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Активні суспільні трансформації, що відбуваються нині, суттєво змінюють усталені способи життєдіяльності, суспільні норми та ідеологічні конструкції, які їх визначають. Ці трансформації активно осмислюються на різних рівнях; формуються і розвиваються нові наукові напрями, що мають на меті проаналізувати та висловити ці зміни. Одним з таких векторів стала теорія

гендеру. З'явившись у вітчизняних соціальних і гуманітарних студіях на початку 1990-х років, термін «гендер» («гендер») та пов'язана з ним проблематика набули вибухоподібного поширення і розвитку, оскільки апелювали до, можливо, найбільш наочного з поділів людства – поділу на статі, порушуючи питання: «Що таке бути жінкою чи чоловіком у сучасному світі?».

Гендерні дослідження, розпочаті в Україні зусиллями ентузіастів – викладачок і викладачів українських закладів вищої освіти, дослідників і дослідниць із науково-дослідних установ, які першими оцінили евристичний потенціал теорій гендеру, їх актуальність, затребуваність і безумовну перспективність, надалі отримали значний розвиток. Розпочавшись із поодиноких розробок спеціальних курсів з локальних гендерних проблем, з нечисленних наукових розвідок у галузі гендеру, в подальшому цей напрям викликав справжню хвилю зацікавленості в науковців, молодих фахівців, викладачів [1, с. 5 – 6].

Державна гендерна політика України в тому, що стосується документального вираження, чіткості змісту і напрямів втілення, сформувалася в перші роки XXI ст. Рубіжним роком, коли поняття «гендер» серед політиків при його вживанні перестало уточнюватися, стали 2005 – 2006 рр. У ці роки саме з питань рівності жінок і чоловіків були прийняті важливі державні документи стратегічного значення. Такими документами були:

1) Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV;

2) Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26 липня 2005 р. № 1135/2005;

3) Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 [2, с. 11].

Незважаючи на це, лідери владних політичних сил один за одним видавали сексистські «перли»:

«не жіноча справа – проводити реформи» (Микола Азаров, 14-й Прем'єр-міністр України, березень 2010 р.);

«коли почнеться тепло і в містах українських почнуть роздягатися жінки, то це чудово» (Віктор Янукович, четвертий Президент України, січень 2011 р.);

«лише жінка має виконувати всю домашню роботу» (Йосип Вінський, колишній народний депутат, лютий 2011 р.);

«вище покликання жінки – бути матір'ю, берегинею родинного вогнища» (Володимир Литвин, дев'ятий Голова Верховної Ради, березень 2011 р.).

У цей самий час в Україні започатковується вуличний феміністичний активізм. Перший феміністичний марш 8 Березня в Києві відбувся 2008 р. з ініціативи анархістського феміністського колективу «Свободна». Тоді Хрещатиком пройшлися 30 – 40 осіб. Поворотним став 2009 рік: різні за формою акції протесту відбулися в кількох великих містах (Харків, Львів, Чернівці) з ініціативи місцевих жіночих спілок.

У контексті переростання феміністської свідомості/ідентичності у

феміністську дію особливо показова діяльність Феміністичної офензиви. Сепаратистська низова жіноча ініціатива опублікувала «Маніфест Феміністичної офензиви», в якому гостро критикувала сучасний патріархат і наголошувала на принципах інтерсекційного фемінізму. За час свого існування у 2010 – 2014 рр. група організувала кілька науково-культурницьких заходів феміністичного спрямування і масових вуличних маршів. Діяльність і програмні документи Феміністичної офензиви засвідчили доволі радикальний, революційний характер організації, яка відмовляється від будь-яких форм співпраці з владою і спрямована на зміну чинного патріархального ладу суспільства [3].

Видатна українська письменниця Ірена Карпа зауважує:

«Мій фемінізм – це свобода.

Свобода жіночого вибору, а не слідування шаблонам, нав'язаним актуальними тенденціями.

Ти, жінка, вирішуєш для себе, хочеш ти носити підбори чи кросівки, робити чи не робити епіляцію, міняти партнерів чи леліяти сім'ю з одним-єдиним, народжувати дітей чи бути чайлд-фрі.

На щастя, останнім часом в Україні стає дедалі більше успішних жіночих ініціатив, жіночих бізнесів, жінок-опіньйон-мейкерів, жінок на керівних посадах і звісно ж, жінок в армії, які самі вирішують, де їхнє місце.

І гомерично регочу з переляканих стереотипів про те, що феміністка страшна, несексуальна й занехаяна.

Серйозно?..

Фемінізм – про адекватну любов до себе. А тут уже й догляд за зовнішністю і прокачка мозку, що не завжди стається у традиційній берегинистій моделі «вийшла заміж – розслабилась, нащо вже старатися».

Ще в рідному суспільстві побутує дурня про те, що феміністка спить і бачить, як би їй принизити і знищити чоловіка. Не обов'язково бути феміністкою, щоб бути токсичною особою. Добірка психічних проблем значно ширша за перелік суспільних феноменів.

Фемінізм про інше.

Він якраз про партнерські стосунки, в яких партнери підтримують, а не знищують одне одного.

Він не про міряння заробітком і крутістю.

Він – про побудову рівності, боротьбу проти несправедливості, завданої жінкам тільки тому, що вони жінки» [4].

Отже, актуальність проблеми гендерної рівності в сучасному історичному контексті безумовно зберігатиметься в найближчій перспективі. Зумовлено це тим, що проблема гендерної нерівності та соціально-економічна і політична дискримінація жінок не може бути вирішена лише реформами з боку держави, оскільки система норм, що забороняють будь-яке погіршення прав жінок, навряд чи працюватиме без дієвої системи контролю за виконанням цих норм.

Для вирішення проблеми необхідні соціальні зміни, зміни у свідомості людей та відповідно об'єктивний погляд на проблему. З цієї точки зору, пріоритетна увага має надаватися питанням становища жінок, особливо в тих проблемних зонах, де ще зберігаються явні та скриті форми дискримінації, а

також повинні бути розроблені спеціальні заходи, в т. ч. законодавчого характеру, спрямовані на досягнення реальних рівних можливостей чоловіків і жінок, вирівнювання їх соціального статусу [5, с. 209].

Список використаних джерел

1. Основи теорії гендеру: навч. посіб. Київ: «К.І.С.», 2004. URL: http://gender.at.ua/_ld/1/186_osnovy_teorii_g.pdf (дата звернення: 27.10.2019).
2. Гендерні перетворення в Україні. Київ: АДЕФ-Україна, 2007. С. 11.
3. Гендер в деталях. *Фемінізм в Україні: кроки назустріч собі*. Дослідження Оксани Кісь. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/feminizm-v-ukraini-kroki-nazustrich-sobi-ch-3-zhinochiy-aktivizm-1341057.html> (дата звернення: 29.11.2019).
4. Українська правда життя. *Що таке фемінізм і з чим його їдять на Заході й у нас*. Дослідження Ірени Карпи. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/04/5/236412/> (дата звернення: 01.11.2019).
5. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті Європейської стратегії та України. Київ: Заповіт, 2016. С. 209. URL: <http://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf> (дата звернення: 01.11.2019).

*Пархоменко Юлія Миколаївна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЕТИЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТІВ

Зацікавленість суспільства особливостями професії правознавця залишається постійною, незалежно від місця, яке займає юрист за видом своєї діяльності, оскільки з правосуддям суспільство співвідносить свої моральні критерії та ідеали. У зв'язку з цим, крім професійних знань, юрист повинен володіти високою культурою поведінки та ведення діалогу, мати глибокі навички аналітичного стилю мислення та інші важливі якості.

Слід відрізнити в особі юриста соціальне, професійне та індивідуальне, але саме в єдності цих аспектів виявляється ідеальний образ, який шанується всім суспільством. При цьому особливу увагу привертає до себе етична сторона діяльності юриста, яка визначається як нормами права, так і нормами суспільної моралі. Сприйняття цих нормативів, користування ними в повсякденній діяльності, у спілкуванні з оточуючими людьми називається проявом етичної

культури юриста. У сучасному науковому уявленні, виходячи з ролі та соціального значення юридичної професії, видається можливим сформулювати основні положення правил етикету, які складають зміст етичної культури юриста, а саме:

- служіння суспільним інтересам шляхом зміцнення правопорядку та законності;
- безумовне виконання вимог закону та процесуальної норми в юридичній практиці;
- досягнення об'єктивної істини та справедливого рішення у юридичному спорі;
- співвідношення мети юридичної діяльності з моральними засобами її досягнення;
- пріоритет гуманістичної спрямованості в діяльності юриста, визнання людини найвищою соціальною цінністю;
- самокритичність, готовність до конструктивного діалогу з опонентом;
- самостійність мислення, розумний скептицизм і конструктивний критицизм у спілкуванні;
- коректність і шанобливе ставлення до співрозмовників [1, с. 237].

Як було зазначено вище, юридична професія містить у собі рису конфліктності, що передбачає слідування цілому комплексу етичних вимог для досягнення найбільшої ефективності в роботі та збереження іміджу служителя Феміди. Проте конфліктність проявляється по-різному, з різним ступенем гостроти, що передбачає використання різних форм і методів етичного спілкування. Скажімо, в безконфліктній ситуації або в режимі слабого конфлікту ведення дискусії з правових питань пріоритетним критерієм моральної оцінки спілкування є його логічність або алогічність, доказова аргументація або софістична спекуляція. Коли ж йдеться про юридичну полеміку в умовах загостреної конфліктності, наприклад, під час допиту в ході досудового слідства, тоді чисто логічних критеріїв моральної оцінки юридичного діалогу буває недостатньо.

Позитивне вирішення спірного питання в більшості випадків у діяльності юристів залежить від тактичної, коректної поведінки учасників процесу. Усім відомо, що безтактний опонент у спорі, як правило, буває агресивним, безцеремонним, намагається нав'язати особисту точку зору, свою волю іншим учасникам діалогу, ігноруючи думку співрозмовників. Прояв безтактності в розмові має здатність порушити нормальний хід вирішення проблеми, призвести до деструктивності.

Наприклад, досить важливим в юридичній практиці є дотримання такту ведення судового спору, що значною мірою впливає на рішення суду. Некоректна поведінка однієї із сторін може спрацювати не на користь порушника судового етикету. Законодавець передбачив, навіть, застосування низки санкцій за неповагу до суду або судової процедури. Або, наприклад, у процесі юридичного консультування, якщо юрисконсульт проявив елемент безтактності, то це може викликати у клієнта почуття недовіри та стриманості, що ускладнює ефективність обговорення проблеми.

Такт ведення спору – це міра поведінки, яка може проявлятися в умовах конфлікту та безконфліктної ситуації. Людина, яка добре поводить себе у звичайних обставинах, буває не в змозі витримати інтелектуальне та емоційне навантаження в ході боротьби точок зору. Ведучи мову про тактовність і коректність поведінки у спорі, необхідно перш за все відмітити поважне ставлення кожного учасника до особи опонента, арбітра, аудиторії слухачів. Марно сперечатися з опонентом, якого ти не поважаєш, також не має сенсу сперечатися з аудиторією слухачів, думкою яких нехтуєш, безглуздо апелювати до суду, до якого не маєш довіри.

Вступаючи в спір, слід відкинути будь-які особисті почуття неприязні, щоб не перетворити обговорення головного питання на взаємний обмін грубостями. Тільки коректність, витримка та спокійний тон можуть підсилити позиції, які треба відстояти. Лише довіра та взаємна ввічливість благодійно впливають на хід дискусії. Повага до учасників спору проявляється також в умінні слухати співрозмовника, аналізувати його доводи, що має надзвичайний прагматичний ефект знаходження контакту у процесі спілкування з опонентом. Особливого значення ці правила набувають у ході ведення допиту, ділової розмови, переговорів або звичайної юридичної консультації. Необхідно також зауважити, що уміння вислухати опонента, прийняти до уваги його аргументацію, є моральним обов'язком кожного учасника дискусії.

Ступінь тактовності та коректності поведінки в процесі юридичного спілкування проявляється у формі відношення учасників обговорення до думки та аргументації опонента. Головна умова чесного спору – повага до переконань та вірувань опонента. Не можна в опоненті бачити ворога, навіть якщо зіткнення точок зору має конфліктний характер, бо його позиція може бути помилковою. І, в кінці кінців, варто пам'ятати, що прояв поваги до думки інших закріплює право на повагу власних переконань.

Під час ведення спору істотне значення має самокритичне ставлення до себе, до власної позиції та аргументації. Почуття самокритичності дозволяє визнавати свої помилки та знаходити можливості припинення дискусії чи відкладення її до тих пір, поки не будуть знайдені більш ґрунтовні доводи. В юридичній, особливо в судовій практиці кримінального процесу, позиція самокритичності також сприяє ефективному провадженню справи. Наприклад, якщо з боку державного обвинувачення не знайдено достатню кількість доказів вини підсудного, то буде коректним відкрито заявити про це суду та зняти обвинувачення. У політичній дискусії або парламентських дебатах самокритичність опонуючих сторін є моральним гарантом плідного вирішення проблем.

У такті юридичного спілкування значну роль відіграє культура мови. У випадку виникнення спору важливим є як зміст слова, так і форма його виразу. Вміло знайдений тон, правильне акцентування, виразна дикція – все це позитивно проявляється на прагматичній процесу обговорення правових питань, на психологічному стані учасників співбесіди (спору), сприяє зниженню емоційної напруги. Від умілого використання лексичних можливостей мови, її виразності залежить ясність вираження думок, їх вірне сприйняття. Словесна неохайність

чи обмеженість мовних засобів може зіпсувати не тільки авторитет виступаючого, але і престиж самої позиції, яку він представляє.

Діяльність суду, правоохоронних органів, адвокатури базується на законі. Це – правова діяльність, пов'язана з творчим застосуванням юридичних норм, але норми права завжди мають моральну основу, тобто завжди можна простежити взаємозв'язок правових та етичних норм. На цій підставі юристи у своїй діяльності повинні керуватися не тільки правовим законом, але й дотримуватися принципів моралі, які цілком узгоджуються з принципами права та принципами правового регулювання суспільних відносин.

Проблема моральних цінностей, їх збереження та розвитку – одна з головних проблем судової етики. Етична культура судового процесу виконує також і виховні завдання з формування у громадян моральних якостей. Висока культура судового процесу це також і підвищення вимог до якості роботи суддів, прокурорів, адвокатів. На цій підставі домінуючою вважається точка зору, що етична сторона роботи юристів більш за все проявляється під час судового засідання, де необхідно висловити свою особисту думку, враховуючи наявність суперечності думок і принцип змагальності процесу [2, с. 116].

Таким чином, характеристика особистої культури юриста може бути розкладена на окремі елементи, де обов'язковими частинами виступають моральність та етикет поведінки. Це виходить із об'єктивної взаємодії норм права та норм моралі, які формувалися паралельно, виходячи з уявлень суспільства про добро, зло, справедливість. І виконання одних правил поведінки передбачає відповідно дотримання інших, які з різних обставин не знайшли свого досить чіткого формалізованого виразу. Тому в підготовці фахівців права слід враховувати не тільки обов'язкове знання ними норм права, що приймаються державою або іншим уповноваженим суб'єктом, але й тих нормативів, що склалися історично, протягом усього періоду розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія. Основи юридичної діяльності : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Знання, 2010. 495 с.
2. Свиридюк Н. П. Юридична деонтологія : навч.-метод. посіб. Київ : Хай-Тек-Прес, 2012. 336 с.

*Пашкевич Назарій Юрійович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Лазнюк Наталя Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

На сам перед хочу сказати, що таке юридична відповідальність. Юридична відповідальність – це вид соціальної відповідальності, що полягає в застосуванні державою до правопорушника певних заходів примусу, передбачених санкціями правових норм.

Таким чином, в юридичній літературі класифікацію видів юридичної відповідальності здійснюють за галузевою ознакою, поділяючи її на: конституційну, кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, трудову (дисциплінарну) також інші.

На мою думку, такий підхід не охоплює видів відповідальності, які можуть існувати в межах однієї галузі, та не враховує того факту, що та сама дисциплінарна відповідальність притаманна не тільки трудовому праву. Більш сучасною класифікацією, хоча і не позбавленою недоліків, є розподіл видів юридичної відповідальності за критерієм її настання при порушенні норм приватного або публічного права. Поділ системи права на дві підсистеми зумовлений різним характером публічних та приватних відносин, які регулюються правом. В публічних відносинах переважає субординація, а в межах приватних – координація. Відповідно, в публічному праві переважають імперативні правові норми, а в приватному – диспозитивні. Але такий поділ є умовним, тому що дві підсистеми інтегровані між собою, проте підстави настання, процедура притягнення до відповідальності, її конкретний прояв будуть залежати від того, норми публічного чи приватного права були порушені. Так, одним із різновидів юридичної відповідальності є застосування заходів публічно-правового характеру до держави та її органів за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків.

Видами такої відповідальності держави за невиконання своїх обов'язків можуть бути конституційні та міжнародно-правові заходи. Так, Конституція України зобов'язує державу відшкодувати матеріальну чи моральну шкоду, завдану фізичним або юридичним особам актами і діями її органів чи посадових осіб, що визнані неконституційними.

Міжнародно-правові заходи або їх можна назвати «санкціями» до держави будуть проявом міжнародної відповідальності за порушення норм міжнародного права. Також на державу, крім іншого, можуть бути покладені зобов'язання із відшкодування шкоди як своїм громадянам, так і іншим державам. Різновидами санкції до держави із відшкодування шкоди у міжнародному праві є реституція

та репарація.

Іншим різновидом юридичної відповідальності в публічно-правовій сфері регулювання слід назвати конституційно-юридичну відповідальність, передбачену Конституцією України, за дії та бездіяльність державних органів, органів місцевого самоврядування їх посадових і службових осіб. Держава також може бути суб'єктом конституційно-юридичної відповідальності за невиконання своїх обов'язків. Як приклад можна навести зобов'язання держави щодо виконання нею судових рішень, які винесені та невиконані державними підприємствами, установами та організаціями. Порядок виконання таких зобов'язань зафіксовано в Законі України від 5 червня 2012 р. «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень».

Проте необхідно розмежовувати конституційно-юридичну і конституційно-політичну відповідальність. Остання не є різновидом юридичної відповідальності, оскільки настає за порушення не юридичних, а політичних норм, без наявності визначеного нормою права складу правопорушення. Так, різновидами заходів конституційно-політичної відповідальності є: дострокове припинення повноважень Верховної Ради України; відставка Кабінету Міністрів України.

Іншими різновидами юридичної відповідальності є дисциплінарна, адміністративна та кримінальна відповідальність. Незважаючи на те, що ці види відповідальності настають із різних підстав у різних галузях права, вони мають і спільні риси. По-перше, для діянь, за які настають ці види відповідальності, характерний високий ступінь суспільної небезпеки, тому законодавець в Україні виокремив ці види відповідальності, закріпивши у Конституції України норму, відповідно до якої підстави настання такої відповідальності можуть визначатися лише законом. По-друге, притягнення до такої відповідальності можливе винятково за рішенням компетентного органу або посадової особи, яка має закріплені у законі відповідні повноваження.

Так, дисциплінарна відповідальність настає за дисциплінарні проступки, які може скоїти особа при виконанні взятих на себе або покладених на неї, трудових, службових, професійних та інших обов'язків, пов'язаних із дотриманням дисципліни. Цей різновид відповідальності застосовується при порушенні норм не лише трудового права, дисциплінарну відповідальність можуть понести і військовослужбовці у разі порушення військових статутів, судді – за порушення норм судочинства, адвокати – за порушення адвокатської етики, особи, засуджені до позбавлення волі, за порушення дисципліни у закладах, де відбувають покарання.

Варто зазначити, що дисциплінарна відповідальність є універсальною з тієї точки зору, що притаманна як публічному, так і приватному праву. Так, трудове законодавство, яке належить до приватного права, передбачає можливість настання дисциплінарної відповідальності у разі невиконання або неякісного виконання працівником своїх обов'язків, передбачених трудовим договором. Найбільш вагомою дисциплінарною санкцією в такому випадку є звільнення з роботи.

Більш високий ступінь суспільної небезпеки діянь, які кваліфікуються як

адміністративні, кримінальні проступки або злочини, зумовлюють те, що попередження, виявлення та притягнення винних у їх здійсненні до відповідальності належить до правоохоронної сфери діяльності держави, тобто до публічної сфери правовідносин. Це, в свою чергу, визначає особливості правозастосовного процесу накладення такої відповідальності. Якщо до дисциплінарної відповідальності особа може бути притягнена безпосередньо рішенням керівного органу підприємства, установи, організації тощо, де вона служить, працює, то до адміністративної чи кримінальної відповідальності можна притягнути виключно через прийняття правозастосовного рішення компетентним органом або судом, який не пов'язаний відносинами підпорядкування з особою, яка притягається до відповідальності. Притягнення до цих видів юридичної відповідальності відбувається у визначеній законом процесуальній формі. Сторонам забезпечуються відповідні права: відкритість розгляду; змагальність обвинувачення та захисту; можливість збирати та надавати докази; можливість мати представника чи захисника; можливість оскарження прийнятого рішення та інші.

Проте адміністративну і кримінальну відповідальність не можна вважати різновидами виключно публічно-правової відповідальності. З одного боку, притягнення до такої відповідальності забезпечує публічний інтерес – правопорядок, а з іншого – захист прав людини, який відбувається в процесі розкриття правопорушення і притягнення винних осіб до адміністративної чи кримінальної відповідальності, є відображенням приватного інтересу людини. Є й інші аргументи на користь висловленої тези. Так, притягнення до відповідальності за окремі, визначені законом кримінальні правопорушення повинно відбуватися у порядку так званого «приватного обвинувачення», тобто виключно за заявою потерпілої фізичної чи юридичної особи. Це саме стосується і певних видів адміністративних правопорушень. У такому випадку ми можемо говорити не про суто публічний, а про публічно-приватний характер кримінальної та адміністративної відповідальності.

Цивільне право як галузь приватного права регулює відносини у сфері приватної власності в усіх її формах і проявах. З цивільним правом тісно пов'язані такі галузі, як господарське, сімейне, трудове право. Правове регулювання у сфері цивільного права здійснюється на засадах рівності сторін, координації взаємодії, договірних відносин тощо. Відповідно, юридична відповідальність, яка настає внаслідок порушення норм цивільного права, також відрізняється від відповідальності у сфері публічних відносин. Основна відмінність полягає у тому, що відповідальність може бути понесена суб'єктом добровільно, без рішення компетентного органу. Це стосується всіх випадків настання цивільно-правової відповідальності. Основним видом такої відповідальності є матеріальна, яка, наприклад, може настати за прострочення виконання зобов'язань (пеня, штраф). Цивільно-правова відповідальність може полягати не тільки в обов'язку сплатити додаткові кошти, а й в обов'язку вчинити певні дії, виконати додаткові роботи тощо.

В юридичній літературі, особливо з цивільного права, існує думка, що характерною відмінністю цивільно-правової відповідальності є те, що у

визначених законом випадках наявність вини як однієї з ознак правопорушення, за яке особа повинна нести відповідальність, не є обов'язковою. Як приклад наводиться відшкодування заподіяної шкоди власником джерела підвищеної небезпеки. Така точка зору суперечить як основним принципам юридичної відповідальності, зокрема, неможливості настання відповідальності без вини, так і Конституції України. Так, однією з основних засад судочинства в Україні відповідно до ст. 129 Конституції України є забезпечення доведеності вини. А сама юридична відповідальність, зокрема цивільна, може настати виключно за діяння, яке законом визначається як правопорушення. Відповідно, склад правопорушення включає вину як невід'ємний елемент, без доведеності якої діяння не може бути кваліфіковане як правопорушення.

На практиці у цивільних правовідносинах дії з відшкодування шкоди, зокрема, спричиненої джерелом підвищеної небезпеки (автомобілем, зброєю, твариною), слід вважати не різновидом юридичної відповідальності, а нічим іншим, як виконанням обов'язку стосовно порушених прав особи, в якій постраждало майно або постраждала вона особисто. Зобов'язання з відновлення порушених прав є характерною рисою цивільно-правових відносин, чи то повернення простроченого грошового боргу або майна, чи відшкодування шкоди.

Взагалі засади інституту компенсації заподіяної шкоди є універсальними і застосовуються до всіх суб'єктів правовідносин у різних галузях права. Це стосується і держави, яка несе обов'язок із компенсації заподіяної шкоди перед своїм громадянами як у разі неправомірних дій державних органів, так і в результаті форс-мажорних обставин (стихійні лиха). Це стосується і обов'язку сплати аліментів батьками в сімейному праві тощо.

Таким чином, усе це свідчить про те, що вважати дії із компенсації заподіяної шкоди як за наявності вини, так і без такої, видом юридичної відповідальності не можна. Наведений вище перелік видів юридичної відповідальності не є вичерпним, тому що система права перебуває у динамічному розвитку, що зумовлює виникнення нових відносин і нових правових норм, за порушення яких, за умови визначення засад відповідним законом, може настати юридична відповідальність.

Список використаних джерел

1. М.І. Козюбра та інші. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. - К., 2015. 392 с.
2. URL:<https://sci-lib.biz/derjavi-prava-teoriya/vidi-yuridichnoji-vidpovidalnosti-46463.html>
3. Сливка С.С. Юридична деонтологія : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 296 с.
4. URL:https://pidruchniki.com/2008021559031/pravo/yuridichna_vidpovidalni_st_pidstavi_vidi_tsili
5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%8>

*Пилип'юк Влада Віталіївна,
курсантка Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Мінченко Ольга Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕРЖАВА ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ: МОЖЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ

Питання про зв'язок між державою та соціальними мережами є досить актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства, оскільки соціальні мережі поступово стали невід'ємною частиною життя людей. Комунікація завдяки інтернету, як процес обміну інформацією, як спілкування з метою передавання інформації є не просто важливою складовою повсякденного життя, а й реалізатором функцій сучасної держави. З удосконаленням інформаційних технологій, державні організації отримали можливість функціонувати оперативніше і ефективніше виконувати свої функції.

Серед функцій держави, які забезпечують можливості співпраці держави та соціальних мереж як сучасному інструменту комунікації видається можливим виділити соціальну функцію, яка забезпечує створення належних умов для життя.

Скільки стресу переносив громадянин нашої держави, витрачав сил і здоров'я, оформляючи різні папери в різних державних організаціях. Сьогодні вже стає можливим навіть пенсію оформити, сидячи вдома, маючи свій електронний кабінет.

За допомогою одного повідомлення у фейсбуці, можна мобілізувати людей на активні дії, чим досить широко користуються лідери політичних партій, інших громадських об'єднань. Політична функція держави, як напрям діяльності держави, відповідно до якого вона визначає правила взаємодії суб'єктів політичної системи, забезпечує реалізацію політичних прав, як от права на свободу слова, зборів, мітингів тощо, може майже повністю реалізовуватися через Інтернет-мережі. Соціальні мережі займають головне місце у формуванні громадської думки та іміджу певної партії. Досить часто політики створюють свої блоги та реєструються в різних соціальних мережах з метою налаштування комунікації з громадськістю. Якщо політик не є активним користувачем соціальних мереж, то на сьогодні, це може вплинути на його статус [1]. Зі світової павутини можна дізнатися політичні стани інших країн, їхні дії, забезпечити міжнародні відносини та вчитися на їхніх помилках. Наприклад, в Естонії проводяться інтернет-вибори різних рівнів, від місцевих до парламентських.

Якщо взяти до уваги гуманітарну функцію держави, а саме створення умов для розвитку освіти, то сучасні засоби зв'язку дозволяють слухати лекції в якомусь університеті, фізично будучи на іншому континенті. В мережі є безліч

онлайн-сервісів для навчання.

Немає сумнівів щодо культурологічної функції держави і активного використання соціальних мереж, адже ознайомлення з досягненнями культури і мистецтва сприяє не тільки духовному збагаченню суспільства, а й необхідності збереження власних культурних традицій.

Держава забезпечує охорону прав і свобод людини, вживає заходів, спрямованих на запобігання та припинення правопорушень, в той же час, в соціальних мережах з'являється безліч ситуацій, які потребують регулювання. Правоохоронна функція забезпечує нагляд за дотриманням законів.

В Україні прийнята значна кількість законів щодо повноцінного функціонування світової павутини та захисту особистих даних користувачів. Наприклад, Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Цей закон визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки [2].

Однак шлях, яким рухається Україна у розбудові власної кібербезпеки, потребує докорінних та невідкладних змін. Одна з головних проблем – неефективна нормативна база та система управління. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та серія нормативних документів про технічний захист інформації (НД ТЗІ) безнадійно застарілі. Наразі експертним співтовариством ведеться робота з визначення основних принципів та напрямків для покращення стану кібербезпеки в Україні [3].

Влада нашої країни намагається удосконалити цю діяльність, наприклад, у 2015 році був створений міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України – кіберполіція. Цей орган здійснює оперативно-розшукову роботу в діяльності, яка передбачає використання інтернет мереж. Кіберполіція – це провідник та представник держави в інтернет мережі, який захищає її права.

Однак шлях, яким рухається Україна у розбудові власної кібербезпеки, потребує докорінних та невідкладних змін. Одна з головних проблем – неефективна нормативна база та система управління. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та серія нормативних документів про технічний захист інформації (НД ТЗІ) безнадійно застарілі. Наразі експертне співтовариство вважає, що роль держави у розбудові вітчизняної системи кіберзахисту потребує переосмислення, пропонуючи перейти від моделі, коли держава намагається контролювати кібербезпеку, в тому числі в приватних організаціях, до саморегуляції, яка дозволить бізнесу самостійно визначати і контролювати впровадження стандартів кібербезпеки для відповідних галузей.

Очевидно, це має бути не функція контролю (як зараз), а скоріше фасилітації і допомоги у вирішенні проблем кібербезпеки [3].

Отже, унаслідок появи нових форм комунікації та взаємодії громадян у віртуальному суспільстві, беззаперечними є удосконалення співпраці громадян

та держави. Держава намагається налагодити співробітництво з всесвітньою мережею, бути активним співрозмовником й одночасно творцем. Взаємодія громадян і держави в соціальних мережах дозволяє державним організаціям краще реалізувати свої напрямки діяльності.

Список використаних джерел

1. Кедик В. Інтернет як інструмент політичної комунікації в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2011/02/12/5901058/>

2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»: від 5 жовтня 2017 р. / Верховна Рада України. Офіц.вид. (Бібліотека офіційних видань). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>

3. Янковський О. Україні потрібна нова кіберстратегія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/09/14/7226291>

*Пойда Ярослава Олександрівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права*

*Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ЗАКОНОДАВСТВО: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Характерною рисою романо-германської правової системи, до якої належить також й правова система України, є нормативно-правовий акт. Зрозуміло, що різноманіття суспільних відносин, потребує різноманіття й нормативно-правових актів, що їх упорядковують. Говорячи про систему законодавства, мають на увазі сукупність нормативно-правових актів. Однак нормативно-правові акти мають різну юридичну силу, суб'єктів створення, сферу реалізації. Інколи виникають проблеми правореалізації норм права, адже й донині в правовій системі України відсутня легальна дефініція поняття «законодавство», а наукові погляди є неоднозначними.

У вітчизняній юридичній енциклопедії «законодавство» визначається як система нормативних актів, якими регулюються суспільні відносини, і як головний засіб реалізації функцій законодавчої влади та основний метод здійснення правотворчої функції держави, що полягає у діяльності відповідних державних органів по розробленню, прийняттю і оприлюдненню законів та інших нормативних актів [1, с. 210].

Дослідження загальнотеоретичних праць у цій сфері [2 – 7]. дозволяє виокремити три основні підходи щодо визначення поняття «законодавство».

Відповідно до першого підходу, законодавство обмежується лише такими правовими актами, як закони.

Згідно з другим – до його складу входять нормативно-правові акти лише вищих органів державної влади (парламенту, глави держави та уряду).

Щодо третього, то законодавством охоплюються всі нормативно-правові акти, прийняті відповідно до своїх повноважень державними органами та органами місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що термін «законодавство» за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок був предметом тлумачення Конституційного Суду України.

Як зазначається у Рішенні Конституційного Суду України, «термін «законодавство» досить широко використовується у правовій системі в основному у значенні як сукупності законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують ту чи іншу сферу суспільних відносин і є джерелами певної галузі права. У законах залежно від важливості й специфіки суспільних відносин, що регулюються, термін «законодавство» вживається в різних значеннях: в одних випадках маються на увазі лише закони, в інших, передусім кодифікованих актах, – поняття «законодавство» включає закони, інші правові акти Верховної Ради України, акти Президента та Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках – також нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади» [8].

Дослідивши всі аспекти цього явища, Конституційний Суд України вирішив, що терміном «законодавство», що вживається у частині третій статті 21 Кодексу законів про працю України щодо визначення сфери застосування контракту як особливої форми трудового договору, треба розуміти так, що ним охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України [8].

Попри наявність тлумачення терміну «законодавство» Конституційним судом України, в законодавчих актах України, прийнятих останнім часом, все одно зберігається неоднозначне розуміння даного поняття законодавства. Саме тому вважаємо за необхідне розроблення та ухвалення окремого спеціалізованого нормативно-правового акту, де б чітко визначались дефініція та зміст поняття «законодавство».

Список використаних джерел

1. Шемшученко Ю. С. Законодавство. Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 1. С. 210–211.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консул, 2008.

656 с.

3. Лазарев В. В. Теория государства и права : учебник для вузов. М. : Спарк, 2004. 528 с.

4. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права: курс лекций. М. : Юристъ, 1997. 672 с.

5. Гусарев С. Д. Теорія права і держави : навчальний посібник. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 270 с.

6. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

7. Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. пос. для підг. до держ. іспитів. К. : КНТ, 2009. 320 с.

8. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 року № 12-рп/98 (справа про тлумачення терміна «законодавство»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98> (дата звернення: 08.11.2019).

Приходько Олександра Олександрівна,

*курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Федоровська Наталія Володимирівна,
старший науковий співробітник*

*наукової лабораторії з проблем превентивної
діяльності та запобігання корупції
Навчально-наукового інституту № 3*

ВИКОРИСТАННЯ «ЗЕЛЕНИХ КІМНАТ» У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Україна є однією з держав – співзасновниць Організації Об'єднаних Націй і виступає активною учасницею діяльності усієї системи органів ООН.

Україна ратифікувала усі основні міжнародно-правові документи ООН в галузі прав людини, в тому числі і Конвенцію ООН про права дитини та Перший і Другий факультативні протоколи до неї.

Стаття 39 Конвенції ООН про права дитини встановлює, що «держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження, покарання чи збройних конфліктів. Таке відновлення і реінтеграція мають здійснюватися в умовах, що забезпечують здоров'я, самоповагу і гідність дитини».

Факультативний протокол щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, у статті 8 встановлює, що держави – учасниці цього

Протоколу мають вживати відповідних заходів для захисту прав та інтересів дітей-жертв торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії на всіх етапах кримінального судочинства. Але незважаючи на такий, здавалося б, сильний «правовий бронезилет» діти нерідко стають жертвами різних злочинів.

Отримати потрібну інформацію про кримінальну подію від особи, яка стала жертвою чи свідком злочину, дуже важко. Емоційно збуджені, перелякані подією люди реагують по-різному: одні замикаються в собі, інші розповідають багато, емоційно, незв'язно. А коли жертвою злочину стає дитина, навіть висококваліфікованому психологу складно випитати достовірну інформацію. Необхідно створити особливі, психологічно комфортні умови.

Подолання негативних наслідків, стресу, відхилень у поведінці та деформації психіки дітей можливе за допомогою психологічної профілактики. Одним з ефективних способів такої профілактики є організація роботи з дітьми в «зелених кімнатах».

«Зелена кімната» призначена для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок злочину чи стали свідками сексуального насильства або експлуатації, інших злочинів, або такими, які підозрюються в скоєнні злочинів, за допомогою спеціальних методик, дружніх до дитини.

Основними завданнями «зелених кімнат» є:

- а) збір доказового матеріалу про злочин чи правопорушення, в яких дитина стала жертвою чи свідком злочину або правопорушником;
- б) робота з адаптації дитини після скоєння над нею насильства;
- в) поновлення психоемоційного статусу дитини, яка перебуває в стресовому стані внаслідок конфліктної, аварійної чи іншої екстремальної ситуації;
- г) блокування гострих стресових реакцій у дитини;
- г) попередження психоемоційного навантаження у дитини, пом'якшення впливу психотравмуючих ситуацій та психофізичних навантажень;
- д) усунення фізичного дискомфорту та емоційної напруги, нормалізація процесу життєдіяльності;
- е) короткотермінова чи довготермінова психокорекція;
- є) психологічна допомога особам, схильним до різних видів залежностей;
- ж) психологічні консультації з рекорегування взаємовідносин в родині, навчальних закладах, у дитячому колективі;
- з) попередження, профілактика, корекція негативних наслідків відхилення в поведінці та психологічної деформації дітей, схильних до скоєння правопорушень і злочинів;
- и) допомога дитині зрозуміти й усвідомити причини її поганого пристосування до реальності, і надання допомоги в адаптації та побудові більш реалістичної комунікації.

Незважаючи на високу ефективність і необхідність застосування даного методу є один суттєвий мінус, який стає бар'єром. Таким мінусом є брак штатних психологів в підрозділах ювенальної превенції. Нерідко, у випадках розірвання шлюбу, дорослі звинувачують один одного у руйнуванні сім'ї, ділять майно, але найбільша шкода завдається дитині. Шляхом до вирішення таких спірних питань є саме «зелена кімната», де дитина у невимушеному, комфортному для неї

становищі може розповісти психологу її бажання жити з одним із батьків. В такому разі кожен з батьків буде шукати приватного психолога, задля того, щоб рішення по залишенню дитини було саме на його користь. І ось тут ми відчуваємо необхідність залучення штатного, незалежного психолога. То ж, всупереч наявності такої кімнати, відсутність достатньої кількості штатних психологів, вона не може функціонувати в повному обсязі.

Отже, дружні до дітей «зелені кімнати» створені з метою проведення опитування (допитів) дітей, які є учасниками в кримінальних справах, в яких вони фігурують як потерпілі чи свідки, в умовах, що мінімізують повторну травматизацію психіки дитини.

Успішність допиту дитини визначається місцем розташування та облаштування приміщення, в якому він буде проведений; попереднім психологічним вивченням дитини, завдяки якому можна підготувати її до співпраці з правоохоронцями, а також компетентності осіб, що проводять допит. «Зелені кімнати» для України є явищем відносно новим і сподіваємось воно і надалі буде служити на захист прав і свобод дитини, а також задля інтересів слідства та суду.

Список використаних джерел

1. Закону України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
2. Керівні принципи ООН з питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей-жертв та свідків злочинів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.4020.0>
3. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/trafficking/projects/tres/Guidelines_cChild_Friendly_Justice_Ukr.pdf
4. Конвенція Ради Європи No 201 про захист дітей від сексуальної експлуатації та зловживань сексуального характеру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_927
5. Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
6. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
7. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування «Зеленої кімнати» для дітей, які потребують соціально-психологічного захисту
8. Підсумковий документ Спеціальної сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН “Світ, сприятливий для дітей” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unicef.org/sowc06/pdfs/pub_build_wffc_en.pdf
9. План заходів щодо реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/37313>
10. Проект Кримінально-процесуального кодексу України від 12.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/

webproc4_1?pf3511=42312

11. Указ Президента України No 597/2011 Про концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/597/2011>

12. Факультативний протокол щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_b09

*Ремез Олена Леонідівна,
здобувач ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЙ ПОНЯТТЯ «ЦИВІЛЬНА «БЕЗПЕКА» ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

XXI століття характеризується постійними глобалізаційними процесами і трансформаціями феномену демократії у світі не менше ніж попередні. У країнах, де панує верховенство права, пересічна людина знає, що саме вона, її життя, права та свободи є аксіологічним і базовим компонентом що визначає зміст і спрямованість діяльності держави. Не є виключенням і Україна: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1, с. 3]. Основний закон держави містить дефініцію «безпека», а точніше «безпека людини», тому доцільно розглянути безпеку в інтерпретації декількох видів інших джерел.

Розглянемо інтерпретацію поняття «безпека» через призму тлумачного словника: Академічний тлумачний словник (1970 – 1980 рр.) пояснює безпеку як «стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує» [2]; таке ж визначення безпеки пропонує Тлумачний словник української мови [3] і Енциклопедичний тлумачний словник фармацевтичних термінів [4].

У державному законодавстві поняття «безпека» згадується 12 разів серед переліку термінів, зокрема має наступні визначення: «відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища»; «комплекс заходів, а також людські і матеріальні ресурси, які призначені для захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання та інших протиправних посягань»; «відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з травмуванням або загибеллю людей, заподіянням збитків навколишньому середовищу»; «властивість об'єкта забезпечувати відсутність ризику завдання шкоди здоров'ю людей, майну та навколишньому середовищу»; «стан, при якому ризик шкоди чи ушкодження обмежений до прийняттого рівня»; «відсутність загрози життю, здоров'ю людей, майну, тваринам, рослинам і довкіллю, що перевищує граничний ризик»; «відсутність ризику, пов'язаного з

можливістю спричинення шкоди та/або нанесення збитку»; «запобігання використанню вибухових матеріалів, що суперечить закону та загрожує громадському порядку» [5]. Слід відмітити, що інтерпретація поняття «безпека» в кожному визначенні представлена в контексті сфери спрямування діяльності, яку вона може забезпечити. При цьому, враховано концепцію верховенства права у контексті захисту «людини, її життя і здоров'я...».

Академічний тлумачний словник (1970 – 1980 рр.) [2] і Тлумачний словник української мови [3] в першій частині пояснення інтерпретує поняття «цивільний» як: «який стосується правових відносин громадян між собою і з державними органами та організаціями». Указані словники дають також й інше пояснення дефініції, таке ж як і Всесвітній словник української мови, що дає визначення терміну цивільний, як: «який не належить до війська, не стосується військових справ; невійськовий; штатський; громадянський» [6].

У термінологічному словнику Законодавства України, значення слова «цивільний» не вживається окремо, а тільки як складова словосполучення, наприклад: цивільна авіація, цивільна дієздатність фізичної особи, цивільна зброя, цивільна оборона України, цивільна особа, цивільний захист, цивільний об'єкт, цивільний позивач, цивільні особи(населення) тощо [5]. Варте уваги останнє поняття, а саме – цивільна особа – будь-яка особа, яка не входить до складу збройних сил та не є членом збройної групи [7].

У законодавстві та допоміжних наукових джерелах відсутнє закріплення повної дефініції «цивільна «безпека» у контексті демократії. Зазначене словосполучення не вживається разом і не має єдиного значення. Виключенням є підготовка фахівців зі спеціальності 263 Цивільна безпека.

Узагальнюючи вище зазначену інформацію можна зробити висновок: якщо «безпека – це стан при якому нікому, нічого не загрожує», а «цивільний» означає беззбройний, мирний, пересічний громадянин – «цивільна безпека» - це відсутність будь-яких реальних і потенційних загроз життю і здоров'ю, як окремому громадянину, так і суспільству в цілому. Окрім цього, варто наголосити, що дефініція визначення «цивільна безпека» може доповнюватися ключовими складовими при її детальному розгляді у том у чи іншому аспекті.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 06.10.2019).
2. Словник української мови: в 11 томах. – Том 1, 1970. – Стор. 137. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/bezpeka>.
3. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://eslovnyk.com/%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0>.
4. Черних В. П. Енциклопедичний тлумачний словник фармацевтичних термінів : українсько-латинсько-російсько-англійський.: Навчальний посібник для ВМНЗ / В. П. Черних. – Вінниця, 2014. – 824 с. – (Нова Книга).
5. Законодавство України [Електронний ресурс] // перелік термінів Режим

доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/1742>

6. Всесвітній словник української мови [Електронний ресурс] // WorldwideDictionary.org. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.worldwidedictionary.org/%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9>.

7. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17/ed20170323#n198>.

Рибіна Вікторія Вікторівна,

*курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Лазнюк Наталія Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Міжнародне право – це система юридичних принципів і норм договірною і звичаєвою характеру, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з метою забезпечення миру і співробітництва.

Можна виділити основні ознаки міжнародного права:

- міжнародне право – це сукупність юридичних норм і принципів;
- ці норми створюються шляхом фіксованої (договірної) або мовчазно вираженої (звичай) угоди між суб'єктами міжнародного права;
- ці норми визнаються суб'єктами міжнародного права в якості юридично обов'язкових;
- реалізація норм міжнародного права забезпечується примусом, форми, характер і межі якого визначаються в міждержавних угодах.
- міжнародне право виступає в якості окремої відособленої правової системи зі своїми галузями й інститутами. Таким чином, воно не є галуззю внутрішньодержавного права і не входить у його правову систему.

Міжнародне право слід відрізнити від міжнародних відносин і дипломатії.

Міжнародні відносини набагато ширші, ніж міжнародне право. Вони можуть виникати між фізичними і юридичними особами й іншими суб'єктами різних держав і міжнародних суб'єктів, у тому числі такими, що не є суб'єктами міжнародного права.

Під міжнародними відносинами розуміють сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних, військових, соціальних,

культурних та інших зв'язків між державами, основними соціальними, економічними і суспільними рухами, що діють на міжнародній арені, тобто між народами в широкому значенні цього слова.

Основними рисами міжнародних відносин є:

- зміцнення різнопланового співробітництва між державами;
- розширення міжнародних відносин;
- забезпечення миру;
- зростання ролі науково-технічного прогресу;
- посилення глобальної тенденції інтернаціоналізації господарського життя і зміцнення світової системи господарських зв'язків;
- зростання ролі міжнародних організацій, у тому числі неурядових, та їхньої кількості;
- виникнення якісно нових міжнародних проблем (глобальні проблеми виживання людської цивілізації);
- актуалізація глобальних проблем виживання людської цивілізації (особливо проблем миру, запобігання війні, роззброювання);
- підвищення регулятивної, інтегруючої і координаційної ролі міжнародного права.

Міжнародні відносини частіше всього проявляються в таких видах:

- міждержавні відносини (між державами, між державами і націями, що борються за незалежність);
- внутрішньодержавні відносини, що входять, по суті, у внутрішню компетенцію держави, але включені в сферу міжнародно-правового регулювання

Міжнародні відносини стають міжнародно-правовими відносинами в результаті угод (укладання договорів або усних угод) між державами й іншими суб'єктами міжнародного права, що містять правові норми, які регулюють їхню поведінку.

Функції міжнародного права – це основні напрями його впливу на соціальне середовище, що визначається його суспільним призначенням.

За своїми зовнішніми рисами вони поділяються на дві групи:

- соціально-політичні;
- юридичні.

До соціально-політичної групи, сутність якої є зміцнення існуючої системи міжнародних відносин, відносяться:

- функція підтримання в системі міжнародних відносин відповідного стабільного порядку;
- функція протидії існуванню і прояву нових відносин та інститутів, що суперечать цілям і принципам міжнародного права (недопущення конфліктів, заборона загрози та застосування сили тощо);
- функція інтернаціоналізації, що полягає в розширенні та поглибленні взаємозв'язків між державами та зміцненні тим самим міжнародного співтовариства;
- інформаційно-виховна функція, сенс якої полягає в передачі накопиченого досвіду раціональної поведінки держав, в просвітництві відносно можливостей

використання права, у вихованні в душі поваги до права та до охоронюваних ним інтересів і цінностей (особливо це стосується держав, що нещодавно стали на шлях інтеграції до світового співтовариства).

До юридичних функцій міжнародного права, сенс яких полягає в правовому регулюванні міждержавних відносин, увійшли:

– координаційна функція, оскільки норми міжнародного права встановлюють загальновизнані стандарти поведінки в різних галузях взаємовідносин держав;

– регулятивна функція, яка проявляється в прийнятті державами чітко встановлених правил, без яких неможливі їхнє спільне існування;

– забезпечувальна функція, зміст якої складається з того, що міжнародне право має норми, які сприяють державі дотримуватися визначених правил поведінки;

– охоронна функція, яка складається з наявності в міжнародному праві механізмів, які захищають законні права та інтереси держав (при цьому не існує наддержавних механізмів примусу, у випадку необхідності держава самостійно колективно забезпечують підтримку міжнародного правопорядку).

Норми міжнародного права створюють права й обов'язки тільки для суб'єктів міжнародного права. Органи державної влади й інші суб'єкти, що знаходяться на території держави, безпосередньо нормам міжнародного права не підпорядковуються.

Реалізація міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні здійснюється шляхом входження норм міжнародного права в норми внутрішньодержавного права.

Процес входження норм міжнародного права в національне законодавство називається імплементацією.

Засоби входження іменуються трансформацією.

Трансформація може бути загальною й індивідуальною.

При загальній (автоматична) трансформації держава встановлює, що усі або тільки визначені види міжнародно-правових норм є частиною національного права країни.

При індивідуальній (вольовій) трансформації необхідно в кожному випадку вводити міжнародні норми в національне право країни спеціальним актом.

У деяких країнах, наприклад у Великобританії, у відношенні звичаєвого міжнародного права застосовується загальна трансформація, а у відношенні договорів – індивідуальна.

В Україні у відношенні міжнародних договорів застосовується індивідуальна трансформація.

У доктрині міжнародного права розрізняють декілька засобів індивідуальної трансформації:

а) рецепція – коли норма міжнародного права без зміни запозичується національним законодавством – має місце в Україні;

б) бланкетна трансформація – коли норма міжнародного права не запозичується, але на неї робиться відповідне посилання.

Список використаних джерел

1. Міжнародне публічне право : підруч. / [В. М. Репецький та ін.] ; за ред. проф. В. М. Репецького ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-т міжнар. відносин. - 2-е вид., стер. - К. : Знання, 2012. - 437 с.
2. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підруч. / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. - К. : Знання, 2012. - 631 с.
3. Письменна В. О. Міжнародне право крізь призму солідаристського та структурно-функціонального підходів. *Актуальні проблеми політики*. Одеса, 2015. Вип. 54. С. 80–90.

*Рожко Віталій Вадимович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Лазнюк Наталія Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ШЛЯХ СТАНОВЛЕННЯ ЮРИСТА І РОЗКРИТТЯ ЙОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Шлях становлення юриста, як і все на світі, має свій початок. Отже, пропоную розглянути передумови, що запускають процес формування якостей, які є невідкладною складовою для фахівця в сфері права.

Важливо розуміти, що основним джерелом факторів, які впливають на розвиток особистих якостей людини, є зовнішнє середовище. Саме зовнішнє середовище, з яким взаємодіє особа з самого початку свого життя, закладає фундамент особистих якостей людини. Соціум робить найвагоміший внесок в формування свідомості людини на початковому етапі (тобто від моменту народження до моменту, коли вона вже має базове уявлення про організацію суспільних взаємовідносин і може свідомо приймати важливі рішення). На цьому етапі варто виділити важливість формування моральної культури особи, так як, на мою думку, це є основоположною складовою якостей, які характеризують особу, насамперед, як людину і, не менш важливо, як юриста фахівця. Звісно потрібно не забувати про переконання щодо виняткового призначення справедливості в суспільних відносинах, адже цей чинник є одним із головних цілей юриспруденції.

Наступним етапом є реалізація здобутих особистих якостей для свідомого вибору свого життєвого шляху. З усвідомленням приходить бажання зробити свій внесок в суспільний устрій, щоб забезпечити щасливе майбутнє для своїх рідних і оточуючих. Саме ця мета буде спонукати людину до відповідального

рішення – отримання вищої юридичної освіти. Для досягнення своєї цілі, особа буде прикладати усі зусилля, щоб отримати знання, які вона згодом зможе використати в практиці. Отримавши знання в теоретичному і прикладному аспектах, вона складає іспити, та отримує документ, що підтверджує здобуття вищої юридичної освіти, який дає змогу втілити свої цілі в життя шляхом праці за своїм фахом.

Отже, людина, яка з дитинства пізнає норми високої моралі і дотримується їх, виховує в собі почуття справедливості і загартовує силу волі, які згодом допомагають їй знайти своє призначення та досягнути своєї мети, завдяки важкій праці і винятковій зосередженості на поставлених перед собою цілях, вважається справжнім фахівцем у сфері юриспруденції, потенціал якого неможливо вирахувати.

Але як цей потенціал розкривається в діяльності слідчого? На мою думку, юридична діяльність суб'єкта, під час виконання обов'язків слідчого, виходить на якісно новий рівень, адже слідчий – це спеціаліст юрист, працівник спеціального відомства, який у встановленому законом порядку здійснює досудове розслідування кримінальних справ для їх подальшого розгляду в органах правосуддя – судах [2, с. 38]. Він є невід'ємною складовою процесу здійснення правосуддя завдяки встановленим законів. Саме через те, що до кандидатів на посаду слідчого ставлять досить високі вимоги такі як: вища юридична освіта, досконале знання процесуального кодексу та здатність фахово його застосувати, надзвичайний рівень відповідальності та моральної культури, розвинутий інтелект, і не менш важливо – відшліфовані комунікативні навички.

Особливого значення надають психології праці слідчого, яка поділяється на:

1. Соціальний аспект.

Діяльність слідчого небезпідставно пов'язується з подоланням злочинності в усіх її проявах, пошуку винних осіб і притягнення їх до відповідальності. Тобто головна мета – захист прав громадян і втілення справедливості у соціальні відносини.

2. Комунікативний аспект.

Слідчий формує картину злочину завдяки різним джерелам інформації і з впевненістю можна сказати, що саме вміння підібрати правильний підхід до суб'єктів, які мають безпосередній зв'язок зі справою, для встановлення ефективного вербального контакту, є запорукою успішного розкриття справи.

3. Організаційний аспект.

Під час виконання своїх обов'язків, на плечі слідчого лягає багато завдань, тому так важливо вміти планувати свою роботу, розподіляти час з метою його ефективного використання, адже відомо, що слідчий, як головний виконавець провадження по справі, особисто виконує переважну більшість різноманітних за своїм характером дій. Також потрібно зазначити про важливість лідерських навичок, так як правильна організація колективної праці значно пришвидшує процес розкриття справи.

Отже, можна зробити висновки, що до вже здобутих характерних якостей юриста, завдяки практичній слідчій діяльності, формуються нові якості, які визначають особу як спеціаліста юриста, але слід розуміти, що виконуючи

обов'язки слідчого, людина витрачає значну кількість фізичних і найголовніше – моральних сил, адже усвідомлення надзвичайної відповідальності, концентрація на встановлених завданнях, організація ефективного розкриття злочинів – всі ці чинники мають значний вплив на особу.

Тому держава і суспільство повинні пропорційно компенсувати моральні і фізичні ресурси, які особа, що займається слідчою діяльністю, витрачає на підтримання належного функціонування суспільного ладу. Держава зі свого боку має забезпечити достойне соціальне забезпечення і придатні умови праці, суспільство – визнання слідчого, як невід'ємної складової державного апарата, та формування активної громадянської позиції, що забезпечить ефективну співпрацю, для досягнення спільної мети.

Список використаних джерел

1. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності: теоретичні і деонтологічні аспекти): Науково-методичний посібник. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2000.

2. Коваль Н. В. Введение в юридическую специальность (деонтологический аспект) : курс лекций. Донецк, 1998. С. 38.

*Ромашева Юлія Іванівна,
курсантка Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Мінченко Ольга Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

«ДЕРЖАВА В СМАРТФОНІ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ

У сучасній Україні постає питання, щодо підвищення ефективності роботи державного апарату, реорганізації адміністративних процесів, переведення їх в практичну площину реалізації з використанням інформаційних технологій. Це питання активно вирішується в нашій державі, зокрема, і завдяки запровадженню «держави в смартфоні».

«Держава в смартфоні» – це електронний проект, який планує втілити уряд України. Завдяки йому один телефон зможе врятувати від довгих черг, десятків, а то й сотень папірців і хабарів: «Це коли максимальна кількість людей має смартфони, мають доступ до Інтернету, розуміють, як використовувати смартфони або комп'ютери, і при використанні державних послуг практично не помічають, що вони це роблять» [1].

Для цього навіть створили посаду міністра цифрової трансформації. Новий очільник обіцяє, що скоро навіть проголосувати за президента можна буде, натиснувши на екран мобільного «Ідея помістити державу в смартфон в контексті взаємодії з громадянами – благородна справа. Мова йде про можливість зробити інформацію про державу доступною онлайн в рамках «єдиного вікна», забезпечити для громадян можливості спілкуватися з державою через мобільні пристрої і проводити транзакції при наданні послуг. Крім того, уможливити участь в управлінні країною через онлайн консультації з питань політики та законодавства та подавати заяви на вакансії в органах державного управління в режимі онлайн. Чи будуть громадяни задоволені, залежить від того, чи слідуватимуть за пропозиціями реальні дії з боку держави. А це вже питання зміни функціонування цілої системи державного управління. «Наше завдання, щоб Україна стала першою державою у світі за кількості автоматизованих послуг» [2]. 120 послуг були онлайн доступні, до кінця року мають з'явитися ще 70. В одну систему планують звести дані про реєстрацію фізичної особи-підприємця, документи водія, інформацію про майно, землю, транспорт, податки та доходи українців.

Додаток «Держава у смартфоні» дозволить: проголосувати на виборах; написати скаргу на чиновника; перереєструвати автомобіль; стежити за успішністю дитини у школі; сплатити податки чи комунальні послуги; отримати рецепт на ліки; зареєструвати дитину після народження; отримати чи надати дозвіл на будівництво [1]. У єдиному електронному вікні будуть всі послуги, які надає держава громадянам і бізнесу. Все це не лише новітній метод здійснення демократичного представництва, але й спосіб значного покращення якості та швидкості прийняття управлінських рішень, а також все це має максимально спростити взаємодію українців з державою, тим самим підвищить рівень довіри до державних органів.

Однак, деякі експерти вказують, що за певних умов може виникнути небезпека негативного впливу Інтернет середовища на демократичний процес. Як відзначають деякі дослідники, електронізація управління потенційно здатна підсилювати недовіру громадян до уряду і до державних чиновників; сприяти інформаційним перевантаженням; Інтернет-технології надають нові можливості для невірного інформування і для дезінформації; можуть ще більш підсилити непропорційний вплив могутніх осіб; збільшити політичну роздробленість; надати нові несправедливі переваги особам, що займають державні посади; можуть зашкодити процесу дорадчого прийняття рішень [4].

Питання безпеки та приватності – такі, якими вони сприймаються на загальнокультурному рівні – необхідно розглянути завчасно, відкрито, та продемонструвати професійну компетентність в цих питаннях. Громадськість може очікувати на проблеми в цій галузі, та будь-яка подібна новина (навіть неформальна) може відкинути нас назад та мати довготривалі наслідки. Так, за певних умов може виникнути небезпека негативного впливу Інтернет-середовища на демократичний процес. Провідні компанії та спеціалісти з кібербезпеки орієнтуються нині на створення багатоступеневих комплексних систем захисту, основним принципом яких є проактивне управління

кіберризиками з урахуванням стратегічних завдань об'єкту захисту, і змін у ландшафті кіберзагроз. Стан захищеності об'єкту в такій системі досягається не лише через використання передових технічних засобів, кваліфікованих кадрів (що є обов'язковим), через розробку контрольних процедур, адміністративних регламентів та через їх чітке дотримання. Критеріями стійкості такої системи захисту є здатність своєчасно і адекватно реагувати на атаки і відновлювати роботу об'єкту з мінімальними втратами.

Спираючись на досвід інших країн у нас є всі можливості побудувати інформаційну країну. Розглянемо Естонію та Данію. Естонія – це країна, що найуспішніше діджиталізувалася (перевела інформацію в цифрову форму). Там для оформлення чотирьох тисяч послуг не потрібно підійматися з дивану. Естонія мала дуже низький рівень інформаційних технологій і діяльності в цій сфері, коли відновила свою незалежність у 1991 році. Сьогодні країна має одну з найвищих ступенів підключеності в Європі і знаходиться в двадцятці серед країн світу [1]. За допомогою цифрової стратегії на 2016-2020 роки Данія продовжує розвиватися в напрямку цифрового державного управління, зв'язку та електронних послуг. Конкретними напрямками стратегії є: зручний і простий цифровий державний сектор; краще використання даних і швидша обробка справ; більш згуртовані соціальні послуги; найкраща структура для ділової спільноти; наявність даних державного сектора в якості рушійної сили зростання; наявність ефективного комунального сектора; захист даних державного сектора; надійна цифрова інфраструктура, оцифрування для всіх. Такі ініціативи, як: обов'язкова цифрова пошта і обов'язкове онлайн-самообслуговування для фізичних і юридичних осіб; нещодавно були впроваджені безкоштовні телемедичні рішення для людей з хронічними розладами, цифрові засоби навчання та доступність даних державного сектора в режимі онлайн для приватних осіб, підприємств і органів влади.

Таким чином, проблематика підвищення ефективності роботи державного апарату, реорганізація адміністративних процесів переводиться у практичну площину реалізації з використанням інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Назарова Є. «Держава у смартфоні» і конституційні цифрові права [Електронний ресурс]- Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/>
2. Грамчук О. Які переваги «Держави в смартфоні»?-[Електронний ресурс]. Режим доступу: https://24tv.ua/ukrayina_tag1119/

*Ругаль Каріна Ігорівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Створення Національної поліції України у 2015 році ознаменувало нову історичну епоху правоохоронних органів з принципово новими підходами у практичній діяльності як поліції в цілому, так і окремого працівника. На цей час уже п'ять років Національна поліція України функціонує як повноцінний орган державної влади, який надає сервісні послуги населенню, що дає можливість вести мову як про позитивні зрушення, так і про виявлені недоліки (чи то законодавчого, чи то організаційного характерів).

Загальновідомо, що діяльність будь-якого державного органу повинна реалізовуватися відповідно до покладених на нього завдань, а ті своєю чергою повинні базуватися на основних ідеях (принципах) функціонування органу державної влади. Чинне законодавство України у сфері поліцейської діяльності закріпило низку принципів, що в ідеальному варіанті повинні були стати орієнтиром на поліцію європейського зразка, на їх основі повинна була базуватися вся діяльність поліції як органу, що покликаний надавати сервісні послуги населенню. Водночас практика сьогодення показує дещо іншу реальність і подекуди неефективність закріплених у Законі України «Про Національну поліцію» принципів її діяльності [1, с. 120].

У теорії держави та права традиційно використовується етимологічне значення слова «принцип» (від лат. *principium* – первісне, визначальне, те, від чого походить усе інше) – засада, основа, керівна ідея, вихідне положення будь-якого явища (учення, організації, діяльності тощо) [2, с. 120].

Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII [3] закріплює такі принципи діяльності поліції:

Верховенства права – вказаний принцип знайшов своє втілення з Конституції України, яка у ст. 3 закріпила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Тобто принцип верховенства права визначає пріоритет забезпечення реалізації прав людини, діяльність поліції повинна бути спрямована на утвердження демократичних тенденцій розвитку цінності людини

Принцип дотримання прав і свобод людини тісно пов'язаний із попереднім

та передбачає забезпечення реалізації прав та свобод людини відповідно до вимог законів. Закон визначає, що поліція має право обмежувати права та свободи людини лише у виключних і передбачених чинним законодавством випадках, на підставі та у спосіб, що визначені законом. Забороняється терпимо ставитися до будь-яких форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує честь і гідність людини, поводження чи покарання.

Законність як принцип діяльності поліції не є новим: загальноприйнятним є положення про те, що поліція зобов'язана діяти відповідно до вимог закону, тобто дотримуватися і виконувати закон.

Відкритість та прозорість – вказаний принцип є визначальним, коли йдеться про рівень довіри населення до поліції, оскільки вказаний принцип повною мірою розкривається під час висвітлення діяльності поліції до громадськості через засоби масової інформації або на офіційному веб-порталі центрального органу управління поліції.

Політична нейтральність передбачає заборону здійснення в поліції політичної діяльності, під час виконання службових обов'язків забороняється висловлювати власні політичні думки та переконання.

Новелою як для поліцейського законодавства, так і практичної діяльності поліції стало запровадження нового принципу – взаємодії з населенням на засадах партнерства, сутність якого полягає в налагодженні тісної співпраці поліції з місцевими органами та територіальними громадами, міським населенням або окремими громадянами. Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 11 визначає, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Останній принцип діяльності поліції – це безперервність, стосовно якого на практиці виникає безліч питань, а саме: чи буде нести працівник поліції відповідальність у випадку ненадання допомоги в позаслужбовий час? Надання допомоги під час відпустки є правом чи обов'язком поліцейського? Та інше. Вказане зумовлено досить розмитим законодавчим формулюванням – поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня. Враховуючи викладене, вважаємо, що наразі є потреба в більш чіткому врегулюванні питання визначення сутності принципу безперервності [1, с. 121 – 122].

Своєю чергою принципи як підґрунтя поліцейської діяльності закладають підвалини для визначення основних завдань поліції. На теперішній час законодавець визначає такі завдання:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидія злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [3].

Ключовим у викладеному є нова законодавча конструкція «поліцейські послуги», визначення сутності якого не врегульовано на законодавчому рівні. У той же час, ведучи мову про надання «поліцейських послуг», ми маємо змогу стверджувати про зміну парадигми системи поліції – від карального органу до органу європейського зразка.

Таким чином, реалізація завдань Національної поліції в Україні означає, що поліцейська діяльність відбувається на основі закріплених у чинному законодавстві принципів з урахуванням сучасних тенденцій європейської інтеграції. Принципи як керівні ідеї, що покладені в основу функціонування кожного органу та підрозділу поліції, покликані сприяти подальшій розбудові поліції як інституту європейського зразка. Своєю чергою завдання поліції визначають засоби здійснення поліцейської діяльності, що базуються на відповідних принципах.

Список використаних джерел

1. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2019. № 7. С. 120–124.
2. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
3. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 07.11.2019).

*Сокол Олександра Іванівна,
студент Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРО ОБОРОННУ ФУНКЦІЮ УКРАЇНИ: АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На сучасному етапі реформування сектору безпеки і оборони питання оборонного планування на основі спроможностей в Україні набувають гостроти

і перебувають у центрі уваги дослідників та експертів з питань військового будівництва. Євроатлантична орієнтація України зумовила наближення системи стратегічного планування, в тому числі оборонного планування, до стандартів НАТО. Перспективи розвитку обороноздатності держави, системи оборонного планування, стану Збройних Сил України на сьогодні залишаються проблематичними та невирішеними, в умовах неповної, а іноді навіть відсутньої нормативно-правової бази. Вирішення вказаних проблемних питань сприятиме реалізації на практиці окремих завдань оборонного планування в Україні.

Оборонне планування базується на Законах України, указах Президента України та інших нормативно-правових актах і здійснюється за такими основними напрямками: зміцнення обороноздатності країни; підвищення боєздатності та боєготовності військ (сил); охорона державного кордону; організація цивільної оборони; військові навчання військовозобов'язаних запасу.

Заходи щодо обороноздатності здійснюються Кабінетом Міністрів України, який керує діяльністю підпорядкованих йому органів та організацій тощо забезпечення оборони, оснащення Збройних сил України озброєнням, військовою технікою, іншими матеріальними засобами. Кабінет Міністрів України розробляє нормативно-правові акти, що конкретизують чинне законодавство, визначає джерела і порядок фінансування мобілізаційної підготовки, створення та збереження мобілізаційного резерву, створює і ліквідує військові навчальні заклади та виконує інші функції у сфері Органом державного управління Збройними силами України є Міністерство оборони України, яке несе повну відповідальність за їх розвиток та підготовку до виконання завдань оборони.

Міноборони України оцінює військово-політичну обстановку та визначає рівень воєнної загрози, бере участь у розробці проекту воєнної доктрини та формуванні оборонного бюджету України, розробляє та подає на розгляд Президента України проекти державних програм будівництва і розвитку Збройних сил України, розвитку озброєння та військової техніки, загальної структури та чисельного складу Збройних сил України, обсягу бюджетних асигнувань на потреби оборони.

Участь в обороні держави разом із Збройними силами України беруть у межах своїх повноважень інші військові формування, утворені відповідно до законів України, Державна спеціальна служба транспорту, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також відповідні правоохоронні органи.

Окреме місце в організації оборони держави займає Воєнна доктрина, яка є складовою частиною концепції національної безпеки і становить сукупність основоположних настанов і принципів щодо організації та забезпечення безпеки особи, народу і держави шляхом політичних, дипломатичних, економічних та воєнних заходів. Безпосередньо воєнною доктриною принципово визначаються воєнно-політичні цілі України та міжнародні пріоритети в галузі забезпечення національної безпеки; причини воєнної небезпеки; ставлення України до війни; ставлення України до ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення;

основні напрями забезпечення воєнної безпеки; завдання Збройних сил та принципи їх будівництва; підготовка Збройних сил до захисту від агресії; мета і принципи воєнно-економічної політики; підготовка держави і населення до оборони.

Сили оборони розглядаються як складова забезпечення національної безпеки України, а у певній мірі – як складова сектора безпеки і оборони держави. Завдяки тісній взаємодії сил оборони з силами безпеки вирішуються завдання зміцнення обороноздатності країни, здійснюються належні заходи для забезпечення її безпеки.

У відповідності до чинного законодавства України оборонно-промисловий комплекс має функцію забезпечення Збройних сил України та інших складових сил оборони України сучасним озброєнням і бойовою технікою для виконання ними завдань з оборони держави.

Оборонне планування в Україні, як визначено проектом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про організацію оборонного планування», прийнятим Верховною Радою України за основу 4 березня 2015 року, – це складова частина системи державного планування, що має здійснюватися з метою забезпечення обороноздатності держави шляхом визначення пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони, озброєння та військової техніки, інфраструктури, підготовки військ (сил), а також розроблення відповідних концепцій, програм і планів з урахуванням реальних і потенційних загроз у воєнній сфері та фінансово-економічних можливостей держави.

На парламентських слуханнях неодноразово вносилися пропозиція щодо створення при Кабінеті Міністрів України структурного підрозділу з функціями управління питаннями обороноздатності та координації зусиль міністерств і відомств, які відносяться до сил безпеки і оборони у плануванні та реалізації оборонних державних програм. Але до цього часу ці пропозиції не реалізовані.

Ураховуючи те, що жодна з державних програм розвитку Збройних Сил не була виконана і до них не було внесено потрібних змін, з метою надання гнучкості доцільно до процесу оборонного планування додати процедуру оцінювання ефективності планування та виконання програм і планів. У разі зміни умов планування можна буде управляти процесом виконання запланованих заходів шляхом внесення змін до пріоритетів як заходів планів, так і фінансування цих заходів. Така процедура змушує виконавців шукати раціональне сполучення заходів та їх фінансування для обов'язкового виконання запланованих заходів і завдань у межах реально виділених коштів

Інтеграція оборонного та бюджетного планування у силах оборони може забезпечити покращення підтримання потрібного рівня обороноздатності держави. Такі кроки можуть бути здійснені тільки під керівництвом Кабінету Міністрів України та реалізовані в міністерствах і відомствах, які відповідають або причетні до питань обороноздатності держави.

Важливим питанням удосконалення оборонного планування є систематизація та створення раціонального переліку плануючих документів. На сьогодні цей перелік назвати раціональним не можна: замість послідовної деталізації попередніх (вищого рівня) документів їхній зміст має багато повторів

(Концепція розвитку сектора безпеки і оборони, Стратегічний оборонний бюлетень України, Концепція розвитку Збройних Сил України, Концепція державної програми розвитку Збройних Сил), серед них не вистачає всіх потрібних для планування документів. На сьогодні цей перелік розбалансований та потребує чіткого визначення.

З метою реалізації завдань визначених у Стратегічному оборонному бюлетені та вдосконалення системи оборонного планування у Збройних сил України 25 травня 2017 року МО України затверджені «Рекомендації щодо організації оборонного планування на основі спроможностей». Рекомендації з оборонного планування розроблені з метою формування в МО та у Збройних сил України спільного розуміння щодо підходів до його впровадження та порядку здійснення. Вони передбачають використання єдиної термінології, принципів та завдань, порядку здійснення визначених процедур, моніторингу та розвитку спроможностей у Збройних сил України у процесі поступового переходу на відповідну методологію оборонного планування на основі спроможностей.

На сьогодні подальший розвиток системи оборонного планування в Україні здійснюється із залученням іноземних експертів та радників з НАТО, але вже перші кроки в цьому напрямі вказують на неоднозначність з погляду реалістичності, узгодженості з існуючою системою державного управління та адаптованості до економічних умов України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року № 1932-ХІІ (із змінами);
2. Романченко І. С. Стан і перспективи розвитку системи оборонного планування в Збройних Силах України / І. С. Романченко, В. Ю. Богданович, М. М. Денежкін, П. М. Крикун // Київ: Наука і оборона. 2017. №1. С. 25–30.
3. Ворович Б. О., Наливайко А. Д., Поляєв А. І. Проблемні питання щодо удосконалення системи оборонного планування в силах оборони України/ Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2017.

Стужук Катерина Віталіївна,

студентка магістратури,

група 101_СМПД_2019

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Пендюра Максим Миколайович,

доцент кафедри теорії держави та права

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

**ЕКОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ: ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ
АСПЕКТИ ПРО ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Накопичені екологічні проблеми в Україні необхідно вирішувати в умовах розвитку політичних та соціально-економічних процесів, ринкових відносин, виконання вимог міжнародних зобов'язань щодо забезпечення еколого-економічної безпеки. Саме якість довкілля відіграє все більш вагомую роль як фактор забезпечення конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку.

Екологічна функція нині визнана однією з основних функцій Української держави. Це, по суті, діяльність держави в особі її компетентних органів по управлінню якістю довкілля.

Існує чимало розбіжностей у тлумаченні самого змісту екологічної функції, а також застосувань в процесі її реалізації. Чітко і однозначно встановлена норма Конституції України, а саме ст. 16, в якій йдеться мова про положення про екологічну функцію держави: «Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави». Тобто ця норма стосується не тільки держави, а й громадян, які повинні забезпечувати екологічну функцію [1].

Екологічні проблеми зайняли перше місце в розвитку наукового знання й усього життя сучасного цивілізаційного суспільства. Людина є частиною природи, і поза нею вона існувати не може.

На даний час причинами нестабільного екологічного становища в Україні є насамперед на нашу думку, економічні чинники, а саме:

- слабка ефективність адміністративно-економічних механізмів захисту навколишнього середовища;
- деформація підприємств з використанням сировинно-видобувного виробництва;
- знехтування самими громадянами навколишнього середовища, незаконним видобутком корисних копалин у власних інтересах.

На даний час на території західної України існує велика проблема з незаконним видобутком корисних копалин, а саме бурштину. Крім цього, по всій Україні вирізають гектари ліса, та незаконно переправляють за кордон. Також, актуальним є питання щодо викиду сміття та його переробка.

Отже, поняття екологічної держави можна тлумачити на нашу думку, як забезпечення правопорядку в сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, гарантування екологічної безпеки країни.

Практика багатьох розвинених країн показує, що держави володіють реальними можливостями забезпечувати необхідний рівень охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів, екологічних прав і свобод громадян. Однією з форм вдосконалення національного законодавства є запозичення позитивного досвіду інших держав [2].

Забезпечення екологічної функції держави обумовлює необхідність використання відповідних інструментів, а саме:

- встановлення цільових орієнтирів в стратегії розвитку країни пов'язаних

з реалізацією стратегічної політики щодо екологічної безпеки;

– відобразити зв'язок між економічними та екологічними аспектами розвитку держави;

– сприяти забезпеченню стосовно контролю та нагляду за довкіллям [3].

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 03.10.2019).

2. Іванова Т.В. Сутність екологічної функції держави в умовах глобальних викликів сучасності / Т. В. Іванова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. - 2013. - Вип. 3. - С. 59-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2013_3_9

3. Машненко К. Проблеми та перспективи розвитку України як екологічної держави / К. Машненко // Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 3. С. 22-26. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2016_3_5

Суліменко Крістіна Олександрівна,

*курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права*

*Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Визначення поняття «систематизація» знайшло своє відображення в чисельних наукових працях юридичного характеру. Однак дослідники цієї проблематики по-різному оцінюють важливість цієї категорії. Так, багато науковців зауважують, що «... систематизація має на меті стабілізацію правопорядку, перетворення нормативно-правового регулювання на інструмент для забезпечення нормального життя суспільства та найбільш ефективного управління державними справами в інтересах особи» [1, с. 35]. Інші ж обстоюють позицію, що введення в науковий обіг категорії «систематизація» було штучним, проведеним без переконливого обґрунтування, а отже, й без необхідності [2, с. 60].

Ще за радянських часів були діаметрально протилежні точки зору щодо змісту поняття систематизації законодавства. Ряд авторів (С.О. Голунський, М.С. Строгович, О.Ф. Шебанов та інші) підтримували позицію, згідно з якою

систематизація – це родове поняття, що охоплює всю діяльність з упорядкування законодавства. Інші вчені (З.К. Симорот, Е. А. Монастирський, А.І. Рогожин, С.С. Алексеев та ін.) виступали за звуження цього поняття, вважаючи, що за допомогою систематизації можна вдосконалити лише форму, але не зміст чинного законодавства, а тому її слід розглядати як специфічний метод, що застосовується в процесі підготовки основ законодавства, кодексів, збірників законів та окремих нормативно-правових актів.

Є також ряд радянських вчених, які взагалі не оперували таким поняттям як систематизація. Усю діяльність з упорядкування законодавства вони називали кодифікацією і ділили її на два види: кодифікація у вузькому розумінні і кодифікація у широкому розумінні. Так, А.М. Іодковський під кодифікацією у вузькому розумінні розглядав виключно законодавчу діяльність, пов'язану з ліквідацією попереднього законодавства, і з повною його заміною новоприйнятими законами. Під кодифікацією в широкому розумінні – доповнення законодавчого процесу, спрямоване на технічне впорядкування діючого законодавства, фіксацію його і усунення з нього актів, що втратили силу [3, с. 7-8].

Отже, в різні історичні періоди поняття «систематизація» мало неоднаковий зміст. Нині значних розбіжностей у розумінні поняття «систематизація» в юридичній науці немає.

Найбільш поширеними в наукових колах є такі основні підходи [4, с. 4] щодо розуміння поняття «систематизація законодавства».

1. Діяльність, спрямована на впорядкування, приведення до системи всього чинного законодавства або його частини.

2. Особливий вид удосконалення нормативно-правових актів [126, с. 25].

3. Діяльність з упорядкування й удосконалення нормативного матеріалу шляхом його обробки і розміщення за класифікаційними критеріями, що обираються відповідно до тих завдань, які розв'язуються цією діяльністю [127, с. 177].

4. Діяльність органів держави та інших суб'єктів по впорядкуванню й удосконаленню законодавства, приведенню його у певну систему шляхом упорядкування збірників або створення єдиних нормативних актів [128, с. 289].

5. Діяльність по зведенню нормативно-правових актів (або їх елементів) у цілісний комплекс [129, с. 97].

6. Цілеспрямована діяльність компетентних суб'єктів з упорядкування нормативно-правових актів з метою зручності користування ними на практиці, усунення можливих суперечностей, неточностей, прогалин і в такий спосіб удосконалення системи законодавства в цілому [130, с. 135].

7. Діяльність з упорядкування та удосконалення нормативного матеріалу шляхом його зовнішньої та внутрішньої обробки з метою підтримання системності законодавства та забезпечення суб'єктів права необхідною нормативно-правовою інформацією [131, с. 156].

Функціональні характеристики систематизації нормативно-правових актів дають можливість зробити висновок, що вона:

1) дає змогу оглянути весь масив чинного законодавства;

- 2) виявляє й усуває неузгодженості, суперечності, прогалини правового регулювання;
- 3) підвищує ефективність законодавства;
- 4) робить законодавство інформаційно доступнішим, зручнішим для використання, полегшує пошук потрібної норми;
- 5) сприяє вивченню і дослідженню законодавства;
- 6) робить законодавство інтелектуально доступнішим (полегшує з'ясування змісту норм);
- 7) сприяє правовому вихованню громадян, формуванню їх правосвідомості [132, с. 29 – 30].

Отже, систематизація законодавства – цілеспрямована діяльність компетентних органів чи окремих осіб з упорядкування нормативно-правових актів з метою підвищення ефективності їх правореалізації.

Список використаних джерел

9. Харченко Н.П. Правовий режим: окремі загальнотеоретичні аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Вип. 2. Т.1. С. 32—35.
10. Керимов Д. А. Кодификация и законодательная техника. Москва : Госюриздат, 1962. 104 с.
11. Иодковский А. Н. Вопросы кодификации законодательства. М., 1948. 189 с.
12. Опришко В. Ф. Загальнотеоретичні та практичні проблеми систематизації законодавства України. *Право України*. К., 1999. № 12. С. 5—30.
13. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
14. Алексеев С. С. Теория государства и права. М. : Юрид. лит. 1985. 480 с.
15. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. К., 1994. 236 с.
16. Теорія держави і права : навчальний посібник / за заг. ред. Р. А. Ромашова, Н. М. Пархоменко. К. : КНТ, 2007. 216 с.
17. Протасов В. Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства. Москва : Юрайт-М, 2001. 346 с.
18. Коталейчук С. П. Теорія держави та права : навч. пос. для підг. до держ. іспитів. К. : КНТ, 2009. 320 с.
19. Нерсесянец В. С. Общая теория права и государства : Учебник для вузов. Москва : Норма: НИЦ ИНФРА. М, 2019. 560 с.
20. Погорелов Є. В. Кодифікація і її функції як форми систематизації й удосконалення законодавства. *Вісник Запорізького Юридичного інституту*. Запоріжжя, 2000. № 1. С. 28–34.

*Татаровська Яна Валеріївна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ПОНЯТТЯ ТА ВІДМІННІСТЬ ВІД ІНШИХ СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ

Головною метою загальнотеоретичної науки, зокрема теорії держави та права, є розробка та вдосконалення поняттєво-категоріального апарату юридичної науки. Поряд з появою нових правових категорій [1 – 3], неусталеними є здавалось би загальновживані. Так, розгляд наукових робіт, присвячених систематизації законодавства як одній із форм його удосконалення, уможлиблює дійти висновку не лише плюралізм наукових підходів у цій сфері, а й неузгодженість цілого ряду понять, пов'язаних з цією тематикою.

Так, поряд з поняттям «систематизація» дослідники застосовують й інші поняття, зокрема: «удосконалення», «розвиток», «ефективність».

Поняття «удосконалення законодавства» було введено в науковий обіг ще радянськими дослідниками. Так, одним із перших, хто оперував вищезазначеною категорією був О.Ф. Шебанов, який виокремлював два основні напрямки удосконалення законодавства: поточна правотворчість та кодифікація [4, с. 36]. Основною відмінністю між цими напрямками, на думку науковця, є те, що при поточній правотворчості законодавець ставить за мету вирішення конкретних питань політичного, економічного, культурного життя країни (ці питання законодавець вирішує шляхом прийняття нормативних актів з раніше не врегульованих питань суспільного життя, а також видання нових актів на зміну аналогічних старих, суперечливих, таких, що фактично втратили силу, виправлення і доповнення текстів діючих актів, об'єднання багатьох актів, що регулюють визначене коло відносин, в один або кілька актів), а при кодифікації – крім того, і впорядкування раніше виданих норм з усього кола питань даної галузі права.

Інші радянські вчені З.К. Симорот та Е.О. Монастирський на противагу поняттю «систематизація законодавства» також виділяли поняття «удосконалення законодавства», вважаючи кодифікацію, інкорпорацію, консолідацію, поточну нормотворчість формами удосконалення законодавства, а систематизацію законодавства – лише прийомом, методом, що застосовується при всіх без винятку формах удосконалення законодавства [5, с. 28].

Крім того, вищезазначені дослідники запропонували класифікацію форм удосконалення законодавства.

I. За колом суспільних відносин, що регулюються, та обсягом робіт, що

виконуються при удосконаленні законодавства:

2) фундаментальне: а) кодифікація; б) інкорпорація.

3) поточне: а) поточна нормотворчість; б) консолідація нормативних актів.

II. За ознакою правотворчості:

1) правотворча група: а) кодифікація; б) поточна нормотворчість.

2) група зовнішнього удосконалення законодавства: а) інкорпорація; б) кодифікація [5, с. 29-30].

У сучасних наукових дослідженнях, поняття «удосконалення законодавства» та його форми має дещо інше трактування. Слід відмітити, що визначення даного поняття зустрічається лише в декількох юридичних роботах. Так, І.С. Самощенко визначає удосконалення законодавства як такий його розвиток, в процесі якого воно піднімається на новий, більш високий рівень за своїм змістом і формою [6, с. 27]. Інші ж дослідники закріплюють, що удосконалення законодавства – це поліпшення змісту і форми законодавства шляхом внесення у нормативні акти необхідних змін і доповнень, заповнення прогалін, усунення множинності нормативних актів з одних і тих же питань [7, с. 12]. Цікавою та аргументованою є позиція Є.В. Погорелова, який сформулював таке визначення поняття удосконалення законодавства як діяльність компетентних органів держави з підтримки якісного стану законодавства (якості його змісту і форми) у відповідності з потребами розвитку суспільних відносин, яка спрямована на забезпечення ефективності правового регулювання [8, с. 14].

До форм удосконалення сучасного законодавства України можна віднести: обговорення проектів нормативно-правових актів; узгодження проектів нормативно-правових актів; експертизу нормопроектів; підписання законів Президентом України; державну реєстрацію підзаконних нормативно-правових актів відповідними органами юстиції; новелізацію та ревізію чинних нормативно-правових актів; скасування незаконних чинних нормативно-правових актів; офіційне нормативне тлумачення чинних нормативно-правових актів; припинення чинності неконституційних та незаконних нормативно-правових актів судовими рішеннями; систематизацію нормативно-правових актів [8, с. 14].

Отже, «удосконалення законодавства» є більш широким за обсягом поняттям, ніж «систематизація законодавства» в зв'язку з тим, що остання є однією із численних форм удосконалення.

Крім «удосконалення законодавства» близьким за змістом до поняття «систематизація законодавства» є поняття «розвиток законодавства» та «ефективність законодавства».

Розгляду вищезазначених понять було присвячено чималу кількість публікацій, головним висновком яких було те, що «розвиток законодавства» є більш широким за обсягом поняття щодо «удосконалення законодавства» оскільки охоплює не тільки зміну якісних характеристик законодавства, але і кількісних. Щодо «ефективності законодавства», то в джерелах юридичного характеру вона визначається як співвідношення між фактичними результатами дії законів і тими цілями, для досягнення яких ці закони були прийняті. Отже,

«удосконалення законодавства» – це лише один із факторів, що впливає на його ефективність. Крім удосконалення законодавства, ефективність законодавства обумовлена і механізмом правореалізації, рівнем правової культури населення, соціально-культурним, економічним та політичним потенціалом конкретної країни тощо. Саме тому поняття «ефективність законодавства» є ширшим щодо поняття «удосконалення законодавства».

Отже, ураховуючи вищезазначені доповнення та зауваження, вважаємо, що дані поняття від загального до конкретного слід розташувати за такою схемою: ефективність законодавства – розвиток законодавства – удосконалення законодавства – систематизація законодавства.

Список використаних джерел

21. Харченко Н. П. Доктрина как вид нормативно-правового акта. *Leges Se Viata*. 2019. № 5/2 (305). С. 59–62.
22. Харченко Н. П. Стратегия как вид нормативно-правового акта. *Leges Se Viata*. 2019. № 8/2 (308). С. 69–78.
23. Харченко Н. П. Місце та роль доктрин у законодавстві України. Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 1 -2 листопада 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 111–114.
24. Шебанов А. Ф. Система законодательства как научная основа кодификации. *Советское государство и право*. 1971. № 12. С. 30–37.
25. Симорот З. К. Проблемы кодификации законодательства Союза ССР и союзных республик о труде. К., 1977. 300 с.
26. Совершенствование советского законодательства на основе Конституции СССР. Киев : Наукова думка, 1982. 303 с.
27. Козлов В. А. Вопросы теории эффективности правовой норм. Л., 1976. 220 с.
28. Погорелов Є. В. Кодифікаційна діяльність в правовій системі України (загальнотеоретичний аспект). Х., 2000. 166 с.

*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЩОДО ВИДІВ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В умовах розбудови правової держави постає актуальним питання щодо видів та закономірності соціального регулювання. Соціальне регулювання

розуміється як іманентний суспільству (іманентність від лат. Immanentis «той, що перебуває всередині») і такий, що визначає соціальний порядок, процес [1]. Соціальний порядок (social order) – філософсько-соціологічне поняття, що представляє пояснення того, яким чином форма з'являється в суспільних відносинах, з одного боку, а з іншого – яким чином соціальні системи і їх елементи пов'язані в часі і просторі [7].

У результаті дії встановлюється конкретний соціальний порядок. Серед таких чинників автор виокремлює наступні: а) «стихійні» регулятори – безпосередній вияв законів природи й суспільства. (Наприклад, збільшення тривалості життя людини. Масові сезонні захворювання, такі як: депресія; первинні імунодефіцити; енцефаліт; поліноз, тощо. Демографічні процеси; Міграція населення; Інфляційні очікування – приклад так званого прогнозу, що сам себе виправдовує, тощо). Прагнучи до порядку суспільство й держава намагаються взяти під контроль виявлені фактори, однак це не завжди вдається. Іноді ж їх вплив взагалі не сприймається свідомістю суспільства або відбивається неадекватно; б) соціальні норми як регулятори, пов'язані з волею людини, що визначається як психічна функція, яка полягає в здатності індивіда до свідомого управління власною психікою та поведінкою в процесі прийняття рішень для досягнення визначальної мети, а також свідомістю, як станом психічного життя індивіда, що відображається в суб'єктивному сприйнятті подій зовнішнього світу й життя самого індивіда, та розумінні їх значення й наслідків особистої поведінки; в) акти індивідуального регулювання, як засоби цільового, адресного впливу суб'єктів один на одного.

Зазначені фактори можуть відігравати в суспільстві як стабілізуючу, так і дестабілізуючу роль. Автор підтримує думку вчених-юристів які вважають, що стабілізація, впорядкування суспільних відносин забезпечуються дією соціальних норм і актів індивідуального регулювання, а дія стихійних регуляторів виступає чинником дестабілізуючого впливу [3]; [11]; [12]; [13].

У юридичній літературі виокремлюють два підходи до розуміння соціального регулювання: по-перше, соціальне регулювання розглядається як регулювання, що здійснюється в суспільстві, впорядковує відносини між людиною та іншими суб'єктами суспільних відносин, об'єктами природи, знаряддями праці та засобами виробництва [8]; по-друге, соціальне регулювання розуміється як явище, що охоплює лише суспільні відносини, тобто відносини між людиною та іншими суб'єктами суспільства та їх об'єднаннями [4].

Переважає розуміння соціального регулювання як засобу упорядкування відносин між людиною та іншими суб'єктами суспільних відносин, силами і об'єктами природи, які відбуваються в циклічній системі «людина – техніка – природа – людина», як суб'єкт даного суспільства.

На думку автора можливо виокремити наступні ознаки соціального регулювання: по-перше, соціальне регулювання являє собою певну діяльність (процес), що пов'язаний з управлінням, координацією, контролем, захистом чи іншим впливом на поведінку людини і відносини, що виникають в результаті цієї поведінки; по-друге, предметом соціального регулювання (об'єктом впливу) є відносини суб'єктів суспільства між собою (суспільні відносини), а також

відносини людини з природою і технікою; по-третє, соціальне регулювання – це вплив на поведінку людини та різні відносини, що здійснюється за допомогою різних засобів і методів.

У науковій літературі з теорії держави і права виокремлюють нормативні та індивідуальні засоби соціального регулювання. До нормативних регуляторів належать соціальні. Соціальні норми – це загальні правила, що регулюють поведінку людини в суспільстві. До індивідуальних регуляторів відносяться різні приписи, що адресуються конкретним особам в певних випадках і не розраховані на багаторазове використання (рішення суду, наказ керівника підприємства, постанова адміністративної посадової особи тощо).

Заслуговує на увагу позиція вчених В.В. Копейчиков [14], В.О. Котюк [5], Т.М. Радько [10], А.Б. Венгеров [2], Л.О. Морозова [9], тощо) які в своїх дослідженнях виокремлюють нормативні та ненормативні соціальні регулятори. До нормативних регуляторів на їх думку необхідно віднести: правовий, моральний, корпоративний, юридично-технічний, нормативно-технічний регулятори і звичаї, до ненормативних регуляторів: ціннісний, директивний, інформаційний, тощо. Директивний регулятор (від англ. Directive – вказівка вищого органу органам підлеглим) – це засіб впливу на суспільні відносини, поведінку людини, тощо (наприклад, політичні програми і платформи, реформи...). Інформаційний регулятор являє собою вплив на суспільні процеси за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ), наприклад використання ЗМІ у процесі захисту прав і свобод людини, привернення уваги громадськості до важливих питань життя суспільства або окремого заходу. Наприклад А.Б. Венгеров називає в якості ненормативного регулятора – соціальний інститут прогнозування [2].

Ненормативні (індивідуальні) регулятори – це такі форми впливу на суспільні відносини, які не впливають на дії в соціальному суспільстві, а постають як індивідуальне впорядкування поведінки людини за допомогою одноразових, персональних регулюючих акцій.

До ненормативних регуляторів відносяться: ціннісний регулятор, що передбачає систему історично сформованих соціальних цінностей, соціально-психологічних установок і стереотипів; має складну структуру та проявляється завдяки культурним цінностям у різних соціальних верствах населення (соціальних груп, етносів, тощо). Наприклад, принцип взаємодопомоги, поваги, гідності, національна гордість, тощо. У свою чергу В.О. Котюк до ненормативних регуляторів відносить казуальний, який являє собою правовий, моральний, корпоративний чи інший акт (наказ, вимога, дозвіл, заборона), що необхідний для практичного вирішення конкретного життєвого питання [5]; по – четверте, соціальне регулювання – це впорядкування поведінки людини й пов'язаних із нею відносин із метою вдосконалення та подальшого цивілізованого розвитку.

Оскільки соціальне регулювання здійснюється за допомогою нормативних та індивідуальних засобів, виокремлюють два основних види соціального регулювання: нормативне та індивідуальне. Нормативне регулювання – це регулювання, що здійснюється за допомогою різних загальних правил поведінки людини (норм), що діють у суспільстві. Індивідуальне регулювання являє собою

впорядкування поведінки суб'єкта за допомогою регулюючих приписів, що враховують особливості певного випадку та конкретних осіб, тобто пов'язане з регулюванням конкретних відносин.

Залежно від того, які соціальні регулятори (нормативні чи індивідуальні засоби) беруть участь у соціальному регулюванні, можливо виокремити правове регулювання, що здійснюється за допомогою норм права та індивідуальних правових засобів, моральне регулювання, що має активізуватись за допомогою норм моралі і заснованих на них індивідуальних засобів, традиційне (звичаєве) регулювання, що здійснюється за допомогою звичаїв і традицій та заснованих на них індивідуальних засобів, корпоративне регулювання, що здійснюється за допомогою корпоративних норм і заснованих на них індивідуальних засобах, тощо.

Залежно від суб'єктів, що здійснюють соціальне регулювання, можна виокремити: 1) регулювання, що здійснюється суспільством чи його частиною; 2) державне регулювання – це упорядкування суспільних відносин за допомогою норм позитивного права і індивідуальних правових засобів; 3) регулювання, яке здійснюється недержавними об'єднаннями за допомогою правових або корпоративних норм заснованих на них індивідуальних засобів.

У юридичній літературі існують різні підходи до проблеми соціального регулювання: від релігійних до класових, від біхевіористської, що пов'язані з поведінкою суб'єктів) до кібернетичних [6].

Так, релігійні уявлення щодо соціального регулювання містять різні вихідні постулати. Теологічні теорії, за якими поведінка людини повністю залежить від «Божої волі», а беззаперечне підпорядкування цієї волі є змістом людської діяльності, інші теологічні теорії, що вважаються менш радикальними, виходять з того, що людина має початок від Бога, але одночасно має і свободу вибору своєї поведінки.

Складним вважається й класовий підхід до соціального регулювання. До його підґрунтя закладено класові інтереси, ідеали і цінності, які формуються панівними класами, а тому ці моральні і правові норми діють як регулятори суспільного життя.

Соціальне регулювання повинно знайти відображення в різноманітності форм вираження: від правових (наприклад, закони, підзаконні нормативно-правові акти) до моральних (наприклад, кодекси честі, етика адвоката, підприємця, тощо); від естетичних (наприклад, стиль, мода) до організаційно-технічних (наприклад, стандарти, правила безпеки); від централізованих (наприклад, програми, директиви) до синергетичних (наприклад, фактори, які формують навколо себе однорідні, подібні стану, групи явищ, тощо).

Біхевіористський підхід розглядає соціальне регулювання з позиції певного впливу норм, що встановлені і визнали суспільством, в державі, в певній соціальній спільності, на поведінку людини, з урахуванням різних факторів.

Для кібернетичного підходу характерний погляд на суспільство як врегульовану систему, де соціальне регулювання розглядається як засіб впливу на суспільні відносини, процеси, системи, який повинен забезпечувати їх певні характеристики. У сфері соціального регулювання вирішуються завдання по

формуванню соціальної ролі в суспільстві соціальних систем і структур шляхом підпорядкування, встановлення ієрархії, організації і функціонування влади тощо.

Соціальне регулювання характеризується наступними ознаками: а) воно здійснюється в межах суспільства; б) регулює поведінку соціальних суб'єктів; г) має загальний характер; д) поширюється на всіх суб'єктів; е) здійснюється за допомогою спеціальних засобів; ж) гарантується суспільством; з) забезпечує функціонування суспільства як певним чином організованої системи.

Таким чином, винесення рішення по конкретній справі на підставі і відповідно до норми загального і визначає практичну реалізацію соціального регулювання.

Зазначені види соціального регулювання мають рівноцінне значення, оскільки нормативне визначає правила поведінки в цілому, а індивідуальне - є засобом реалізації нормативного шляхом його конкретизації до певних життєвих обставин.

Список використаних джерел

1. Алексеев С.С. *Держава та право* / С.С. Алексеев. – М.: Юрист, 2006.
2. Венгеров А.Б. *Теория государства и права. Учебник.* - 2-е изд. - М.: Омега-Л, 2005. – 595 с.
3. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко "Теорія держави і права" Академічний курс. Підручник. Київ. Юрінком Інтер. 2006.; *Теорія держави і права/За редакцією Корельського і Перевалова.* - М., 2000, - с. 249-254.
4. *Загальна теорія держави і права* // За редакцією проф. М. В. Цвіка, доц. В. Д. Ткаченка, проф. О. В. Петришина // Харків «Право» 2002.
5. Котюк В.О. *Загальна теорія держави і права: навчальний посібник* / В.О. Котюк. – К.: Атіка, 2005. – 592 с.
6. Машков А.Д. *Теорія держави і права. Підручник.* – Вид.: Дакор. ISBN: 978-617-7020-38-6, – 2015. – 492 с.
7. *Социология: Энциклопедия.* – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко. 2003.
8. Тарасов, Н. Н. *Метод и методологический подход в правоведении: Попытка проблемного анализа* // *Правовед.*-2001. -№ 1.-С. 31.
9. *Теория государства и права.* Морозова Л.А. М.: Юристъ, 2002. – 414 с.
10. *Теория государства и права.* Сост. Радько Т.М. Хрестоматия. 2005.– 84x108/32, –600 с.
11. Теремцова Н. В. *Природа правомірної поведінки людини (культура поведінки людини, механізм індивідуальної поведінки, антисуспільна поведінка, конформістська поведінка...)* / Теремцова Н. В. // *Вісник НТУУ "КПІ": зб. наук. праць.* – 2010. – № 2 (6). –С. 167–170. – Бібл.: 11 назв. –2с.
12. Теремцова Н. В. *Основні підходи до розуміння юридичної відповідальності: теоритичний аспект. Європейські перспективи,* 2017. № 1. с. 12-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2017_1_4.
13. Теремцова Н.В. *Проблема розбудови соціальної держави в умовах*

конституційної реформи: теоретичний аспект. Соціологія права. 2015. No 3-4(14-15) С.200-207.

14. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / А.М. Колодій, В. В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та інші; За ред. В.В. Копейчикова. Стер. вид. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 320 с.

*Теслинецька Діана Володимирівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАКОННІСТЬ ЯК ВАЖЛИВЕ ЯВИЩЕ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Законності посідає значне місце в системі правових явищ. Це явище також важливе тим, що має своє втілення в багатьох сферах державно-правового життя суспільства, зокрема це виражено в функціях держави, методах, діяльності держави, яка пов'язана з правами та свободами людини та громадянина. Науковець В.В. Самохвалов зазначає, що з наукової точки зору важливість проблеми законності полягає в тому, що вона належить до універсальних, провідних категорій української юридичної науки та посідає чільне місце в її поняттєвому апараті, слугує своєрідним інструментом наукового аналізу, забезпечує органічну єдність загальнотеоретичних і галузевих наук, їх втілення з практичне життя [1, с. 2].

Поняття «законність» є похідним від слова «закон», а отже має знаходити своє зовнішнє вираження в усіх суспільних відносин, які регулюються законом. Також, провівши аналіз сучасної правової науки, слід сказати що явище законності має комплексний характер. Зокрема воно має своє вираження у принципах діяльності держави в різних сферах, також законність може розумітися як метод правового регулювання в державі, або ж знаходити своє відображення в суспільстві у вигляді режиму.

Частіше за все законність розуміють як вимогу щодо держави, державних органів, окремих державних посадовців провадити свою діяльність відповідно до закону та в порядку, визначеному законом. Так, усі нормативно-правові акти, які приймаються уповноваженими суб'єктами мають містити ознаку законності. Тісно пов'язані явища законності та верховенства права. Співвідношення цих двох принципів є предметом багатьох дискусій серед науковців. Одні підтримують ідею, що верховенство права є більш широким поняттям, ніж

законність [2, с. 10]. Інші вчені, зокрема С.С. Алексєєв, вважають, що ці два принципи поєднуються [3, с. 193].

Також зовнішнім вираженням законності як принципу державної діяльності є обов'язок усіх дотримуватись положень законів і підзаконних правових актів. До основних ознак законності як методу правового регулювання науковець Ю.С. Шемшученко відносить те, що держава здійснює свої функції шляхом прийняття нормативних актів, забезпечення їхньої реалізації. Проте вона не тільки закріплює правові норми, але й забезпечує їх здійснення і захист прав різними засобами (правовими, організаційними, політичними).

Філософія права розділяє два види втілення законності в життя суспільства. Першим видом є заборона, суттю якої є те, що в своїй діяльності державні органи, їх окремі посадові особи мають діяти лише в тому порядку, який прямо передбачений законом. На відміну від заборони, другим видом виступає дозвіл, який поширюється на звичайних людей. Суть цього виду законності полягає в тому, що особи можуть діяти будь-яким чином, але тільки таким, який не заборонений законом.

У свою чергу держава забезпечує гарантії законності, серед яких можна виокремити те, що громадяни мають право оскаржити дію, рішення чи бездіяльність посадової особи в судовому порядку, що є важливим елементом демократизму. Також до системи гарантій законності можна віднести те, що держава за допомогою правоохоронних органів постійно провадить діяльність щодо попередження, виявлення, припинення протиправної діяльності окремих осіб. А у випадку, коли право людини порушено – можливість відновлення правосуддя за допомогою судів (як національних, так і міжнародних).

Отже, виходячи з усього окресленого вище, можна зробити такий висновок, що явище законності – це досить важливий елемент сучасної демократичної та правової держави. Законність як принцип у суспільстві та праві має більше вираження, ніж у вигляді методу чи режиму. Також можна стверджувати, що безперечно без законності складно уявити сучасну розвинену державу, оскільки завдяки цьому принципу кожна людини може бути впевнена в тому, що її реалізація її прав, закріплених у законі, не буде порушена.

Список використаних джерел

1. Самохвалов В. В. Законність і справедливість: теоретико-правові проблеми співвідношення і взаємодії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2006. 28 с.
2. Козюбра М. Принцип верховенства права у конституційному правосудді. *Закон і бізнес*. Київ, 2000. № 17. С. 10–28.
3. Алексєєв С. С. Теорія права. Харків: Изд-во БЕК, 1994. 224 с.

*Товпига Ліна Миколаївна,
аспірант кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОМПАРАТИВНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах розбудови демократичної, європейської держави. Україна зазнала суттєвих та найбільших реформ. Одним з основних завдань є створення діючого механізму регулювання держави, спеціально уповноваженими державними органами шляхом застосування юридичних заходів впливу в точній відповідності з законом і за неухильного дотримання встановленого порядку. Ця реформа не оминула регулювання поліцейської діяльності. Оскільки, згідно зі статтею 1, закону про Національну поліцію, саме вона, є гарантом захисту охорони прав, свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Однак сфера регулювання поліцейської діяльності постійно перебуває у стані динамічної трансформації. Незважаючи на зміни, діяльність поліції залишається недостатньо ефективною та закритою від суспільства. Здійснення ефективних і правових реформ неможливе на основі тільки національного досвіду.

Метою роботи є розкриття регулювання поліцейської діяльності через призму методу компаративного дослідження та запровадження ефективного, позитивного досвіду в систему українського законодавства. Проаналізувавши літературу, можна виокремити такі поняття правового регулювання. До прикладу відомий український вчений О.Ф. Скакун, яка є знавцем в теорії держави та права, розглядає правове регулювання, як здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток [3, с.80]. Особливістю цього визначення є те, що держава виступає суб'єктом правового регулювання в особі уповноважених нею органів. Інше тлумачення розглядає В.М. Сирих, який займався вже історією і методологією юридичної науки. Він стверджує, що правове регулювання – це діяльність держави та суспільства, що здійснюється у процесі підготовки та прийняття норм права, їх реалізації в конкретних відносинах та застосування державного примусу до правопорушників з метою досягнення стабільного в суспільстві порядку [4, с. 29]. Це означає, що суспільство у всіх його сферах взаємодіє з державою, як одне ціле. Вчений, В.М. Хропанюк розглядає правове регулювання, як складний та багатогранний процес, що здійснюється за допомогою певних засобів юридичного впливу на суспільні відносини. Ці засоби утворюють цілісний, системний юридичний механізм, що забезпечує урегульованість всієї сукупності суспільних відносин, які є предметом правового регулювання [6, с. 339]. Елементом правового

регулювання є правові відносини суб'єктів взаємодії, у яких загальні приписи правових норм трансформуються в конкретну модель поведінки конкретних суб'єктів. Правовідносини – це особлива форма взаємозв'язку суб'єктів через їх права і обов'язки, що закріплені у правових нормах [5, с.107]. Згідно вище сказаного, всі суспільні відносини, регулюються певними нормами права, які обов'язково взаємодіють із суспільством, а також спрямовані на суспільство. З метою досягнення стабільного порядку в державі.

Аналізуючи юридичну літературу, чітко зрозуміло, що не менш актуальним є питання методів правового регулювання. Метод правового регулювання вказує на те, яким чином регулюються ці відносини. Як зазначають І.М. Погрібний та А.М. Шульга, метод правового регулювання – це сукупність юридичних способів і прийомів, які використовуються в даній сфері суспільних відносин [2, с.14]. Вони залежать також від завдань, цілеспрямованих інтересів держави в цій сфері, які об'єктивно обумовлені існуючими матеріальними умовами життя. Існують загальнонаукові і спеціально-наукові методи наукового дослідження. Загальнонаукові методи можуть бути (методами й емпіричного, і теоретичного дослідження), а спеціальні, застосовуються в конкретній галузі науки. У будь-якому дослідженні присутні і загальнонаукові, і спеціальні методи дослідження. Загальнонаукові методи поділяють на три великі групи: методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимір, експеримент, моніторинг); методи теоретичного дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізація, уявний експеримент, формалізація, аксіоматичний метод або дедуктивно-аксіоматичний); загальні методи, використовувані як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження (абстрагування й конкретизація, аналіз, дедукція, абдукція, історичний і логічний методи). Крім вище згаданих загальнонаукових методів дослідження в методології деяких наук виділяються й спеціальні методи. До них належать: морфологічний аналіз, тестування, моніторинг і т. д.

У нашому дослідженні ми будемо використовувати саме компаративний метод, адже сучасний стан розвитку порівняльного правознавства характеризується поступовим зміщенням у бік досліджень, що мають практичне значення. Оскільки компаративний метод, набуває нових форм розвитку, інтегруючись у різні сфери юридичних наук, формуючи міждисциплінарні дослідження у сфері права. Актуальність цих досліджень, передусім, ґрунтується на прискоренні процесів глобалізації, стандартизації та уніфікації в усіх сферах життя, в тому числі й у державному. Це зумовлено тим, що кожна держава має свою систему права та законодавства [1, с. 30].

У світі немає двох таких держав, в яких би правопорядок повністю збігався. Порівняльно-правові дослідження разом із традиційним історичним, нормативним, соціологічним баченням права дають можливість вивчити ті явища правової дійсності, які раніше не охоплювалися проблематикою правознавства, і вийти за межі національної правової системи. У науковому дослідженні, що розглядає регулювання поліцейської діяльності, ми звертаємось, насамперед до національного права, але використання порівняльного правознавства особливо важливе. Оскільки здійснення правової

реформи неможливо на основі лише національного досвіду чи просто ознайомлення із законодавством окремих країн, воно вимагає глибокого систематизованого наукового знання про загальноосвітні та регіональні тенденції правового розвитку, яке здійснюється саме компаративним методом. Цей метод може використовуватись, як дослідження обумовленості відповідних правових систем, тобто чому саме так регулюється сфера діяльності. А також, застосування такого методу встановлює та порівнює зміст порівнювальних правових систем. На нашу думку обидва способи компаративного дослідження можна використати у нашому дослідженні, що присвячене правовому регулюванню поліцейської діяльності.

Отже, розуміння проблеми регулювання та забезпечення поліцейської діяльності обумовлює розробку нової, якісної й ефективної стратегії організації та діяльності поліцейських органів, запровадження позитивного міжнародного досвіду, та вдосконалення нормативно-правового регулювання поліцейської діяльності – саме через компаративний метод. Саме тому процес забезпечення публічного порядку в Україні, що відповідатиме вимогам сьогодення, є одним з найважливіших завдань правової держави.

Список використаних джерел

1. Іванова, А. Ю. Порівняльно-правовий метод як методологічний інструментарій прихильників наукового напрямку «політики права» [Текст] / А. Ю. Іванова // Альманах Права : наук.-практ. юрид. журн. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. Вип. 3. 492 с.
2. Погребной И. М. Теория права : учеб. пособие / И. М. Погребной, А. М. Шульга. Х. : Ун-т внутр. дел, 1998. С. 126.
3. Скакун О. Ф. Теория держави і права : підручник / О. Ф. Скакун [пер. з рос.]. Х. : Консум, 2008. С. 488.
4. Сырых В. М. Теория государства и права : учебник для вузов / В. М. Сырых. М., 1998. С.133
5. Теория держави і права: Навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С. Л. Лисенкова [В. В. Копейчикова]. - К.: Юрінком Інтер, 2002. 368 с. Бібліогр.: С. 364.
6. Хропанюк В. Н. Теория государства и права : учеб. пособие для высш. учеб. завед. / В. Н. Хропанюк ; под. ред. проф. В. Г. Стрекозова. М., 1995. С. 381
7. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 08.11.2019).

*Федорчук Олександр Іванович,
курсант Навчально-Наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Пікуля Тетяна Олександрівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Розвиток методів обміну і поширення інформації, зумовлений швидкими темпами науково-технічного прогресу в галузі телекомунікаційних технологій, привів до виникнення практично необмежених можливостей інформаційного впливу на всі сфери життя сучасної людини. Із розвитком інформаційного суспільства сприйняття інформації виключно як відомостей про щось або когось у світі перестало відображати її соціальне значення. Інформація перетворилася на життєво важливу потребу, цінний ресурс, набула рис продукту діяльності, товару, а також «потужної зброї», питома вага яких в суспільному житті постійно зростає.

Саме інформаційне право це гарантовані державою можливості людини задовольняти її потреби в отриманні, використанні, поширенні, охороні і захисті необхідного для життєдіяльності обсягу інформації.

Не зважаючи на значний науковий інтерес до інформації і пов'язаних з нею прав людини, констатувати наявність відповідного сучасним умовам вітчизняного нормативно-правового концепту інформаційних прав та системи їх охорони і захисту зарано. Невтішна українська реальність вкотре доводить, що проблеми правового регулювання динамічної інформаційної сфери завжди залишаються відкритими і часто не мають стандартних шляхів вирішення.

На шляху осмислення інформаційних прав людини як правової категорії в умовах становлення уже інформаційного суспільства важливим є вирішення таких теоретичних завдань як:

– встановлення співвідношення права на інформацію і інформаційних прав, а також особливостей їх генези в контексті генераційного підходу до прав людини – поділу їх на покоління;

– з'ясування нових юридично значущих властивостей інформації як явища реального світу і об'єкта цивільних правовідносин з урахуванням трансформації її ролі в сучасному суспільстві.

Аналіз наукових джерел не дає однозначної відповіді на питання щодо співвідношення права на інформацію та інформаційних прав, але дозволяє виокремити дві наявні наукові точки зору.

Згідно першій – «інформаційні права» ширше за змістом поняття і об'єднує як право на інформацію в сучасному нормативному його розумінні (право збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію), так і право на

свободу думки і слова, право на вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо. Тобто інформаційні права і право на інформацію співвідносяться ціле і часткове [5; 6].

Для другої – характерне певне змістовне ототожнення права на інформацію та інформаційних прав, що ґрунтується на сучасному сприйнятті права на інформацію не як певним чином відокремленого особистого немайнового права фізичної особи, а крізь призму науки інформаційного права, як універсального конституційного права на інформацію, що містить у собі комплекс можливостей, які в сукупності і становлять так звані інформаційні права суб'єктів

Наразі чинний Цивільний кодекс України, окрім безпосередньо права на інформацію (ст. 302 ЦКУ), містить цілий комплекс можливостей особи інформаційного характеру, які можна називати інформаційними правами. Будучи відносно новими, переважна їх частина виокремилася із «класичних» прав (права на життя, свободу, повагу до честі й гідності, особисту недоторканність, здоров'я, працю, освіту, індивідуальний розвиток, право на поновлення порушених прав тощо) під впливом тенденцій становлення інформаційного суспільства. Тому й підтримується цілком логічна думка щодо неоднозначності приналежності права на інформацію до якогось одного з поколінь прав людини. Ці еволюційні особливості визнаних інформаційних прав людини дають змогу стверджувати, що за своїм походженням окремі з них відповідають різним поколінням, а застосування генераційного підходу можливе і власне до комплексу інформаційних прав.

Цивільно-правове регулювання та охорона творчості, яка знаходить втілення в матеріалізованих формах (твори науки, літератури, мистецтва, винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо) деталізується інститутом права інтелектуальної власності, який також нерозривно пов'язаний з інформаційною діяльністю і відповідними інформаційними правами.

Другому поколінню прав людини відповідають можливості, що відображають «позитивну індивідуальну свободу», загальну рівність людей у суспільстві. На відміну від першого, реалізація прав другого покоління забезпечується організаційним сприянням держави та інститутів громадянського суспільства. Зокрема безпосередній інформаційний характер мають: право на недоторканність ділової репутації (ст. 299 ЦКУ); право на індивідуальність (ст. 300 ЦКУ); право на інформацію про стан свого здоров'я (ст. 285 ЦКУ); право на таємницю про стан здоров'я (ст. 286 ЦКУ).

Якщо честь і гідність доволі полісемантичні поняття, то ділова репутація та індивідуальність фізичної особи, що по суті походять від права на працю та розвиток особистості, набуваються через інформаційний простір як образ (імідж) або суспільна думка про особу – певні оціночні знання, які ґрунтуються на інформації щодо її суспільно-значимих позитивних і негативних діянь.

Природа наступних поколінь прав людини досі викликає певні дискусії вітчизняних і зарубіжних науковців. Одностайності щодо їх змісту немає, тому їх варіативність у цивільному законодавстві наразі не висока.

Під правами людини третього покоління найчастіше розуміється комплекс прав щодо миру, безпеки, суверенітету, самовизначення народів, гідного життя,

здорового навколишнього середовища тощо, реалізація яких заснована на солідарності (забезпечується колективно). До «інформаційних прав третього покоління», визначених чинним Цивільним кодексом України, можна віднести право на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення (ст. 293 ЦКУ).

Четверте покоління прав людини в сучасній правовій літературі асоціюється передусім із відповіддю на новітні загрози людству, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, ядерної енергетики, експериментами у сфері біології і генетики. Реалізація таких прав забезпечує виживання людини як біологічного виду, збереження людської цивілізації та її подальший розвиток.

З певною долею умовності до вже закріплених прав четвертого покоління належить «право на таємницю донорства» (ст. 290 ЦКУ), яке з 2011 року стало складовою права на донорство (особа донора не повинна бути відомою реципієнту, а особа реципієнта – родині донора, крім випадків, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами).

Список використаних джерел

1. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини як цивільно-правова категорія. URL: https://tihoma-law.at.ua/publ/teorija_derzhavi_i_prava/informacijni_prava_ljudini_jak_civilno_pravova_kategorija/3-1-0-41 (дата звернення: 16.11.2019).

2. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття «інформаційні права людини» Інформаційні права людини. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/2/29.pdf> (дата звернення: 16.11.2019).

3. Марущак А. І. Інформаційне право України : Підручник. – К. : Дакор, 2011. 456 с.

Фельдман Віталій Миколайович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДОВІРА СУСПІЛЬСТВА ДО ПОЛІЦІЇ ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Складна соціально-економічна та політична ситуація в Україні і в світі зумовлює формування в населення підвищеної тривожності та конфліктності. Це

ускладнює характер взаємовідносин між людьми, впливає на їх ставлення один до одного і до себе, до суспільства й до світу загалом, унаслідок чого збільшується вірогідність виникнення конфліктних ситуацій. На тлі суспільних негараздів в Україні спостерігається недостатньо конструктивна взаємодія поліції з населенням і низка проблем, пов'язаних з цим, зокрема: існує ще не подоланий несприятливий стереотип сприйняття представників поліції як силового, примусового органу серед населення, яке вважає за краще більше уникати контактів з поліцією, ніж контактувати з нею; представники поліції не завжди мають необхідну підготовку й особистісну готовність до взаємодії з населенням на принципах співпраці та довіри. Це впливає на соціально-психологічний стан суспільства, зокрема на таку його складову як ставлення населення до діяльності поліції. У зв'язку з цим актуальним є встановлення і підтримка взаємин поліції з населенням на принципах довіри та порозуміння, налагодження ефективності діяльності правоохоронної галузі. Проблеми взаємодії поліції з населенням не можуть бути поза увагою і юристів-дослідників, і науковців у сфері психології управління [1, с. 15].

Психологічними аспектами позиціонування Національної поліції України (далі – НП) у соціумі на сучасному етапі є: публічна діяльність та авторитет НП, популяризації діяльності правоохоронних структур серед населення, створення їхнього позитивного іміджу у свідомості громадян, формування сприятливої громадської думки з метою утвердження власних позицій на засадах загальноприйнятих світових норм, притаманних будь-якому громадянському суспільству, довіра серед населення і ефективність діяльності працівників усіх підрозділів НП.

Найбільш вагомими чинниками, які впливають на довіру громадян працівникам поліції, є: ксенофобські тенденції працівників поліції; схильність до альтруїзму; провокування громадян хабарництвом; повага оточуючих; готовність працівників поліції допомагати громадянам України; дотримання конфіденційності працівниками поліції; психологічна сумісність; чесність і відкритість під час взаємодії; охайність працівників поліції; відсутність страху встановлювати і підтримувати необхідні зв'язки з працівниками поліції; рекламування позитивного образу працівників поліції у ЗМІ та соціальних проєктах; соціальні контакти між працівниками поліції та громадянами.

Разом з тим, суттєвою перепоною в розвитку ефективного психологічного взаєморозуміння між працівниками НП й громадянами є упереджене ставлення та недовіра, які зумовлені непрофесіоналізмом колишніх працівників ОВС України, корупція, стереотипи населення про поліцію та відчуження апарату державного управління від населення, в інтересах якого він покликаний активно функціонувати. Протидія злочинності, правопорушенням і профілактика злочинних посягань неможливі без дієвої співпраці поліції та населення.

Дослідженням проведеним Харківським інститутом соціальних досліджень за спільним проєктом з Харківською правозахисною групою «Боротьба проти катувань, поганого поводження та безкарності в Україні» за підтримки Європейського Союзу було встановлено, що значна кількість опитаних оцінює

діяльність поліції як неефективну. Так, роботою місцевої поліції незадоволені 49,4 % респондентів, а української поліції загалом – 52,7 %. Задоволених діяльністю місцевої поліції приблизно третина – 33,7 %, а національної поліції загалом – 29,5 %. Певна кількість респондентів не змогла оцінити роботу поліції загалом. Незважаючи на загальну не досить позитивну думку про ефективність поліції, частина опитаних у деяких областях оцінила її як ефективну – це стосується Вінницької, Волинської, Донецької, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької областей. Найгірша оцінка ефективності була дана жителями Дніпропетровської, Житомирської, Миколаївської, Херсонської, Київської областей та міста Київ. Поліції довіряють 30,4 % опитаних (серед яких 2,7 % – повністю довіряють, а 27,7 % – радше довіряють, ніж не довіряють). 50 % опитаних вказали, що не довіряють поліції: серед них 29,6 %, імовірно, що не довіряють, і 20,4 % – зовсім не довіряють. Таким чином, поліція загалом має негативне сальдо довіри (-19,6 %). Водночас у двох областях, де довіряють поліції більше, сальдо довіри має позитивне значення – у Закарпатській і Хмельницькій областях.

Варте уваги, що 36,3 % опитаних вказали про готовність допомагати поліції за будь-яких обставин. За умов, якщо така допомога не буде шкодити інтересам респондента або його близьким, готові допомогти 27,8 %. Найбільше готових допомагати – у Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Рівненській, Сумській і Тернопільській областях. 8,7 % вказали, що не будуть допомагати за жодних обставин, найбільше таких опитаних – у Івано-Франківській області [2].

Рівень довіри до НП формується під впливом декількох факторів:

- особистий досвід від спілкування з НП;
- інформація отримана із ЗМІ;
- вплив близького оточення.

Більшість опитаних зазначило, що важливим критерієм оцінки НП є:

- увічливість;
- порядність;
- дружелюбність;
- прозорість, публічна діяльність;
- зовнішній вигляд.

Довіра громадян – це особливий показник ефективності роботи національної поліції. Поліція, яка не має підтримки населення, якій не довіряють люди, не життєздатна. Збереження такого стану може призвести до підвищення соціальної напруги в суспільстві. Довіра з боку населення до правоохоронних структур стимулюватиме роботу працівників поліції, оскільки надаватиме їм відчуття значимості своєї діяльності, що призводитиме до зміцнення почуття професійної гідності, підвищення самооцінки [3].

Важливим є збереження не лише довіри людей до поліції, а й самих поліцейських до влади, яка мотивувала їх до чесної праці на країну й одягла в нову форму, належним чином не забезпечивши необхідними знаннями та професійними навичками. Поступове повернення довіри населення до правоохоронної системи – очевидний, але не достатній для того, щоб вести мову про повноцінні успішні реформи та перетворення.

Список використаних джерел

1. Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі : монографія / В. В. Середа та ін. / За заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 600 с.
2. Оцінка діяльності Національної поліції за допомогою опитування громадської думки (резюме національного звіту). URL: <http://khrpg.org/index.php?id=1550061985> (дата звернення: 05.11.2019).
3. Громадська думка як чинник ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/468> (дата звернення: 05.11.2019).

*Хижняк Анастасія Олександрівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ОСОБЛИВОСТІ ТА МІСЦЕ НОРМ ПРАВА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ

У суспільстві діють різноманітні соціальні норми: правові, моральні, релігійні, етичні, естетичні, корпоративні, норми звичаїв, традицій тощо.

Здебільшого у загальнотеоретичних працях під соціальними нормами розуміють загальні правила поведінки людей у суспільстві, що зумовлені об'єктивними закономірностями, є результатом свідомої вольової діяльності певної частини чи всього суспільства і забезпечуються різноманітними засобами соціального впливу [1, с. 133]. Соціальні норми – це правила поведінки загального характеру, що певним чином встановлюються та гарантуються з метою упорядкування суспільних відносин.

У процесі взаємодії і взаємного впливу різних видів соціальних норм кожний із них, маючи загальні риси, характеризується і своїми специфічними особливостями. З метою удосконалення розуміння різноманіття соціальних норм, дослідниками пропонуються різні критерії для класифікації. Синтезуючи наукові позиції у цій сфері пропонуємо виокремлювати такі критерії та види соціальних норм:

- 1) за способом виникнення:
 - стихійні, що виникають в процесі функціонування суспільства без

впливу свідомої діяльності людини;

- свідомі, поява яких в суспільстві є усвідомленою, які спеціально створюються і мають більш високий організаційний вплив;

2) за способом існування:

- усні норми, що існують у свідомості суб'єктів і передаються з покоління в покоління;

- письмові, що існують у формі чітко визначеного документу;

3) за способом забезпечення:

- норми, що забезпечуються внутрішніми переконаннями суб'єктів (мораль, традиції, звичаї);

- норми, що забезпечуються недержавними утвореннями (корпоративні норми);

- норми, що забезпечуються засобами громадського впливу (норми культури, етики, естетики);

- норми, що забезпечуються примусовими засобами (політичні та правові);

4) за особливістю сфери відносин, що регулюються:

- норми моралі, тобто правила поведінки, що засновані на уявленнях суспільства про добро та зло, справедливість та несправедливість;

- норми культури – правила поведінки, що відображають рівень духовного розвитку суспільства;

- організаційні норми – правила поведінки, що регламентують порядок утворення та функціонування державних і недержавних структур;

- традиції – правила поведінки, що виникають в результаті багаторазового їх застосування та існування у свідомості суб'єктів;

- звичаї – правила поведінки, що передаються з покоління в покоління та мають тривале історичне функціонування;

- політичні норми – правила поведінки, що регламентують взаємодію держави з політичними партіями, націями та громадянами в процесі здійснення політичної влади;

- корпоративні норми – правила поведінки, що утворюються громадськими об'єднаннями та регламентують порядок їх функціонування;

- релігійні норми – правила поведінки, що визначають порядок здійснення релігійних культів та засновуються на вірі в бога;

- норми етики – засновуються на уявленнях про красу людських вчинків.

Важливу роль у системі соціального регулювання відіграють правові норми, «...адже позаправові регулятори соціальної поведінки людини ніколи не були достатніми для урегулювання та примирення людських інтересів, утримування людини в межах вимог, встановлених суспільством» [1, с. 132].

Не менш вагому роль вони відіграють у визначенні конкретного правового режиму [2 – 3].

Попри це поняття, структура та види правових норм, співвідношення категорій «правова норма», «юридична норма» та «норма права» й донині залишаються доволі дискусійними серед науковців у вітчизняній і зарубіжній юридичній доктрині.

Слід зауважити, що незважаючи на відносну самостійність і специфічність, правові норми, як й інші види соціальних норм виконують, насамперед, регулятивні функції не ізольовано чи окремо, а в єдиному комплексі та тісному взаємозв'язку.

Як ми зауважували раніше, у правовій доктрині існують різні думки щодо співвідношення правових норм з іншими видами соціальних норм, його специфічних рис, місця і ролі у системі соціальних норм. Особливо дискусійним є визначення дослідниками співвідношення правових норм та норм моралі. Дослідження наукових джерел, що присвячені даній проблемі дозволяє виокремити щонайменше дві основні позиції щодо цього: 1) правові та моральні норми діалектично взаємопов'язані між собою; 2) правові та моральні норми є окремими самостійними соціальними нормами.

Наприклад, В. Нерсесянц вважає, що «... помилковими є думки стосовно того, що право повинно бути моральним, оскільки це означає, що право повинно бути не правом, а мораллю, що зміст закону (позитивного права) повинен бути не правовим, а моральним. І подібне моральне праворозуміння деформує сутність не тільки права, а й моралі, оскільки моралізація права супроводжується юридизацією моралі. А метою теоретично розвинутого юридичного праворозуміння є правовий закон (а не моральний закон)» [4, с. 253].

Отже, правові норми є різновидом соціальних норм та займають особливе місце в системі соціального регулювання суспільних відносин. Вони характеризуються певними особливостями, що надають можливість визначити їх як найважливіший засіб забезпечення життєдіяльності суспільства та держави, адже лише правові норми встановлюються чи санкціонуються державою в процесі функціонування утворених нею органів, мають формально визначений та загальнообов'язковий характер, характеризуються їх ієрархічною підпорядкованістю.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Харченко Н. П. Структура правового режиму: загальнотеоретична характеристика. *Науково-практичний журнал «Прикарпатський юридичний вісник»*. 2019. Вип. 1 (22). С. 25–28.
3. Харченко Н. П. Структура правового режиму: дослідження вітчизняного законодавства. Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 14-15 червня 2019 р.). Харків, 2019. С. 111–114.
4. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства : Учебник для вузов. Москва : Норма: НИЦ ИНФРА. М, 2019. 560 с.

*Хлановський Микола Павлович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1]. Вказані норми чинного законодавства частково вказують на місце Національної поліції України в системі вітчизняних центральних органів виконавчої влади.

Як будь-який орган виконавчої влади поліція є організацією (колективом) людей, яка наділена власною компетенцією, виконує публічні функції, структура і діяльність якої регламентовані правом. На думку О.Ю. Салманової, українська поліція – це організований колектив поліцейських, який є самостійною частиною державного апарату, що має спеціальні законодавчо визначені права, обов'язки, зокрема, щодо виконання характерних публічних функцій (надання поліцейських послуг), які відрізняють поліцію від інших органів виконавчої влади. Саме функціональне призначення та компетенція поліції виокремлюють цей орган влади від інших органів виконавчої влади та (разом з організаційно-структурною його характеристикою) допомагають чітко визначити його місце в системі центральних органів виконавчої влади [2, с. 23].

Чинне українське законодавство визначає Національну поліцію України в якості головного (єдиного) державного органу в системі центральних органів виконавчої влади, що реалізує державну політику щодо надання поліцейських послуг у таких питаннях як:

1. Забезпечення публічної безпеки і порядку. Забезпечення публічної безпеки та порядку поліцією в широкому сенсі полягає в: а) виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжитті в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; б) вжитті заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, інших публічних місцях тощо. Для цього поліція, серед іншого: а) здійснює систематичний аналіз стану такої безпеки та порядку на відповідних територіях, з урахуванням факторів, що сприяють загостренню криміногенної обстановки та прямо чи побічно впливають на стан публічної безпеки та порядку; б) розробляє комплексні плани, в яких визначає спільні скоординовані дії щодо запобігання злочинним проявам у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку.

2. Охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави. Забезпечення поліцією охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави забезпечуються, зокрема, шляхом: а) вивчення та аналізування стану роботи із заявами і скаргами людей та громадян; б) розробки та реалізації заходів щодо оптимізації та підвищення ефективності роботи з реагування на звернення громадян, враховуючи також і забезпечення досягнення результату своєчасності реагування на заяви й повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення та інші події з використанням передового апаратного та програмного забезпечення; в) вжиття реальних і вичерпних заходів для задоволення обґрунтованих звернень і реального поновлення порушених прав людей і громадян, результати чого повинні бути доведені (якщо це можливо) до громадськості; г) вжиття реальних і вичерпних заходів щодо унеможливлення порушення прав людини, інтересів суспільства і держави поліцією; д) покращення мобільності слідчо-оперативних груп при виїзді на місце події тощо.

3. Протидія злочинності. З метою протидії злочинності поліція повинна, наприклад: виявляти причини та умови, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, а також вживати в межах своєї компетенції заходи щодо їх усунення; вживати заходи з виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняти виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення. Так, відповідно до пп. «а» п. 3 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [3], органи Національної поліції України відносяться до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю. При цьому, протидіючи організованій злочинності, поліція тісно взаємодіє з іншими органами, що компетентні боротись з такою злочинністю, зокрема, шляхом обміну оперативною інформацією між спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю щодо спільних заходів.

4. Надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Стосовно питання надання поліцейських послуг, то в першу чергу з цього приводу слід повністю погодитись з думкою В.О. Січкара, відповідно до якої, розглядаючи поліцію саме як соціальний, а не тільки правоохоронний орган, слід безпосередньо «виходити» на дві важливі проблеми: по-перше, на проблему оцінки ефективності поліцейської діяльності; по-друге, на проблему професіоналізму поліцейського персоналу як основи ефективної поліцейської діяльності. Таким чином, сам факт запровадження терміна «поліцейські послуги» для характеристики завдань Національної поліції України свідчить про намагання змінити філософію цього виду правоохоронного органу – трансформувати його функції з контрольно-репресивних на сервісні.

Отже, з цього виходить, що в нашій державі у 2015 р. створено поліцію саме за моделлю розвинених демократичних держав, відповідно до якої такий центральний орган державної влади розуміється в якості суспільного інституту, що надає спеціальні послуги населенню. І для оптимізації надання цих послуг Національна поліція України була створена у вигляді цілісного системного

органу, який, згідно із ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», складають центральні органи управління поліцією та територіальні органи поліції.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 03.11.2019).
2. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 455 с.
3. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12> (дата звернення: 03.11.2019).

*Хмельник Ігор Сергійович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА: ДЕЯКІ СУТНІСНІ АСПЕКТИ

Верховенство права – це фундаментальний правовий принцип і правова доктрина, яка передбачає, що жодна людина не є вище закону, що ніхто не може бути покараним державою, крім як за порушення закону, і що ніхто не може бути засудженим за порушення закону іншим чином, ніж у порядку, встановленому законом. Верховенство права різко контрастує з ідеєю, що правитель, законодавець може бути вище закону, що було особливістю римського права, радянського права, нацистського права та деяких інших правових систем. Існує консенсус щодо стрижневих елементів поняття «The Rule of Law (правовладдя)». Такими стрижневими елементами є:

- 1) законність – включно з прозорою, підзвітною та демократичною процедурою запровадження приписів права;
- 2) юридична визначеність;
- 3) заборона свавілля;
- 4) доступ до правосуддя в незалежних і безсторонніх судах – включно з судовим контролем щодо адміністративних актів;
- 5) поважання людських прав;
- 6) недискримінація та рівність перед законом [1, с. 8].

В Україні принцип верховенства права закріплений у ч. 1 ст. 8 Конституції України. Саме термін «верховенство права» використовується з XVII ст., хоча сама концепція значно старіша. Наприклад, грецький філософ Арістотель стверджував, що «закон повинен правити».

Відповідно до підходів Венеціанської комісії («За демократію через право») виокремлюють такі складові верховенства права:

– доступ до закону (положення закону повинні бути зрозумілими, ясними та передбачуваними);

– вирішення питань про юридичні права повинно, як правило, здійснюватися на підставі закону, а не за розсудом;

– рівність перед законом;

– влада повинна реалізовуватися відповідно до закону, справедливо та розумно;

– права людини повинні бути захищені;

– повинні бути наявні засоби для врегулювання спорів без невинуватих витрат та відстрочок;

– наявність справедливого суду;

– держава повинна дотримуватися своїх зобов'язань у рамках як міжнародного, так і національного права.

У контексті реалізації прав особи верховенство права є необхідним для відповідності певного державного утворення наявним демократичним стандартам. Дія принципу верховенства права має на меті встановлення певних меж діяльності держави в ім'я захисту прав людини, викорінення будь-якого свавілля. Власне, основоположні права та свободи людини визначають зміст і спрямованість розуміння верховенства права як доктрини, принципу та ідеалу [2, с. 32]. Можна виділити дві основні концепції верховенства права: формальне, або «тонке», та змістове, або субстанціональне, визначення верховенства права. Формальне визначення верховенства права не робить судження про «справедливість» самого закону, а визначає конкретні процедурні атрибути, які повинна мати правова система, щоб бути згідно з принципом верховенства права. Змістові концепції верховенства права виходять за межі цього і включають деякі суттєві права, які, як стверджують ці концепції, ґрунтуються або впливають з самого верховенства права.

Список використаних джерел

1. Головатий С. Верховенство права : у 3-х кн. Київ : Фенікс, 2006. LXIV ; 1747 с. (бібліографія ; додаток : глосарій ; рез. англ.). Книга 1. Верховенство права : від ідеї – до доктрини. xxxiii–xlii ; С. 61–624.

2. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / Перекл. з англ. А. Іщенко. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 208 с.

*Швець Катерини Валеріївна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА МОВНУ СВІДОМІСТЬ ПРАВООХОРОНЦІВ

Специфіка юридичної освіти полягає в необхідності формування професійних якостей, якими повинен володіти правоохоронець. Професійна діяльність правоохоронця має свою специфіку. Кваліфікованому працівнику необхідно, насамперед, володіти широким діапазоном знань і вмінь, які дозволятимуть не лише розуміти всі тонкощі правової діяльності, а й приймати відповідальні рішення, враховувати найдрібніші деталі при розслідуванні злочинів чи правопорушень, ефективно взаємодіяти та контактувати з людьми.

Важливим аспектом діяльності правоохоронця є етика поведінки, що передбачає наявність моральних якостей, певних принципів, поглядів, життєвої позиції. Загальновідомо, що мовна свідомість особистості відчуває певний вплив з боку професійної сфери. Мовна свідомість правоохоронця формується під впливом спеціалізованої сфери – юриспруденції. Центральним компонентом свідомості представників цієї професійної групи повинна бути правова свідомість, яка тісно переплетена з моральною, політичною, релігійною формами суспільної свідомості. Одним з рівнів правосвідомості є професійна правосвідомість, яка складається в ході спеціальної підготовки (наприклад, при навчанні в юридичному закладі вищої освіти), у процесі здійснення практичної юридичної діяльності. Так, С.С. Алексєєв зазначає, що суб'єкти цього рівня мають володіти спеціалізованими, деталізованими знаннями чинного законодавства, вміннями і навичками його застосування [1, с. 23].

У правосвідомості відображається суспільне життя. Як специфічні способи відображення В.В. Кожевников називає правові категорії і поняття: права і обов'язки, закон і законність, суд і правосуддя і т. д. Уже на третьому курсі здобувачі вищої освіти починають пред'являти до себе, своєї праці підвищені вимоги, оцінюючи себе як учасників юридичної професійної культури. Відбувається формування професійної мовної свідомості – правосвідомості. Інтерес представників цієї групи зміщується з людської сфери на предметну галузь: замість людини, правоохоронець починає бачити якісь абстрактні правовідносини без суб'єкта.

Аналіз інноваційних освітніх технологій, спрямований на розвиток і формування мовної компетентності майбутніх правоохоронців, надає підстави зробити висновок про їх орієнтованість на побудову різноманітних форм лінгвокомунікативних відношень між суб'єктами, а також на побудову

ефективного середовища як простору освітньо-мовного розвитку особистості. Розробка таких технологій повинна проводитись відповідно до принципу мотиваційної готовності до реалізації професійної мовної свідомості в професійній діяльності.

Таким чином, отримані знання реалізуються в професійній діяльності. Подібний взаємозв'язок є важливою складовою професійної мовної свідомості.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Введение в юридическую специальность. Москва : Юрид. лит., 1976. 256 с.

*Шейда Олена Миколаївна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Завальний Андрій Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Будь-яке правопорушення несе за собою моральну і, головне, юридичну відповідальність. Держава, в процесі охорони, застосовує до правопорушників засоби карального примусу, тобто завдає правопорушнику втрати особистого, організаційного і матеріального характерів.

Юридична відповідальність – вид соціальної відповідальності, що полягає в застосуванні державою до правопорушника певних заходів примусу, передбачених санкціями правових норм. Єдиною підставою для юридичної відповідальності є склад правопорушення. Якщо поведінка суб'єкта не має ознак правопорушення, то ця особа не підлягає юридичній відповідальності.

В юридичній науці є два аспекти розуміння юридичної відповідальності:

1) позитивна (перспективна або заохочувальна) – передбачає заохочення за виконання корисних для суспільства і держави варіантів поведінки;

2) негативна (ретроспективна або охоронна) – передбачає покарання за правопорушення.

Головні ознаки юридичної відповідальності:

1) це один з видів державного примусу у формі каральних і право відновлювальних заходів;

2) це негативна реакція держави на правопорушення та суб'єкта, винного в його вчиненні;

3) вона виникає тільки за наявності правопорушення;

4) вона здійснюється лише за умови встановлення складу правопорушення;

5) вона має зовнішній характер;

6) вона здійснюється компетентним органом відповідно до закону та при дотриманні певного процедурно-процесуального порядку та форм;

7) вона виражається в обов'язку особи (правопорушника) зазнати певних втрат особистого, організаційного чи матеріального характеру.

Залежно від видів правопорушень розрізняють також види юридичної відповідальності:

1) кримінальна відповідальність – полягає в застосуванні виду й міри кримінального покарання до винної у вчиненні злочину фізичної особи;

2) адміністративна відповідальність – полягає в накладенні на винних фізичних осіб (в окремих випадках – юридичних осіб), які порушили правила поведінки, що діють у сфері державного управління та інших урегульованих адміністративним законодавством сферах, адміністративних стягнень (штраф, втрати спеціальних прав, попередження та інші);

3) цивільно-правова відповідальність – полягає в накладенні цивільно-правових стягнень (неустойки, штрафу, пені, відшкодування збитків) на фізичну чи юридичну особу за невиконання або неналежне виконання зобов'язань, або за заподіяння позадоговірної майнової шкоди, а також за порушення деяких особистих немайнових прав (честь, гідність, ділова репутація);

4) дисциплінарна відповідальність – здійснюється у формі накладення адміністрацією підприємств, установ, організацій дисциплінарних стягнень внаслідок порушення дисципліни. Розрізняють види дисциплінарної відповідальності: трудову, військову, службову, навчальну та інші;

5) матеріальна відповідальність – різновид юридичної відповідальності працівника за майнову (матеріальну) шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на нього трудових обов'язків;

6) конституційна відповідальність – особливий вид юридичної відповідальності, що має складний політико-правовий характер, настає за вчинення конституційного правопорушення та знаходить свій вияв у передбачених конституційно-правовими нормами особливих несприятливих наслідках для суб'єкта конституційного делікту [4].

Також у юридичної відповідальності є те, що відрізняє її від звичайного терору – принципи та підстави для здійснення юридичної відповідальності.

Принципами юридичної відповідальності є:

1) принцип законності – юридична відповідальність настає за ті діяння, які передбачені законом, застосовується у суворому дотриманні визначеного законом порядку; юридична відповідальність настає лише перед передбаченими законом компетентними органами; юридична відповідальність передбачає конституційність закону, що встановлює міру відповідальності; незнання законів не звільняє від відповідальності (ст. 68 Конституції України);

2) принцип доцільності – вимагає: індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від тяжкості правопорушення та властивостей правопорушника; пом'якшення та навіть відмови від застосування мір відповідальності за наявності можливості досягти її мети іншими шляхами;

3) принцип невідворотності – неминучість настання відповідальності правопорушника; оперативність вжиття заходів відповідальності за скоєне правопорушення; професіоналізм та сумлінність діяльності правоохоронних органів; ефективності заходів, які застосовуються до правопорушника;

4) принцип своєчасності – можливість притягнення правопорушника до відповідальності протягом часу, не дуже віддаленого від факту правопорушення;

5) принцип справедливості – за протиправний вчинок відповідає той, хто його здійснив; кримінальне покарання не встановлюється за проступки; при визначенні міри покарання та стягнень не повинна принижуватися людська гідність; не має зворотної сили закон, що встановлює чи посилює відповідальність; встановлюється тільки одне покарання за одне правопорушення (ст. 61 Конституції України) [4].

Підстави для юридичної відповідальності – це сукупність обставин, наявність яких і робить юридичну відповідальність можливою й належною. Відсутність сукупності таких обставин виключає таку відповідальність.

Відрізняють такі підстави:

1) підстави притягнення до юридичної відповідальності – це сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою;

2) підстави настання юридичної відповідальності – це сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність належною, тобто: факт учинення небезпечного діяння (правопорушення) – фактична підстава; наявність норми права, яка забороняє таку поведінку та встановлює відповідні санкції – нормативна підстава; відсутність підстав звільнення від юридичної відповідальності; наявність правозастосовного акта – рішення компетентного органу, яким покладається юридична відповідальність, визначаються вид та міра державного впливу – процесуальна підстава [3].

Отже, з'ясування і вивчення проблеми юридичної відповідальності має дуже важливе пізнавальне значення, оскільки їх сукупність дає узагальнену характеристику відповідальності у праві. Таким чином, хоча в законодавстві термін «відповідальність» і вживається в різних аспектах, але, юридичною відповідальністю в спеціальному, правовому сенсі можна вважати тільки відповідальність за скоєння протиправних діянь. В юридичній відповідальності знаходить своє вираження Право в цілому, відповідно до якої будується правове регулювання в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Теорія держави і права у схемах і визначеннях: Навч. посіб. / О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. – К.: МАУП, 2004. – 144 с.

3. Теорія держави і права [Текст] : навч. посіб. / [А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.] ; за заг. ред.: С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова ; М-во освіти і науки України, Акад. адвокатури України. - Київ : Юрінком Інтер, 2003. – 368 с.

4. Теорія держави і права [Текст] : підручник / О. Ф. Скакун; М-во освіти і

науки, молоді та спорту України. – Вид. 3-тє, доповн. і переробл. – К. : Прав. єдність : Алерта, 2012. – 524 с.

Шуляковський Олексій Вікторович,
*студент за ОР «Бакалавр»
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Науковий керівник:
*Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ ПРАВА ЩОДО ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ

У літературі реалізація норм права розглядається як процес втілення правових приписів у поведінці суб'єктів та їх практичній діяльності щодо здійснення суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків [9, с. 216]. Реалізацію норм права також можна розглядати як діяльність суб'єктів, сформовану відповідними мотивами і поставленими цілями для задоволення суб'єктивних потреб. Реалізацію норм права розуміють як фактичне здійснення правових приписів у поведінці та діяльності суб'єктів права [2, с. 127]. Саме через реалізацію норм права досягається результат, зміст якого був закладений законодавцем при виданні норми права [8, с. 208].

Реалізація норм права – це втілення розпоряджень правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності, її можна розглядати як процес і як кінцевий результат [3, с.218].

На першому етапі відбувається процес закріплення природних прав, даних людині від народження позитивним правом. Права людини є складовим елементом природного права. Для реалізації цих прав необхідно визнання їх державою. Тобто, необхідно надати правам людини форми закону, що відбувається шляхом їх конституційного закріплення та деталізації у поточному законодавстві.

На другому етапі закон через певні механізми набуває певної форми, яка закріплює суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів. Такими механізмами є: конкретизація закону в підзаконних актах; пояснення норм права у актах офіційного тлумачення; наявність процесуальних норм, які регулюють порядок прийняття, застосування та виконання закону; наявність різноманітних актів застосування права.

На третьому етапі відбувається власне реалізація права, безпосереднє

втілення правової норми в діяльності суб'єктів права. У більшості випадків правові норми реалізуються в рамках правовідносин, у яких учасники цих відносин виступають носіями конкретних суб'єктивних прав і юридичних обов'язків стосовно один одного. Здійснення суб'єктивних прав одними суб'єктами права в таких випадках залежить від вчинення певних юридично значимих дій іншими суб'єктами, тобто від виконання ними своїх обов'язків. Для здійснення суб'єктивних прав в рамках правовідносин необхідний вияв ініціативи з боку суб'єктів права. При цьому реалізація відповідних норм права призводить до виникнення, зміни або припинення правовідносин [1, с. 62].

Таким чином, з вищенаведеного можна дійти висновку, що під реалізацією норм права розуміється інтелектуально-вольова діяльність суб'єктів права, що спрямована на використання, виконання, дотримання та застосування правових норм, здійснюється для задоволення потреб та досягнення бажаного особистого чи соціального результату. Реалізація норм права має величезне значення. По-перше, шляхом правореалізації здійснюються суб'єктивні права та обов'язки, без яких учасники не зможуть самостійно втілити правові норми у життя. По-друге, норми права встановлюють специфіку правовідносин, відповідно до якої визначається поведінка учасників правовідносин. По-третє, реалізація норм права необхідна також у разі виникнення спору між учасниками правовідносин. По-четверте, реалізація норм права виникає з необхідності контролю з боку держави за законністю та доцільністю дій учасників правових відносин або коли вимагається офіційне підтвердження наявності або відсутності конкретних фактів та спеціальне їх юридичне оформлення.

Реалізація норм права передбачає соціальну і правомірну поведінку суб'єктів, їхню позитивну діяльність для досягнення певних соціальних результатів. Проте ця поведінка не є кінцевим результатом реалізації правового припису. Як і правомірна поведінка, реалізація норм права нерозривно пов'язана з досягненням певного соціального ефекту. Учасники конкретних суспільних відносин діють у відповідності з чинним законодавством, виконують його вимоги і, врешті решт, створюють порядок, який, на погляд держави, найкраще відповідає інтересам суспільства та особи, забезпечує подальший прогресивний розвиток суспільства.

Першою формою реалізації норм права є дотримання норм права, сутність якої полягає в пасивній поведінці суб'єктів щодо здійснення негативних дій, передбачених нормою права. З урахуванням того, що під правопорушенням розуміється визначене законом неправомірне винне діяння деліктоздатної особи, за вчинення якого вона може бути притягнута до юридичної відповідальності, заборонні норми не дозволяють протиправну поведінку, що є небажаною для держави й суспільства та встановлюють обов'язок особи не вчиняти певних дій. Тому, якщо в санкції норми встановлена юридична відповідальність негативного характеру, то такі дії вважаються забороненими законодавцем. Наприклад, стаття 15 Конституції України забороняє цензуру в державі або утримання громадянина від спроб вивезення за кордон речей, які заборонені для вивезення.

Другою формою реалізації норм права є виконання права. На нашу думку, це одна з форм його реалізації, сутність якої полягає в здійсненні суб'єктом

зазначених у зобов'язуючих нормах права дій. У нормах зобов'язуючого характеру викладаються вимоги активної поведінки щодо здійснення в цих нормах позитивних дій із боку суб'єктів права, такі норми мають подвійну природу, оскільки, з однієї сторони, суб'єкт, який якісно виконує покладений на нього обов'язок, може бути заохочений і його дії спрямовуються на досягнення бажаного для держави і суспільства результату, а з іншої сторони – відмова від виконання зобов'язуючих норм або неналежне їх виконання призводить до застосування державного примусу. Прикладом виконання норм права може слугувати неухильне виконання працівниками покладених трудових обов'язків, що впливає з норм трудового законодавства.

Третьою формою реалізації норм права є використання норм права, відповідно до якої здійснюється втілення уповноважуваних норм. Ми вважаємо, що ці норми надають суб'єктам право здійснювати передбачені ними позитивні дії. Водночас форма використання норм права порівняно з іншими формами реалізації норм права має свої особливості, оскільки основою їх втілення є реалізація суб'єктивного права, а не реалізація юридичного обов'язку та заборони. За таких умов суб'єкт сам вирішує, чи використати належне право або утриматися від цього, але норма реалізується. На нашу думку, прикладом використання права може бути реалізація права на спадщину.

Четвертою формою реалізації є застосування норм права, що, на наш погляд, являє собою владну діяльність компетентних органів держави та посадових осіб щодо підготовки та прийняття індивідуальних рішень у юридичній справі на основі юридичних фактів та конкретних правових норм.

Отже, надавши власну характеристику кожній із форм реалізації норм права, хочемо наголосити, що реалізація норм права - це правомірна поведінка суб'єктів щодо використання прав, виконання обов'язків і дотримання заборон. Відзначимо, що зазначеними способами правомірна поведінка не вичерпується. Зокрема, правомірним може бути не тільки використання, але і невикористання, тобто нездійснення суб'єктивних прав.

Список використаних джерел

1. Пацурківський Ю.П. реалізація права: поняття, зміст та співвідношення з суміжними категоріями / Ю.П. Пацурківський // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство». –2012.–Вип. 636. – С. 59-64.

2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. – К., 2001. – 176 с.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

4. Теремцова Н. В. Природа правомірної поведінки людини (культура поведінки людини, механізм індивідуальної поведінки, антисуспільна поведінка, конформістська поведінка...) / Теремцова Н. В. // Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2010. – № 2 (6). – С. 167–170.

5. Теремцова Н.В. Проблеми реалізації норм права щодо правомірної поведінки. Альманах права Національної академії наук України, 2016. №7 с. 245-

247 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2016_7_63

6. Теремцова Н.В. Правовий прогрес та рівень правової культури громадян в умовах розбудови правової держави. Європейські перспективи. 2016. No 2. С. 9–14.

7. Теремцова Н.В. Законодавство: проблема ефективності щодо застосування (соціолого-правовий аспект). Малий і середній бізнес. 2013. № 3 (54), С.11-15.

8. Хропанюк В.Н. Теорія держави і права: підручник для ВНЗ / В.Н. Хропанюк. – М.: Омега-Л, 2008. – 384 с.

9. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ, 2003. 733 с.

*Ющик Юрій Андрійович,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ

Сучасна правоохоронна діяльність розпочалась зі створення Робертом Пілом Лондонського столичного поліцейського округу у 1829 році. Нові поліцейські сили впровадили для боротьби із щораз зростаючим рівнем злочинності у столиці Англії. Піл, перший начальник поліції, став автором декількох нововведень, які все ще практикуються. По-перше, він призначив офіцерів для регулярного пішого патрулювання територій з метою запобігання та припинення злочинів. Патрулювання дозволило поліцейським і мешканцям познайомитися одне з одним. Щоб підтримати офіцерів, Р. Піл також запровадив озброєні командні структури.

Підхід Р. Піла описаний у дев'яти принципах. Згідно з ними, головна мета існування поліції – це попередження злочинів і безчинств. Також у принципах наголошується, що здатність поліції виконувати свої обов'язки залежить від загального схвалення дій поліції з боку населення, і поліція має завжди підтримувати відносини з громадськістю.

У США поліцейська діяльність розвивалася схожим чином, що і в Британії. У першій половині ХХ ст. більшість підрозділів у США оперували так званою «професійною» моделлю поліцейської діяльності. Згідно з цією моделлю, місцеві відділи поліції були організовані довкола жорстких ієрархічних ліній, використовували стандартизовані оперативні протоколи, і були зосереджені на

розслідуванні злочинів. Оскільки у другій половині ХХ століття у США почалися соціальні заворушення та різко збільшився рівень злочинності, правоохоронні органи та місцеві лідери почали переглядати роль поліцейських департаментів в управлінні громадською безпекою та докладати зусиль для реформ, що мали на меті зменшення рівня злочинності завдяки поліпшенню взаємин і розбудови партнерства між громадянами та поліцією. Урешті-решт, ці зусилля призвели до запровадження community policing у США, що характеризувалося більш неформальним зв'язками між поліцією та громадою, менш жорсткою ієрархічною структурою, а також спробами запобігти першопричинам злочинів. Прийняття нового підходу відбувалося поступово між 1970 – 1980 рр., і на початку 1990-х уже більшість міст США почали застосовувати принципи community policing.

Зараз взаємодія поліції та громади є частиною щоденної поліцейської роботи не тільки у США та Британії, а і в багатьох країнах світу. Підхід практикується в Бельгії, Болгарії, Данії, Чехії, Німеччині, Італії, Латвії, Литві, Польщі тощо. Наприклад, на Кіпрі, де існує лінія розмежування між територією, що підконтрольна уряду, та окупованою територією, злочинці часто переховуються на останній. Для запобігання цьому на острові створили змішані патрулі, переважно піші та велосипедні, щоб покращити доступ поліції до пішохідних кварталів поблизу лінії розмежування. У місті Дечин, що в Чехії, створили інститут громадських помічників поліції, яких відбирають за конкурсом. Вони працюють разом з муніципальними поліцейськими – до їхніх повноважень належить вирішення справ із дрібними правопорушеннями. В Іспанії поліція реалізувала проект, спрямований на запобігання гендерному насильству та захист його жертв. У рамках ініціативи жінкам, які постраждали від такого насильства, роздавали спеціальні мобільні телефони, а за потреби – пристрої визначення місця перебування. Спеціальні підрозділи поліції тісно співпрацюють із судами та соціальними службами, які беруть участь у попередженні гендерного насильства.

Взаємодія поліції та громади закріплена в Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 11): «Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб» [1]. В Україні активний розвиток підходу community policing розпочався в 2002 році із запуску пілотного проекту у двох районах міста Харків у рамках проекту, який був реалізований Харківським національним університетом внутрішніх справ та Лейстерським університетом (Велика Британія). Також була реалізована низка проектів у Львівській області (м. Самбір). Нещодавно було запущено програму «Шкільний офіцер поліції» (у 2016 році). У рамках цієї ініціативи патрульні поліцейські проводять відкриті уроки в школах, а також індивідуальні консультації з учнями.

Реалізують проекти, спрямовані на розвиток підходу, і неурядові організації. Наприклад, у Вінниці громадська організація «Паросток» заснувала для поліцейських курси жестової мови, щоб вони могли без проблем спілкуватися з нечуючими людьми. У цьому ж місті є ще один проект:

організація «Спеціальна олімпіада» разом з поліцією вчить дітей з аутизмом правил безпеки та дає їм інструкції на випадок виникнення проблем. У Лисичанську, Северодонецьку та Рубіжному патрульні поліцейські відвідують дитячі будинки-інтернати та будинки дитини. У Кривому Розі патрульні поліцейські разом з військовими АТО роблять фотопроєкт про дітей з аутизмом, що постраждали внаслідок конфлікту. У Черкасах та Дніпрі проводять курси самооборони для жінок, тренерами в яких стають патрульні поліцейські. В Одесі поліція долучилася до еко-проєкту молодіжної організації «Синергія» – її учасники розповідають про захист навколишнього середовища учням шкіл і студентам вишів. У Полтаві поліцейські зустрічаються із жителями в рамках проєкту «Кава з поліцейським»: члени громади мають можливість у неформальній атмосфері поспілкуватися з правоохоронцями, дізнатися більше про їхню роботу та про безпеку в місті. У Тернополі проводять «Вікенд з поліцією» тощо.

Також у межах взаємодії поліції та громади в населених пунктах з'являються стратегії безпеки. Зокрема в Львівській області завдяки аналізу ефективності поліції та потреб населення реорганізували роботу відділків поліції, а згодом ухвалили програми безпеки. У Ковелі завдяки програмі безпеки вирішили проблему безпритульних тварин. Програма безпеки є також у Чернігові.

Окрім того, поліція реалізує проєкти, спрямовані на спільну роботу громад та поліції для розбудови безпечного середовища: «Сусідська варта», «ПОЛіС», «Безпечне місто» тощо.

Поліцейські управлінці та громадськість зазвичай вважають, що наймати більше поліцейських вкрай важливо для зменшення рівня злочинності. Водночас багато досліджень не підтверджують думку, що залучення додаткових поліцейських впливає на попередження злочинності або її зменшення. Більше того – дані свідчать про те, що зменшення рівня злочинності в містах США мали небагато спільного із взяттям на роботу додаткових поліцейських. Прихильники community policing підкреслюють, що позитивні результати настають тоді, коли існують фундаментальні зміни в управлінні, структурі та культурі поліцейських організацій. Дослідження впливу пішого патрулювання не виявило жодного ефекту на рівень злочинності. Однак два дослідження в Окланді та Бірмінгемі виявили, що у громадах, де поліція використовує контакт «від дверей до дверей» з громадянами, прослідковується помітне зменшення кількості зареєстрованих насильницьких злочинів.

Дослідження також демонструють, що «ті, хто вважають, що взаємодія поліції та громади практикуються у їхньому районі, більше схильні давати схвальні оцінки поліції». Взаємодія поліції та громади допомагає створювати та зміцнювати громаду. Цей підхід також пов'язує поліцію та громаду. Партнерство, яке розвивається з часом, у кінці-кінців може допомогти поліції знайти причини злочинності в районі. Залучаючи громаду, поліція отримує більше ресурсів для протидії злочинам. Познайомившись із членами громади, офіцери з більшою ймовірністю отримують цінну інформацію про злочинців та їхню діяльність. Окрім цього, вони можуть частіше отримувати інформацію про

потреби членів громади та їхні очікування від поліції.

Низка критиків говорять про те, що у випадку community policing досить складно оцінити ефективність підходу. Головним недоліком community policing дослідники називають той факт, що він передбачає обов'язкове залучення громади. «Поліція та потенційні партнери не завжди мають однакові або навіть сумісні цінності». Ефективна взаємодія поліції та громади вимагає довгострокових зобов'язань усіх учасників. Деякі дослідники також стверджують, що поліція насправді не хоче вносити якісь зміни у свою поведінку, і використовує community policing, щоб отримати легітимність. Є також думка про те, що community policing не зменшує напругу між поліцією та суспільством, але «в кращому випадку підхід зробить дії поліції більш прийнятними для спільноти, навіть якщо порушені необхідні процедури». Викликом для цього підходу є також підбір людей, які будуть керувати впровадженням community policing – вони повинні дбати про добробут громади, а не про власні професійні амбіції.

Таким чином, партнерство у громаді – це співпраця між правоохоронними органами та між членами громад і організаціями для пошуку рішень і побудови довіри до поліції. Партнерство передбачає залучення державних структур, членів громад і соціальних груп, неурядових та сервісних організацій, бізнесу та медіа.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 28.10.2019).

*Явтушенко Ольга Дмитрівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

В умовах суспільно-політичних перетворень, тобто децентралізації органів публічного адміністрування, конституційної реформи, активізації процесів євроінтеграції, удосконалення законодавчих актів у напрямі підвищення ефективності забезпечення законності й правопорядку, а також додержання прав і свобод громадян, нагальною стає необхідність реформування правоохоронних

органів держави [1, с. 54].

Правоохоронна діяльність – це така державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами, шляхом застосування юридичних засобів впливу, відповідно до чинних норм права та при неухильному дотриманні встановленого ним порядку. Нині Україна розвивається відповідно до конституційно закріплених засад суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави [2].

Варто наголосити на тому, що більшість країн світу приділяє значну увагу удосконаленню діяльності правоохоронних органів, як одному із найважливіших інститутів демократичного суспільства.

Обов'язковою умовою ефективного функціонування правоохоронних інституцій є чітка регламентація їх діяльності. До того ж, правоохоронні органи, як частина механізму держави, наділені компетенцією розглядати юридичні справи і спиратися на можливість застосування державного примусу. Вище сказане вимагає чіткого окреслення кола цих органів, законодавчого врегулювання їх компетенції і всебічної правової регламентації діяльності. Здебільшого правовідносини у сфері правоохоронної діяльності визначаються як вольові суспільні відносини, що урегульовані нормами права, суб'єкти яких є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [3, с. 215 – 216].

Зокрема таку думку висловлює А.М. Кучук: «Правоохоронні відносини – це врегульовані охоронними нормами вольові суспільні відносини, що виникають між суб'єктами правоохоронної системи і суспільством на основі наділення перших необхідними повноваженнями, з метою забезпечення законності та правопорядку» [4, с. 64].

Отже, правоохоронним відносинам притаманні певні ознаки.

По-перше, вони є різновидом правових відносин.

По-друге, правоохоронні відносини виникають, змінюються та припиняються на основі охоронних норм права.

По-третє, виникнення правоохоронних відносин найчастіше пов'язане з порушенням норм права, тобто з правопорушеннями.

По-четверте, правоохоронні відносини складаються між окремими фізичним особами (громадянами, іноземцями, особами без громадянства), юридичними особами з одного боку, а також суб'єктами правоохоронної системи з іншого боку.

По-п'яте, правоохоронні відносини є вольовими відносинами.

Як слушно зауважує А.М. Кучук з цього приводу: «... вони виникають на основі норм права, в яких закріплена воля держави; сам факт правопорушення як передумова правовідносин є вольовим актом; в них висловлюється воля держави на притягнення до відповідальності правопорушника» [5, с. 155].

Демократичні зміни в Україні, гуманізація та європеїзація права сприяють новому баченню правоохоронної діяльності, правоохоронної системи, правоохоронних органів тощо. Саме це, своєю чергою, детермінує трансформації функцій правоохоронної діяльності як основних напрямів її впливу на суспільні відносини, що обумовлений завданнями та цілями. Зокрема, пріоритетною функцією правоохоронної діяльності поступово стає не каральна, а превентивна,

яка направлена на попередження скоєння правопорушень.

По-новому також розглядається питання про визначення поняття «суб'єкти правоохоронної діяльності», виокремлення критеріїв віднесення конкретних державних органів до правоохоронних, їх система та особливості.

Реформування правоохоронної системи та удосконалення правоохоронної діяльності в Україні сприяли також появі та розвитку муніципальної поліції як виконавчого органу публічної влади територіальної громади, який створюється органами місцевого самоврядування, підлеглий, підзвітний їм та фінансується з відповідного місцевого бюджету з метою захисту інтересів відповідної територіальної громади та їх обслуговування у сфері громадського порядку на території, що знаходиться у віданні конкретного органу місцевого самоврядування за умов тісної співпраці та взаємодії з іншими правоохоронними органами й органами публічної влади [6, с. 155].

Вагому роль у трансформації правоохоронної системи України зіграла декларація євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу України, наявність транснаціональних й глобальних загроз та небезпек, динамічний розвиток інформаційно-телекомунікаційних засобів зв'язку [7, с. 155].

Отже, удосконалення правоохоронної діяльності в Україні має здійснюватися не лише поверховим реформуванням системи правоохоронних органів та організацій, зміною зовнішньої форми діяльності без зміни внутрішнього змісту, а й докорінним удосконаленням нормативно-правового забезпечення цього процесу. Цей процес має йти шляхом приведення правових засад функціонування правоохоронних органів та організацій відповідно до нових умов їх діяльності та розвитку, усунення колізійності, неузгодженості у виконанні завдань правоохоронної діяльності, переорієнтації діяльності суб'єктів правоохоронної діяльності на забезпечення, насамперед, охорони прав і свобод людини.

Список використаних джерел

6. Костюшко О. П. Правові та суспільно-політичні передумови створення муніципальної (місцевої) поліції в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1(102). С. 54—64.

7. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 05.10.2019).

8. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

9. Кучук А. М. Правоохоронна діяльність: питання теоретичного визначення. Науковий вісник Юридичної академії МВС. 2003. № 2. С. 63—68.

10. Кучук А. М. Охорона та захист прав і свобод людини в контексті правоохорони. Науковий вісник Юридичної академії МВС. 2004. № 4. С. 154—161.

11. Капітонова Н. В. Муніципальні органи правопорядку та правоохоронні органи: аспекти співвідношення. *Jurnalul Juridic National : Teorie si Practica*. 2017. № 2 (24). С. 22—26.

12. Харченко Н. П. Муніципальна поліція: плюралізм наукових підходів /

*Ященко Тетяна Олегівна,
студентка магістратури,
група 101_СМПД_2019
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ТРУДОВИХ СПОРАХ

Трудовий договір з ініціативи роботодавця за додаткових підстав може бути розірваний у випадку вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням роботи. Втім, системний аналіз законодавчих положень Кодексу законів про працю України [3], дає підстави стверджувати, що нині чинна редакція кодифікації трудового права України, на жаль, визначення поняття «аморальний проступок» не надає. Причому, поняття аморального проступку не конкретизовано ні на рівні законодавства, ні на рівні актів узагальнення судової практики [7, с. 28].

У п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 6 листопада 1992 р. № 9 [4] роз'яснюється, що на підставі здійснення аморального проступку, несумісного з продовженням даної роботи, можуть бути звільнені лише ті працівники, які займаються виховною діяльністю, наприклад вихователі, вчителі, викладачі, практичні психологи, соціальні педагоги, майстри виробничого навчання, методисти, педагогічні працівники позашкільних закладів. Зміст вчинку, що дає підстави для звільнення, законодавство не визначає, а лише називає вчинок аморальним. При цьому централізована норма дає право на локальному рівні суб'єктам договірному регулюванню трактувати зміст поняття «аморальний проступок» по-різному. Таке звільнення допускається як за вчинення аморального проступку під час виконання трудових обов'язків, так і не пов'язаного з ними (вчинення такого проступку в громадських місцях або в побуті).

Звільнення не може бути визнано правильним, якщо воно проведено лише внаслідок загальної оцінки поведінки працівника, не підтвердженої конкретними фактами. Отже, оціночне поняття «аморальний проступок» має дві складові частини: об'єктивну (те бачення того явища, уявлення, яке склалося у роботодавця) і суб'єктивну (роботодавець, застосовуючи оціночне поняття, вкладає в нього те розуміння, яке відповідає його особистому уявленню, в такому

разі аморального проступку). Тому, реалізуючи норму про звільнення працівника, «який виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням даної роботи», недостатньо встановити фактичні обставини справи, конкретні факти, як на це вказує постанова Пленуму Верховного Суду «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 6 листопада 1992 р. № 9, необхідно, крім того, встановити зміст оціночного поняття роботодавцем, професійною спілкою, іншими уповноваженими особами, які будуть застосовувати правову норму, на основі конкретних обставин справи. Цим ми хочемо показати, що всі характерні особливості оціночного поняття пов'язані саме з його змістом, визначення якого відведено суб'єктам договірної регулювання, в яких створюється індивідуальне бачення і суб'єктивна оцінка явищ дійсності. Тому в одних випадках, за наявності відповідної підстави, може настати звільнення, в інших лише обійтися доганою [1, с. 73-74].

С.М. Черноус відзначає, що у кожній конкретній ситуації вчинення особою, що виконує виховні функції, проступку буде оцінюватися суб'єктом, що застосовує норму на предмет «аморальності», виходячи з власного уявлення про це [7, с. 28]. І це справедливе судження, яке підтверджується судовою практикою як щодо оцінки роботодавцем, так і щодо оцінки судом. Так, Комунарський районний суд м. Запоріжжя в рішенні від 9.02.2012 р. визначив: «Аморальний проступок це винна дія або бездіяльність, що порушує основні моральні норми суспільства та суперечить змісту трудової функції і тим самим дискредитує виховні, посадові повноваження відповідного кола осіб» [6].

Схожу позицію займає і Апеляційний суд Одеської області: «За загальними правилами аморальним проступком слід вважати винні дії чи бездіяльність, що порушують норми моралі, етики, дискредитують вихователя» [5]. Ці визначення акцентують увагу не на визначенні аморального проступку як такого, а на комплексі, який застосовується у розумінні п. 3 ст. 41 КЗпП України: «аморальний проступок, несумісний із продовженням роботи» (пов'язаної з виховними функціями К. ПК.). А от апеляційний суд Запорізької області в ухвалі від 29.11.2011 р. визначив аморальний проступок як одиничний поведінковий акт, що характеризується негативним ставленням індивіда до суспільних і загальнолюдських норм моралі, порушення яких передбачає покарання не законом, а лише громадським осудом [7]. Тобто у цьому разі надається визначення власне поняття «аморальний проступок» і ґрунтується воно на усталеній позиції щодо різниці та співвідношення норм моралі та норм права у теорії держави та права [2, с. 164-166]. Хоча погодитися із ним навряд чи можливо, бо норми права ґрунтуються на нормах моралі, право захищає мораль, і тому норми права і норми моралі можуть переплітатися.

З огляду на вищевикладене, доцільно було доповнити Кодекс законів про працю України визначенням аморального проступку з метою усунення проблем правозастосування судами положень щодо розірвання трудового договору у випадку вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку.

Насамкінець, слід зазначити, що питання правозастосування норм

трудового законодавства в трудових спорах потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Гетменцева Н. Вплив оціночних понять на договірне регулювання трудових відносин. *Трудове право*. 2017. №5. С. 72-75.
2. Загальна теорія держави і права : Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. - Харків: Право, 2009. 584 с.
3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. до № 50. Ст. 375.
4. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92> (дата звернення: 12.11.2019)
5. Рішення апеляційного суду Одеської області від 02.08.2016 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59740872> (дата звернення: 12.11.2019)
6. Рішення Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 09 лютого 2012 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21544216> (дата звернення: 12.11.2019)
7. Ухвала Апеляційного суду Запорізької області від 29 листопада 2011 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19534158> (дата звернення: 12.11.2019)
8. Черноус С. М. Місце оціночних понять у понятійному апараті трудового права. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка*. 2005. № 67–69. С. 26–28.

Науково-навчальне видання

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІХ-х НАУКОВИХ ЧИТАНЬ, ПРИСВЯЧЕНИХ
ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА В.В. КОПЄЙЧИКОВА
(м. Київ, 20 листопада 2019 року)**

Редакційна колегія:

Завальний Андрій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент
Кривицький Юрій Віталійович,
кандидат юридичних наук, доцент
Лазнюк Наталія Василівна,
кандидат юридичних наук